

ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเขาในโครงการพัฒนาโดยตุง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย
: กรณีศึกษา ชาวเขาเผ่าอาข่า

นางสาวลัดดาวัลย์ เฟ่งชัด

สถาบันวิทยบริการ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเคหพัฒนศาสตร์มหาบัณฑิต

สาขาวิชาเคหการ ภาควิชาเคหการ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2545

ISBN 974-17-2140-4

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A PATTERN OF SETTLEMENTS AT DOI TUNG DEVELOPMENT PROJECT AREA
: A CASE STUDY OF THE AKHA TRIBE

Miss Laddawan Pengchad

สถาบันวิทยบริการ

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Housing Development in Housing

Department of Housing

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic Year 2002

ISBN 974-17-2140-4

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเขาในโครงการพัฒนาโดยสูง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย : กรณีศึกษา ชาวเขาเผ่าอาข่า
โดย	นางสาวลัดดาวัลย์ เฟ่งชัด
สาขาวิชา	เคหการ
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.ชวลิต นิตยะ
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	ศาสตราจารย์ ดร.สุภาวค์ จันทวานิช

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

..... คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.วีระ สัจกุล)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ สุปรียา หิรัญไธ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชวลิต นิตยะ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ศาสตราจารย์ ดร.สุภาวค์ จันทวานิช)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.กฤษณทิพย์ พานิชภัคดี)

..... กรรมการ
(ดร.ชาร์ลส์ เบอ์นาร์ดี เมห์ล)

ลัดดาวัลย์ เฟงซัด : ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเขาในโครงการพัฒนาออยตุง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย : กรณีศึกษา ชาวเขาเผ่าอาข่า (A PATTERN OF SETTLEMENTS AT DOI TUNG DEVELOPMENT PROJECT AREA : A CASE STUDY OF THE AKHA TRIBE.) อาจารย์ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์ ดร.ชวลิต นิตยะ, อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาวค์ จันทวานิช, 181 หน้า ISBN 974-17-2140-4

โครงการพัฒนาออยตุงเป็นโครงการที่มีบทบาทในการพัฒนาความเป็นอยู่ของชาวเขา โดยมีนโยบายพัฒนาที่อยู่อาศัย คือการจัดสรรพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่เกษตรกรรม เพื่อให้มีพื้นที่อยู่อาศัยที่แน่นอน จากการจัดสรรดังกล่าว เป็นผลให้ขนาดพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัยของแต่ละหมู่บ้านไม่เท่ากัน ชาวเขาเผ่าอาข่า “หมู่บ้านอือก้อปากกล้วย” เป็นหมู่บ้านหนึ่งซึ่งได้รับการจัดสรรพื้นที่โดยโครงการฯ และด้วยลักษณะทางสังคมของชาวอาข่าเป็นระบบครอบครัวขยาย จึงส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงลักษณะที่อยู่อาศัย และการใช้พื้นที่ และการเปลี่ยนแปลงวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างอย่างเห็นได้ชัด

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการที่อยู่อาศัย ลักษณะที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยในปัจจุบัน รวมถึงปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่า เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ มีเครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกภาพวาด และภาพถ่าย เพื่อรวบรวมข้อมูลลักษณะทางกายภาพที่อยู่อาศัย และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายหลังคาเรือน กรณีต้องการความคิดเห็นแลกเปลี่ยนข้อมูล

จากการศึกษาพบว่า ลักษณะที่อยู่อาศัยชาวเขาเผ่าอาข่าในปัจจุบัน มี 3 รูปแบบ คือ แบบดั้งเดิม แบบประยุกต์ และแบบสมัยใหม่ โดยบ้านส่วนใหญ่เป็นบ้านแบบประยุกต์ซึ่งเป็นบ้านที่ใช้วัสดุแบบผสมผสาน เป็นไปด้วยความจำเป็นและความจำกัดในวัสดุก่อสร้างที่ไม่สามารถผลิตในท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 82.92 ส่วนบ้านแบบสมัยใหม่เป็นบ้านที่มีการใช้วัสดุแบบถาวร เกิดจากค่านิยมในความทันสมัย ฐานะทางเศรษฐกิจ และการขาดแคลนวัสดุ คิดเป็นร้อยละ 13.42 และบ้านแบบดั้งเดิมมีเพียงร้อยละ 3.66 ที่ยังคงไว้ซึ่งการใช้วัสดุพื้นถิ่น มีความเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยจากการปรับปรุงและซ่อมแซม และเนื่องจากการขาดแคลนวัสดุแบบดั้งเดิม การเลือกใช้วัสดุในการก่อสร้างจึงให้ความสำคัญกับความแข็งแรงทนทานและประหยัดงบประมาณ มากกว่าความสวยงามและความอยู่สบาย การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้พื้นที่ภายในเรือน แบ่งได้ 5 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 เรือนดั้งเดิมแบบครัวอยู่ในเรือน รูปแบบที่ 2 เรือนประยุกต์แบบขยายครัวไว้นอกบ้าน รูปแบบที่ 3 เรือนประยุกต์แบบต่อเติมห้องนอน รูปแบบที่ 4 เรือน 2 ชั้น เป็นเรือนที่พัฒนามาจากรูปแบบที่ 1 และรูปแบบที่ 5 เป็นเรือนที่มีการปรับเปลี่ยนผังเรือนไปจากรูปแบบดั้งเดิม ภายในอาณาเขตบ้านประกอบด้วยบ้านหลังเล็กซึ่งเป็นลักษณะการขยายตัวของเรือนตามความเชื่อดั้งเดิม และห้องน้ำซึ่งเป็นองค์ประกอบที่เพิ่มขึ้นจากนโยบายของโครงการพัฒนาออยตุง

สรุป ลักษณะที่อยู่อาศัยชาวอาข่าเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป โดยการจัดพื้นที่ใช้สอยยังคงมีความสัมพันธ์กับความเชื่อดั้งเดิมของเผ่า ลักษณะการอยู่อาศัยในปัจจุบันเป็นการประยุกต์วิถีชีวิตแบบสมัยใหม่ ร่วมกับวิถีชีวิตแบบเดิมตามความเคยชินจากอดีตที่ยังคงยึดหลักความเชื่อดั้งเดิมอย่างเคร่งครัด ส่วนประเด็นปัญหาที่พบหลักๆ 5 หัวข้อ คือ 1.ข้อจำกัดด้านวัสดุ 2.พื้นที่อยู่อาศัยไม่เพียงพอ เนื่องจากการจำกัดของขอบเขตที่ดิน 3.ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ 4.ระบบเศรษฐกิจการเงิน และ 5.แรงงาน ซึ่งก่อให้เกิดการสูญเสียเอกลักษณ์พื้นถิ่นของชาวอาข่าไป

ดังนั้น ข้อเสนอแนะในพัฒนาที่อยู่อาศัยของชาวอาข่าคือ การสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์รูปแบบที่อยู่อาศัยแบบดั้งเดิมให้คงอยู่และฟื้นฟูเอกลักษณ์พื้นถิ่นที่สูญหายไปกลับคืนมา โดยการสนับสนุนให้มีการพัฒนาเทคนิคก่อสร้างดั้งเดิม รวมทั้งคิดค้นพัฒนาวัสดุดั้งเดิมโดยจัดสรรพื้นที่ปลูกหญ้าค่านเป็นวัสดุที่สามารถปลูกทดแทนได้ เพื่อลดปัญหาการขาดแคลนวัสดุ จัดสรรพื้นที่อยู่อาศัยเพิ่มเติม โดยศึกษาจากวัฒนธรรมและความเชื่อดั้งเดิม พร้อมทั้งรับฟังความคิดเห็นของกลุ่มชาวเขาผู้อยู่อาศัยในการเลือกที่ตั้งหมู่บ้านและการกำหนดสัดส่วนแปลงที่ดิน เพื่อก่อให้เกิดแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับรูปแบบวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อดั้งเดิม และประโยชน์ใช้สอยอย่างแท้จริง

ภาควิชา เหนือการ ลายมือชื่อนิสิต

สาขาวิชา เหนือการ ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา

ปีการศึกษา 2545 ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

4474203825 : MAJOR HOUSING

KEY WORD : AKHA HILL TRIBE/ DOI TUNG / PATTERN OF SETTLEMENTS

LADDAWAN PENGCHAD : A PATTERN OF SETTLEMENTS AT DOI TUNG DEVELOPMENT
PROJECT AREA : A CASE STUDY OF THE AKHA TRIBE. THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF.
CHAWALIT NITAYA, Ph.D., THESIS CO-ADVISOR : PROF. SUPANG CHANTAVANICH,
Ph.D., 181 pp. ISBN 914-17-2140-4

The Doi Tung Development Project is aimed at improving the hill tribes' standard of living through the allocation of residential and agricultural areas so as to provide the hill tribes with permanent residence. Due to the land allocation, the size of each village's residential area is different. "Akha Pa Kluai" village of the Akha tribe is one of the villages in the land allocation project. As the Akha has extended family society, the land allocation clearly affects the types of dwelling as well as land and materials use.

Therefore, this study's objective is to look at the development of the types of dwellings and present living conditions, including problems by means of exploratory research. The tools used consist of observation, interview, sketches and photographs in order to gather physical data of the settlements. The in-depth interview with each household was used in cases where opinion exchange was needed.

The finding from the study shows that the present settlements of the Akha can be divided into 3 types: traditional, adapted, and modern. The adapted type makes use of combined types of materials chosen out of necessity and limitation of construction materials which cannot be produced locally is 82.92%. The modern type of dwelling uses permanent materials which is the result of modern values economic status and cannot be find materials is 13.42%. The traditional type makes use of traditional materials and some renovation of construction materials is 3.66%. Trend of materials, importance is placed on sturdiness and budget rather than aesthetic beauty and living comfort. The use of area within the dwelling can be categorized into 5 styles. The first style utilizes the traditional layout plan with the kitchen located in the house. The second style is adapted plan that put the kitchen on the outside. The third type is adapted plan which a bedroom has been added. The fourth is a two-story house developed from the first type. Finally, the fifth type is a plan altered from the traditional style, with the out of area used for the small hut is characteristic of extended family based on traditional belief and the toilet is an additional element from intervening the Doi Tung Development Project's policy.

In conclusion, the style of dwelling has changed according to social and economic changes. Area arrangement is related to the tribe's traditional beliefs. The present living condition is an attempt at combining the traditional with a modern style of living, with a strong presence of traditional belief. And the 5 problems resulting from the changes concern : 1) the sturdiness of materials, 2) insufficient area that cannot be expanded due to limited allocated land, 3) the geography and climate, 4) economic and financial systems, and 5) labor. Finally, all this change effects to vernacular architecture disappeared.

Consequently, the suggestion for the development of the Akha settlements is to encourage reserve the traditional dwellings and renovate culture of the Akha. The local governor should provide to develop additional knowledge about the traditional construction techniques and research to building material by increasing the agricultural area for rotating plants, such as, lalang grass for use as roof material. Also, more allocation of settlements for the hill tribe should be considered by carefully culture and traditional beliefs. At the same time, emphasis should be placed on idea of the Akha hill tribe settlers so as to achieve the location of settlement and size. Also to be taken into account are the lifestyle, culture, traditional beliefs and basic dimension requirement.

Department ofHousing..... Student's Signature

Field of studyHousing..... Adviser's Signature

Academic Year2002..... Co-Adviser's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์ ดร.ชวลิต นิตยะ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ ศาสตราจารย์ ดร.สุภาวค์ จันทวานิช อาจารย์ที่ปรึกษา ร่วมวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่างๆ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัยมาโดยตลอด รวมทั้งให้ความเอาใจใส่ติดตามผลงานอย่างใกล้ชิด

ขอขอบพระคุณโครงการพัฒนาคนยุคใหม่ที่ให้โอกาสได้เข้าไปศึกษา และให้ความอนุเคราะห์ในเรื่องที่พัก อาหาร และรถรับ-ส่งเข้าหมู่บ้าน ขอขอบคุณ ดร.ชาร์ลส์ เบอ์นาร์ต เมห์ล ตัวแทนจากโครงการพัฒนาคนยุคใหม่ที่เสียสละเวลามาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่โครงการพัฒนาคนยุคทุกท่าน และเจ้าหน้าที่มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ที่กรุณาให้ข้อมูลที่จำเป็นต่อการวิจัย ขอขอบคุณ คุณพงษ์ศักดิ์ อภิสุนทรสวัสดิ์ ผู้ช่วยผู้วิจัยที่คอยให้ความช่วยเหลือในขณะผู้วิจัยลงพื้นที่ภาคสนาม ขอขอบคุณล่ามผู้ช่วยในการวิจัยทุกคน และขอบคุณชาวอาข่าหมู่บ้านอีโก้ปากกล้วยที่ให้ความร่วมมือ รวมทั้งให้การต้อนรับเป็นอย่างดี จนกระทั่งผู้วิจัยสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลที่จำเป็นทั้งหมด

ขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.กฤษณทศทิพย์ พานิชภักดิ์ นิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่างๆ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัย ขอขอบคุณคณาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ทำให้ผู้วิจัยได้รับความรู้สำหรับการใช้ในการวิจัย รวมถึงสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการประกอบอาชีพ ตลอดจนขอขอบคุณท่านอื่นๆ ที่ได้ระบุนาม ที่ให้ความช่วยเหลือมาด้วยดี

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัย ใคร่ขอขอบพระคุณ บิดา มารดา และญาติพี่น้อง ที่ให้กำลังใจ และให้โอกาสในการศึกษาเล่าเรียนจนสามารถสำเร็จการศึกษาตามความมุ่งหวังและตั้งใจ และขอบคุณกำลังใจดีๆ ของเพื่อนทุกคน

ลัดดาวัลย์ เฟ่งชัด

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อไทย.....	ง
บทคัดย่ออังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญรูปภาพ.....	ฎ
สารบัญแผนภูมิ.....	ณ

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	3
1.3 ขอบเขตการวิจัย.....	4
1.4 ข้อจำกัดในการวิจัย.....	4
1.5 นิยามศัพท์.....	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5

บทที่ 2 แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความเข้าใจเกี่ยวกับชนเผ่าอาข่า.....	6
2.2 ปัจจัยที่กำหนดลักษณะบ้าน.....	16
2.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับวัสดุก่อสร้าง.....	17
2.4 ทฤษฎีของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม.....	19
2.5 แนวความคิดการพัฒนาคู่ชุมชนบนภูเขา.....	23
2.6 แนวความคิดเกี่ยวกับพื้นที่ว่างทางสถาปัตยกรรม.....	24
2.7 แนวความคิดของพฤติกรรมมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อที่อยู่อาศัย.....	33
2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	36

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

3.1 การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น.....	41
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	45
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	46
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	50

บทที่ 4 สภาพทั่วไป และรายละเอียดชุมชน

4.1 สภาพทั่วไปของพื้นที่โครงการพัฒนาโดยตง.....	53
4.2 นโยบายการพัฒนาคอตง.....	58
4.3 ความเป็นมาของชาวเขาเผ่าอาข่าหมู่บ้านอีก่อปากกล้วย.....	60
4.4 ข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้านอีก่อปากกล้วย.....	61
4.5 ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่า.....	72

บทที่ 5 ลักษณะที่อยู่อาศัยชาวเขาเผ่าอาข่า

5.1 พัฒนาการที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่า.....	74
5.2 ลักษณะกายภาพของที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่า.....	87
5.3 ลักษณะการใช้สอยพื้นที่ของชาวเขาเผ่าอาข่า.....	97
5.4 ลักษณะสังคมของชาวเขาเผ่าอาข่า.....	121
5.5 การขยายตัวของที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่า.....	132
5.6 ปัญหาที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่า.....	134

บทที่ 6 ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

6.1 พัฒนาการที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่า.....	139
6.2 ลักษณะที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่าในปัจจุบัน.....	142
6.3 ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อที่อยู่อาศัย.....	154
6.4 ข้อเสนอแนะ.....	155

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

รายการอ้างอิง.....	158
ภาคผนวก.....	161
ภาคผนวก ก รายละเอียดกลุ่มตัวอย่าง.....	162
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์.....	166
ภาคผนวก ค ข้อมูลพื้นฐานกลุ่มประชากรบ้านอีโก้ปากกล้วย.....	172
ประวัติผู้เขียน.....	181

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1	แสดงการเลือกหมู่บ้านกรณีศึกษาของชาวเขาเผ่าอาข่า โครงการพัฒนาโดยตุง..... 43
3.2	แสดงโครงสร้างในการเก็บข้อมูล..... 46
3.3	สรุปรายละเอียดการสำรวจพื้นที่ภาคสนามที่โครงการพัฒนาโดยตุง..... 49
5.1	สรุปการเปลี่ยนแปลงลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่าบ้านอีโก้ปากกล้วย ช่วงเวลาตั้งแต่ ปี พ.ศ.2531-2545..... 84
5.2	แสดงการเปรียบเทียบส่วนประกอบของเรือนอยู่อาศัยแต่ละประเภท..... 98
5.3	แสดงลักษณะที่อยู่อาศัยตามการใช้สอยพื้นที่..... 119
5.4	แสดงจำนวนอาคารและจำนวนผู้อยู่อาศัยในรูปแบบอาคารต่างๆ..... 121
5.5	แสดงพฤติกรรมการอยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่า บ้านอีโก้ปากกล้วย..... 123
5.6	แสดงลักษณะการอยู่อาศัย รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี ที่มีความสัมพันธ์กับรูปแบบ ที่อยู่อาศัยและการเลือกใช้วัสดุในปัจจุบันของกลุ่มคนแต่ละประเภท..... 126
5.7	แสดงรูปแบบการขยายตัวของที่อยู่อาศัยชาวเขาเผ่าอาข่า บ้านอีโก้ปากกล้วย..... 134
6.1	แสดงการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของเรือนพักอาศัยของบ้านชาวเขาเผ่าอาข่า..... 146
6.2	แสดงการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงรูปแบบที่พักอาศัยของบ้านชาวเขาเผ่าอาข่า..... 147
6.3	แสดงการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบ้านชาวเขาเผ่าอาข่า..... 149
6.4	แสดงการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงระบบความเชื่อดั้งเดิมของชาวเขาเผ่าอาข่า..... 151

สารบัญรูปรภาพ

รูปภาพที่	หน้า
2.1	การกระจายตัวของชาวเขาเผ่าอี๋ก้อในพื้นที่ประเทศไทย พม่า ลาว และจีน..... 7
2.2	การแต่งกายของชาวเขาเผ่าอาข่า..... 8
2.3	การดูแลรักษาไก่ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม..... 9
2.4	ผังบริเวณของหมู่บ้านชาวอี๋ก้อ..... 10
2.5	รูปแบบบ้านชาวอาข่าแบบดั้งเดิม..... 12
2.6	โครงสร้างของบ้านชาวอาข่า (รูปตัดด้านหน้าและรูปตัดด้านข้าง)..... 13
2.7	โครงสร้างของบ้านชาวอาข่า..... 14
2.8	ไดอะแกรมประโยชน์ใช้สอยเฉพาะอย่าง..... 25
2.9	ไดอะแกรมประโยชน์ใช้สอยเฉพาะอย่างเข้าด้วยกัน..... 25
2.10	ไดอะแกรมการจัดประโยชน์ใช้สอย..... 25
2.11	ไดอะแกรมความสัมพันธ์ของกลุ่มประโยชน์ใช้สอยกับที่ว่างใกล้เคียง..... 26
2.12	ไดอะแกรมความสัมพันธ์ของกลุ่มประโยชน์ใช้สอยกลุ่มและส่วนบริการอื่น..... 26
2.13	ไดอะแกรมความสัมพันธ์ของกลุ่มประโยชน์ใช้สอยขนาดใหญ่และที่ว่างชุมชน..... 26
2.14	การประกอบมวลทางสถาปัตยกรรม..... 27
2.15	ตัวอย่างลักษณะบ้านไทยที่แสดงถึงที่ว่าง ประโยชน์ใช้สอย และการจัดกลุ่ม..... 28
2.16	ขนาดของที่ว่างที่เปลี่ยนแปลงตามลักษณะการยึดครองด้วยประโยชน์ใช้สอย..... 28
2.17	ความเชื่อมต่อระหว่างประโยชน์ใช้สอย..... 29
2.18	การเปรียบเทียบที่ว่างภายในและภายนอก..... 30
2.19	การรวมประเภทลักษณะการใช้งานของที่ว่างในอาคารพักอาศัย..... 30
2.20	การล้อมรั้วบ้าน..... 31
2.21	การปลูกต้นไม้ล้อมบริเวณ..... 31
2.22	การใช้แผงกันผสมกันแนวต้นไม้ปิดล้อมที่ว่าง..... 32
2.23	การใช้ต้นไม้และตัวอาคารปิดล้อมที่ว่าง..... 32
2.24	การการใช้กลุ่มอาคารย่อยปิดล้อมที่ว่าง..... 32
4.1	แผนที่ประเทศไทย..... 53
4.2	แผนที่ จังหวัดเชียงราย..... 54
4.3	แผนที่แสดงเทือกเขาและที่ราบ จ.เชียงราย..... 55
4.4	แผนที่ที่ตั้งหมู่บ้านอี๋ก้อปากกล้วย โครงการพัฒนาออยตุง จ.เชียงราย..... 56

สารบัญรูปภาพ (ต่อ)

รูปภาพที่	หน้า	
4.5	แผนที่หมู่บ้านอีโก้อปากกล้วย.....	57
4.6	หัวหน้าหมู่บ้านคนปัจจุบัน.....	61
4.7	ภาพรวมหมู่บ้านอีโก้อปากกล้วย อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย.....	62
4.8	ลักษณะการแต่งกายของชาวเขาเผ่าอาข่าหมู่บ้านอีโก้อปากกล้วย.....	62
4.9	ประตูทางเข้าหมู่บ้าน (ยะซ่อ).....	67
4.10	ประตูผีหมู่บ้าน (ลกซ่อ) ด้านหน้าหมู่บ้าน.....	67
4.11	ประตูผีหมู่บ้าน (ลกซ่อ) ด้านหลังหมู่บ้าน.....	68
4.12	ชิงช้าชาวอาข่าแบบสี่เสา (หละซา หรือ โละซ่า).....	68
4.13	ตุ๊กตาไม้แกะสลักรูปเป็นเครื่องค้ำจุนมิให้ชาวอาข่าสูญพันธุ์.....	68
4.14	ตุ๊กตาไม้รูปชายหญิง (ก๋อฝ่อมะ) นก 2 ชนิด คือ นกอาฮี และนกโนกุ่ม.....	68
4.15	ลานกิจกรรมหมู่บ้าน.....	68
4.16	ศูนย์ข้อมูลหมู่บ้าน.....	68
4.17	ธนาคารข้าว.....	69
4.18	แสดงศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำ.....	69
4.19	แสดงศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านอีโก้อปากกล้วย.....	69
4.20	แสดงศูนย์สาธารณสุขหมู่บ้าน ก่อสร้างด้วย.....	69
4.21	โบสถ์ของชาวอาข่าในหมู่บ้าน.....	69
4.22	บ้านพักเจ้าหน้าที่.....	69
4.23	พระตำหนักดอยตุง.....	70
4.24	สถานที่ทำงาน (รับจ้าง) บริเวณสวนดอกไม้แม่ฟ้าหลวง.....	70
4.25	สถานที่ทำงาน (ค้าขาย) บริเวณอ่างเก็บน้ำปากกล้วย.....	70
4.26	สถานที่ทำงาน (ค้าขาย) บริเวณสำนักงานโครงการฯ.....	70
4.27	สถานที่ทำงาน (รับจ้าง) ในสวนแมคคาเดเมีย.....	70
4.28	สถานที่ทำงาน (รับจ้าง) ในพื้นที่บริษัทนวดติ (สวนกาแฟ).....	70
4.29	สถานที่ทำงานในสวนที่ตนเองเป็นเจ้าของพื้นที่.....	71
4.30	อ่างเก็บน้ำปากกล้วย ซึ่งเป็นสถานที่ทำงานของบ้านอีโก้อปากกล้วย.....	71
4.31	ประเพณีการไล่ชิงช้าในวันขึ้นปีใหม่ของชาวอาข่า.....	71
4.32	การละเล่นของชาวเขาเผ่าอาข่าในงานแข่งขันกีฬาแม่ฟ้าหลวงเกมส์.....	71

สารบัญรูปรูปภาพ (ต่อ)

รูปรูปภาพที่	หน้า
4.33 ตัวอย่างบ้านแบบดั้งเดิมสร้างด้วยวัสดุไม้ถาวรทั้งหลัง.....	73
4.34 ตัวอย่างบ้านแบบดั้งเดิมสร้างด้วยวัสดุกึ่งถาวร.....	73
4.35 ตัวอย่างบ้านแบบประยุกต์ สร้างด้วยวัสดุไม้ถาวรทั้งหลัง.....	73
4.36 ตัวอย่างบ้านแบบประยุกต์ สร้างด้วยวัสดุกึ่งถาวร.....	73
4.37 ตัวอย่างบ้านแบบประยุกต์ สร้างด้วยวัสดุถาวรทั้งหลัง.....	73
4.38 ตัวอย่างบ้านแบบสมัยใหม่ สร้างด้วยวัสดุถาวรทั้งหลัง.....	73
5.1 แผนที่หมู่บ้านอีโก้ปากกล้วย จากการสำรวจ.....	75
5.2 แผนที่แสดงตำแหน่งของเรือนที่ใช้วัสดุแบบไม้ถาวร กึ่งถาวร และถาวร.....	76
5.3 แผนที่แสดงตำแหน่งของเรือนแบบดั้งเดิม แบบประยุกต์ และแบบสมัยใหม่.....	77
5.4 ผู้นำศาสนา (บวรพบุรุษ) คนปัจจุบัน และบ้านของผู้นำศาสนา.....	78
5.5 บ้านชั้นเดียวติดพื้นแบบดั้งเดิม.....	79
5.6 บ้าน 2 ชั้นหลังแรก.....	80
5.7 บ้านชั้นครึ่งหลังแรก.....	80
5.8 บ้านชั้นครึ่งหลังที่ 2 ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นบ้าน 2 ชั้น.....	81
5.9 บ้าน 2 ชั้น หลังที่สอง.....	82
5.10 บ้านในพื้นที่ที่ยังไม่ได้รับอนุญาต.....	83
5.11 บ้านนอกพื้นที่ที่ยังไม่ได้รับอนุญาต.....	83
5.12 ตัวอย่างบ้านขนาดเล็ก.....	90
5.13 ตัวอย่างบ้านขนาดกลาง.....	90
5.14 ตัวอย่างบ้านขนาดใหญ่.....	90
5.15 แสดงตัวอย่างบ้านชั้นเดียวแบบติดพื้น.....	91
5.16 ตัวอย่างบ้านชั้นเดียวยกพื้น.....	91
5.17 ตัวอย่างบ้าน 2 ชั้น.....	91
5.18 ตัวอย่างฝ้าเพดานที่มีการเลือกใช้.....	93
5.19 ตัวอย่างวัสดุพื้นที่มีการเลือกใช้ในบ้านแต่ละรูปแบบ.....	94
5.20 ตัวอย่างวัสดุผนังที่มีการเลือกใช้ในบ้านแต่ละรูปแบบ.....	94
5.21 ตัวอย่างรูปแบบประตูที่มีการเลือกใช้ในปัจจุบัน.....	95
5.22 ตัวอย่างบ้านที่ใช้วัสดุแบบดั้งเดิม.....	96

สารบัญรูปรูปภาพ (ต่อ)

รูปรูปภาพที่	หน้า
5.23 ตัวอย่างบ้านแบบกึ่งถาวร.....	96
5.24 ตัวอย่างบ้านที่ใช้วัสดุแบบผสมผสาน.....	96
5.25 ตัวอย่างบ้านที่ใช้วัสดุแบบสมัยใหม่.....	96
5.26 ตัวอย่างบ้านสองชั้น แบบถาวร.....	96
5.27 ตัวอย่างบ้านที่ใช้วัสดุแบบสมัยใหม่.....	96
5.28 การแบ่งสัดส่วนพื้นที่ใช้สอยภายในบ้าน บริเวณโถงทางเดิน.....	99
5.29 การแบ่งสัดส่วนพื้นที่ใช้สอยภายในบ้าน บริเวณส่วนนอน.....	99
5.30 พื้นที่ภายนอกอาคาร ใช้ปลูกพืช.....	100
5.31 พื้นที่ภายนอกอาคาร ใช้เก็บพื้น.....	100
5.32 รูปแบบแปลนและรูปด้านห้องน้ำ.....	101
5.33 ลักษณะห้องน้ำที่แยกออกจากตัวบ้าน.....	102
5.34 พื้นที่อาบน้ำภายนอกห้องน้ำ.....	102
5.35 ห้องน้ำแบบสมัยใหม่ที่สุดที่พบในหมู่บ้าน.....	102
5.36 แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินแต่ละแปลง.....	104
5.37 พื้นที่ส่วนสันทนากการ+รับแขก.....	105
5.38 พื้นที่ส่วนสันทนากการ+ส่วนนอน.....	105
5.39 พื้นที่ทานอาหาร (ในครัว).....	105
5.40 พื้นที่ส่วนปรุงอาหาร.....	105
5.41 พื้นที่นอน แยกส่วนผู้เฒ่า.....	105
5.42 พื้นที่นอน แยกจากบ้านหลัก.....	105
5.43 พื้นที่เก็บของในบ้าน.....	106
5.44 พื้นที่เก็บของนอกบ้าน.....	106
5.45 บ้านหลังเล็กที่แยกออกจากบ้านหลัก (แยกเป็น 2 หลัง).....	106
5.46 บ้านหลังเล็กที่แยกออกจากบ้านหลัก (ใช้ชายคาพร้อมกัน).....	106
5.47 แสดงพื้นที่เลี้ยงสัตว์ภายนอกบ้าน.....	106
5.48 พื้นที่เลี้ยงสัตว์ภายในบ้าน (ชั้นล่าง).....	106
5.49 พื้นที่ล้างจานด้านนอกอาคาร.....	107
5.50 พื้นที่ตากผ้าภายนอกอาคาร.....	107

สารบัญรูปภาพ (ต่อ)

รูปภาพที่	หน้า
5.51	ผู้จัดงานที่อยู่ในเขตที่ดิน.....107
5.52	ร้านค้าในหมู่บ้าน วัสดุที่สร้างเป็นวัสดุเดิมของบ้านหลังเก่า.....107
5.53	รูปแบบที่ 1 การซ้อนทับของบ้านส่วนนอนอยู่ด้านซ้าย.....108
5.54	รูปแบบที่ 1 การซ้อนทับของบ้านส่วนนอนอยู่ด้านขวา.....109
5.55	รูปแบบที่ 2 การซ้อนทับของบ้านส่วนนอนอยู่ด้านซ้าย.....110
5.56	รูปแบบที่ 2 การซ้อนทับของบ้านส่วนนอนอยู่ด้านขวา.....111
5.57	รูปแบบที่ 3 การซ้อนทับของบ้านส่วนนอนอยู่ด้านซ้าย.....113
5.58	รูปแบบที่ 3 การซ้อนทับของบ้านส่วนนอนอยู่ด้านขวา.....114
5.59	รูปแบบที่ 4 การซ้อนทับของบ้านส่วนนอนอยู่ด้านซ้าย.....116
5.60	รูปแบบที่ 4 การซ้อนทับของบ้านส่วนนอนอยู่ด้านขวา.....117
5.61	รูปแบบที่ 5 การซ้อนทับของบ้านแบบอื่นๆ.....119
5.62	ผู้เฒ่าที่ทำงานเย็บผ้าที่บ้าน เพื่อให้ลูกสะใภ้ไปขาย.....125
5.63	ผู้เฒ่ากำลังตำหอยวกกล้วย เพื่อเป็นอาหารหมู.....125
5.64	เวลาว่างของกลุ่มแม่บ้าน (วันหยุด).....125
5.65	แม่เฒ่าซึ่งไม่สามารถทำงานได้แล้ว (อยู่บ้านเฉยๆ) ได้รับเบี้ยประกัน.....125
5.66	พ่อเฒ่าทำงานจักสานเพื่อนำไปขาย.....125
5.67	การพบปะสังสรรค์ยามเย็นของกลุ่มผู้ชายชาวอาข่า.....125
5.68	แม่บ้านช่วยกันทำกับข้าวในตอนเย็น.....126
5.69	แม่เฒ่าอยู่บ้านเลี้ยงหลาน.....126
5.70	การช่วยกันประกอบอาหารเลี้ยงคนในหมู่บ้านที่มาช่วยกันสร้างบ้าน.....126
5.71	อาหารที่นำมาเลี้ยงชาวบ้านในวันเลี้ยงขึ้นบ้านใหม่.....126
5.72	กลุ่มชาวบ้านที่กำลังช่วยกันเปลี่ยนหลังคาหญ้าคา.....128
5.73	บ้านหลังคาเรือนที่ 16/1 ซึ่งจ้างคนพื้นราบและคนในพื้นที่ช่วยกันสร้าง.....128
5.74	บ้านหลังเดิมเป็นบ้านรูปแบบดั้งเดิม แต่บ้านหลังใหม่เป็นปูน.....128
5.75	ความเชื่ออย่างหนึ่งเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย.....131
5.76	การนำวัสดุของบ้านหลังเดิมในส่วนผนังมาติดไว้กับวงกบหน้าต่าง.....131
5.77	ปฏิทินรายปีของชาวอาข่า.....131

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
1.1 อัตราการเกิดของชาวเขาเผ่าอาข่าในโครงการพัฒนาออยตุง ปี พ.ศ.2535-2544 และแนวโน้มอัตราการเกิด ปี พ.ศ.2545-2550.....	2
4.1 อัตราการนับถือศาสนาของชาวอาข่าหมู่บ้านปากกล้วย ปี 2544.....	63
4.2 สัดส่วนการประกอบอาชีพของชาวเขาเผ่าอาข่าหมู่บ้านอีโก้ปากกล้วย ปี พ.ศ.2545.....	64
4.3 อัตรารายได้ต่อครัวเรือนต่อปีของชาวเขาเผ่าอาข่าหมู่บ้านอีโก้ปากกล้วย ปี พ.ศ.2545.....	65
4.4 สัดส่วนจำนวนสมาชิกในครัวเรือนของราษฎรบ้านอีโก้ปากกล้วย ปี พ.ศ.2544.....	66
4.5 สัดส่วนขนาดที่ดินรายแปลงของหมู่บ้านอีโก้ปากกล้วย.....	66
5.1 สรุปการเปลี่ยนแปลงด้านความถาวรของลักษณะที่อยู่อาศัย ปี พ.ศ.2531-2545.....	86
5.2 การจำแนกประเภทบ้านตามลักษณะสถาปัตยกรรมดั้งเดิมของเรือน.....	88
5.3 แสดงสัดส่วนขนาดที่ดินเป็นรายหลังคาเรือน.....	89
5.4 แสดงสัดส่วนขนาดพื้นที่อยู่อาศัย.....	89
5.5 การจำแนกประเภทบ้านตามจำนวนชั้นของอาคาร.....	92
5.6 การจำแนกประเภทบ้านด้วยความถาวรของวัสดุที่ใช้สร้างบ้าน.....	95
6.1 สรุปการเลือกใช้วัสดุประกอบอาคาร.....	144

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชาวเขาเผ่าอาข่า เป็นชนกลุ่มหนึ่งที่มีถิ่นกำเนิดในบริเวณที่ราบสูงทิเบต ซึ่งต่อมาได้อพยพลงมาทางใต้ด้วยเหตุผลทางการเมือง เข้าสู่ประเทศจีน พม่า ลาว และไทย เมื่อประมาณ 100 กว่าปีมานี้ และกระจายตัวไปตั้งบ้านเรือนอยู่ในเขตท้องที่จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง แพร่ และตาก¹ ชาวเขาเหล่านี้ได้ตั้งถิ่นฐานทำมาหากิน ปลูกฝิ่นอยู่บนเขตภูเขาสูง และตัดไม้เพื่อใช้เป็นพื้นที่ทำกินอยู่ตลอดมา ลักษณะที่อยู่อาศัยจึงเป็นการปลูกสร้างแบบง่าย ๆ แบบกิ่งถาวรหรือชั่วคราว และเลือกใช้วัสดุที่ไม่ถาวรนัก

ต่อมา ในปี พ.ศ.2528 ทางรัฐบาลได้มีนโยบายกวาดล้างการปลูกฝิ่น และผลักดันให้ชาวเขาเป็นประชาชนชาวไทยอย่างถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อความมั่นคงและความปลอดภัยของประเทศ มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งแน่นอน ส่งเสริมให้มีการปลูกพืชเศรษฐกิจ โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งหน่วยงานที่มีความสำคัญคือ โครงการหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ (ปัจจุบันเปลี่ยนสถานภาพเป็น “มูลนิธิโครงการหลวง” เมื่อ ปี พ.ศ.2535) และโครงการพัฒนาออยตุง ที่มีการวางนโยบายในการพัฒนาที่ชัดเจน มีบทบาทในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยภูเขาเป็นอย่างมาก²

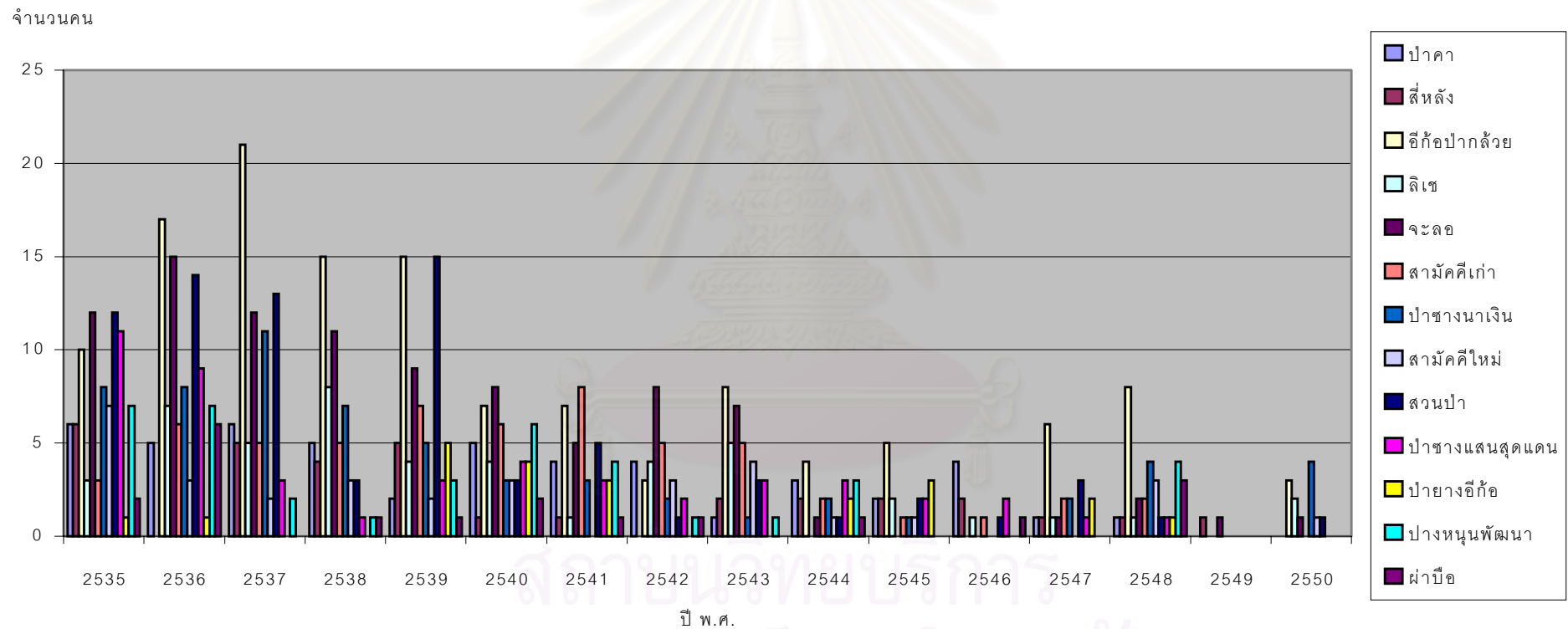
หลังจากรัฐบาลได้ดำเนินการตามนโยบายผลักดันให้ชาวเขาเป็นประชาชนชาวไทยแล้วนั้น ต่อมาในปี พ.ศ.2531 โครงการพัฒนาออยตุง (พื้นที่ทรงงาน) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้เริ่มมีการกำหนดนโยบายพัฒนาพื้นที่โครงการพัฒนาออยตุง โดยมีนโยบายพัฒนาที่อยู่อาศัยด้วยการจัดสรรพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่เกษตรกรรมตามขอบเขตพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งทางโครงการฯ เป็นผู้กำหนดให้เพื่อให้มีพื้นที่อยู่อาศัยที่แน่นอน โดยโครงการฯ รับผิดชอบการดูแลหมู่บ้านชาวเขาจำนวน 27 หมู่บ้าน³ ประกอบด้วย 4 เผ่าใหญ่ คือ ชาวไทยใหญ่ จีนฮ่อ ชาวเขาเผ่าอาข่า และเผ่าลาหู่ รวมทั้งมีชาวเขาเผ่า ลีวะ ลี้อ ลีซอ เข้า ว้า และ ม้ง ปะปนอยู่ด้วย แต่เป็นกลุ่มเล็ก

¹ ชาวเขาในเมืองไทย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิจิตรธรรม, 2517), หน้า 39.

² สถาบันวิจัยชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์, การตั้งถิ่นฐานชาวเขาในประเทศไทย (กรุงเทพฯ: กรมประชาสงเคราะห์, 2538), หน้า 8.

³ ฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาออยตุง, “ข้อมูลหมู่บ้านในโครงการพัฒนาออยตุง,” พฤษภาคม 2545. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

แผนภูมิที่ 1.1 แสดงอัตราการเกิดของชาวเขาเผ่าอาข่าในโครงการพัฒนาอดอยตุง ปี พ.ศ.2535-2544 และแนวโน้มอัตราการเกิดปี พ.ศ.2545-2550

จากลักษณะการจัดสรรพื้นที่ดังกล่าว เป็นผลให้ขอบเขตพื้นที่อยู่อาศัยของแต่ละหมู่บ้าน มากน้อยไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับลักษณะภูมิศาสตร์ โดยเป็นไปอย่างจำกัด แต่ด้วยลักษณะทางสังคม ของชาวอาข่าซึ่งเป็นระบบครอบครัวขยาย เมื่อลูกชายแต่งงานแล้วจะนำภรรยาเข้ามาอยู่ในบ้าน และต้องสร้างบ้านหลังเล็กเพื่อหลบนอนกับภรรยาไว้หลังบ้านหลังใหญ่ หากมีลูกชายหลายคนก็มี บ้านหลังเล็กหลายหลัง ดังนั้น เมื่อพิจารณาถึงขนาดพื้นที่อยู่อาศัยที่มีอยู่อย่างจำกัด และแนวโน้ม อัตราการเกิดของชาวเขาเผ่าอาข่าในพื้นที่โครงการฯ ดังแสดงในแผนภูมิที่ 1.1 พบว่า “หมู่บ้านอีก่อ ปากกล้วย” มีแนวโน้มอัตราการเกิดค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับหมู่บ้านชาวอาข่าอีก 12 หมู่บ้าน และ ด้วยอิทธิพลของรูปทรงเรือนทันสมัยเริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้น เป็นผลให้รูปแบบสถาปัตยกรรม พื้นถิ่นเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง ความกลมกลืนธรรมชาติหายไป วิถีชีวิตและค่านิยมเริ่มเปลี่ยนแปลง ไปตามสังคมที่ทันสมัย ด้วยลักษณะดังกล่าวจึงเกิดเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษาถึงการ เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยข้อจำกัดด้านต่างๆ รวมทั้งยังไม่เคยมีการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลง ลักษณะที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยของชาวอาข่ามาก่อน

ดังนั้น ในการศึกษาคครั้งนี้ จะเป็นการศึกษาถึงลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่า “หมู่บ้านอีก่อปากกล้วย” ในพื้นที่โครงการพัฒนาออยตุง เขตอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย โดยศึกษาในเรื่องของลักษณะที่อยู่อาศัย การอยู่อาศัยที่มีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมความเชื่อ ดั้งเดิม และมีเอกลักษณ์พื้นถิ่นเฉพาะของชาวอาข่า เพื่ออธิบายถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็น เรื่องของการเปลี่ยนแปลงลักษณะที่อยู่อาศัย ลักษณะสังคม และวิถีชีวิต

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาพัฒนาการที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่า
2. ศึกษาลักษณะที่อยู่อาศัย และการอยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่าในปัจจุบัน
3. ศึกษาปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่าในปัจจุบัน

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาถึงลักษณะกายภาพและสังคมของชาวเขาเผ่าอาข่า
 - ลักษณะกายภาพของที่อยู่อาศัย
 - บ้านและองค์ประกอบในบริเวณบ้าน
 - องค์ประกอบของเรือน ประกอบด้วย ผนัง วัสดุก่อสร้าง และวิธีการก่อสร้าง
 - การใช้สอยพื้นที่ และลักษณะพฤติกรรมการอยู่อาศัย
 - ความเชื่อดั้งเดิม

2. ขอบเขตด้านเวลา

ในการศึกษาพัฒนาการที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่า นั้น เป็นการศึกษาในช่วงระยะเวลา ปี พ.ศ.2531-2545

3. ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาลักษณะที่อยู่อาศัยชาวเขาเผ่าอาข่าในพื้นที่โครงการพัฒนาโดย อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย โดยเลือกเฉพาะกรณีคือ “หมู่บ้านอ้อปากกล้วย” พื้นที่ 22-2-8 ไร่ (ดูรูปที่ 4.4 ประกอบ) เนื่องจากระยะเวลาในการศึกษาจำกัด

1.4 ข้อจำกัดในการวิจัย

1. การวิจัยนี้ มีระยะเวลาในการดำเนินการศึกษา 1 ภาคการศึกษา ประมาณ 4 เดือน ตามหลักสูตรเคหะพัฒนศาสตร์บัณฑิต การรวบรวมข้อมูลที่ได้จึงเป็นช่วงระยะเวลาสั้นๆ ไม่สามารถศึกษาให้ครอบคลุมได้ทุกกรณี จึงเลือกศึกษาเฉพาะกรณี และพยายามศึกษาให้ครอบคลุมถึงการเปลี่ยนแปลงที่ผ่านมา โดยอาศัยการสัมภาษณ์ย้อนหลัง ซึ่งมิได้เป็นการวิจัยแบบติดตามเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง
2. การเก็บข้อมูลภาคสนามในขั้นตอนการสัมภาษณ์พูดคุยกับชาวบ้าน จะพบปัญหาและอุปสรรคในเรื่องของการสื่อสารและความเข้าใจภาษากลางของชาวบ้าน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องมีล่ามผู้ช่วยในการวิจัย เพื่อช่วยในการสื่อสารให้เข้าใจตรงกันระหว่างผู้วิจัยและกลุ่มชาวบ้าน

1.5 นิยามศัพท์

ความเชื่อ หมายถึง สิ่งที่คนในพื้นที่เคารพนับถือกันมาตั้งแต่ในสมัยอดีต ทั้งที่มีตัวตนและไม่มีตัวตน เช่น การถือผี เป็นต้น

รูปแบบบ้าน หมายถึง ลักษณะของเรือนที่อยู่อาศัย ที่สร้างขึ้นตามความพอใจของผู้เป็นเจ้าของ ในที่นี้แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ คือ เรือนแบบดั้งเดิม บ้านแบบประยุกต์ และบ้านแบบสมัยใหม่

บ้านแบบดั้งเดิม หมายถึง บ้านที่มีรูปแบบลักษณะดั้งเดิมของท้องถิ่นที่ปลูกสร้างตั้งแต่ปี 2531 เช่น หลังคามุงหญ้าคา พื้นและผนังเป็นไม้ไผ่ โครงสร้างหลักเป็นไม้ และระบบการก่อสร้างเป็นแบบเก่าแก่

บ้านแบบประยุกต์ หมายถึง บ้านที่มีรูปแบบลักษณะผสมผสาน โดยอาจมีลักษณะสมัยใหม่แต่ใช้วัสดุเก่าดั้งเดิมจากการรื้อย้าย หรืออาจใช้วัสดุสมัยใหม่ในปัจจุบันสร้างเลียนแบบลักษณะวิธีการแบบดั้งเดิม

บ้านแบบสมัยใหม่ หมายถึง บ้านที่มีรูปแบบลักษณะสมัยใหม่ที่สร้างขึ้นในระยะหลัง โดยมีโครงสร้างเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก สร้างด้วยวิธีหล่อคอนกรีตก่ออิฐ ใช้อุปกรณ์สิ่งทำพิเศษ เช่น บานประตู-หน้าต่างอลูมิเนียม หน้าต่างกระจก และมักมีหลังคาเป็นหลังคากระเบื้อง

บ้านแบบไม้ถาวร หมายถึง บ้านที่มีการนำวัสดุแบบไม่คงทน ที่หาได้เองตามธรรมชาติมาก่อสร้างบ้าน ต้องมีการซ่อมแซมเกือบทุกปี หรือคงทนไม่เกิน 5 ปี เช่น หลังคาเป็นหญ้าคา หรือฝาผนังเป็นไม้ไผ่ เป็นต้น

บ้านแบบกึ่งถาวร หมายถึง บ้านที่มีการนำวัสดุแบบมีความคงทน ถาวร มาเป็นส่วนใดส่วนหนึ่งผสมกัน เช่น หลังคามุงกระเบื้องฝาผนังไม้ไผ่ หรือหลังคาหญ้าคาฝาผนังอิฐบล็อก เป็นต้น

บ้านแบบถาวร หมายถึง บ้านที่มีการนำวัสดุแบบคงทน แข็งแรง อายุการใช้งานเกิน 5 ปี นำมาสร้างบ้าน เช่น หลังคาเป็นสังกะสีหรือกระเบื้อง ผนังเป็นอิฐบล็อกหรือไม้แปรรูป เป็นต้น

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

จากการศึกษาถึงลักษณะที่อยู่อาศัยชาวเขาเผ่าอาข่า ทำให้ทราบถึงเปลี่ยนแปลงของลักษณะที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัย เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัย และนำไปสู่กระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยชาวเขาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความเชื่อดั้งเดิม และการคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์พื้นถิ่นของชาวเขาเผ่าอาข่า

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เพื่อให้งานวิจัยเป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ได้มีการรวบรวม แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไว้ ดังนี้

1. ความเข้าใจเกี่ยวกับชนเผ่าอาข่า
2. ปัจจัยที่กำหนดลักษณะบ้าน
3. ทฤษฎีเกี่ยวกับวัสดุก่อสร้าง
4. ทฤษฎีของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
5. แนวความคิดการพัฒนาต่อชุมชนบนภูเขา
6. แนวความคิดเกี่ยวกับพื้นที่ว่างทางสถาปัตยกรรม
7. แนวความคิดของพฤติกรรมมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อที่อยู่อาศัย
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความเข้าใจเกี่ยวกับชนเผ่าอาข่า

"อีเก้อ" เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และภาษาพูดเป็นของตนเอง จัดอยู่ในตระกูลภาษาทิเบต-พม่า กลุ่มไตโล อีเก้อเรียกตัวเองว่า "อาข่า" คนไทยและคนเมียนมาร์เรียกว่า "อีเก้อ" หรือ "ซำก้อ" ลาวและชนชาติอินโดจีนตอนเหนือเรียกอีเก้อว่า "โก๊ะ" คนจีนเรียกว่า "ไวนี้" หรือ "ฮานี้"

ประวัติความเป็นมาของอีเก้อยังไม่รู้กระจ่างนัก เพราะชาวอีเก้อไม่มีตัวหนังสือที่จะบันทึกเรื่องราวของตนไว้เป็นรายลักษณ์อักษร จึงอาศัยการบอกเล่าสืบทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง ทำให้รายละเอียดบางส่วนขาดหายไป ชาวอีเก้อเชื่อว่าเดิมมีถิ่นฐานและอาณาจักรอิสระอยู่บริเวณต้นน้ำไห้ฮั่วฮุย หรือแม่น้ำดอกท้อ ในทิเบต ต่อมาเมื่อชนชาติอื่นรุกราน จึงอพยพถอยร่นลงมาทางใต้เข้าสู่ประเทศจีน พม่า ลาว และไทย ในปี พ.ศ.2590 โดยการจดบันทึกและสันนิษฐานของหมอสอนศาสนาชาวอเมริกันผู้หนึ่ง ชื่อ พอล ดับบลิว.เลวิส ผู้เคยคลุกคลีกับชาวเขาเผ่าอีเก้อและลาหู่มาหลายปี

อี๊กอในประเทศไทยส่วนใหญ่อพยพมาจากแคว้นเซียงตุงประเทศพม่า เพราะถูกจีนรุกราน และบางกลุ่มอพยพเพราะถูกกดดันจากเหตุการณ์ทางการเมือง จากคำเล่าของผู้สูงอายุชาวอี๊กอหลายคนได้ให้ข้อมูลว่า อี๊กออพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2458 หรือราว 88 ปีล่วงมาแล้ว เข้ามาจุดแรกที่บริเวณดอยตุง อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย และได้มีการอพยพเข้าทุกปี ปัจจุบัน พบว่ามีอี๊กอกระจายตัวไปตั้งบ้านเรือนอยู่ในเขตท้องที่จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง แพร่ และตาก จากการสำรวจจำนวนประชากรชาวอี๊กอในจังหวัดเชียงรายพบว่ามีจำนวน 47,779 คน คิดเป็นร้อยละ 85.07 ของจำนวนประชากรชาวเขาในประเทศไทย¹

รูปที่ 2.1 การกระจายตัวของชาวเขาเผ่าอี๊กอในพื้นที่ประเทศไทย พม่า ลาว และจีน
ที่มา: The Akha: Guardians of The Forest, 1997.

ชนเผ่าอี๊กอมีหลายกลุ่มย่อย ในหนังสือ “กลุ่มชาติพันธุ์ในผืนแผ่นดินใหญ่แห่งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” (Ethnic Groups of Mainland Southeast Asia) เขียนไว้ว่า ชนชาติอี๊กอแบ่งออกเป็น 7 กลุ่มย่อยคือ ปุ่ลี ยี่เซอะ นาเคี มาเว ทูลา อาเซอ และยี่เยาะ โดยชาวอี๊กอกลุ่มแรกที่

¹ ชาวเขาในเมืองไทย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิธรรม, 2517), หน้า 39.

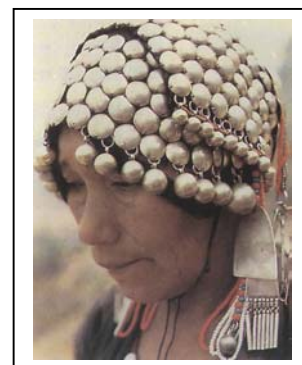
เข้ามาในประเทศไทยเรียกตัวเองว่า “อูโล้อักซ่า” หรืออีก่อไทย เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณใกล้บ้านสามแยก ทางไปดอยแม่สลอง มีลักษณะเด่นคือ ผู้หญิงจะสวมหมวกทรงสูง ประดับขนไก่และขนชะนีย้อมสีสวยงามไว้บนศีรษะ จากนั้นก็ได้มีกลุ่ม “โลเมออักซ่า” หรืออีก่อเมียนมาร์ อพยพเข้ามาทางสันเขาตอยตุงและตั้งถิ่นฐานที่บ้านผาหมีบนดอยตุงก่อนจะกระจายตัวไปพื้นที่ใกล้เคียง ลักษณะเด่นของกลุ่มนี้คือ ผู้หญิงจะสวมหมวกชนิดหวกกลม ด้านหลังเป็นแผงสั้นๆ ทำด้วยเงินแท้ทั้งหมด คนพื้นเมืองมักเรียกว่า “อีก่อหัวเรดาร์” ส่วนกลุ่มที่อพยพเข้ามาหลังสุดคือ กลุ่มอีก่อจีน หรือ “อ้ายออักซ่า” เข้ามาอยู่ในเขตบ้านปางสา แต่เป็นกลุ่มที่มีจำนวนไม่มากนัก ส่วนใหญ่ไม่ค่อยแต่งชุดประจำเผ่า นิยมสวมเสื้อผ้าแบบคนพื้นเมืองมากกว่า

“อูโล้อักซ่า” หรืออีก่อไทย

“โลเมออักซ่า” หรืออีก่อเมียนมาร์ หรืออีก่อหัวเรดาร์

รูปที่ 2.2 การแต่งกายของชาวเขาเผ่าอาข่า

ที่มา : สารคดีชีวิตชนกลุ่มน้อยบนดอยสูง “อีก่อ”, 2541.

ลักษณะทางสังคมของชาวอีก่อเป็นระบบครอบครัวลักษณะครอบครัวขยาย ทางฝ่ายชายคือลูกชาย เมื่อแต่งงานแล้วจะนำภรรยาเข้ามาอยู่ในบ้านด้วย แต่การหลับนอนกับภรณยานั้นต้องหลับนอนในบ้านหลังเล็ก ซึ่งสร้างไว้หลังบ้านหลังใหญ่ หากมีลูกชายหลายคนก็มีบ้านหลังเล็กหลายหลัง เมื่อพ่อตายลูกชายคนโตจะเป็นหัวหน้าครอบครัวต่อไป สังคมอีก่อนั้นให้การยอมรับผู้อาวุโสมาก ในทุกหมู่บ้านจะมีกลุ่มผู้อาวุโสเป็นหลักในการปกครองเป็นผู้ตัดสินปัญหาต่างๆ ของหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากราชการจะมีหน้าที่เป็นเพียงผู้ประสานงานกับฝ่ายปกครองเท่านั้น

ลักษณะทางเศรษฐกิจของชาวอีก่อมีอาชีพหลักคือ การทำไร่ ปลูกข้าว ไร่ข้าวโพด เป็นพืชหลักเพื่อใช้ในการบริโภคและเลี้ยงสัตว์ ปลูกถั่ว งา ข้าวฟ่าง และพืชส่งเสริมต่างๆ เป็นพืชเงินสด การเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพรอง อีก่อเลี้ยงหมู ไก่ เพื่อประกอบพิธีกรรมและบริโภค เลี้ยงสุนัขไว้ล่าสัตว์และเฝ้าบ้าน นอกจากนั้นก็เลี้ยงควาย ม้า แพะ แกะ ฯลฯ ไว้ขาย

ลักษณะบ้านเรือนของชาวเขาเผ่าอาข่า²

หมู่บ้านชาวเขาเผ่าอีเก้อหรืออาข่ามักตั้งอยู่บนภูเขาสูง 3,000-4,000 ฟุตจากระดับน้ำทะเล บนคanyonหรือสันเขาที่ตั้งของหมู่บ้านจะต้องมีพื้นที่กว้างพอสำหรับเด็กๆ วิ่งเล่น และใช้เป็นที่ชุมนุมหรือประกอบพิธีกรรมหรืองานฉลองต่างๆ ได้ด้วย

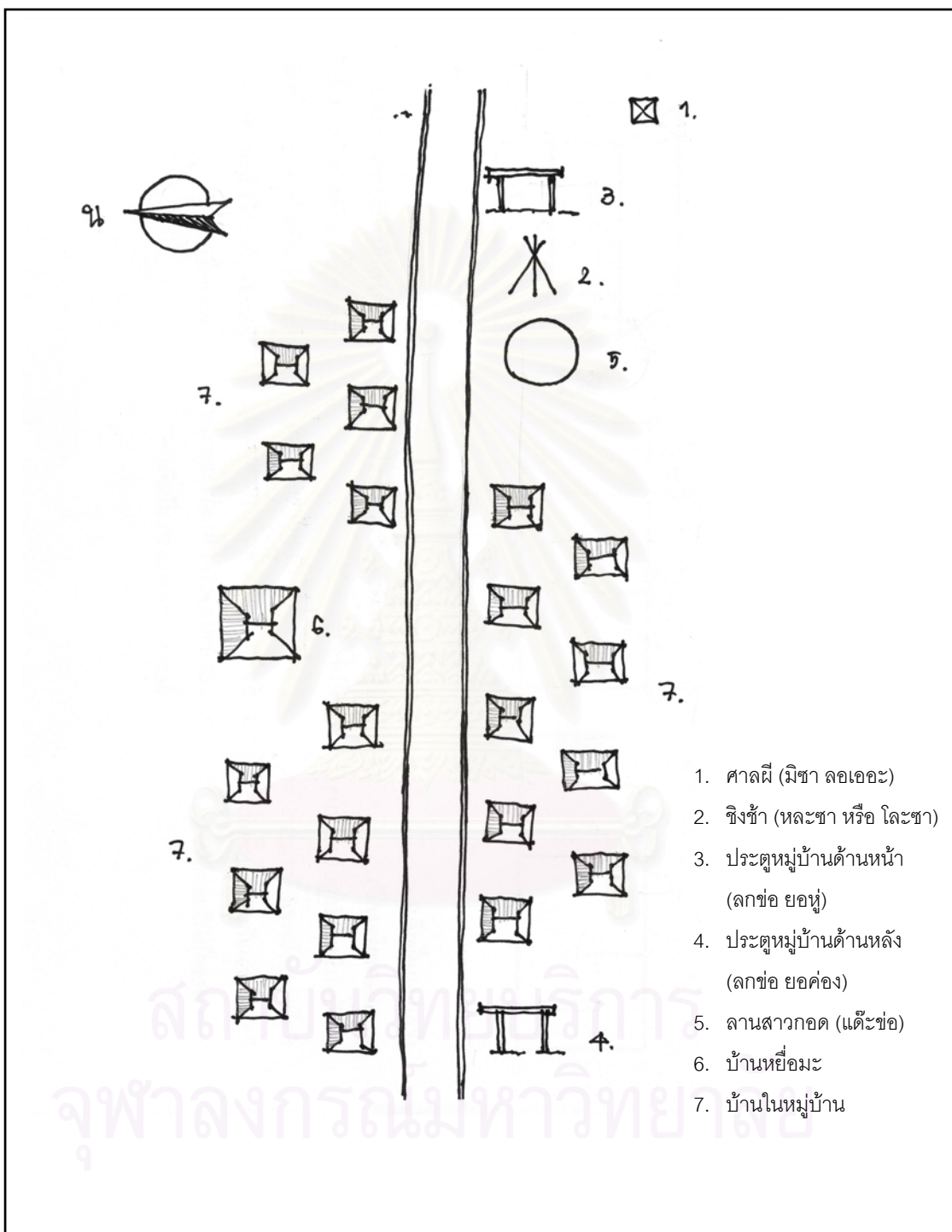
ในการเลือกที่ตั้งหมู่บ้านนั้น บุคคลสำคัญของหมู่บ้านประกอบด้วยหัวหน้าหมู่บ้าน หัวหน้าพิธีกรรมของหมู่บ้าน (เหยื่อมะ) ช่างตีเหล็กและผู้อาวุโสจะหารือกันเพื่อเลือกสถานที่ เมื่อตัดสินใจได้แล้วหัวหน้าพิธีกรรมจะทำพิธีเสี่ยงทายขอสถานที่จากผีเจ้าที่ โดยใช้ไข่ 3 ฟอง ถ้าไข่ฟองแรกที่ยกลงไปกระทบพื้นแตกถือว่าดี แต่ถ้าไม่แตกจะทำการเสี่ยงทายจนครบ 3 ฟอง ถ้าไม่แตกเลยเชื่อว่าผีไม่อนุญาตให้ใช้สถานที่ตั้งหมู่บ้าน

โดยทั่วไปแล้วชาวอีเก้อนิยมปลูกบ้านตามแนวขนานกับความลาดชันของสันเขา หมู่บ้านเล็กๆ อาจมีเพียง 2 แถวซ้อนกัน โดยมีช่องว่างทางเดินไว้ตรงกลาง ส่วนหมู่บ้านขนาดใหญ่อาจปลูกซ้อนกัน 3-4 แถว ดูแล้วไม่ค่อยมีระเบียบนัก

ชาวอีเก้อถือหลักนิยมว่าคanyonที่จะตั้งหมู่บ้านควรเป็นคanyonลูกกลางซึ่งล้อมรอบด้วยคanyonสูง กล่าวกันว่าจะทำให้ชาวบ้านร่มเย็นเป็นสุข เลี้ยงสัตว์ดี และพืชผลในไร่อกงาม อย่างไรก็ตามในปัจจุบันความเชื่อนี้ไม่ค่อยมีความสำคัญมากนัก ที่สำคัญคือ ควรให้หมอมผีดูกระดูกขาไก่เสียก่อน ถ้าขาไก่มีรูเชื่อว่าดี ถ้าขาไก่ไม่มีรูถือว่าผีดลกรรมชาติเชื่อกันว่าผีไม่อนุญาตให้ตั้งหมู่บ้าน และถ้าในบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านมีจอมปลวกอยู่ถือว่าดี เพราะจอมปลวกเป็นที่สิงสถิตของผีประจำหมู่บ้าน ซึ่งจะช่วยดูแลคุ้มครองชาวบ้าน ซึ่งต่างจากชาวมูเซอที่เชื่อว่า ปลวกเป็นตัวทำลาย และจะไม่เลือกสถานที่ที่มีจอมปลวกตั้งหมู่บ้านอย่างเด็ดขาด

² อุไรวรรณ แสงศร, บ้านอีเก้อ ความเชื่อและภูมิปัญญาชาวบ้าน (เชียงใหม่: สถาบันวิจัยชาวเขา, 2539) หน้า 9-18.

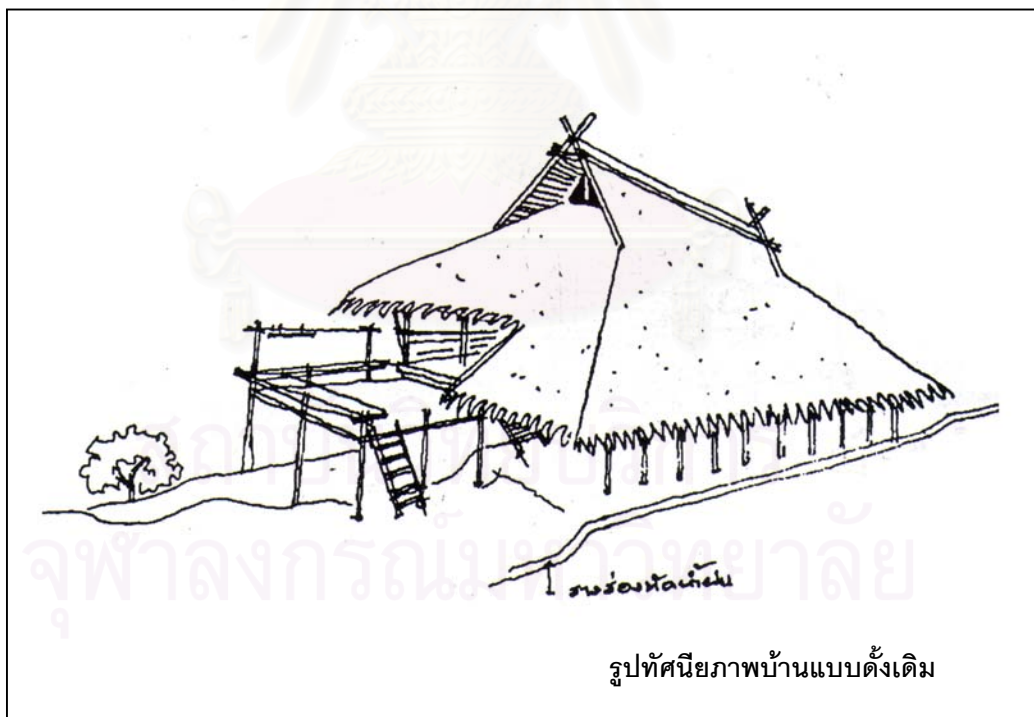
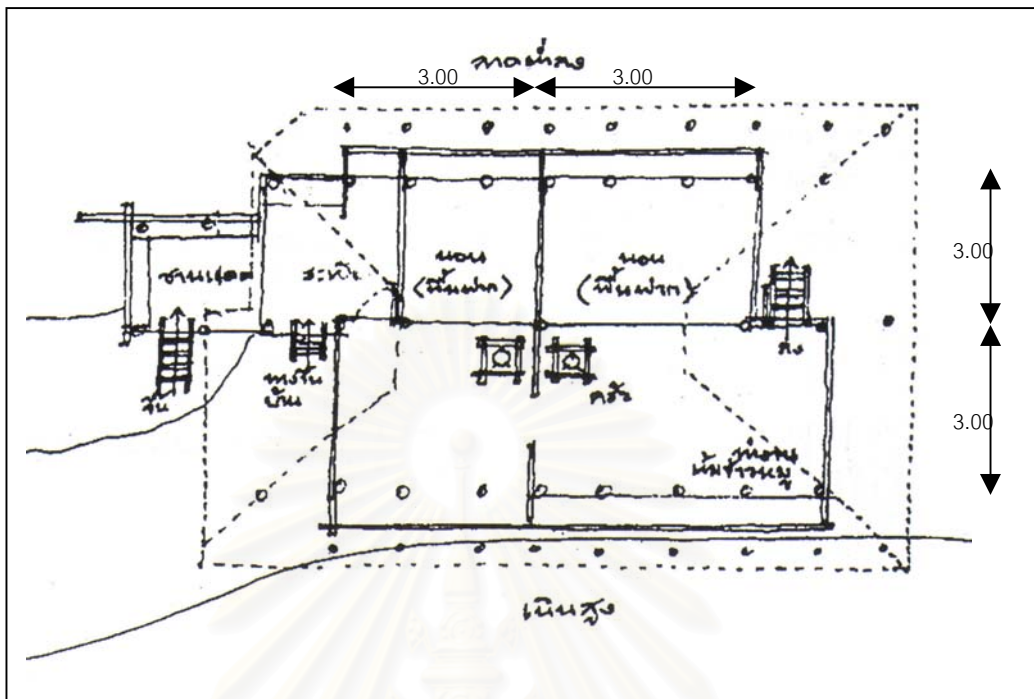

รูปที่ 2.4 ผังบริเวณของหมู่บ้านชาวอีโก้
 ที่มา: บ้านอีโก้ ความเชื่อและภูมิปัญญาชาวบ้าน, 2539.

ลักษณะบ้านของอีโก้ปกติจะยกพื้นสูงจากดินประมาณ 1 เมตร มีเสาเป็นไม้แก่น เรียกว่า “หยุ่มโก” ส่วนบ้านแบบติดดินเรียกว่า “หยุ่มอ่อ” ในบางพื้นที่ที่มีความลาดชันมากๆ จะยกพื้นบ้านขึ้นครึ่งหนึ่ง ส่วนอีกครึ่งหนึ่งใช้พื้นดินที่ถูกตัดให้ราบเป็นพื้นบ้าน และใช้ผนังภูเขาด้านหนึ่งเป็นผนังบ้าน วัสดุที่ใช้สร้างบ้านส่วนใหญ่จะเป็นไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยหญ้าคา เสาบ้าน ตง ซื่อ ซึ่งจะมี 3-5-7 ชั้น จะเป็นไม้เนื้อแข็ง และมีไม้กลอนซึ่งเป็นไม้ไผ่ ตงไม้ไผ่ ฝาบ้านและพื้นบ้านจะเป็นไม้ไผ่จักเป็นฟาก ที่สำคัญที่สุดของโครงสร้างบ้าน คือ ไม้กลอนคู่ (หยุ่มเยอ) ซึ่งเป็นไม้กลอนเฉพาะที่อยู่ตรงเสาเอกของบ้าน ส่วนที่อยู่ห้องนอนชายจะเป็นไม้กลอนสำหรับมัดหญ้าคา ส่วนห้องนอนหญิงจะเป็นไม้กลอนสำหรับมัดหิ้งขุขบรพบุรุษ (อะพีเปาะเลาะ) ขนาดของบ้านอีโก้เล็กหรือใหญ่ตามฐานะ

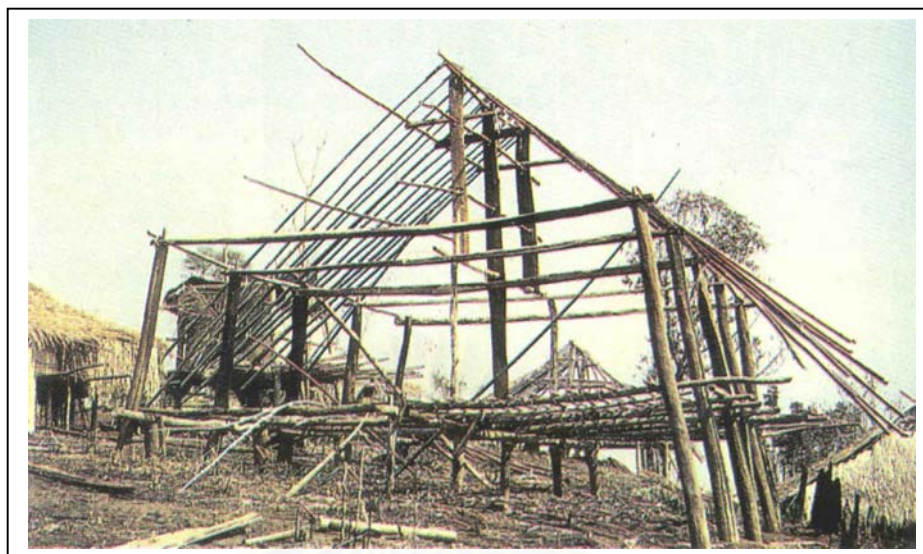
ภายในตัวบ้านไม่นับชานหน้าบ้าน นิยมปลูกบ้านมีเสาเรียงกัน 3 แถวๆ ละ 3 ต้น ซึ่งเป็นเสาเอก ที่สำคัญจะต้องทำพิธีเส้นไหว้เสมอ ภายในบ้านแบ่งเป็นสัดส่วน ประตูหน้าบ้านเป็นประตูผู้ชาย เมื่อผ่านประตูนี้เข้าไปจะเห็นว่าภายในบ้านแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือส่วนผู้ชายกับส่วนผู้หญิง และมีเตาไฟ 1-2 เตา บ้านที่มีเตาเดียวมักจะอยู่กึ่งกลางระหว่างห้อง 2 ห้อง ส่วนบ้านที่มี 2 เตา ก็อยู่ในแต่ละห้อง ห้องนอนที่ติดกับประตูหน้าคือห้องนอนผู้ชาย ส่วนมากจะอยู่ทางทิศตะวันออกหรืออยู่ทางถนนที่ผู้คนผ่านไปมา หัวนอนจะมีหีบใส่เสื้อผ้า อีกห้องหนึ่งเป็นห้องนอนผู้หญิง ชนเผ่าอีโก้มีข้อห้ามสามีภรรยาที่เป็นหัวหน้าครอบครัวนอนร่วมห้องเดียวกันตลอดคืน บ้านอีโก้ไม่มีเตียงนอน แต่นิยมนอนบนพื้นฟากสับซึ่งปูด้วยเสื่อเปลือกไม้ และในบางครัวเรือนที่มีบุตรชายอาศัยนอนร่วมกับผู้อาวุโสมากๆ ก็จะทำเตียงนอนหรือยกแคร่ให้เป็นที่นอนของผู้อาวุโสอันเป็นการแสดงความเคารพ สำหรับห้องนอนฝ่ายหญิงจะมีหิ้งบรรพบุรุษอยู่ติดกับเสาเอก และมีตะกร้าใส่เมล็ดพันธ์พืชสำหรับปลูกในปีต่อไปวางไว้ที่หัวนอน ทั้งสองสิ่งนี้ชาวอีโก้ถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ห้ามบุคคลภายนอกเข้าไปพลุกพล่าน ส่วนบริเวณผนังบ้านตรงข้ามห้องนอนทั้งสองจะมีหิ้งยาวขนานไปกับผนังห้องสำหรับเป็นที่เก็บเครื่องครัวและสิ่งของจิปาละ และมีประตูผู้หญิงอยู่ด้านหลังบ้าน ด้านหน้าบ้านเป็นชานยื่นออกมาสำหรับนั่งเล่นหรือทำงานเล็กๆ น้อยๆ รวมทั้งใช้เป็นที่รับแขก

ภายในบ้านชาวอีโก้จะมีสภาพมืดทึบเนื่องจากไม่นิยมทำหน้าต่างหรือช่องระบายอากาศ จึงเหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศบนภูเขาเป็นอย่างยิ่ง บ้านอีโก้ไม่มีส้วมจะอาศัยป่ารอบๆ หมูบ้านที่มีไซ้เขตป่าสงวนเลี้ยงผีเป็นส้วมธรรมชาติแทน บ้านอีโก้ส่วนมากนิยมทำรั้วไม้ไผ่ล้อมรอบบ้านเพื่อป้องกันสัตว์เลื้อยเข้าไปรบกวน และเพื่อแสดงอาณาเขตของตนอีกด้วย ภายในอาณาเขตอาจมีบ้านหลังเล็กอยู่หลังบ้านใหญ่ซึ่งใช้เป็นสถานที่สำหรับบุตรชายที่แต่งงานแล้ว แต่ยังมีได้แยกครัวเรือนใช้เป็นที่พักนอนกับภรรยาในเวลากลางคืน นอกจากนี้ในบริเวณบ้านยังประกอบด้วยคอกม้า ยุงข้าว ศาลผีขวัญข้าว ส่วนสัตว์เลี้ยง เช่น ไก่จะทำเล้าให้อยู่ใต้ถุนบ้าน หมู วัว แพะและแกะ นิยมปล่อยให้อยู่รวมกันตามบริเวณหมูบ้านอย่างอิสระ สำหรับสุนัขก็เดินเข้าออกบ้านได้ตลอดเวลา

รูปทัศนียภาพบ้านแบบดั้งเดิม

รูปที่ 2.5 รูปแบบบ้านดั้งเดิมของชาวเขาเผ่าอีโก้
ที่มา: เรือนชนบท, 2537.

รูปที่ 2.7 โครงสร้างของบ้านชาวอาข่า
ที่มา: The Akha: Guardians of The Forest, 1997.

ลักษณะการดำเนินชีวิตประจำวัน³

ในอดีตชีวิตประจำวันของชาวอาข่า นั้น ผู้หญิงจะตื่นตีข้าวด้วยครกกระเดื่องตั้งแต่ท้องฟ้าจวนสว่าง ตัวครกกระเดื่องอยู่หลังบ้านหรือข้างบ้าน เมื่อฟ้าสว่างเด็กและผู้หญิงพากันไปตักน้ำ สะพายฝืน นึ่งข้าว ทำอาหาร เอาข้าวให้ไก่ เอาอาหารให้หมู พวกผู้ชายนั่งสูบยาใกล้รอบๆ เต่าไฟ หลังจากรับประทานอาหารเช้าแล้วก็ชวนกันสะพายตะกร้ากันลิกไปไร่ ปล่อยให้คนแก่และเด็กอยู่เฝ้าบ้าน ระหว่างทางไปไร่ผู้หญิงจะปั่นฝ้ายให้เป็นเส้นด้ายด้วยมือทั้งสองข้างตลอดทาง

ตอนเย็นกลับจากไร่สะพายตะกร้าบรรจุผัก พืชไร่นำเอามาทำเป็นอาหาร หรือหากดักจับนกหรือสัตว์ป่าอื่นได้ก็นำมาทำอาหารมือเย็น ผู้หญิงเมื่อปั่นด้ายด้วยมือแล้วนำมากรอเตรียมทอเป็นผ้า บางคนเอาฝ้ายมาหีบเอาเมล็ดฝ้ายออกบนชานหน้าบ้าน และหลังจากกลับมาบ้านแล้วผู้หญิงจะสาละวกับการหาฝืน ตักน้ำ เอาข้าวให้ไก่ ทำอาหารให้สมาชิกในครอบครัว และใช้เวลาว่างนั่งเล่นกับลูกหลานที่ชานบ้านหรือหลังบ้าน

เวลาค่ำหลังจากรับประทานอาหารเช้า บรรดาชาวก็ผู้อาวุโสจะนั่งสนทนาอยู่ข้างเต่าไฟ ภายในบ้าน จิบน้ำชาหรือไม้ก็สูบยาเส้น ส่วนพวกหนุ่มสาวพากันไปนั่งร้องเพลงสนทนากันอยู่บนม้านั่งหรือขอนไม้ ณ ลานสาวกอด “กะลาล่าเซอ” ใกล้กับประตูผีหมู่บ้าน “ต่อมอลาค่อ”

³ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, ชาวเขาในเมืองไทย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิริยธรรม, 2517), หน้า 376-377.

ระบบความเชื่อของชาวอาข่า

อีก้อมีความเชื่อและนับถือผีเหมือนชาวเขาเผ่าอื่นๆ ในรอบปีหนึ่งๆ อีก้อจะทำพิธีกรรมของหมู่บ้านตามประเพณี เช่น พิธีปีใหม่ (กระท่อมฟ้า) เป็นพิธีฉลองหลังจากเก็บเกี่ยวข้าว แล้วนำข้าวขึ้นยุ้งฉางเรียบร้อยแล้ว พิธีกรรมต่างๆ เหล่านี้จะมีหัวหน้าพิธีกรรมของหมู่บ้าน ซึ่งเรียกว่า หย่อมะ เป็นผู้ดำเนินการทำพิธี พิธียะอูผี เป็นพิธีที่จัดขึ้นเพื่อเอาใจผีใหญ่ ซึ่งปกปักรักษาหมู่บ้าน พิธีไล่ชิงช้า (หละเซอผี) เป็นพิธีไหว้แม่โพสพ เพื่อขอบคุณที่บันดาลให้ข้าวกล้างอกงามดีในช่วงกึ่งกลางฤดูฝน พิธีชะเหยะเหยะ เป็นพิธีไล่ผีออกจากหมู่บ้านตอนปลายฤดูฝน เพื่อให้ผีร้ายซึ่งแฝงตัวเข้ามากับสายฝนออกไปจากหมู่บ้าน

การก่อตั้งหมู่บ้านใหม่ ณ ที่ใดก็ตาม จะต้องให้ชาวบ้านช่วยกันปลูกสร้างบ้านให้กับหัวหน้าพิธีกรรมก่อนผู้อื่น ในการสร้างบ้านจะเริ่มด้วยพิธียกเสาเอกให้หัวหน้าครัวเรือนหรือบุตรชายคนโตเป็นผู้ทำพิธี โดยใช้ข้าวสาร น้ำ เกลือ และแร่เงินอย่างละเล็กน้อยใส่ลงในหลุมก่อนฝังเสา รวมทั้งไข่ไก่ 1 ฟอง ซึ่งมีได้ใส่ลงไปจริง เมื่อยกเสาเอกแล้ว จึงเอาน้ำบรรจุพรุข (อะพีเปาะเลาะ) ไปผูกติดไว้กับชื่อที่เสาเอกบ้านอีก้อนิยมหันหน้าไปทางเดียวกัน

ข้อห้ามในการสร้างบ้าน

- ห้ามบุคคลต่างสกุลปลูกบ้านระหว่างบ้าน 2 หลังที่เป็นพี่น้องกัน
- วันแคะและวันกระต่าย ห้ามสร้างบ้าน ถือว่าเป็นวันของอะพีมือแห่ วันพื้นดิน จะขุดดินฝังเสาบ้านไม่ได้
- ห้ามสร้างบ้านในวันที่ตรงกับวันเกิด หรือวันตาย ของคนในครอบครัว
- เมื่อเริ่มลงมือปลูกข้าวจนถึงวันปีใหม่ (กระท่อมฟ้า) ห้ามปลูกบ้าน ปลูกได้เดือนธันวาคม-เมษายน พฤษภาคม-พฤศจิกายนห้ามปลูก
- วัน “กรรม” ห้ามสร้างบ้าน เช่น ชาวบ้านคลอดลูกฝาแฝด 1 เดือนห้ามสร้างบ้าน หมูออกลูกตัวเดียว หมูออกลูกในบ้าน สุนัขออกลูกในป่า และวัว ควาย แพะ สุนัข ขึ้นไปบนหลังคาบ้าน ถือว่าเป็นการผิดผี
- ห้ามนำไม้บางประเภทมาสร้างบ้าน คือ ไม้ที่มีเปลือกตาย ไม้ที่ถูกฟ้าผ่า ไม้ที่ถูกไฟไหม้ อันเนื่องมาจากฟ้าผ่า ปละไม้ที่ยืนตายทั้งต้น ชาวอีก้อเชื่อว่าไมดีจะทำให้เจ้าของบ้านเดือดร้อน บ้านอาจถูกไฟไหม้ และห้ามมิให้เอาส่วนปลายยอดของไม้ปักลงดิน
- ไม้ที่ใช้สร้างบ้านหลังเล็กจะนำมาสร้างบ้านใหญ่ไม่ได้ แต่ไม้ที่ใช้สร้างบ้านหลังใหญ่นำไปสร้างบ้านเล็กได้

2.2 ปัจจัยที่กำหนดลักษณะของบ้าน⁶

ในความหลากหลายของลักษณะบ้านตามเงื่อนไขของการทำมาหาเลี้ยงชีพอันแตกต่างกัน มีปัจจัยที่เป็นตัวกำหนด ดังนี้

1. *ภูมิประเทศและภูมิอากาศ* โดยทั่วไปบ้านบนภูเขาสูงไม่เหมือนบ้านที่อยู่ชายหาดริมทะเล บ้านในที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึงจึงยกพื้นมีใต้ถุนสูง แต่เมื่ออยู่ในที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึง จึงไม่จำเป็นต้องมีใต้ถุน ถ้าอยู่ริมน้ำจะเป็นเรือนแพ ถ้าอยู่ในบริเวณแผ่นดินไหวและไม่มีเทคนิคที่เหมาะสม บ้านจะพังได้ง่าย จึงต้องสร้างให้หลุดเป็นชิ้นๆ แล้วสามารถประกอบขึ้นใหม่ได้สะดวก ถ้าอยู่ริมทะเลเผชิญไอน้ำเค็มจะไม่ใช้วัสดุโลหะที่ผุกร่อนง่ายจากความเค็ม ถ้าเป็นริมทะเลในเส้นทางของพายุ ต้องมีวิธีป้องกันบ้านจากแรงพายุ การจะยอมตามสภาพธรรมชาติของภูมิประเทศ จะขัดขึ้นหรือดัดแปลงสภาพได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยประยุกตวิทยาของสังคมนั้น

2. *ประยุกตวิทยา และเทคโนโลยี* คือ ความสามารถในการสร้างเครื่องมือและวิธีการของคนในสังคม การก่อสร้างบ้านด้วยเครื่องมือ แปรสภาพวัสดุธรรมชาติให้เป็นอาคารสถานที่ ถ้ามีเครื่องมือและวิธีการที่มีประสิทธิภาพสูง จะสามารถควบคุมและดัดแปลงสภาพภูมิประเทศมากขึ้น

3. *ทรัพยากร* วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างบ้าน ส่วนใหญ่นำมาจากวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่นนั้นๆ แต่การนำมาใช้ขึ้นอยู่กับความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและความสามารถทางประยุกตวิทยาของบุคคลหรือสังคมนั้น ทั้งคุณสมบัติวิธีการที่จะเคลื่อนย้าย แยกแยะ และแปรรูปจากแหล่งมายังบริเวณก่อสร้าง ทำให้วัสดุที่จะใช้สร้างบ้านไม่จำกัดอยู่เพียงวัสดุท้องถิ่นเท่านั้น ขึ้นอยู่กับวิธีการเสาะหา และลำเลียงวัสดุจากแหล่งอื่นที่ไม่มีในท้องถิ่น หรือการซื้อขายแลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่น ความสามารถทางประยุกตวิทยาสามารถสร้างวัสดุสังเคราะห์ได้ ไม่ต้องใช้แต่วัสดุธรรมชาติ แต่อาจมีเพิ่มจากฝีมือของมนุษย์

4. *ระบบเศรษฐกิจ* ทรัพยากรสำหรับการก่อสร้างบ้านมีมากหรือน้อย ยังขึ้นอยู่กับระบบการผลิตจ่ายแจกและการบริโภคที่มีประสิทธิภาพ หมายถึงระบบเศรษฐกิจที่จัดการใช้ทรัพยากรเพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ผู้มีและใช้ทรัพยากรนั้น ระบบเศรษฐกิจที่มีประสิทธิภาพสูง ย่อมเพิ่มหรือกระจายทรัพยากรได้มากและกว้างขวาง จากการแลกเปลี่ยนซื้อขาย จะได้ผลผลิตของผู้อื่นหรือสังคมอื่นมาขยายปริมาณ และเพิ่มคุณภาพทรัพยากรในท้องถิ่น ทำให้สร้างบ้านได้มากและพิเศษเหนือบุคคลหรือสังคมที่มีกำลังอำนาจทางเศรษฐกิจด้อยกว่า

⁶ บัณฑิต จุลาสัย, *บ้านไทย* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), หน้า 31-32.

5. *ฐานะทางสังคม* ในระดับบุคคลความสามารถทางการจัดการทรัพยากรให้เกิดการผลิตที่เป็นประโยชน์ในการบริโภคนั้น ฐานะทางสังคมของบุคคลอาจไม่กำหนดชัดด้วยอำนาจทางการปกครองและกำลังทางเศรษฐกิจต่างๆ แต่กำหนดด้วยชาติกำเนิด หรือด้วยความสามารถทางสติปัญญา อำนาจการปกครอง จะใช้และมีวัตถุประสงค์ อุปกรณ์ประกอบการดำรงชีวิตต่างๆ กันไป ซึ่งรวมถึงลักษณะบ้าน จะต้องมีความสอดคล้องกับฐานะทางสังคมของตน

6. *อำนาจการบริหารปกครอง* สามารถบังคับ กำหนดลักษณะบ้านเรือนที่บุคคลฐานะใด จะสร้างใช้ได้ การก่อสร้างก็ต้องเป็นไปตามนั้น เช่น พระราชบัญญัติ หรือเทศบัญญัติการก่อสร้าง ข้อบังคับเกี่ยวกับการก่อสร้างในท้องถิ่นๆ เป็นต้น

7. *ความเชื่อ ค่านิยม และอุดมการณ์* เป็นตัวกำหนดรูปลักษณะของบ้านเรือนได้ ทั้งในสมัยอดีตและปัจจุบัน ด้วยความรู้สึกนึกคิดในบางสิ่งที่มีค่า สำหรับผู้ที่ยึดถือ ซึ่งมีเสรีภาพกระทำ การในสิ่งที่ตัวเองเห็นชอบและต้องการ

8. *โอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงพัฒนา* บุคคลเปลี่ยนสิ่งของ เครื่องใช้ และระเบียบวิธี การกระทำปฏิบัติเมื่อพบว่าสิ่งเก่าหมดประสิทธิภาพหรือไม่สอดคล้องกับสภาพเงื่อนไขความต้องการใหม่ แต่จะเปลี่ยนเป็นเครื่องมือใหม่และวิธีการใหม่ได้ต้องอาศัยความสามารถคิดประดิษฐ์สิ่งใหม่ที่มีประสิทธิภาพ หรือให้ความพอใจได้มากกว่าของเดิม และโอกาสรับเอาสิ่งใหม่ที่ผู้อื่นทำไว้มาใช้ เป็นเสมือนของตน ซึ่งย่อมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในลักษณะของอาคารบ้านเรือนได้ เมื่อได้ติดต่อกับผู้คนและสังคมภายนอก การพัฒนาเพราะอุตสาหกรรมสร้าง ทำสินค้า และวัสดุใหม่ๆ ให้ใช้กันแพร่หลายได้มากกว่าระบบการผลิตแบบเกษตรกรรมและหัตถกรรม

2.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับวัสดุก่อสร้าง

2.3.1 ลักษณะพื้นถิ่นของวัสดุก่อสร้าง

นิจ วิทยุธีรนนท์ กล่าวว่า สถาปัตยกรรมของประเทศไทยมีความแปลกแยกแตกต่างกันในแต่ละภาค ทำให้มีเอกลักษณ์อันหลากหลาย ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้สถาปัตยกรรมในแต่ละภาคพัฒนาบนรากเหง้าและพื้นฐานดั้งเดิม เพื่อดำรงรักษาลักษณะจำเพาะของท้องถิ่นต่อไป⁴

⁴ นิจ วิทยุธีรนนท์, "สถาปัตยกรรมไทย," ใน *ปาฐกถาชุด "สิรินธร"*, ครั้งที่ 9 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537) หน้า 17.

Collin Duly ให้ความคิดเห็นว่า ลักษณะพื้นถิ่นของวัสดุก่อสร้าง แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างประโยชน์ใช้สอยของวัสดุก่อสร้างกับความเป็นอยู่ของชุมชนในท้องถิ่นนั้นและความชำนาญของช่าง ตลอดจนบ่งชี้ถึงสุนทรียภาพที่เป็นที่ยอมรับของสังคมนั้นๆ การศึกษาถึงระบบการก่อสร้างพื้นบ้านดั้งเดิม ย่อมเป็นฐานความรู้ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการคิดค้นวัสดุก่อสร้างและเทคโนโลยีที่เหมาะสม และสอดคล้องกับวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น

2.3.2 การใช้วัสดุให้ได้ประโยชน์สูงสุด

การตัดสินใจเลือกวัสดุที่จะใช้นั้นมีผลเกี่ยวเนื่องไปถึงราคาก่อสร้างอาคาร การเลือกใช้วัสดุก่อสร้างที่มีประสิทธิภาพสูงเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งไม่ได้หมายความว่าใช้วัสดุราคาถูก แต่เป็นการใช้วัสดุก่อสร้างให้เต็มความสามารถของวัสดุนั้น

มนุษย์ในอดีตเริ่มต้นสร้างสถาปัตยกรรมขึ้นจากการใช้วัสดุธรรมชาติ นำมาประกอบเป็นที่อยู่อาศัย หลบภัยจากภูมิอากาศ และสัตว์ร้ายต่างๆ ต่อมาก็มีการพัฒนาให้มีการดัดแปลง ผลิตวัสดุขึ้นมาใหม่ โดยอาศัยเทคโนโลยี ซึ่งได้รับการคิดค้นพัฒนาควบคู่กันมา อันมีความแตกต่างกันตามยุคสมัย

วัสดุก่อสร้างไม่ว่าจะเป็นวัสดุธรรมชาติ หรือวัสดุที่ได้รับการผลิตโดยการใช้เทคโนโลยีขั้นสูง ล้วนสามารถนำมาก่อสร้าง ก่อให้เกิดเป็นงานสถาปัตยกรรมขึ้นมาได้ทั้งสิ้น แต่ผลจากการใช้วัสดุก่อสร้างดังกล่าว ย่อมมีความแตกต่างทางด้านประสิทธิภาพในการใช้งาน ความคงทน ความงาม การสื่อความหมาย เป็นต้น ซึ่งถือเป็นเรื่องคุณสมบัติของวัสดุนั้นๆ โดยเฉพาะ

2.3.3 วัสดุก่อสร้างเป็นเป็นสิ่งที่แสดงถึงกาลสมัยของสถาปัตยกรรม

ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ ได้กล่าวไว้ว่า ลักษณะสถาปัตยกรรมในแถบพื้นถิ่นและกลุ่มชนเดียวกัน ยังแตกต่างกันออกไปตามยุคสมัยที่สร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรม ความเปลี่ยนแปลงในสิ่งต่างๆ ซึ่งรวมถึงแนวความคิดความเชื่อทางศาสนา คตินิยม รสนิยม การกินอยู่ การดำรงชีวิต และการกำหนดรูปแบบทางสังคมย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย ซึ่งก็รวมถึงการเปลี่ยนแปลง พัฒนาวัสดุก่อสร้างและเทคโนโลยีในการก่อสร้างด้วยเช่นกัน⁵

⁵ ประสงค์ เอี่ยมอนันต์, “การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน,” เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เนื่องในวาระครบรอบสถาปนา 80 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 23-26 เมษายน 2540.

การรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้วัสดุก่อสร้างและเทคโนโลยีแบบใหม่ เพื่อให้ตอบสนองของความต้องการและประโยชน์ใช้สอยที่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไป

จุดด้อยของสถาปัตยกรรมไทยเดิมอยู่ทางด้านความเปราะบาง ง่ายต่อการชำรุดทรุดโทรมอย่างชนิดมีความคงทนต่อสภาพดินฟ้าอากาศได้น้อย มีผลทำให้งานสถาปัตยกรรมชำรุดทรุดโทรมอย่างรวดเร็ว การเลือกใช้วัสดุที่ทนทานจะทำให้อายุของอาคารที่ก่อสร้างด้วยวัสดุนั้นมีความคงทนถาวร

2.4 ทฤษฎีของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้าง ความสัมพันธ์ของสังคม และสหสัมพันธ์ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีทั้งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเปลี่ยนแปลงของสังคม และการเปลี่ยนแปลงในสังคม

2.4.1 แนวความคิดของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Changes) หมายถึง การที่ระบบสังคม กระบวนการแบบอย่าง หรือรูปแบบทางสังคม เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบครอบครัว ระบบการปกครอง ได้เปลี่ยนแปลงไปไม่ว่าจะเป็นด้านใดก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้อาจจะเป็นในทางก้าวหน้าหรือถดถอย เป็นไปอย่างถาวรหรือชั่วคราว โดยการวางแผนหรือเป็นไปเองและที่เป็นประโยชน์หรือให้โทษได้ทั้งสิ้น

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือ การเปลี่ยนแปลงของระบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม การเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม และระหว่างส่วนประกอบของสังคมนั้น เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างชาวชนบท ชาวเมือง เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงทางสังคมดังกล่าวนี้ย่อมเกิดขึ้นในระดับกลุ่มบุคคลและระดับสถาบันทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นในสถาบันครอบครัว เครือญาติ การสมรส ครอบครัว หรือสถาบันการเมืองเศรษฐกิจ เป็นต้น ก็ได้

2.4.2 ลักษณะของการเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงจากภายใน (Endogenous Change) เช่น จากการประดิษฐ์คิดค้นวิธีการผลิตใหม่ขึ้นในสังคมนั้นเอง จากการต่อสู้ขัดแย้งระหว่างกลุ่ม และกระบวนการในสังคม จากการเริ่มดำเนินการเปลี่ยนแปลง จากชนชั้นหรือจากกระบวนการปฏิบัติโดยประชาชน เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงจากภายนอก (Exogenous Change) เช่น การรับเอาเทคโนโลยีจากภายนอก การเปลี่ยนแปลงแบบนี้บางครั้งเกิดขึ้นโดยสมัครใจ และเลือกสรรโดยสังคมผู้เปลี่ยนแปลง บางครั้งเป็นการบังคับโดยทางตรงหรือทางอ้อม

2.4.3 การเปลี่ยนแปลงจากอดีตถึงปัจจุบัน⁹

1. *วิวัฒนาการจากอดีตมาสู่ปัจจุบัน* การเปลี่ยนแปลงของระบบและวิธีการก่อสร้างในอดีต การสร้างบ้านหลังแรกๆ ถูกสร้างขึ้นมาด้วยความประสงค์ขั้นมูลฐาน คือ เป็นที่กินอยู่หลับนอน พักอาศัยเพียงพอกับการดำรงชีวิตเท่านั้น ทุกสิ่งทุกอย่างจะมีเฉพาะสิ่งที่จำเป็นเท่านั้น วัสดุก่อสร้างและโครงสร้างต่างๆ ของบ้าน จึงมีเพียงไม้ไผ่ ใบหญ้า ตอตึง ฝาसान เป็นต้น จากนั้นมา วิวัฒนาการบ้านเริ่มซับซ้อนขึ้น บ้านในเขตชนบทยังคงรูปเดิมอยู่ได้ บ้านในเขตเมืองเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง

2. *ผลกระทบของสังคม สภาวะแวดล้อม ความเป็นอยู่การครองชีพ และเศรษฐกิจของปัจจุบัน* การเปลี่ยนแปลงในอดีตทำให้เกิดผลกระทบขึ้นหลายอย่างในปัจจุบัน คนส่วนหนึ่งชอบและต้องการ แต่บางครั้งการยอมรับโดยไม่ศึกษาให้ถ่องแท้แน่นอน ทำให้เกิดผลกระทบข้างเคียงได้มากและทำให้เกิดการเข้าใจผิดกับผู้พบเห็นได้มาก การศึกษาถึงผลดีผลเสียเป็นสิ่งจำเป็นต่อการใช้งานและพัฒนารูปแบบของสถาปัตยกรรมเป็นอย่างยิ่ง ดังจะเห็นว่าสถาปัตยกรรมที่ดั้นนั้นเกิดขึ้นได้ เพราะอยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ดีด้วย ประกอบกับสิ่งอื่นๆ รอบด้าน เช่น ภูมิประเทศ ความเป็นอยู่หรือการครองชีพในสังคมนั้นๆ สามารถที่จะยอมรับเอาเป็นวัฒนธรรมที่มีอยู่ดั้งเดิมผสมผสานส่วนที่จะเกิดขึ้นใหม่และส่วนที่มีอยู่ในปัจจุบันให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นสิ่งที่กระทำได้ยาก เพราะนั่นเป็นทางสายกลางที่ทุกคนต้องการที่จะให้เกิดมีขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ดีและสวยงามในที่หนึ่งก็ไม่ได้หมายความว่า สิ่งนั้นจะดีหรือเหมาะสมกับที่อื่นๆ ในทุกแห่งเสมอไป

ผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้นสามารถแยกได้ คือ ด้านจารีตประเพณี ด้านเศรษฐกิจ และสังคมนิยมแบบดั้งเดิม ด้านวัสดุก่อสร้าง เทคโนโลยี และค่านิยมของคนรุ่นใหม่

⁹ สามารถ สิริเวชพันธ์ และสุพล ปวาราจารย์, *เรือนชนบท* (เชียงใหม่: โรงพิมพ์คลองช่าง, 2537), หน้า 104.

2.4.4 แนวความคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัย

Everett M. Rogers กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือ กระบวนการซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในโครงสร้างและหน้าที่ของระบบสังคม ในสมัยโบราณมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเชื่องช้าเพราะสิ่งประดิษฐ์คิดค้น ตลอดจนการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมยังมีอยู่น้อย สิ่งสำคัญที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือ การพัฒนาไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาในชนบทหรือเมืองเป้าหมายสำคัญ คือ ความทันสมัยที่เกิดขึ้น⁶

Neil J. Smelser กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยมีความหมายคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่มีขอบเขตที่กว้างกว่า คือ มีการเปลี่ยนแปลงทางเทคนิคด้านเศรษฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยา รวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา คือ ลดการอ่านเขียนหนังสือไม่ได้และเพิ่มความรู้ความชำนาญมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงทางศาสนา จากความเชื่อทางโลกเข้ามาแทนที่ความเชื่อดั้งเดิม การเปลี่ยนแปลงทางครอบครัว ที่ทำให้ความผูกพันทางด้านญาติพี่น้องลดลง⁷

Wilbert E. Moore อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย คือ การเปลี่ยนแปลงระบบประเพณี มาเป็นยุคเทคโนโลยีใหม่ๆ และจัดองค์การอย่างมีระเบียบกฎเกณฑ์ในสังคม Moore สรุปว่า การเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยเกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจ⁸

Hunter G. กล่าวว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจเกิดขึ้นเมื่อหมู่บ้านนั้นมีน้ำใช้ มีถนน เครื่องกำเนิดไฟฟ้า แล้วขยายการเติบโตไปสู่การเป็นเมือง Hunter ได้สรุปว่า การสร้างสาธารณูปโภคมากขึ้นนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย⁹

Allan Schnaiberg อธิบายไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยมีลักษณะของการศึกษาสูง ในเมืองที่มีความก้าวหน้าทางการศึกษา และมีความมั่นคงในอาชีพแล้ว จะพบว่ามีลักษณะความทันสมัยสูง (Modernism) และการยอมรับสิ่งใหม่ๆ (Innovation) สูงขึ้นอีกด้วย¹⁰

⁶ Everett M. Rogers, *Modernization among Presents* (New York: Holt, Rinehart and Winson, Inc., 1969), p. 78.

⁷ Neil J. Smelser, "Toward a Theory of Modernization," in *Social Change*, (London: Routledge, 1966), p. 42.

⁸ Wilbert E. Moore, *Social Change* (New York: The Macmillan, 1968), p. 59.

⁹ Hunter G., *Modernizing Present Societies* (London: Oxford University Press, 1969), p. 63.

¹⁰ Allan Schnaiberg, "The Modernization Impact of Urbanization," in *Economic Development and Culture*, (London: Oxford University Press, 1971), p. 117.

ลักษณะของสังคมที่กำลังเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัย ปรากฏการณ์ทางสังคมที่สำคัญซึ่งเป็นลักษณะของการเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัย มีดังนี้

1. การจ้างแรงงาน

นักมนุษยวิทยาชาวอเมริกันชื่อ Phillip กล่าวว่า สังคมไทยเห็นคุณค่าของการจ้างแรงงาน แทนการแลกเปลี่ยน ทุกวันนี้มีประชาชนส่วนน้อยเท่านั้นที่ทำงานร่วมกันในนา ส่วน Kauffman กล่าวว่า คนเริ่มสนใจการจ้างแรงงานในนามากขึ้นกว่าการร่วมกันลงแขก การช่วยเหลือซึ่งกันและกันมีน้อยลง

2. การประกอบอาชีพอื่นทดแทนการทำนา

เนื่องมาจากการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจแบบตลาดและการเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัย ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในการประกอบอาชีพอื่นทดแทนซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมโดยละทิ้งการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิมในสังคมเกษตร ไปแสวงหาความสำเร็จในอาชีพอื่นมากขึ้น โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่จะมีความทะเยอทะยานเลื่อนสถานภาพของตนเอง

3. การประยุกต์วิทยาการใหม่ๆ

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข กล่าวว่า มีการประยุกต์วิทยาการใหม่ๆ เข้ามาใช้ในหมู่บ้าน เช่น การเปลี่ยนแปลงเทคนิควิธีการทำนาในพื้นที่ภาคกลาง โดยใช้เครื่องผ่อนแรง ใ้ปุ๋ย การเปลี่ยนแปลงพันธุ์ข้าวให้มีคุณภาพ เป็นการยอมรับวิธีการสมัยใหม่ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น¹¹

4. การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในครอบครัว

Klausner ได้กล่าวว่า ระบบความสัมพันธ์ในครอบครัวมีลักษณะประนีประนอม เมื่อเข้าสู่สมัยใหม่บทบาทของพ่อแม่จะลดลง เช่น เมื่อลูกกลับมาเยี่ยมบ้านจะแต่งกายสมัยใหม่ไม่เชื่อฟังพ่อแม่ ซึ่เกี่ยวข้องทำงานบ้าน เป็นต้น

5. การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในด้านศาสนา

สุวรรณ บัวทวน กล่าวว่า ประเพณีทางศาสนายังคงมีอยู่ แต่ความเชื่อด้านศาสนาจะลดลงไปบ้าง มีการเปลี่ยนแปลงด้านจริยธรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อ ความศรัทธา ความยึดมั่น และถือ

¹¹ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, สังคมวิทยาชนบท : วิทยาการวิจัย ทฤษฎี และการเปลี่ยนแปลงในสังคมชนบทไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2 (ขอนแก่น: ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2528), หน้า 52.

ปฏิบัติในขนบธรรมเนียมที่เป็นค่านิยมในลักษณะที่ลดความเชื่อมั่น และจริงจังจากที่เป็นมาแต่เดิม¹²

6. เครื่องอำนวยความสะดวก

เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ มีอยู่ทุกหมู่บ้านที่ถนนเข้าไปถึง ทั้งนี้เนื่องจากระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่เข้าไปถึงหมู่บ้าน ทำให้เกิดการอพยพแรงงานของหนุ่มสาวไปทำงานนอกหมู่บ้านแล้วนำความทันสมัยเข้ามา

7. โลกทัศน์ต่างๆ

การเปลี่ยนแปลงในด้านวัตถุและจิตใจ ส่วนใหญ่จะเปลี่ยนด้านจิตใจในอัตราที่เร็วกว่าแบบแผนชีวิตที่ปรากฏออกมาภายนอก (ด้านวัตถุ) โดยเฉพาะโลกทัศน์ที่สังเกตเห็นคุณค่าของการศึกษา การยอมรับการแสวงหาและการอยากรู้ในสิ่งใหม่

2.5 แนวความคิดการพัฒนาต่อชุมชนบนภูเขา

Robert W. Kickert กล่าวว่า การใช้ระเบียบวิธี “การศึกษาชุมชน” ทำให้มองภาพชุมชนบนภูเขาหยุดนิ่ง ดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยว สามารถทำการผลิตเพื่อเลี้ยงตนเองได้เกือบทั้งหมดโดยไม่จำเป็นต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอกมากนัก พวกเขาจะติดต่อกับโลกภายนอกก็ต่อเมื่อมีความจำเป็นบางอย่างโดยเฉพาะเมื่อต้องการซื้อขายหรือแลกเปลี่ยนสินค้าเป็นครั้งคราว แต่ความสัมพันธ์อันนี้จะไม่กระทบต่อความเป็นชาติพันธุ์ ไม่มีการจัดองค์กรทางสังคมที่เหนือกว่าระดับหมู่บ้าน ไม่มีความเหลื่อมล้ำทางสังคมหรือไม่มีชนชั้นปรากฏอย่างเด่นชัด แต่ให้ความเคารพต่อผู้อาวุโส เนื่องจากมีที่ดินเหลือเฟือ ระบบการถือครองและการจัดการที่ดินจึงวางอยู่บนหลักสิทธิการใช้ไม่ใช่ระบบกรรมสิทธิ์ โดยมีครัวเรือนเป็นหน่วยการตัดสินใจที่สำคัญที่สุด¹³

George A Binney ให้ความคิดเห็นว่า ชาวเขาบางกลุ่ม เช่น แม้ว มีครอบครัวและเครือญาติเป็นหน่วยในการจัดองค์กรทางสังคมหรือเป็นตัวอธิบายความสัมพันธ์ของส่วนต่างๆ ในสังคมเครือญาติ ความสัมพันธ์แบบเครือญาติทั้งโดยสายเลือดและการแต่งงาน เป็นตัวกำหนดการตั้งถิ่นฐานเป็นหลักประกันในการถือครองที่ดินว่าจะไม่ถูกแย่งชิง และเป็นพันธมิตในการต่อสู้เมื่อเกิด

¹² สุวรรณ บัวทวน, “ทัศนคติต่อการยอมรับของใหม่และลักษณะการยอมรับของชาวนาในจังหวัดขอนแก่น,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาสังคม (สค.ม.) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515)

¹³ Robert W. Kickert, “Akha Village Structure,” in *Tribesmen and Peasant in North Thailand*, eds. Hinton P. (Chiang Mai: Tribal Research Center, 1969), p. 98-99.

ความขัดแย้งกับกลุ่มเครือญาติอื่นๆ แม้ว่าที่ดินจะเป็นของครัวเรือนก็ตาม แต่ครัวเรือนจะต้องพยายามรักษาสิทธิในที่ดินโดยการแต่งงาน ซึ่งเป็นการสร้างพันธมิตรไว้คอยช่วยเหลือและปกป้องที่ดินของครอบครัวเอาไว้ เพื่อให้มีที่ดินเพียงพอต่อการเพาะปลูก ขณะเดียวกันสามารถดำรงอยู่ในชุมชนได้โดยปลอดภัย¹⁴

Peter Hinton ได้อธิบายว่า สังคมไทยเป็นรัฐเดี่ยวอำนาจรัฐอยู่ในมือของชนชาติไทยมายาวนาน ในสถานการณ์เช่นนี้ชนชาติส่วนน้อยมีทางเลือกเพียงทางเดียว คือ การปรับตัวให้กลมกลืนกับความเป็นไทย การเผชิญหน้ากันเพียงทางเดียว คือ การปรับตัวให้กลมกลืนกับความเป็นไทย การเผชิญหน้ากันระหว่างชนกลุ่มน้อยกับรัฐ ดังนั้น หากรัฐไทยใช้นโยบายรวมพวกและขยายขอบเขตการใช้อำนาจควบคุมเข้าไปยังพื้นที่สูงให้มากขึ้น จะทำให้แยกแยะกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ได้ชัดเจน นโยบายเช่นนี้ ทำให้รัฐที่อยู่ส่วนกลางมีความมั่นคงยิ่งขึ้น โดยการแต่งตั้งชาวเขาเป็นกำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน มีการใช้กฎหมายและให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐานโดยเฉพาะการจัดการศึกษาแก่ชาวเขามากขึ้น ทั้งนี้เพื่อสร้างสำนึกของความเป็นไทยให้เกิดขึ้นการจัดการทางสังคมเหล่านี้จะผลักดันให้ชาวเขาต้องติดต่อกับรัฐและเมืองให้มากขึ้น เป็นการกระตุ้นให้เกิดความต้องการสินค้าใหม่ๆ ทำให้เกิดการผลิตเพื่อขายที่ตกอยู่ภายใต้กลไกตลาดมากขึ้นเรื่อยๆ¹⁵

2.6 แนวความคิดเกี่ยวกับที่ว่างทางสถาปัตยกรรม¹²

ที่ว่างทางสถาปัตยกรรม คือ ที่ว่างที่ถูกล้อมรอบด้วยประโยชน์ใช้สอย

2.6.1 ประเภทของที่ว่างทางสถาปัตยกรรมซึ่งเกี่ยวเนื่องกับประโยชน์ใช้สอย

ที่ว่างทางสถาปัตยกรรมซึ่งเกี่ยวเนื่องกับประโยชน์ใช้สอยนี้มีความหมายครอบคลุมอาณาเขตไม่จำกัด เริ่มตั้งแต่พื้นที่ขนาดเล็กๆ มีความสำคัญเฉพาะที่ เฉพาะอย่าง ไปจนกระทั่งครอบคลุมส่วนต่างๆ ที่มีหลายหน้าที่ จึงได้มีการแยกลักษณะของที่ว่าง ตามขนาด และความสำคัญ ดังนี้

¹⁴ George A Binney, "Social and Economic Organization of two White Meo Community in Northern Thailand," (Unpublished Ph.D Thesis, Advanced Research Project Agency, Washington D.C.), pp. 102-104.

¹⁵ Peter Hinton, "Akha Village Structure," in *Tribesmen and Peasant in North Thailand*, eds. Hinton P.(Chiang Mai: Tribal Research Center, 1969), p. 112-113.

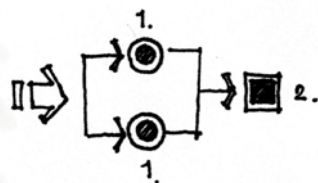
¹² อรศิริ ปาณินท์, *ที่ว่างทางสถาปัตยกรรม* (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523), หน้า 1- 37.

(1) ที่ว่าง ที่มีหน้าที่แบ่งการใช้สอยเฉพาะอย่าง โดยไม่ได้กั้นผนังเฉพาะ การใช้ที่ว่างในลักษณะนี้ได้จากการจัดเครื่องเรือนของเรือนชุดประเภทที่เป็นห้องเดี่ยว คือ มีพื้นที่ห้องโล่ง มีส่วนใช้งานเพียงห้องโล่งห้องเดียว การจัดแบ่งประโยชน์ใช้สอยใช้จัดแบ่งตามส่วนต่างๆ ของห้องโล่งนั้น เช่น เนื้อที่บริเวณรับประทานอาหาร เนื้อที่บริเวณทำงาน ส่วนที่กั้นเฉพาะอาจเป็นส่วนห้องน้ำ ส้วม และครัว เท่านั้น

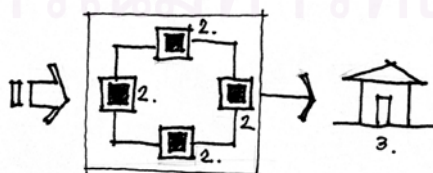
รูปที่ 2.8 ไดอะแกรมประโยชน์ใช้สอยเฉพาะอย่าง

(2) ที่ว่าง ที่แบ่งแยกเฉพาะส่วนตามประโยชน์ใช้สอย โดยกั้นแยกออกจากส่วนอื่นๆ แน่นอน ในกรณีบ้านพักอาศัยสามารถแยกได้เป็นห้องนอน ห้องรับแขก ห้องนั่งเล่น ห้องรับประทานอาหาร ห้องครัว ห้องเก็บของ โรงจอดรถ ห้องน้ำ-ส้วม เป็นต้น จะเห็นได้ว่าที่ว่างที่เกิดเป็นห้องคือ ที่ว่างย่อยๆ ในส่วนต่างๆ มาจับกลุ่มกัน แล้วกั้นด้วยผนัง แฉกกัน หรือเครื่องเรือนเพื่อให้เกิดเป็นสัดส่วน

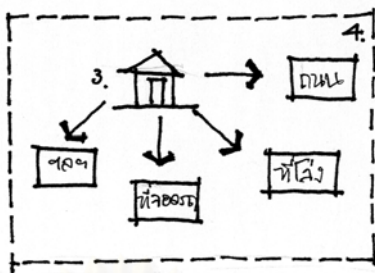
รูปที่ 2.9 ไดอะแกรมประโยชน์ใช้สอยเฉพาะอย่างเข้าด้วยกัน

(3) ที่ว่าง ที่เกิดขึ้นจากการรวมประโยชน์ใช้สอยและการจัดรวมความสัมพันธ์ต่อเนื่องของประโยชน์ใช้สอยเข้าด้วยกัน คือ ความเกี่ยวเนื่องของที่ว่างย่อยที่นำมาจัดวางเป็นแผนผังแล้ว ความสัมพันธ์ต่อเนื่องของประโยชน์ใช้สอยต่างๆ อาจแยกเป็นเนื้อที่ต่างหากหรือเป็นส่วนติดต่อกันซึ่งแอบแฝงอยู่ภายในก็ได้ เช่น ทางเดินเชื่อมต่ออาคารแฝงอยู่ในส่วนโถงนั่งเล่น

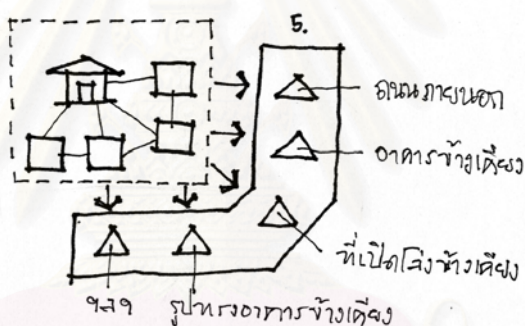
รูปที่ 2.10 ไดอะแกรมการจัดประโยชน์ใช้สอย

- (4) ที่ว่าง ภายนอกอาคารที่มีความสัมพันธ์กับตัวอาคารในผังบริเวณเดียวกัน

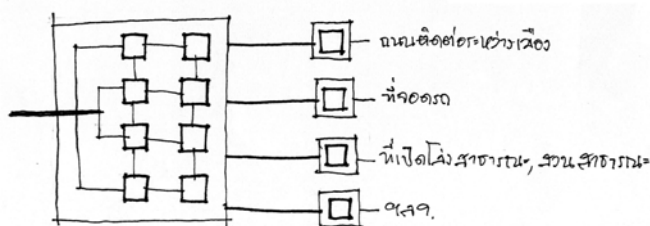
รูปที่ 2.11 ไดอะแกรมความสัมพันธ์ของกลุ่มประโยชน์ใช้สอยกับที่ว่างใกล้เคียง

- (5) ที่ว่าง ภายนอกผังบริเวณที่มีความสัมพันธ์กับผังบริเวณและอาคารซึ่งอยู่ในผังบริเวณนั้น

รูปที่ 2.12 ไดอะแกรมความสัมพันธ์ของกลุ่มประโยชน์ใช้สอยกลุ่มและส่วนบริการอื่นข้างเคียง

- (6) ที่ว่าง ที่เกี่ยวกับชุมชนและเมือง เช่น อาคารพักอาศัย อาคารธุรกิจ ร้านค้า อาคารราชการ อาคารเกี่ยวกับสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ที่ว่างเพื่อการพักผ่อน เป็นต้น

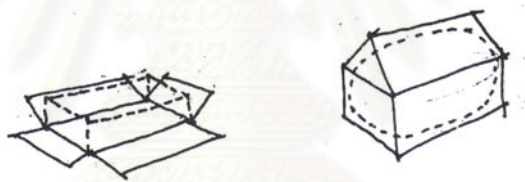

รูปที่ 2.13 ไดอะแกรมความสัมพันธ์ของกลุ่มประโยชน์ใช้สอยขนาดใหญ่และที่ว่างของชุมชน

จากการแบ่งประเภทที่ว่างตามขนาดและความสำคัญข้างต้น จะเห็นได้ชัดเจนว่าที่ว่างทางสถาปัตยกรรมครอบคลุมและเกี่ยวเนื่องกับผู้คน สังคม และสภาพแวดล้อมในสัดส่วนต่างๆ กัน

2.6.2 ความสัมพันธ์ของที่ว่างทางสถาปัตยกรรมกับมวลและรูปทรง

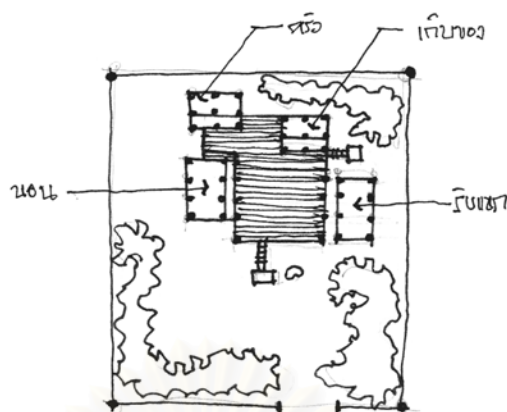
มวล หมายถึงสิ่งที่มีลักษณะ 3 มิติ มีความเกี่ยวข้องกับขนาด สัดส่วน ลักษณะพื้นผิว และสี ที่ว่างและมวลในทางสถาปัตยกรรมเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ทั้งนี้เพราะที่ว่าง คือ การยึดครองที่ว่างโดยประโยชน์ใช้สอยทางสถาปัตยกรรม ซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับมนุษย์ที่เป็นผู้กระทำกิจกรรม ฉะนั้นที่ว่างทางสถาปัตยกรรมนอกจากจะเกี่ยวข้องกับประโยชน์ใช้สอยเบื้องต้นแล้ว ยังต้องเชื่อมโยงกับสัดส่วนของคนที่ใช้เข้าไปใช้ในอาคาร (Human Scale) ด้วย ในกรณีที่เชื่อมโยงกับสัดส่วนของคนนี้เองทำให้วิเคราะห์ได้ว่า ที่ว่างทางสถาปัตยกรรมจะเป็นที่ว่างที่มี 3 มิติ เพื่อให้คนเข้าไปใช้ที่ว่างนั้นๆ ได้ ดังนั้นที่ว่างหรือมวลในทางสถาปัตยกรรมเกือบจะเป็นสิ่งเดียวกัน เพราะมวลคือ ส่วนที่ห่อหุ้มที่ว่างทางสถาปัตยกรรม ส่วนภายนอกที่ทำหน้าที่เป็นตัวห่อหุ้มจะเป็นวัสดุไม่จำกัดประเภท เป็นตัวกลางที่จะกำหนดตัวมวลทางสถาปัตยกรรมขึ้นมา

รูปที่ 2.14 การประกอบมวลทางสถาปัตยกรรม

2.6.3 ความสัมพันธ์ของที่ว่างทางสถาปัตยกรรมกับประโยชน์ใช้สอย

ที่ว่างทางสถาปัตยกรรม คือ ที่ว่างที่ถูกยึดครองด้วยประโยชน์ใช้สอย ฉะนั้นประโยชน์ใช้สอยต่างๆ หรือลักษณะการใช้สอยพื้นที่จะเป็นตัวกำหนดขนาดของที่ว่างแต่ละแห่งในอาคารหรือนอกอาคารเช่น ผังเรือนไทยภาคกลาง (ดูรูป 2.13) บ้านหลังนี้ ถูกยึดครองที่ว่างด้วยเรือนนอก ชานเรือนรับรอง เรือนครัว และเรือนเก็บของ ที่ว่างเรือนหลังนี้จะเป็นที่ว่างที่ไม่สมบูรณ์ไม่ได้ถ้าไม่มีการระบุประโยชน์ใช้สอยที่เจาะจงลงไป พร้อมกับกำหนดขนาดของการใช้งานลงไป ตามตัวอย่างจะเห็นว่าขนาดของครัวเรือนและห้องเก็บของจะเล็กกว่าขนาดเรือนนอนและรับแขก ดังนั้นขนาดของเรือนแต่ละหลังเกิดจากลักษณะของประโยชน์ใช้สอยแต่ละชนิด

รูปที่ 2.15 ตัวอย่างลักษณะบ้านไทยที่แสดงถึงที่ว่าง ประโยชน์ใช้สอย และการจัดกลุ่ม

ตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่าขนาดของเรือนครัวและเก็บของมีขนาดเล็กกว่าเรือนนอนและรับแขก ถึงแม้เรือนไทยจะเป็นการสร้างแบบสำเร็จรูป แต่ทว่าหาได้มีอาคารขนาดย่อยที่มีขนาดเท่ากันไม่ ขนาดของเรือนแต่ละหลังมาจากลักษณะใช้สอยแต่ละชนิด ประโยชน์ใช้สอยของการเป็นเรือนนอน ซึ่งอาจมีห้องนอนใหญ่และห้องนอนเล็ก ลักษณะการใช้งานหรือประโยชน์ใช้สอยรองย่อมมีขนาดมากกว่าห้องเก็บของและห้องครัว เนื่องจากจำนวนผู้ใช้ห้องมากกว่าและใช้งานมากกว่า (ประโยชน์ใช้สอยรองหมายถึง ประโยชน์ใช้สอยปลีกย่อย ซึ่งตามติดประโยชน์ใช้สอยหลักมา เช่น ประโยชน์ใช้สอยรองของห้องนอน คือ ส่วนแต่งตัวและส่วนเก็บเสื้อผ้า เป็นต้น)

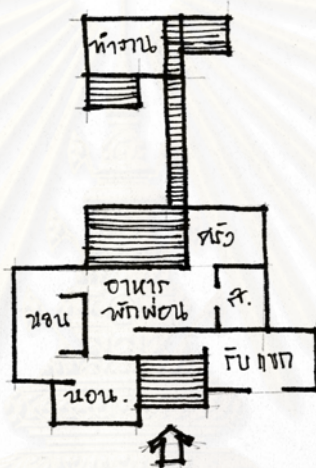
นอกจากนี้แล้วความสัมพันธ์ระหว่างประโยชน์ใช้สอยแต่ละกลุ่มมีความสำคัญมากสำหรับที่ว่างทางสถาปัตยกรรมเช่นกัน เพราะเป็นตัวกลางที่ทำให้การใช้งานต่อเนื่องระหว่างประโยชน์ใช้สอยสมบูรณ์ และมีความสะดวกในการใช้งานมากขึ้น

รูปที่ 2.16 ขนาดของที่ว่างที่เปลี่ยนแปลงตามลักษณะการยึดครองด้วยประโยชน์ใช้สอย

2.6.4 ความต่อเนื่องของประโยชน์ใช้สอย

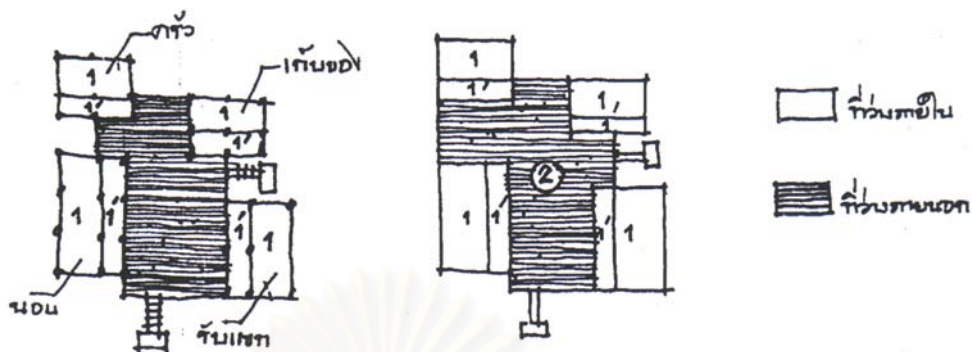
อาคารในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นอาคารพักอาศัยหรืออาคารสาธารณะที่มีประโยชน์ใช้สอยซับซ้อนก็ตาม จะนิยมแปลนชนิดเปิด (Open Plan) คือลักษณะแปลนที่เป็นอิสระไม่ถูกบังคับด้วยตัวผนังหรือส่วนกั้นประโยชน์ใช้สอยใดๆ จนมากเกินไป ฉะนั้นในอาคารที่ใช้แปลนเปิดนี้ส่วนใช้ประโยชน์ใดๆ ก็ตามที่ไม่ต้องการความมิดชิดหรือความเป็นส่วนตัว (Privacy) เต็มที่ มักจะมาอยู่รวมกันโดยไม่ต้องแยกเป็นห้องต่างหาก ผิดไปจากแปลนของอาคารสมัยโบราณที่นิยมแยกเป็นห้องๆ ไป การออกแบบโดยใช้แปลนเปิดเป็นวิธีการออกแบบวิธีหนึ่งที่สามารถทำให้ที่ว่างสนองประโยชน์ใช้สอยได้เต็มที่

รูปที่ 2.17 ความเชื่อมต่อระหว่างประโยชน์ใช้สอย

2.6.5 ประเภทการใช้งานของที่ว่างภายในและภายนอกอาคาร

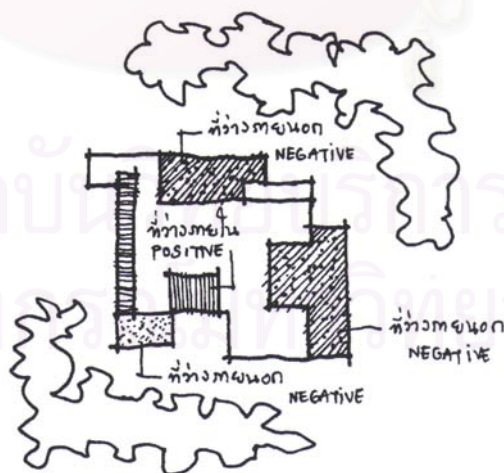
การแบ่งประเภทการใช้งานของที่ว่างทางสถาปัตยกรรม อาจแบ่งได้เป็นที่ว่างภายใน (Inner Space) และที่ว่างภายนอก (Outer Space) โดยพิจารณาจากส่วนประโยชน์ใช้สอยที่มีหลังคาคลุมหรือส่วนที่มีการปิดล้อมเป็นหลักใหญ่ แต่สำหรับอาคารในเมืองไทยสภาพดินฟ้าอากาศสภาพสังคม และชีวิตประจำวัน ทำให้ลักษณะที่ว่างที่ใช้งานกับอาคาร มีบางครั้งที่จะไม่แยกอย่างเด็ดขาดว่าเป็นที่ว่างภายในหรือภายนอกอาคาร ฉะนั้นเมื่อระบุลักษณะของที่ว่างทางสถาปัตยกรรมของไทย จึงพิจารณาจากการใช้งานควบคู่กันไปด้วย จะทำให้การพิจารณาลักษณะของที่ว่างถูกต้องมากขึ้น

รูปที่ 2.18 การเปรียบเทียบที่ว่างภายในและภายนอก

การแยกลักษณะการใช้งานของที่ว่างแบ่งได้เป็นประเภทใหญ่ๆ ดังนี้

- (1) ประเภทมีการใช้งานเฉพาะเจาะจง คือ มีประโยชน์ใช้สอยคงที่ (Positive Space) เช่น เนื้อที่ส่วนนั่งเล่น รับประทานอาหาร ห้องทำงาน ครุฑ ห้องคนรับใช้ และห้องน้ำ เป็นต้น
- (2) ประเภทมีประโยชน์ใช้สอยไม่เฉพาะเจาะจง (Negative Space) เช่น โถง ทางเดิน ชาน เฉลียง เป็นต้น

รูปที่ 2.19 การรวมประเภทลักษณะการใช้งานของที่ว่างในอาคารพักอาศัย

2.6.6 คุณลักษณะของที่ว่างทางสถาปัตยกรรม

หมายถึง ลักษณะการใช้ประโยชน์ของที่ว่างกับงานสถาปัตยกรรมในรูปลักษณะต่างๆ ที่เกิดจากการปิดล้อมที่ว่างทางสถาปัตยกรรม เป็นการใช้ตัวกลางชนิดใดชนิดหนึ่งเข้าปิดล้อมที่ว่าง เพื่อหยุดความเคลื่อนไหวของผู้คนและสิ่งที่เคลื่อนที่ได้ภายในบริเวณที่ถูกปิดล้อม หรืออาจกล่าวได้ว่าเพื่อให้ประโยชน์ใช้สอยซึ่งมีความเคลื่อนไหวภายนอกบริเวณที่ถูกปิดล้อม เปลี่ยนแปลงไปเป็นข้างหรือหยุดนิ่งภายในบริเวณที่ถูกปิดล้อมแล้ว เช่น การล้อมรั้วบ้าน เพื่อไม่ให้รถและผู้คนเข้ามาผ่านพื้นที่ที่เป็นเจ้าของ ลักษณะของการปิดล้อมที่ว่างทำได้หลายประเภทและตัวกลางที่ใช้ในการปิดล้อมที่ว่างอาจเป็นหลายชนิดได้เช่นกัน

- (1) การล้อมรั้วบ้านเป็นการปิดล้อมที่ว่างแบบมิดชิด เพื่อให้มีความเป็นส่วนตัวอย่างชัดเจนและทำให้ประโยชน์ใช้สอยภายในและภายนอกในบริเวณเห็นได้ชัด

รูปที่ 2.20 การล้อมรั้วบ้าน

- (2) การปลูกต้นไม้เป็นแนวโอบล้อมบริเวณนั่งเล่น พักผ่อน หรือบริเวณอื่นๆ ที่ต้องการเน้นความเป็นส่วนตัวและเน้นความแตกต่างของประโยชน์ใช้สอยเป็นการปิดแบบโอบล้อม ที่ว่างภายนอกและภายในบริเวณอาจไหลไปมาถึงกัน ลักษณะการปิดล้อมประเภทนี้ให้ผลทางทัศนวิสัยที่ไม่ตีบตัน ทำให้เกิดความสบายตา ใช้ได้ดีสำหรับบริเวณเปิดโล่งของที่พักอาศัยและสวนสาธารณะ

รูปที่ 2.21 การปลูกต้นไม้ล้อมบริเวณ

- (3) ใช้แผงกันปิดล้อมที่วางที่มีตัวกลางต่อเนื่องอยู่แล้ว เพื่อให้บริเวณที่ต้องการถูกปิดล้อม มีสัดส่วนของตนเองไม่ประเจิดประเจ้อ

รูปที่ 2.22 การใช้แผงกันผสมกันแนวต้นไม้ปิดล้อมที่ว่าง

- (4) การปิดล้อมด้วยตัวกลางเพียงด้านต่อเนื่องกับอีกด้านเปิดโล่งให้บริเวณว่างต่อเนื่องกับภายนอก ในกรณีนี้ตัวกลางอาจเป็นอาคาร แนวต้นไม้ หรืออื่นๆ ก็ได้

รูปที่ 2.23 การใช้ต้นไม้และตัวอาคารปิดล้อมที่ว่าง

- (5) การปิดล้อมที่ว่างบริเวณกว้างใหญ่ด้วยการล้อมกลุ่มอาคารหุ้มที่ว่าง เพื่อให้ประโยชน์ใช้สอยของส่วนภายในเปลี่ยนแปลงไป เช่น หมู่บ้านโอมาราคานา (Omarakana Village) หมู่เกาะนิวกินี หมู่บ้านนี้เกิดขึ้นจากการที่แต่ละบ้านล้อมเป็นรูปวงรี หมู่บ้านมีการเปิดให้เชื่อมต่อกับบริเวณภายนอกหลายส่วน เกิดที่ว่างสำหรับทำพิธีกรรมขึ้น อาคารที่รายล้อมเป็นที่อยู่อาศัย แถวหลังเป็นยุงฉางและคอกสัตว์ บริเวณรอบนอกของส่วนปิดล้อมเป็นพื้นที่ทำมาหากิน ทำนา ทำไร่

รูปที่ 2.25 การใช้กลุ่มอาคารย่อยปิดล้อมที่ว่าง

2.7 แนวความคิดของพฤติกรรมมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อที่อยู่อาศัย

2.7.1 ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ¹³

ลักษณะทางพฤติกรรมที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เป็นการวิเคราะห์ตามสิ่งที่มีมนุษย์มีความสัมพันธ์ด้วย คือ คุณสมบัติเชิงพฤติกรรมของสภาพแวดล้อมกายภาพที่มีคุณสมบัติต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์กับมนุษย์ในเรื่องต่างๆ กัน สามารถแยกความสัมพันธ์ได้เป็น 7 ประเภท ดังนี้

- (1) ความสัมพันธ์ทางสภาวะแวดล้อม มีคุณสมบัติทางกายภาพ เช่น ความสว่าง ระดับเสียง อุณหภูมิ ความชื้น ความบริสุทธิ์ของอากาศ เป็นต้น คุณสมบัติเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวกับสภาวะ มนุษย์มีความสัมพันธ์กับสภาวะของสภาพแวดล้อมด้านสรีรวิทยาไปจนถึงด้านจิตวิทยา โดยที่สภาพทางชีวภาพของมนุษย์มีความจำกัดในความสัมพันธ์กับระดับหรือสภาวะต่างๆ ย่อมมีผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจมนุษย์
- (2) ความสัมพันธ์ทางการรู้สึก สภาพแวดล้อมทางกายภาพมีคุณสมบัติที่มีความสัมพันธ์กับอวัยวะและระบบประสาทสัมผัสต่างๆ ของสภาพแวดล้อมผ่านทางตา หู จมูก และผิวหนังตามลำดับ สิ่งที่มีมนุษย์รับรู้เป็นส่วนหนึ่งของสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการรู้สึก (Sensation) เช่น รูปปร่างและสีสันท่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในสภาพแวดล้อม เสียงพูดคุย กลิ่นเหม็น เป็นต้น
- (3) ความสัมพันธ์ทางมิติ มนุษย์สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมกายภาพในด้านขนาด ระยะห่างของสิ่งต่างๆ รวมทั้งระยะห่างจากบุคคลอื่น อันเป็นคุณสมบัติของสภาพแวดล้อมด้านมิติ ซึ่งเกี่ยวข้องกับกายวิภาคหรือโครงร่างสัดส่วนของมนุษย์ ทางสรีรวิทยา ทางจิตวิทยา ตลอดจนทางด้านระบบนิเวศของมนุษย์ เช่น ความสูงของโต๊ะ เก้าอี้ ต้องมีความสัมพันธ์กับสัดส่วนมนุษย์ในการใช้งานและก่อให้เกิดความสบาย ระยะห่างของบ้านตนเองกับเพื่อนบ้าน อาณาเขตครอบครอง (Territoriality) และที่เว้นว่างส่วนบุคคล (Personal Space) เป็นต้น
- (4) ความสัมพันธ์ทางทิศทาง ทิศทางของสิ่งต่างๆ เป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งของสภาพแวดล้อมที่กำหนดตำแหน่งของบุคคลที่สัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ ทำให้ทราบว่าจะต้องเดินทางหรือ

¹³ วัฒนสิทธิ์ ทรายางกูร, พฤติกรรมมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า

เคลื่อนไหวไปในทิศทางใด สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับทิศทางจึงเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนที่ ตลอดจนพฤติกรรมกรรมการเลือกที่ตั้งและการหันทิศทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามระบบความเชื่อถือ นอกจากทิศตามแกนเหนือ ใต้ ตะวันออก และ ตะวันตกที่สามารถกำหนดตำแหน่งได้แล้ว ยังอาจอาศัยคุณสมบัติทางกายภาพที่เด่นชัดในการกำหนดตำแหน่งได้ เช่น ยอดเขา อาคารสูง หลังคาโบสถ์ เป็นต้น

- (5) ความสัมพันธ์ทางสัญลักษณ์ สภาพแวดล้อมกายภาพต้องสื่อความหมายต่างๆ ผ่านทางสัญลักษณ์โดยตรงที่เป็นภาษา เช่น ป้ายบอกร้านอาหาร ห้องผู้จัดการ หรือเป็นการใช้สัญลักษณ์แทนสภาพแวดล้อมกายภาพ เช่น เราชอบว่าสิ่งแวดล้อมหนึ่งเป็นห้องนอนหรือโรงแรม จากองค์ประกอบทางกายภาพที่เรารับรู้จากสิ่งที่ปรากฏอยู่ สภาพแวดล้อมทางสัญลักษณ์เป็นคุณสมบัติที่จำเป็นต่อการคาดคะเนพฤติกรรมที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมนั้นๆ ทำให้บุคคลปฏิบัติตัวได้ถูกต้อง สัญลักษณ์สื่อความหมายทางสังคม ทำให้รู้สถานะการณ์ทางสังคม นอกจากนั้นความสัมพันธ์ทางสัญลักษณ์ยังรวมไปถึงความสัมพันธ์ด้านสุนทรียภาพด้วยซึ่งมีผลกระทบต่อความรู้สึก
- (6) ความสัมพันธ์ทางการกระทำระหว่างกันทางสังคม สภาพแวดล้อมทางกายภาพยังมีคุณสมบัติในการส่งเสริมให้มนุษย์มีความสัมพันธ์หรือกระทำระหว่างกันมากหรือน้อย สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการกระทำระหว่างกัน เกิดจากความจำเป็นที่มนุษย์จะต้องมีความสัมพันธ์กันทางสังคม มนุษย์มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมในแง่ที่ว่าสภาพแวดล้อมส่งเสริมหรือขัดขวางการกระทำระหว่างกัน เช่น หากรั้วที่กั้นอยู่ระหว่างบ้านสูงเพื่อนบ้านไม่อาจมีการกระทำระหว่างกันได้สะดวก เป็นต้น
- (7) ความสัมพันธ์ทางการผสมผสานรวมกันทางวัฒนธรรม คุณสมบัติอีกประการหนึ่งของสภาพแวดล้อมกายภาพ คือ การก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม เป็นคุณสมบัติร่วมสภาพแวดล้อมที่สะท้อนมาจากระบบคุณค่าของวัฒนธรรมโดยมีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งระหว่างระบบกายภาพกับระบบวัฒนธรรมย่อมส่งเสริมผสมผสานรวมกัน มนุษย์มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมกายภาพที่ส่งเสริมการรวมกันมากหรือน้อย สังเกตได้ว่าชุมชนในชนบทห่างไกลหรือชุมชนในสังคมปิด ซึ่งระบบวัฒนธรรมท้องถิ่นยังมีความสำคัญอยู่ สภาพแวดล้อมกายภาพมีคุณสมบัติที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างระบบวัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อมอย่างลึกซึ้ง ในทางตรงกันข้ามสภาพแวดล้อมกายภาพในระบบสังคมเปิดนั้น ระบบคุณค่าที่ยึดถือต่างกันมาก ขาดความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งระหว่างระบบวัฒนธรรมกับระบบกายภาพ สภาพแวดล้อมขาด

ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมขาด
จุดร่วม ไม่เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวในระบบสังคม

2.7.2 อิทธิพลที่มีผลต่อการรับรู้สภาพแวดล้อมทางกายภาพ

- (1) สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่บุคคลรับรู้รวมถึงสภาพแวดล้อมอื่นที่อยู่รอบตัว จาก
ทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกรรับรู้ เช่น การจัดระเบียบในการรับรู้ การรับรู้ความลึก
การรับรู้ความคงที่ทางวัตถุของสิ่งต่างๆ ในด้านขนาด รูปร่าง สี ความสว่าง ความคงที่
ทางตำแหน่ง และการรับรู้มาหาทางทัศนาการ เหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของอิทธิ
พลสภาวะแวดล้อมที่อยู่รอบๆ สิ่งเร้าที่เป็นจุดสนใจที่บุคคลรับรู้ ในการรับรู้สภาพแวด
ล้อมที่เราใช้ในชีวิตประจำวันก็เช่นเดียวกัน การรับรู้สภาพแวดล้อมทางกายภาพขึ้น
อยู่กับอิทธิพลของสภาพแวดล้อมด้วยเช่นกัน
- (2) ประสบการณ์จากอดีตของบุคคลที่รับรู้สภาพแวดล้อม มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อ
กระบวนการรับรู้ที่เกิดขึ้น ผลของการรับรู้ที่แตกต่างระหว่างบุคคล ส่วนมากมาจาก
ประสบการณ์จากอดีต
- (3) ความต้องการตามความจำเป็นหรือเป้าหมายในปัจจุบันหรืออนาคต ก่อให้เกิดความ
ใส่ใจ (Attention) ที่มีต่อข่าวสารที่เป็นสิ่งเร้าในเรื่องที่สอดคล้องกับความสนใจของ
บุคคล และการให้คุณค่า (Value) ต่อสิ่งต่างๆ จะเกิดขึ้นในขณะที่รับรู้ก็ย่อมให้ความ
หมายตามระบบคุณค่าที่บุคคลยึดถือ

2.7.3 อิทธิพลที่มีผลต่อพฤติกรรมที่เว้นว่างส่วนบุคคล

บุคคลต่างๆ กันในสภาพแวดล้อมหรือสภาพการณ์ต่างๆ กัน และมีความสัมพันธ์ในการ
กระทำต่อกัน มีพฤติกรรมที่เว้นว่างส่วนบุคคลแตกต่างกันด้วย ความแปรปรวนในพฤติกรรมที่เว้น
ว่างส่วนบุคคลเกิดจากตัวแปรหลัก 3 ประการ

- (1) อิทธิพลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และผู้รู้กล่าว ได้แก่ ความสนิทสนม บุคลิกภาพส่วน
บุคคล สภาพสังคมและวัฒนธรรม
- (2) สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เกี่ยวข้อง รูปร่างของสภาพแวดล้อมกายภาพมีผลทำให้
บุคคลมีโอกาสอยู่ใกล้หรือห่างกัน ทำให้เกิดความใกล้ชิดมากหรือน้อย ซึ่งย่อมมีผล
ต่อพฤติกรรมที่เว้นว่างส่วนบุคคลได้

- (3) ลักษณะของกิจกรรมและการกระทำต่อกัน มีผลให้ขนาดของที่เว้นว่างส่วนบุคคลมีขนาดต่างกันด้วย

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้จะเป็นการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ ที่อยู่อาศัยในชุมชนชนบทกับการ เปลี่ยนแปลงทางสังคม งานวิจัยที่เกี่ยวข้องลักษณะความเชื่อท้องถิ่น และงานวิจัยเกี่ยวกับการกำหนดขนาดพื้นที่ใช้สอยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของมนุษย์ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.8.1 ที่อยู่อาศัยในชุมชนชนบทกับการ เปลี่ยนแปลงทางสังคม: กรณีศึกษา หมู่บ้านแหลมยาง-ตรอกสมุทร ตำบลน้ำคอก อำเภอเมือง จังหวัดระยอง¹⁴

เป็นการศึกษาลักษณะของที่อยู่อาศัยในชนบท พร้อมด้วยปัจจัยทางสังคมเกี่ยวกับสถานภาพ บทบาท และค่านิยมของผู้อยู่อาศัย โดยใช้การสังเกต ใช้แบบสอบถามรวบรวมข้อมูลปัจจัยทางสังคม และการสัมภาษณ์ถึงทัศนคติ ความคิดเห็น นำมาวิเคราะห์เชิงบริบทในปรากฏการณ์ที่พบด้วยแนวความคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ผลการวิจัยพบว่า ที่อยู่อาศัยในชนบทที่ทำการศึกษา แบ่งได้เป็น 3 รูปแบบ คือ แบบดั้งเดิม แบบประยุกต์ และแบบสมัยใหม่ บ้านแบบสมัยใหม่เกิดขึ้นจากค่านิยมในความทันสมัยและฐานะทางเศรษฐกิจ บ้านแบบประยุกต์เป็นไปด้วยความจำเป็นและความจำกัดในวัสดุก่อสร้างที่ไม่สามารถผลิตในท้องถิ่น ส่วนบ้านแบบดั้งเดิมมีความเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยจากการปรับปรุงและซ่อมแซม ใช้ช่างก่อสร้างของท้องถิ่น วัสดุที่ใช้ก่อสร้างร้อยย่ายจากบ้านเดิมและใช้วัสดุทั่วไปตามท้องตลาด เจ้าของบ้านส่วนใหญ่มีความต้องการเบื้องต้น คือ แข็งแรงทนทานและประหยัดงบประมาณ มากกว่าความสวยงามและความอยู่สบาย เรื่องการครอบครองนั้นผู้ที่อยู่อาศัยเกือบทั้งหมดยังคงความเป็นเจ้าของ สำหรับลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปเกี่ยวข้องกับปัจจัยทางสังคม คือ ขนาดที่ดินและตัวบ้านที่สร้างใหม่จะเล็กลง เพราะการแยกครอบครัวและปลูกบ้านหลังใหม่บนเนื้อที่ของบ้านหลังเดิม การใช้สอยที่อยู่อาศัยสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวกับอาชีพเกษตรกรรมลดลง โดยคนรุ่นใหม่

¹⁴ ประกฤต รินทรานุรักษ์, “ที่อยู่อาศัยในชุมชนชนบทกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม : กรณีศึกษา หมู่บ้านแหลมยาง-ตรอกสมุทร ตำบลน้ำคอก อำเภอเมือง จังหวัดระยอง,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541)

ออกไปทำงานนอกภาคการเกษตรมากขึ้น การโยกย้ายถิ่นฐานยังมีน้อย เนื่องจากความผูกพันในท้องถิ่น และที่ตั้งหมู่บ้านอยู่ไม่ไกลจากแหล่งงานในเมืองมากนัก

ที่อยู่อาศัยในชนบท มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ด้านวัสดุ รูปแบบของบ้านไม่เหมาะกับการอยู่อาศัย และได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจ โดยเฉพาะวิถีการดำเนินชีวิตแบบพึ่งพา

2.8.2 เรือนไทดำ : กรณีศึกษา เพชรบุรี¹⁵

ศึกษาลักษณะบ้านและเรือนไทดำ บ้านแม่ประจันต์ จ.เพชรบุรี และพัฒนาการตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมไปถึงการวิเคราะห์ที่ตั้งที่มาของลักษณะบ้านและรูปทรงเรือน

จากผลการวิจัยพบว่า บ้านและเรือนไทดำเกี่ยวข้องกับและสัมพันธ์กับผีและสิ่งเหนือธรรมชาติ บ้านและเรือนจึงเป็นที่อยู่ของทั้งคนและผี และประกอบด้วย พื้นที่อยู่อาศัย (Domestic Area) และพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ (Sacred Area) เช่น ที่บูชาบรรพบุรุษ และศาลผี

ลักษณะบ้านและรูปทรงของเรือนไทดำ บ้านแม่ประจันต์ ในปัจจุบันเป็นการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมเก่าของคนไทดำสิบสองจุไท ทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศเวียดนาม และวัฒนธรรมใหม่ของคนไทยสยามบริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางของไทย ทำให้แบ่งประเภทของเรือนไทดำบ้านแม่ประจันต์ออกได้เป็น 4 ลักษณะ คือ 1) เรือนไทดำบ้านแบบดั้งเดิม 2) เรือนที่พัฒนาจากแบบดั้งเดิม 3) เรือนที่ได้รับอิทธิพลของท้องถิ่น และ 4) เรือนที่ได้รับอิทธิพลจากส่วนกลาง และยังพบว่าการเปลี่ยนแปลงลักษณะของบ้านและรูปทรงเรือน เกิดจากปัจจัยหลัก 3 ประการคือ 1) ปัจจัยทางกายภาพ ได้แก่ ที่ตั้งภูมิอากาศ ความต้องการที่หลบแดดฝน วัสดุ วิธีการก่อสร้าง และเทคโนโลยี 2) ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ เศรษฐกิจ การป้องกันภัยจากคนและสัตว์ ความเชื่อ 3) ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ ลักษณะครอบครัว สถานะของสตรี ความต้องการความเป็นส่วนตัว และความสัมพันธ์ทางสังคม

¹⁵ โชติมา จตุรงค์, “เรือนไทดำ : กรณีศึกษา เพชรบุรี,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540)

2.8.3 การวิเคราะห์รูปแบบของเรือนที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเนื่องจากพฤติกรรมของชาวบ้าน : กรณีศึกษา หมู่บ้านลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง¹⁶

เป็นการศึกษารูปแบบการเปลี่ยนแปลงของเรือนพักอาศัยในภาคเหนือโดยเฉพาะในชนบทแห่งหนึ่ง ศึกษาสาเหตุของการเปลี่ยนแปลง ผลของการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เพื่อให้ทราบแนวความคิดที่จะพัฒนาเรือนพักอาศัยในชนบทภาคเหนือ ซึ่งจะมีผลต่อชีวิตประจำวันของผู้อยู่อาศัยโดยตรง

ผลของการศึกษา พบว่า พฤติกรรมของชาวบ้านที่มีผลต่อที่พักอาศัยสรุปได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ ดังนี้

1. พฤติกรรมที่ไม่เปลี่ยนแปลง เช่น การยึดถือเรื่องทิศทาง โชคลาง ที่ค่อนข้างเคร่งครัด ส่งผลให้ทิศทางรูปแบบเรือนพักอาศัยของชาวบ้านไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก ได้แก่ ใต้ถุนสูง ทิศทางห้องนอน ทางขึ้นเรือน
2. พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามสมัยและสิ่งแวดล้อม พฤติกรรมของชาวบ้านมีความซับซ้อนมากขึ้น ทำให้เกิดพฤติกรรมเดิมเปลี่ยนไปเกิดเป็นพฤติกรรมใหม่ จึงมีผลโดยตรงกับที่พักอาศัย ที่ทำกิน ทำให้ต้องเปลี่ยนรูปแบบของสิ่งแวดล้อม
3. พฤติกรรมที่มีผลเสียต่อสังคม เกิดจากการแก่งแย่งกัน ไม่คำนึงถึงผลเสียของสังคม เช่น การลักลอบตัดไม้ การหลอกลวง เนื่องจากการขาดการศึกษา

2.8.4 เรือนไทยพื้นบ้านไทย-มอญ¹⁷

การศึกษาเรือนพื้นบ้านไทย-มอญ เน้นการสำรวจภาคสนามของบ้านในแหล่งที่ตั้งต่างๆ 10 แหล่งที่ตั้ง และศึกษาเปรียบเทียบกับบ้านที่มีผู้ศึกษาไว้แล้วตั้งแต่ พ.ศ.2520 อีก 1 หมู่บ้าน กรณีศึกษาที่เลือกกระจายอยู่ในพื้นที่ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีพื้นที่เกี่ยวเนื่องกับกรุงเทพฯ กลุ่มภาคกลางตอนบนต่อเนื่องกับภาคเหนือตอนล่าง และกลุ่มภาคตะวันตกจากการศึกษาพบว่า เรือนไทย-มอญโดยภาพรวมมีความคล้ายเรือนไทยภาคกลางคือเป็นเรือนไม่จริง ใต้ถุนสูง ใช้พื้นที่ใต้ถุนเรือนแบบเอนกประสงค์ รูปทรงของเรือนเป็นแบบเรือนขยาย ซึ่งมีเค้าโครงของเรือนเริ่มแรกในกลุ่มเป็นเรือนไทยหลังคาจั่วแหลม แต่มีการต่อเติม

¹⁶ อธิศักดิ์ วงศ์คำแน่น, "การวิเคราะห์รูปแบบของเรือนที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเนื่องจากพฤติกรรมของชาวบ้าน : กรณีศึกษา หมู่บ้านลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง," รายงานวิชาการระบบมนุษย์กับสภาพแวดล้อม วิทยาลัยบัณฑิตยศาสตร์ สาขาสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

¹⁷ อรศิริ ปาณินท์, "เรือนไทยพื้นบ้านไทย-มอญ," รายงานวิจัยจากทุนอุดหนุนของ สกว., 2543.

ขยายออกไปตามปริมาณการขยายตัวของสมาชิกในครอบครัว มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อโดยเฉพาะเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษและการถือโชครางต่างๆ ที่ส่งผลมายังสถาปัตยกรรมอย่างมากมาย โดยเฉพาะการวางทิศทางของจั่วบ้านไปทางทิศตะวันตก ตะวันออก ซึ่งต่างกับเรือนไทย มีความเชื่อเกี่ยวกับการวางตำแหน่งของห้องผีตาดียาย ห้องนอน และความเชื่ออื่นๆ ที่บังคับการวางตำแหน่งใช้สอย มีความต่างระดับของพื้นที่ที่ มาตามความเชื่อ และยังพบอีกว่าลักษณะการขยายตัวของเรือนมอญที่รองรับครอบครัวขยาย จะต่างกับเรือนขยายของไทยอย่างมากมาย เพราะไม่ได้เป็นการขยายตัวแบบต่อ เรือนล้อมชานเดิมแบบบ้านไทย แต่เป็นการต่อเติมแบบต่อออกด้านที่ไม่ขัดต่อทิศทางของ ห้องผีบรรพบุรุษ บางครั้งก็ต่อแบบเป็นห้องหรือเป็นเรือนติดกัน การใช้ชีวิตบนเรือนส่วนใหญ่เป็นห้องโถงโล่งซึ่งใช้งานเอนกประสงค์ทำให้มีห้องปิดน้อย มีขนาดพื้นที่ใช้สอยบน เรือนซึ่งเตรียมรองรับกิจกรรมทางประเพณีของคนหมู่มากทำให้ส่งผลต่อขนาดพื้นที่ใช้สอย มีขนาดใหญ่ ขณะที่ปริมาณผู้อาศัยในเรือนมีจำนวนน้อย

นอกจากเรือนไม้จริงพบว่าระบบเรือนเครื่องผูกของกลุ่มบ้านที่พบที่สังขละบุรีมี ลักษณะเฉพาะของการใช้พื้นที่และระบบการก่อสร้าง และการใช้วัสดุที่แตกต่างไปจาก เรือนเครื่องผูกของไทย

พื้นที่ที่สำรวจในกลุ่มใกล้เคียงกับกรุงเทพมหานคร เป็นกลุ่มที่พบว่าความเชื่อ ต่างๆ ที่ส่งผลมายังตัวเรือนหลงเหลืออยู่น้อย ได้รับอิทธิพลจากสังคมไทยและปรับเปลี่ยน ตัวเองไปเกือบหมด เช่น เปลี่ยนห้องผีเป็นห้องพระ แต่กลุ่มภาคตะวันตกและภาคกลาง ตอนบนยังมีความเชื่อที่ส่งผลมายังตัวเรือนอย่างแน่นแฟ้น รวมทั้งมีระบบเรือนขยายแบบ เครื่องญาติที่ยังเป็นลักษณะเด่นของรูปแบบเรือนอยู่ และมีแนวโน้มว่าจะยังคงอยู่เพราะ ลักษณะชีวิตและสังคมเกษตรกรรมที่เด่นชัด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุป จากแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเบื้องต้น ทำให้ได้ข้อสรุปแนวคิดในการศึกษาลักษณะที่อยู่อาศัยชาวอาข่า เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ในบทสรุปการวิจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การนำแนวคิด ความเข้าใจเกี่ยวกับชนเผ่าอาข่า มาเป็นกรอบในการกำหนดประเด็นรายละเอียดของการศึกษาในขั้นตอนการสำรวจพื้นที่ภาคสนาม และนำมาเป็นประเด็นในการออกแบบสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยของชาวอาข่าในโครงการพัฒนาออยตุง
2. การนำปัจจัยที่กำหนดลักษณะบ้าน ทฤษฎีเกี่ยวกับวัสดุก่อสร้าง และแนวความคิดเกี่ยวกับพื้นที่ว่างทางสถาปัตยกรรม มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์พร้อมกับข้อมูลด้านกายภาพที่ได้จากการสำรวจภาคสนาม ในประเด็นลักษณะที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยในปัจจุบันของชาวอาข่าในโครงการพัฒนาออยตุง เพื่อสรุปผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
3. การนำทฤษฎีของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม แนวความคิดการพัฒนาต่อชุมชนบนภูเขา และแนวความคิดของพฤติกรรมมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อที่อยู่อาศัย มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมอยู่อาศัย และความเชื่อดั้งเดิม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นเพื่อศึกษาลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่าในด้านลักษณะกายภาพของที่อยู่อาศัย วิธีชีวิตการอยู่อาศัย และความเชื่อ ดังนั้น จึงใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงลักษณะที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัย การเลือกใช้วัสดุ และความเชื่อดั้งเดิม โดยประยุกต์ทฤษฎีของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม แนวความคิดเกี่ยวกับพื้นที่ว่างทางสถาปัตยกรรม และแนวความคิดของพฤติกรรมมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อที่อยู่อาศัย มาอธิบายพฤติกรรมที่เปลี่ยนไป ด้วยข้อมูลที่ได้จากการสำรวจพื้นที่ แล้วนำมาวิเคราะห์ถึงพัฒนาการที่อยู่อาศัย ลักษณะที่อยู่อาศัย การใช้พื้นที่ และปัญหาการอยู่อาศัย เพื่อหาข้อสรุปที่ค้นพบ

การดำเนินการวิจัย เป็นการวิจัยแบบสำรวจทั่วไป (Exploration) เพื่อเก็บข้อมูลทางกายภาพด้วยรูปถ่ายและภาพ Sketch เพื่อบรรยายปรากฏการณ์ โดยการพรรณนาคุณลักษณะเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจเบื้องต้นนี้เป็นพื้นฐานในการสำรวจอย่างละเอียดเป็นรายละเอียดต่อไป ด้วยแบบสังเกตการณ์และแบบสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้มาซึ่งคุณลักษณะของที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัย และสัมภาษณ์เพิ่มเติมเฉพาะบางประเด็นที่เป็นข้อมูลเชิงลึก แล้วนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดไปวิเคราะห์ เพื่อให้ได้ข้อสรุปตามวัตถุประสงค์การวิจัย

3.1 การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น

การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น เป็นการศึกษากลุ่มประชากรเบื้องต้นพร้อมทั้งศึกษาทฤษฎีแนวคิด งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ ประเด็นการศึกษา และขอบเขตการศึกษา

จากการเข้าร่วม Workshop ปฏิบัติการออกแบบสู่ชุมชน ครั้งที่ 1 “โครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยดอยตุง” เมื่อวันที่ 7-21 พฤษภาคม พ.ศ. 2545 นั้น ได้ทำการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นภาพรวมของหมู่บ้านชาวเขาในพื้นที่โครงการพัฒนาดอยตุง จึงก่อให้เกิดความสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่าที่มีเอกลักษณ์พื้นถิ่นประจำเผ่า และความเชื่อดั้งเดิมที่มีความสัมพันธ์กับที่อยู่อาศัย

ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับกลุ่มประชากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และค้นคว้าเอกสาร สิ่งพิมพ์ ประกอบด้วย

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย หนังสือ และบทความที่เกี่ยวข้อง แผนที่ ภาพถ่าย ตลอดจนการสัมภาษณ์ผู้รู้ ซึ่งได้แก่
 - ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของชาวเขาเผ่าอาข่า ด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเชื่อดั้งเดิม
 - รูปแบบที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่าในอดีต
2. ศึกษาจากการเข้าไปสังเกตการณ์ สัมภาษณ์ผู้รู้และคนในท้องถิ่น ซึ่งได้แก่
 - ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของชาวเขาเผ่าอาข่าในโครงการพัฒนาโดยตุง ด้านลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ฯลฯ
 - นโยบายหลักในการพัฒนาที่อยู่อาศัย การจัดสรรพื้นที่อยู่อาศัย ข้อกำหนดในการก่อสร้างที่อยู่อาศัย ของฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาโดยตุง
 - ลักษณะบ้านของชาวเขาเผ่าอาข่าในโครงการโดยตุง

จากนั้นจึงเริ่มทำการสำรวจพื้นที่โครงการเบื้องต้น เพื่อทราบถึงสภาพพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของหมู่บ้านชาวเขาเผ่าอาข่าในโครงการฯ สภาพการอยู่อาศัย ปัญหาเบื้องต้น จำนวนครัวเรือนที่อยู่อาศัยจริง และสำรวจประเด็นที่น่าสนใจ พร้อมกับศึกษาทฤษฎี แนวคิด งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัยที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะ เช่น เรือนไทดำ เป็นต้น ประกอบกับแนวคิดเกี่ยวกับที่ว่างที่มีผลต่อการใช้สอย ปัจจัยการกำหนดลักษณะที่อยู่อาศัย ลักษณะที่อยู่อาศัยชาวเขาเผ่าอาข่า

เมื่อได้ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นแล้ว จึงได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการวิจัย ประเด็นที่ต้องการศึกษา และขอบเขตการศึกษา

การคัดเลือกกรณีศึกษา: เนื่องจากจำนวนประชากรที่จะทำการวิจัยในครั้งนี้ เป็นกลุ่มประชากรขนาดใหญ่ ไม่สามารถทำการศึกษาได้ทั้งหมด จึงจำเป็นต้องมีการคัดเลือกศึกษากับประชากรเพียงบางส่วน ซึ่งในโครงการพัฒนาโดยตุง มีหมู่บ้านชาวเขาเผ่าอาข่า 13 หมู่บ้าน 535 หลังคาเรือน 811 ครอบครัวยุ (ข้อมูลประชากร ปี 2544) ดังนั้นผู้วิจัยจึงตั้งเกณฑ์การคัดเลือกหมู่บ้านกรณีศึกษา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. อายุของหมู่บ้านชาวเขาเผ่าอาข่าและการตั้งถิ่นฐาน
2. ขนาดพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรเพื่ออยู่อาศัย
3. อัตราการเกิดเฉลี่ยปี
4. ความหนาแน่นในการอยู่อาศัย/แปลงที่ดิน

ตารางที่ 3.1 การคัดเลือกหมู่บ้านกรณีศึกษาของชาวเขาเผ่าอาข่า ในโครงการพัฒนาโดยตุง
อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย

ลำดับ ที่	รหัส หมู่บ้าน	ชื่อหมู่บ้าน	เกณฑ์การพิจารณา				
			อายุ หมู่บ้าน (ปี)	จำนวน หลังคา เรือน	ขนาด พื้นที่ (ตร.วา)	อัตรา การเกิด/ ปี (คน)	ความ หนาแน่น/ แปลง
1	03	ป่าคา	46	40	93.6	4.22	0.833
2	04	สีหลัง	57	26	120.1	2.67	0.675
3	07	อีก่อปากกล้วย	66	77	114	11.44	0.588
4	09	ลิเซ	43	23	74.5	4.56	0.679
5	10	จะลอ	23	69	262.9	9.67	0.671
6	11	สามัคคีเก่า	24	57	116.7	5.56	0.739
7	12	ป่าชางนาเงิน	71	35	101.7	5.33	0.655
8	13	สามัคคีใหม่	26	51	93.3	3.00	0.622
9	14	สวนป่า	15	55	407.1	7.67	0.590
10	16	ป่าชางแสนสุดแดน	18	31	126.1	4.33	0.689
11	18	ป่ายางอีก่อ	16	28	123.8	1.56	0.683
12	19	ปางหนูพัฒนา	45	27	102.2	3.56	0.667
13	21	ผ้าป้อ	54	14	101.6	1.56	0.538

จากตาราง สามารถสรุปหมู่บ้านที่จะนำมาเป็นกรณีศึกษา คือ “หมู่บ้านอีก่อปากกล้วย” ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีการตั้งถิ่นฐานมานานก่อนที่จะมีโครงการพัฒนาโดยตุง ได้รับการจัดสรรพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัย (ขนาดแปลงที่ดิน) อยู่ในระดับปานกลางเมื่อเทียบกับหมู่บ้านอื่น แต่อัตราการเกิดและอัตราความหนาแน่น/แปลงค่อนข้างอยู่ในระดับสูง และจากการสำรวจพื้นที่เบื้องต้นพบว่า เป็นหมู่บ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพของที่อยู่อาศัยที่เห็นได้ชัด จึงเป็นหมู่บ้านที่มีความเหมาะสมที่จะทำการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงลักษณะที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัย

กลุ่มเป้าหมาย: หมู่บ้านอีก่อปากกล้วย มีจำนวนที่อยู่อาศัย 77 หลังคาเรือน (ข้อมูลจากการสำรวจของฝ่ายสังคมฯ) โดยทำการสัมภาษณ์สอบถามเป็นรายหลังคาเรือนทุกหลังคาเรือนและมุ่งสัมภาษณ์สมาชิกที่เป็นหัวหน้าครอบครัว หรือสมาชิกที่มีส่วนรับผิดชอบในครอบครัว และสามารถพูดภาษากลางได้ เพื่อคำตอบที่ได้จะส่งผลถึงความเป็นอยู่ที่แท้จริง การตัดสินใจ รวมทั้งบุคคลที่สามารถผู้ภาษากลางได้เพื่อการสื่อสารที่ถูกต้อง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์

การกำหนดตัวแปรในการศึกษา: กำหนดตามวัตถุประสงค์การวิจัย

1. ตัวแปรในการศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของที่อยู่อาศัย ประกอบด้วย

- การเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย
- การเปลี่ยนแปลงระบบความเชื่อดั้งเดิม
- พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย

2. ตัวแปรในการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัย ประกอบด้วย

กลุ่มที่ 1 ลักษณะที่อยู่อาศัย

- รูปแบบที่อยู่อาศัย
- วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างซ่อมแซมที่อยู่อาศัย
- ขนาดพื้นที่ใช้สอย และขนาดที่ดิน

กลุ่มที่ 2 พฤติกรรมการอยู่อาศัย

- การใช้สอยพื้นที่ภายในและภายนอก
- ลักษณะการขยายตัวของที่อยู่อาศัย
- วิถีชีวิตและความเชื่อดั้งเดิม

3. ตัวแปรในการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาที่อยู่อาศัย ประกอบด้วย

กลุ่มที่ 1 จากการสัมภาษณ์ ผู้อยู่อาศัย เจ้าหน้าที่โครงการฯ เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

กลุ่มที่ 2 จากการสังเกตโดยผู้วิจัย

- จำนวนผู้อยู่อาศัย
- ความหนาแน่นในการอยู่อาศัย
- ขนาดพื้นที่ที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อดั้งเดิม

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจพื้นที่ภาคสนามด้วยตัวผู้วิจัยเอง เพื่อความเข้าใจที่แท้จริง เครื่องมือในการวิจัย ประกอบด้วย

1. **การสังเกต:** จะเป็นการสังเกตเพื่อให้ได้ข้อมูลลักษณะความเป็นอยู่ด้านกายภาพของที่อยู่อาศัย และพฤติกรรมการอยู่อาศัยเป็นหลัก โดยใช้ประสาทสัมผัสสังเกตหรือศึกษาปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งนำข้อมูลมาบรรยายในเนื้อหาของงานวิจัย

2. **การสัมภาษณ์:** ใช้คำถามทั้งคำถามปลายเปิดและปลายปิด โดยคำถามปลายเปิดเป็นการถามในเรื่องที่ต้องการตรวจสอบความถูกต้อง และเพื่อป้องกันในเรื่องของภาษาที่ใช้สื่อสารระหว่างผู้วิจัยและชาวบ้าน ส่วนคำถามปลายปิดจะเป็นการสอบถามความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ เกี่ยวกับที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัย สำหรับการสัมภาษณ์ชาวเขาเผ่าอาข่า ในหมู่บ้านอีก้อป่ากล้วย และการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาโดยตุง ซึ่งเลือกเจาะจงสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในส่วนงานวางนโยบายจัดสรรพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่เกษตรกรรมของชาวเขา เป็นการสัมภาษณ์ด้วยตนเองเพื่อตรวจสอบข้อมูลที่ได้ศึกษามาเบื้องต้น โดยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ คือใช้คำถามแบบเปิดกว้าง โดยมีกรอบคำถามกว้างๆ ในเรื่องเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของชาวเขาในพื้นที่โครงการฯ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ให้ครอบคลุมทั้งลักษณะทางกายภาพของที่อยู่อาศัย และการอยู่อาศัย รวมทั้งนโยบายการพัฒนาที่อยู่อาศัย และนโยบายการจัดสรรพื้นที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลในเรื่องนโยบายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย และการจัดสรรพื้นที่อยู่อาศัย ข้อจำกัดด้านต่างๆ ในการก่อสร้างที่อยู่อาศัย รวมถึงปัญหาที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่า

ในขั้นตอนการสร้างแบบสัมภาษณ์ ได้ดำเนินการตั้งคำถามที่สามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้ครบถ้วนทั้ง 3 ข้อ เมื่อสร้างแบบสัมภาษณ์เสร็จแล้วได้นำไปทดสอบ จำนวน 5 ชุด โดยพบข้อบกพร่องในเรื่องของเนื้อหายังไม่ครอบคลุมประเด็นลักษณะที่อยู่อาศัยในอดีต จึงปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งก่อนนำไปใช้จริง โดยแบ่งประเด็นการสัมภาษณ์ ออกเป็น 4 ส่วน และ การ sketch ภาพ 1 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 : ข้อมูลทั่วไป ด้านประชากร และเศรษฐกิจ เพื่อทราบถึงจำนวนสมาชิก อาชีพ ความสัมพันธ์ของผู้อยู่อาศัยในครัวเรือน

ส่วนที่ 2 : ลักษณะที่อยู่อาศัย เพื่อทราบถึงลักษณะกายภาพของที่อยู่อาศัยของเรือนหลังเดิม และเรือนในปัจจุบัน วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง และองค์ประกอบของเรือน

ส่วนที่ 3 : ลักษณะการอยู่อาศัย เพื่อทราบถึงลักษณะการใช้พื้นที่ และพฤติกรรมการอยู่อาศัยทั้งภายในและภายนอกเรือน และความคิดเห็นต่อที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน

ส่วนที่ 4 : ปัญหาที่อยู่อาศัย เพื่อทราบถึงสาเหตุการเปลี่ยนแปลงเรือนในอดีตจนถึงการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน การซ่อมแซมต่อเติม และปัญหาเกี่ยวกับการอยู่อาศัย

ส่วนที่ 5 : เป็นการ sketch เพื่อให้เห็นถึงลักษณะการจัดองค์ประกอบภายในเรือน และองค์ประกอบภายนอกเรือน

3. แผนที่ ผังชุมชน และภาพถ่าย: เป็นการรวบรวมข้อมูลด้านกายภาพของชุมชน เพื่อช่วยในการศึกษาด้านกายภาพ ที่ตั้งชุมชน สิ่งอำนวยความสะดวก ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และสภาพแวดล้อมต่างๆ

4. วาดภาพ (Sketch): เพื่อช่วยให้เข้าใจถึงการใช้พื้นที่ได้ง่ายขึ้น รวมถึงสามารถบอกถึงขนาดพื้นที่ส่วนต่างๆ ด้วย สำหรับการ Sketch แบบบ้านจะใช้วิธีการนับแผ่นกระเบื้อง การนับอิฐ บล็อก การก้าวนับ หรือสายวัด เป็นต้น ส่วนลักษณะการใช้พื้นที่จะใช้การสัมภาษณ์และการสังเกต

ตารางที่ 3.2 แสดงโครงสร้างในการเก็บข้อมูล

ตัวแปร	ประเด็น	เครื่องมือ
กายภาพ	<ul style="list-style-type: none"> - รูปแบบบ้าน - วัสดุที่ใช้ในการสร้างบ้าน - ขนาดและตำแหน่งองค์ประกอบของบ้าน (พื้นที่ใช้สอย) - พัฒนาการของบ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> สังเกต, บันทึกภาพ สังเกต, บันทึกภาพ บันทึกภาพ, Sketch สัมภาษณ์
สังคม	<ul style="list-style-type: none"> - จำนวนผู้อยู่อาศัย - ความเชื่อ - พฤติกรรมการใช้พื้นที่ 	<ul style="list-style-type: none"> สัมภาษณ์ สังเกต, สัมภาษณ์ สังเกต, สัมภาษณ์, บันทึกภาพ

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจพื้นที่ภาคสนามด้วยตัวผู้วิจัยเอง เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูล วิธีการเข้าถึงข้อมูล แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ ในระยะแรก ระหว่าง วันที่ 22-26 พฤศจิกายน 2545 เป็นช่วงศึกษาภาพรวมของที่อยู่อาศัยชาวเขาเผ่าอาข่าในพื้นที่โครงการฯ วิธีการที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษา คือใช้การสังเกต และการถ่ายภาพ ช่วงที่ 2 ระหว่าง วันที่ 12-24 ธันวาคม 2545 และในช่วงที่ 3 ระหว่างวันที่ 13-19 กุมภาพันธ์ 2546 วิธีการที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษาหมู่บ้านกรณีศึกษา คือใช้การสังเกตโดยมีเทคนิคประกอบคือ การจดบันทึก และสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการที่วางแนวคำ

ถามไว้ ซึ่งเป็นข้อมูลส่วนที่สำคัญมากสำหรับการศึกษาคั้งนี้ เนื่องจากเป็นการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่พบเห็น โดยเปิดโอกาสให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องการอยู่อาศัยและที่อยู่อาศัย โดยมีการแลกเปลี่ยนความคิด ข้อมูล ประสบการณ์ ระหว่างผู้วิจัยกับชาวบ้าน

การเก็บข้อมูลการวิจัยภาคสนาม แบ่งขั้นตอนการดำเนินการไว้ 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนแรก เป็นการเก็บข้อมูลเบื้องต้นทางกายภาพของที่อยู่อาศัย โดยการสำรวจพื้นที่หมู่บ้านชาวเขาเผ่าอาข่าในโครงการพัฒนาโดยตุง อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย ด้วยการสังเกตลักษณะทั่วไปของที่อยู่อาศัยและบันทึกด้วยภาพถ่าย ในเดือนพฤศจิกายน 2545 ซึ่งเป็นข้อมูลทั่วไปที่ใช้เปรียบเทียบการคัดเลือกศึกษาหมู่บ้านกรณีศึกษา โดยตั้งเกณฑ์ในการคัดเลือกคือ อายุหมู่บ้าน ขนาดพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรเพื่ออยู่อาศัย อัตราการเกิดเฉลี่ยปี และความหนาแน่นในการอยู่อาศัย/แปลงที่ดิน

การเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างในช่วงระยะแรกเป็นการเข้าสู่สนามเพื่อศึกษาภาพรวมของหมู่บ้านชาวเขาเผ่าอาข่า โดยผู้วิจัยเข้าไปสังเกตการณ์ทำความรู้จักกับชาวบ้านในหมู่บ้านเบื้องต้น โดยมุ่งศึกษาลักษณะทางกายภาพของที่อยู่อาศัย และวิถีชีวิตของชาวเขาเผ่าอาข่าว่า ปัจจุบันบ้านมีลักษณะเป็นอย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงมากน้อยเพียงใด แล้วนำข้อมูลที่ได้มากำหนดหมู่บ้านกรณีศึกษา และกำหนดประเด็นรายละเอียดต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการเก็บข้อมูลเบื้องต้นทางกายภาพของที่อยู่อาศัยหมู่บ้านกรณีศึกษาคือ “หมู่บ้านอีโก้ปากกล้วย” เป็นรายหลังคาเรือน ในเดือนธันวาคม 2545 ด้วยการสังเกตและแบบสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ประกอบกับการ Sketch ผังบ้านทั้งภายในและภายนอก แล้วนำข้อมูลที่ได้มาศึกษาควบคู่กับแนวคิด ทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วกำหนดตัวแปรในการวิจัย ด้านลักษณะกายภาพ คือ รูปแบบบ้าน วัสดุที่ใช้ในการสร้างบ้าน ผังบริเวณ และพื้นที่ใช้สอยภายในและภายนอก

- รูปแบบบ้าน จำแนกได้ เป็น 3 ประเภท คือ แบบดั้งเดิม แบบประยุกต์ และแบบสมัยใหม่ โดยใช้เกณฑ์ของรูปลักษณะและแบบแผนการก่อสร้างคือ **บ้านแบบดั้งเดิม** เป็นบ้านที่มีรูปลักษณะดั้งเดิมของท้องถิ่น เช่น หลังคามุงหญ้าคา พื้นและผนังเป็นไม้ไผ่ โครงสร้างหลักเป็นไม้ และระบบการก่อสร้างเป็นแบบเก่าแก่ **บ้านแบบสมัยใหม่** เป็นบ้านที่มีรูปลักษณะสมัยใหม่ที่สร้างขึ้นในระยะหลัง โดยมีโครงสร้างเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก สร้างด้วยวิธีหล่อคอนกรีตก่ออิฐ ใช้อุปกรณ์สั่งทำพิเศษ เช่น บานประตู-หน้าต่างอลูมิเนียม หน้าต่างกระจก และมักมีหลังคาเป็นหลังคากระเบื้อง **บ้านแบบประยุกต์** เป็นบ้านที่มีรูปลักษณะผสมผสาน โดยอาจมีลักษณะสมัยใหม่แต่

ใช้วัสดุเก่าดั้งเดิมจากการรื้อย้าย หรืออาจใช้วัสดุสมัยใหม่ในปัจจุบันสร้างเลียนแบบลักษณะวิธีการแบบดั้งเดิม

- วัสดุที่ใช้สร้างบ้าน จำแนกเป็นส่วนประกอบของบ้าน คือ โครงสร้างหลักของอาคาร หลังคา ผนัง ผนัง และประตู-หน้าต่าง โดยจำแนกชนิดของวัสดุแบบคร่าวๆ ว่า เป็นวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นเอง หรือเป็นวัสดุที่ต้องซื้อจากร้านค้าหรือต้องสั่งทำเป็นพิเศษ

- ผังบริเวณและพื้นที่บ้าน จำแนกออกเป็น ขนาดที่ดิน ขนาดพื้นที่ตัวบ้าน พร้อมจำนวนชั้นของบ้าน

- การใช้สอยพื้นที่ภายในบ้านและนอกบ้าน จำแนกออกเป็นลักษณะการใช้พื้นที่ภายในบ้าน และการจัดวางตำแหน่งองค์ประกอบของบ้าน ส่วนการใช้พื้นที่ภายนอกบ้าน จำแนกออกเป็น ใช้เพื่อการประกอบอาชีพ เช่น ทุ่งนา ปลูกพืชการเกษตร เลี้ยงสัตว์เพื่อขาย หรือเพื่อการดำรงชีพ เช่น ปลูกผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ไว้กิน หรือปล่อยว่าง และการใช้เพื่อประโยชน์อื่นๆ เช่น ที่จอดรถ เป็นต้น

การเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างในช่วงนี้เป็นการเข้าสู่สนามเพื่อศึกษาภาพรวมของ “หมู่บ้านอีโก้ปากกล้วย” โดยผู้วิจัยเข้าไปสังเกตการณ์ทำความเข้าใจกับชาวบ้านในหมู่บ้าน เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับสถานที่ และสภาพแวดล้อม โดยมุ่งศึกษาลักษณะทางกายภาพของที่อยู่อาศัย และวิถีชีวิตของชาวเขาเผ่าอาข่าว่าปัจจุบันบ้านมีลักษณะเป็นอย่างไร มีพฤติกรรมการอยู่อาศัยอย่างไร โดยใช้วิธีการสังเกตและสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการที่วางแผนคำถาม

ขั้นตอนที่ 3 เป็นการสำรวจผู้อยู่อาศัยในครัวเรือนเป็นรายหลังคาเรือน ในเดือนกุมภาพันธ์ 2546 โดยแบบสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการที่วางแผนคำถามไว้ เพื่อศึกษาถึงลักษณะสังคม และความเชื่อของชนเผ่าที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นข้อมูลส่วนที่สำคัญมากสำหรับการศึกษารั้งนี้ เนื่องจากเป็นการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่พบเห็น โดยเปิดโอกาสให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องการอยู่อาศัย และที่อยู่อาศัย โดยมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ข้อมูล ประสบการณ์ระหว่างผู้วิจัยกับชาวบ้าน โดยใช้วิธีการสังเกต และสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการที่วางแผนคำถาม

หลังจากทำการเก็บรวบรวมข้อมูลครบทั้งหมู่บ้านแล้ว จึงทำการเตรียมข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้รวบรวมมาแล้วมาจัดกลุ่ม ทำให้อยู่ในรูปแบบของตารางบอกถึงความถี่ และออกมาในรูปแบบของร้อยละ

ตารางที่ 3.3 สรุปรายละเอียดการสำรวจพื้นที่ภาคสนามที่โครงการพัฒนาโดยตุง จ. เชียงราย
ระหว่างวันที่ 22 พ.ย. 2545 - 19 กุมภาพันธ์ 2546

วันที่	รายละเอียดการทำงาน	หมายเหตุ
22-26 พ.ย. 45 22 พ.ย. 45 23 พ.ย. 45 24-26 พ.ย. 45	<p>เก็บข้อมูลภาคสนาม ครั้งที่ 1</p> <ul style="list-style-type: none"> - สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ฝ่ายสังคม โครงการพัฒนาโดยตุง - สัมภาษณ์หัวหน้าหมู่บ้าน และผู้นำศาสนาประจำหมู่บ้าน - เก็บข้อมูลเบื้องต้นหมู่บ้านชาวเขาเผ่าอาข่าในพื้นที่โครงการฯ เพื่อสำรวจสภาพที่อยู่อาศัย องค์ประกอบภายนอกบ้าน ลักษณะการใช้พื้นที่ภายในอาณาเขตที่ดิน จำนวนหลังคาเรือน ด้วยการสังเกต และบันทึกภาพ แล้วจึงนำข้อมูลมากำหนดประเด็นรายละเอียดต่อไป 	<p>สิ่งที่ได้จากการสำรวจครั้งที่ 1</p> <ul style="list-style-type: none"> - ข้อมูลพื้นฐานชาวเขาเผ่าอาข่า จำนวน 13 หมู่บ้าน ที่อยู่ในพื้นที่โครงการพัฒนาโดยตุง - แม่ฟ้าหลวง จากการสังเกตและถ่ายภาพ - นโยบายพัฒนาที่อยู่อาศัยและการจัดสรรพื้นที่อยู่อาศัย จากเจ้าหน้าที่ฝ่ายสังคม โครงการพัฒนาโดยตุง - กลับกรุงเทพฯ เพื่อรวบรวมข้อมูล กำหนดกลุ่มประชากรที่จะศึกษา ปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา และทำรูปเล่มวิทยานิพนธ์ บทที่ 1-4 เบื้องต้น - เตรียมทำการลงพื้นที่สำรวจภาคสนามครั้งที่ 2 ในเดือนธันวาคม 2545
12-24 ธ.ค. 45	<p>เก็บข้อมูลภาคสนาม ครั้งที่ 2</p> <ul style="list-style-type: none"> - ลงพื้นที่สำรวจที่อยู่อาศัยหมู่บ้านชาวเขาเผ่าอาข่าโดยผ่านการคัดเลือกกลุ่มประชากร คือ “หมู่บ้านอีโก้ป่ากล้วย” ศึกษาโดยละเอียดเป็นรายหลังคาเรือน เพื่อทราบข้อมูลด้านลักษณะที่อยู่อาศัย การใช้พื้นที่ภายในและภายนอกที่อยู่อาศัย การสร้างบ้าน (ประมาณ 1-3 ชั่วโมง/หลังคาเรือน) ด้วยการสัมภาษณ์ สังเกต รั้ววัดพื้นที่โดยสังเขป บันทึกภาพ และ sketch - ผู้วิจัยเข้าสนามในช่วงเวลา 9.00-20.00 น. 	<p>สิ่งที่ได้จากการสำรวจครั้งที่ 2</p> <ul style="list-style-type: none"> - จากการตรวจเช็คเลขที่บ้านพบว่า ในหมู่บ้านทั้งหมด 82 หลังคาเรือน จาก 77 หลังคาเรือนที่ทางฝ่ายพัฒนาสังคมสำรวจไว้ โดยมีบ้าน 3 หลัง ยังไม่มีชื่อในการขอเลขที่หลังคาเรือน จาก สนง. และ 2 หลัง ที่เป็นบ้านหลังเล็ก (แยกเรือน) - จากการสังเกตและสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัยเป็นรายหลังคาเรือน พบว่า หมู่บ้านมีจำนวนที่อยู่อาศัย ทั้งหมด 82 หลัง แต่เก็บข้อมูลภาคสนามได้ 50 หลัง เนื่องจากช่วงเวลา 9.00-18.00 น. เป็นเวลาที่ชาวบ้านไปทำงานกันหมด ถ้ามีคนอยู่ก็จะเป็นผู้เฒ่าซึ่งสื่อสารกันไม่ค่อยเข้าใจ

วันที่	รายละเอียดการทำงาน	หมายเหตุ
12-24 ธ.ค. 45 (ต่อ)		<ul style="list-style-type: none"> - ดังนั้น ผู้วิจัยจึงปรับเปลี่ยนแผนการดำเนินงาน จากการสัมภาษณ์ในเวลาดังกล่าว เป็นช่วงเช้า 9.00-16.00น. สัมภาษณ์ชาวบ้าน อาณาเขต ตรวจเช็คเลขที่บ้านเป็นรายหลังคาเรือน สัมภาษณ์ที่สำคัญในหมู่บ้านฯ และทำผังบ้านแต่ละหลัง และสัมภาษณ์ตอนเย็น 16.00-20.00น. - กลับกรุงเทพฯ เพื่อปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา รวบรวมข้อมูล ทำเล่มวิทยานิพนธ์ (ต่อ) และเตรียมตัวสำรวจภาคสนามครั้งที่ 3 (เก็บข้อมูลส่วนที่เหลือ 32 หลังคาเรือน) ในเดือนกุมภาพันธ์ 2546
14-19 ก.พ. 46	เก็บข้อมูลภาคสนามครั้งที่ 3 <ul style="list-style-type: none"> - ลงพื้นที่สำรวจที่อยู่อาศัย “หมู่บ้านอีโก๋ปากกล้วย” โดยละเอียดเป็นรายหลังคาเรือนในจำนวนหลังคาเรือนที่เหลืออีก 32 หลังคาเรือน (ต่อเนื่องจากครั้งที่ 2) ด้วยการสัมภาษณ์ สังเกต รั้ววัดพื้นที่โดยสังเขป บันทึกภาพ และ sketch 	สิ่งที่ได้จากการสำรวจครั้งที่ 3 <ul style="list-style-type: none"> - การลงสำรวจภาคสนามครั้งนี้ ได้ปรับเปลี่ยนเวลาลงสนามเป็น 2 ช่วง/วัน คือ 6.30-10.00 น. และ 16.00-22.00 น. เพื่อให้ได้สัมภาษณ์ชาวบ้านที่เหลือ อีก 32 หลังคาเรือน แต่สัมภาษณ์ได้เพียง 27 หลังคาเรือน - กลับกรุงเทพฯ เพื่อปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา รวบรวมข้อมูล เพื่อเตรียมข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์และสรุปผล

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการนำผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น ภาพถ่าย และภาพ Sketch มาวิเคราะห์ผลเพื่อให้ได้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ ดังนี้

1. การใช้แนวคิดทฤษฎีและการสร้างกรอบแนวคิดสำหรับการวิเคราะห์เพื่อกำหนดทิศทางในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการลงสนามมาหาข้อสรุปในปรากฏการณ์ต่างๆ ว่าสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีที่ได้ศึกษาเบื้องต้นหรือไม่ อย่างไร แล้วสรุปเป็นข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษารั้งนี้

2. การตรวจสอบข้อมูล โดยการประเมินว่าข้อมูลที่ได้มาครบถ้วนและมีคุณภาพเพียงพอที่จะตอบปัญหาการวิจัย เพื่อหาความเชื่อถือได้ของข้อมูล

3. การจดบันทึก โดยนำการบันทึกการสังเกตและสัมภาษณ์ภาคสนามมาจัดแยกข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและข้อคิดเห็นของผู้วิจัย และทำตรรกะนี้ข้อมูลโดยใช้คำสำคัญในการจัดหมวดหมู่ข้อมูล

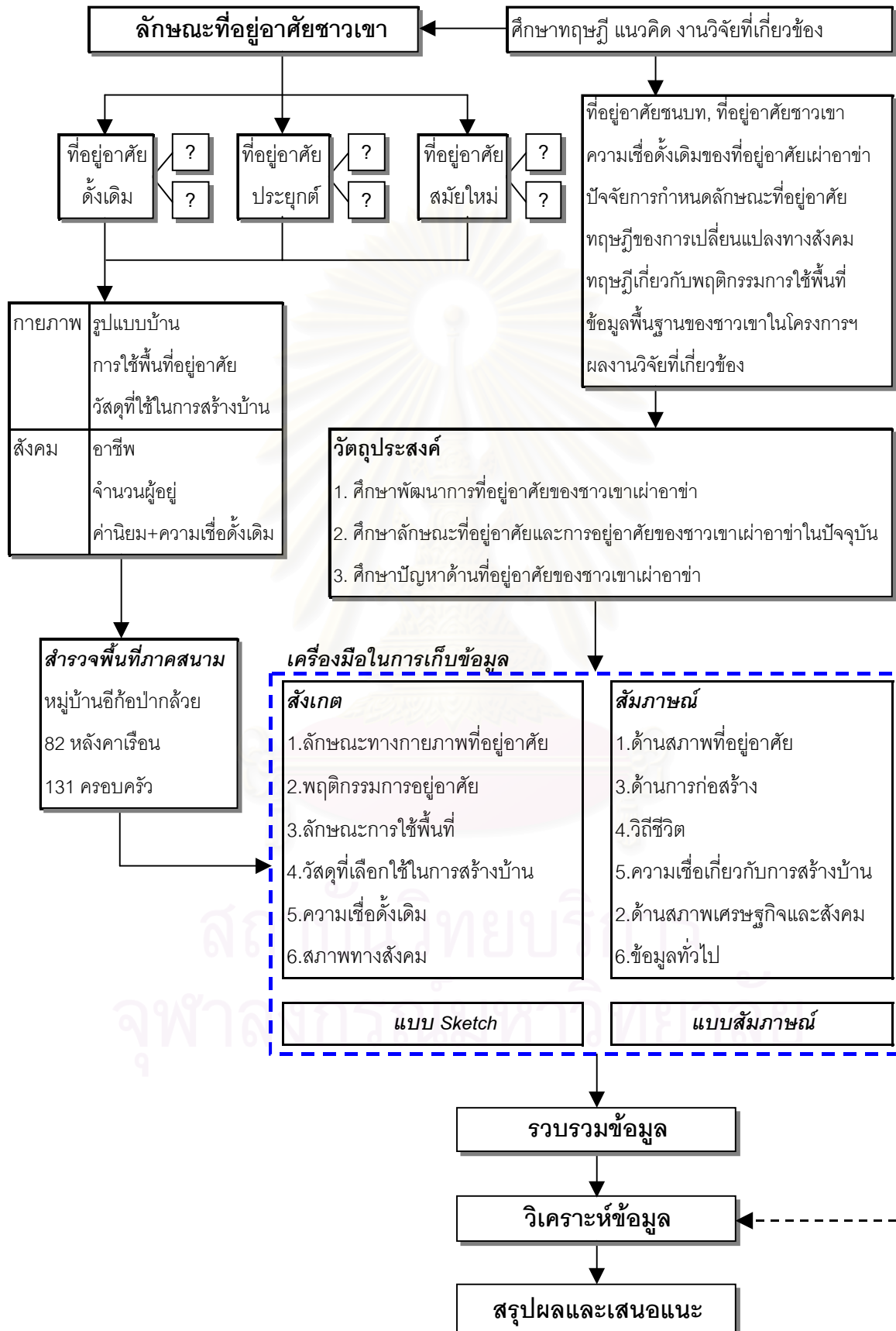
4. การทำข้อสรุปชั่วคราวจากการทำตรรกะนี้ข้อมูลข้างต้นมาเชื่อมโยงให้เกิดข้อสรุปชั่วคราว และทำการตัดทอนข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องออกไปเพื่อเป็นการช่วยลดขนาดข้อมูล

5. การสร้างข้อสรุปและการพิสูจน์ข้อสรุป โดยนำข้อสรุปย่อยข้างต้นมาเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในแต่ละเรื่องออกมาเป็นประเด็นที่จะเป็นข้อค้นพบ และข้อสรุปผลของการวิจัยครั้งนี้ โดยผ่านการพิสูจน์บทสรุป ว่าข้อสรุปเหล่านี้ได้มาจากข้อมูลตัวแทน และพยายามเปรียบเทียบข้อมูลเพื่อให้แน่ใจว่าข้อสรุปที่ได้นี้น่าเชื่อถือและเหมาะสมที่สุด

ในส่วนของการวิเคราะห์เพื่อวัตถุประสงค์ในการวิจัย จะแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

- การวิเคราะห์เปรียบเทียบ เป็นการเปรียบเทียบในเรื่องของลักษณะที่อยู่อาศัย และการใช้พื้นที่อยู่อาศัยเป็นรายหลังคาเรือน
- การวิเคราะห์แบบบรรยาย เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการใช้เครื่องมือต่างๆ มาบรรยายหรือบอกเล่าให้ได้ทราบความจริง

วิธีดำเนินการวิจัย

สภาพทั่วไป และรายละเอียดชุมชน

ในบทนี้จะเป็นการกล่าวถึงภาพรวมของพื้นที่ที่โครงขนาดอยดุง และรายละเอียดของหมู่บ้านอีกอ่าก้วย ซึ่งเป็นข้อมูลจากฝ่ายพัฒนาสังคม สำนักงานประสานงานโครงการพัฒนาอยดุง เพื่อเป็นการนำเสนอภาพรวมของชุมชน

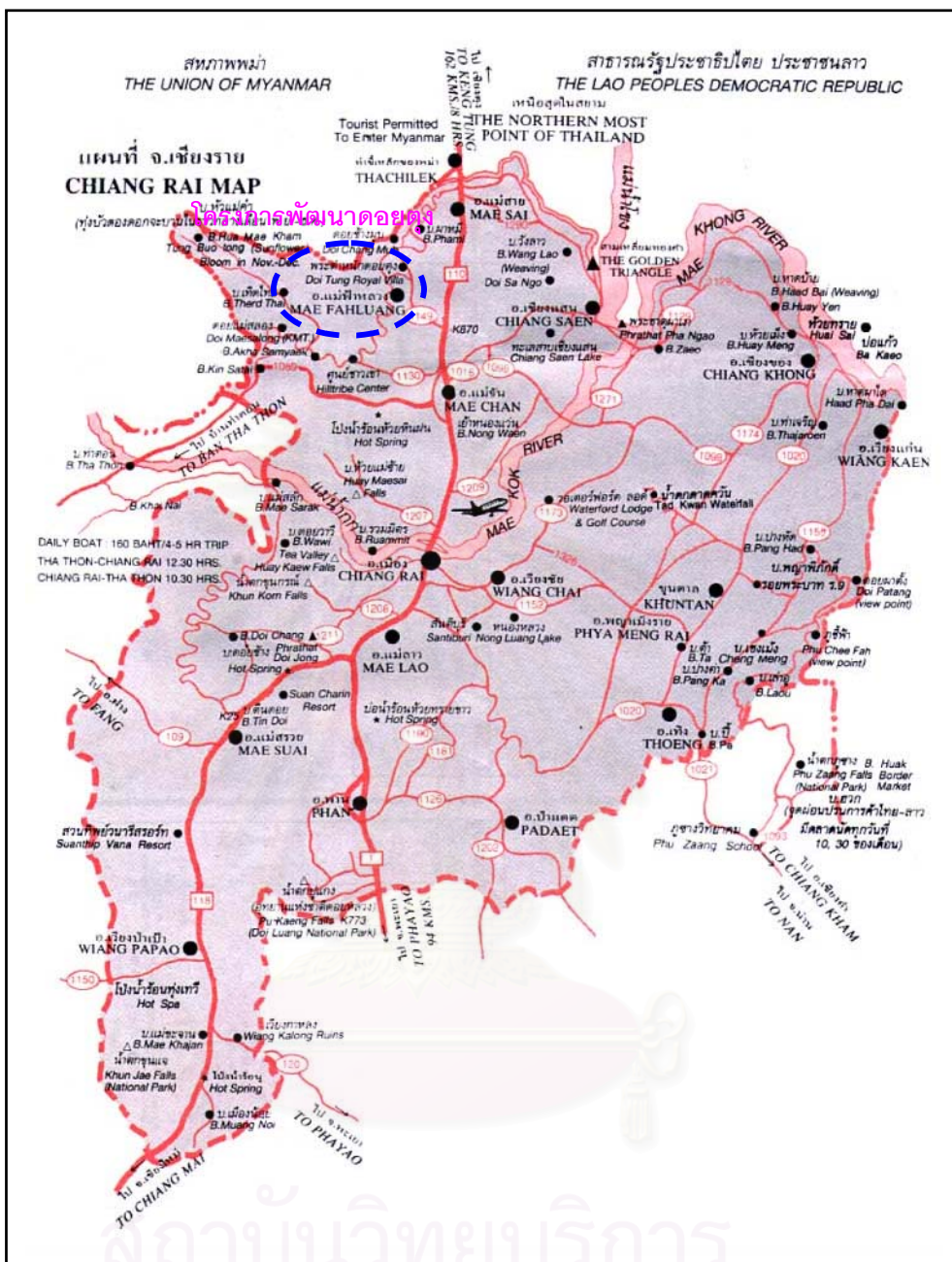
4.1 สภาพทั่วไปของพื้นที่โครงการพัฒนาอยดุง

จังหวัดเชียงร่าย หรือ เมืองเชียงร่าย เดิมอยู่ในอาณาจักรโยนกเชียงแสน มีประวัติการสร้างเมืองเมื่อ พ.ศ.1600 ต่อมาอาณาจักรล้านนาเสียแก่พม่า เมืองเชียงร่ายจึงเป็นเมืองขึ้นของพม่าด้วย และต่อมาได้กลับกลายมาขึ้นต่อกรุงรัตนโกสินทร์ตราบมาจนทุกวันนี้ จังหวัดเชียงร่าย เป็นจังหวัดที่อยู่เหนือสุดของประเทศไทย มีพื้นที่ 11,678.4 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อด้านทิศเหนือ ติดต่อกับ พม่า ทิศใต้ ติดต่อกับ จังหวัดพะเยา ทิศตะวันตก ติดต่อกับ จังหวัดเชียงใหม่ และ ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ลาว

รูปที่ 4.1 แผนที่ประเทศไทย

ที่มา: The University of Texas
at Austin,
http://www.lib.utexas.edu/map/middle_east_and_asia/thailand.jpg

รูปที่ 4.2 แผนที่ จังหวัดเชียงราย

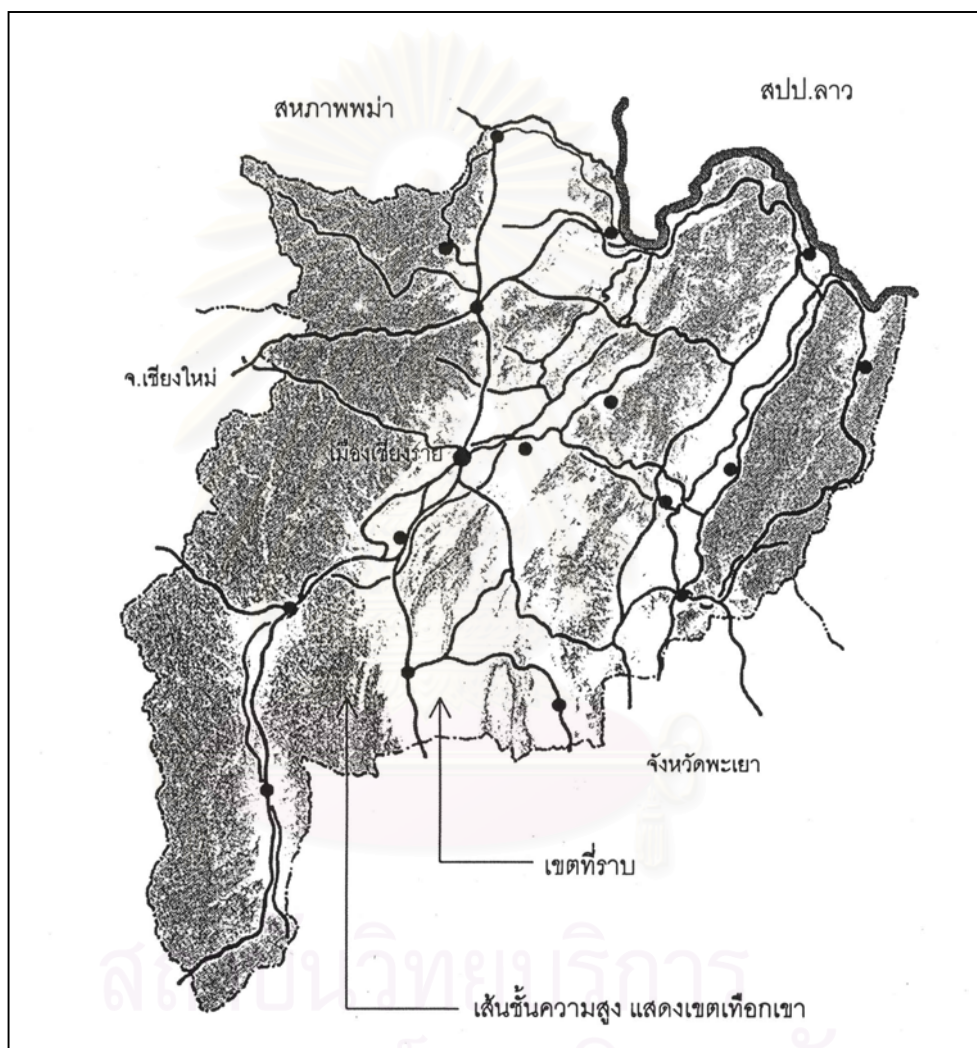
ที่มา : ฝายข้อมูลและติดตามประเมินผล สำนักงานจังหวัดเชียงราย,

http://www.chiangrai.go.th/about_chiangrai/map.htm

จังหวัดเชียงรายแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 12 อำเภอ และ 4 กิ่งอำเภอ ลักษณะภูมิประเทศจัดอยู่ในประเทศเทือกเขาสูงในทวีปตอนเหนือ (North Conditional Highland) พื้นที่ร้อยละ 40 ของจังหวัดเป็นป่าภูเขา และมีที่ราบอันอุดมสมบูรณ์ริมฝั่งแม่น้ำหลายสาย มีแม่น้ำสายสำคัญ คือ แม่น้ำกก และแม่น้ำอิง โดยพื้นที่ราบส่วนใหญ่อยู่ในแอ่งที่ราบภาคเหนือตอนบน

รูปแบบการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรนั้นมีการใช้ที่ดินเพื่อทำนามากที่สุด รองลงไปคือการปลูกพืชไร่ และไม้ผล แต่ระยะหลังมีการเพิ่มพื้นที่เพื่อปลูกพืชไร่พืชสวนมากขึ้น

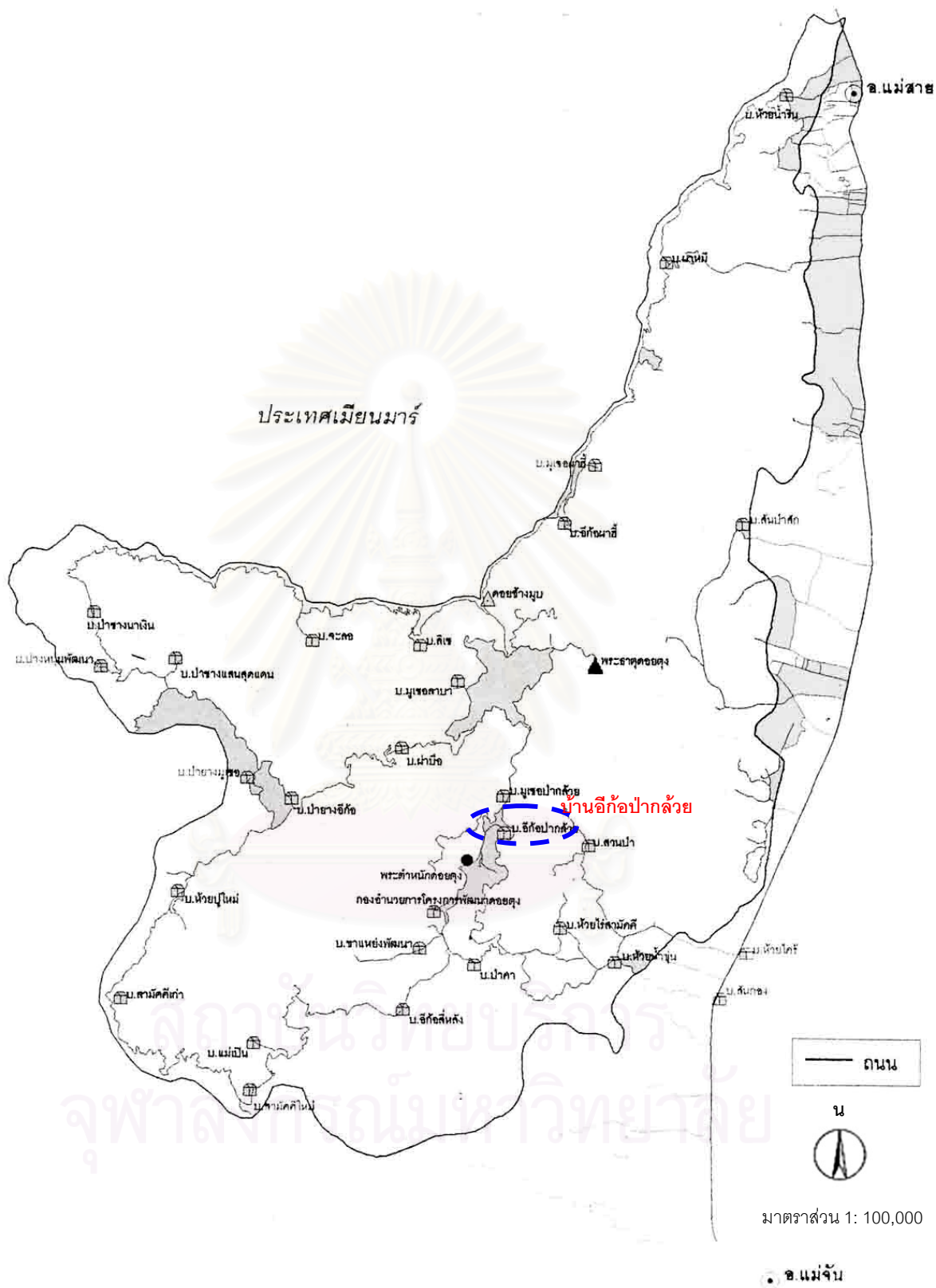
ลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบฝนเมืองร้อนเฉพาะฤดูหรือสะวันนา/มรสุม (Topical Savanna) มีช่วงฝนตกและฝนแล้งอย่างละ 6 เดือน ระดับอุณหภูมิในแต่ละฤดูแตกต่างกันมาก ส่วนใหญ่อากาศค่อนข้างจะอบอุ่น แต่ในฤดูหนาวจะหนาวจัด

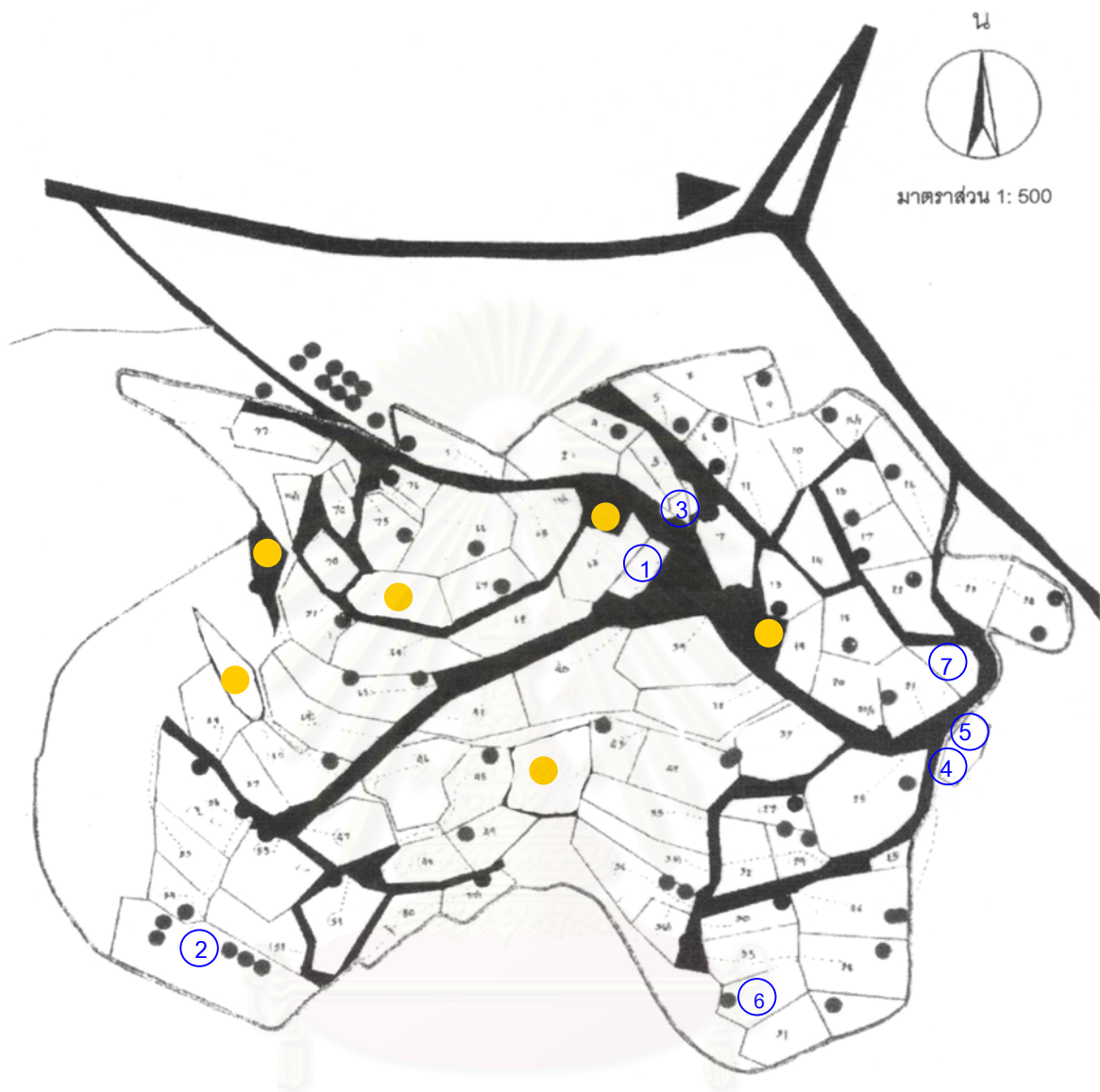
รูปที่ 4.3 แผนที่แสดงเทือกเขาและที่ราบ จ.เชียงราย

ที่มา: โครงการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม, 2544.

จังหวัดเชียงรายมีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์สูงที่สุดจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย อาจเพราะตั้งอยู่ในทำเลที่ตั้งที่ราบขนาดใหญ่ แม่น้ำสายสำคัญหลายสาย เทือกเขาสูง และมีแนวชายแดนติดต่อกับต่างประเทศ โดยกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ประกอบด้วย ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ม้ง เยอ อาข่า มูเซอ ลีซอ ลัวะขมุ ตองซู่ จีนฮ่อและชาวไต

รูปที่ 4.4 แผนที่ตำแหน่งที่ตั้งหมู่บ้านอีก่อปากกล้วย โครงการพัฒนาออยตุง จ.เชียงราย
 ที่มา: ฝ่ายพัฒนาสังคม สำนักงานประสานงานโครงการพัฒนาออยตุง

สัญลักษณ์		
	ถนนภายในหมู่บ้าน	① ศูนย์ข้อมูลหมู่บ้าน
	หลังคาเรือนของที่อยู่อาศัย	② ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
	พื้นที่กองกลางหมู่บ้าน	③ ศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน
	ถังเก็บน้ำ	④ โรงเรียน ศสช.
		⑤ ธนาคารข้าว
		⑥ โบสถ์
		⑦ บ้านพักเจ้าหน้าที่

รูปที่ 4.5 แผนที่หมู่บ้านอีโก้ปากกล้วย

ที่มา: ฝ่ายพัฒนาสังคม สำนักงานประสานงานโครงการพัฒนาโดยตุง

โครงการพัฒนาออยตุงมีพื้นที่ประมาณ 150 ตารางกิโลเมตร ในเขตอำเภอแม่ฟ้าหลวง และอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ปัจจุบัน มีชาวเขาในบริเวณพื้นที่โครงการฯ จำนวน 27 หมู่บ้าน ประกอบด้วยชนกลุ่มน้อยหลายเผ่าพันธุ์ ได้แก่ ไทยใหญ่ จีนฮ่อ ชาวเขาเผ่าอาข่า และเผ่ามูเซอ ชาวบ้านเหล่านี้มีการตั้งรกรากเป็นหลักแหล่งและมีการดำรงชีวิตที่แตกต่างกันไป ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ ส่วนใหญ่อพยพมาจากประเทศจีนและพม่า ปัจจุบันมีจำนวนประชากรทั้งหมดประมาณ 10,709 คน มี 2,582 ครัวเรือน (ข้อมูลการสำรวจสภาพเศรษฐกิจ ประจำปี 2544)

4.2 นโยบายการพัฒนาออยตุง¹

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงริเริ่มโครงการพัฒนาออยตุง เมื่อกลางปี พ.ศ. 2530 ด้วยพระประสงค์อันแน่วแน่ที่จะทรงช่วยฟื้นฟูสภาพป่าเสื่อมโทรมให้เป็นป่าที่สมบูรณ์อีกครั้ง โดยให้ทั้งป่าและชุมชนที่อยู่อาศัยดั้งเดิมอยู่ร่วมกันได้ ต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โครงการพัฒนาออยตุง มีพื้นที่ประมาณ 150 ตารางกิโลเมตร ในเขตอำเภอแม่ฟ้าหลวง และอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีสภาพป่าเสื่อมโทรม เนื่องจากชาวเขาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ได้มีการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อนำที่ดินไปทำการเกษตร เนื่องจากบริเวณเหล่านี้เป็นป่าต้นน้ำทั้งสิ้น ทำให้มีความอุดมสมบูรณ์กว่าที่อื่น วัตถุประสงค์ของโครงการพัฒนาออยตุงเป็นไปตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระบรมราชชนนี ที่ต้องการให้ประชาชนและป่าอยู่ร่วมกันได้ ให้มีสภาพแวดล้อมดีขึ้น มีการปลูกป่าไม้นานาพันธุ์ให้เสมือนป่าตามธรรมชาติ ปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชาวบ้าน ที่อยู่ในเขตโครงการให้ดีขึ้นทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจ

โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ยกระดับรายได้เฉลี่ยต่อบุคคลและการกระจายรายได้ของราษฎรในพื้นที่โครงการพัฒนาออยตุงฯ โดยเน้นการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคเอกชนและราษฎรในพื้นที่
2. พัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรในพื้นที่โครงการพัฒนาออยตุงฯ ในด้านการศึกษา สาธารณสุข สวัสดิการสังคม ให้อยู่ในระดับเท่าเทียมเกณฑ์เฉลี่ยของประเทศ และให้มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
3. จัดระเบียบชุมชนและระบบการปกครองให้เป็นไปตามกฎหมาย พร้อมกับส่งเสริมความตื่นตัวต่อระบอบประชาธิปไตย อันมีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมจิตใจ

¹ ฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาออยตุง, “แผนงานหลักโครงการพัฒนาออยตุง จ.เชียงราย,” 2531. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

4. พัฒนาเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมตามแนวพระราชดำริ
5. อนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีของเผ่าต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่โครงการฯ ให้คงไว้ในขณะที่การพัฒนาในด้านต่างๆ ยังคงดำเนินไปอย่างไม่หยุดยั้ง
6. พัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการพัฒนาโดยดุษฯ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับประเทศและนานาชาติ ที่มีธรรมชาติอันสวยงาม และสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อความสุขสมบูรณ์ของร่างกายและจิตใจ

โครงการพัฒนาโดยดุษฯ นั้น มีการกำหนดระยะเวลาของการพัฒนาไว้ 30 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ.2531-2560 โดยแบ่งการดำเนินงานเป็น 3 ระยะ ดังนี้

แผนพัฒนาระยะที่ 1 ระหว่างปี 2531 - 2536

จุดมุ่งหมายเพื่อหยุดยั้งการทำไร่เลื่อนลอย และการปลูกฝิ่นของชาวเขาด้วยการเริ่มโครงการสร้างความเข้าใจ ไม่ว่าจะเป็นกับเจ้าหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติงานในโครงการและกับชาวบ้าน เพื่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ ตลอดจนวางรากฐานทางกายภาพ ได้แก่ ถนน แหล่งน้ำ ไฟฟ้า และพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการสร้างงาน ปรับปรุงสาธารณสุข การศึกษา เพื่อให้ประชาชนอยู่ดีกินดีขึ้นระดับหนึ่ง

แผนพัฒนาระยะที่ 2 ระหว่างปี 2537 - 2545

จุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ตลอดจนพัฒนาระบบการผลิตให้สามารถแข่งขันกับในตลาดระดับชาติและสากลได้ มีเป้าหมายให้ราษฎรในพื้นที่มีรายได้เฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 30,000 บาทต่อคนต่อปี สาขาสำคัญอย่างหนึ่งในการดำเนินการของแผนระยะที่ 2 นี้คือ การพัฒนาโครงการฯ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีมาตรฐานในระดับสากล โดยเน้นนิเวศน์ทัศนาจร (ECO-TOURISM) และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประจำเผ่าให้คงไว้

แผนพัฒนาระยะที่ 3 ระหว่างปี 2546 - 2560

จุดมุ่งหมายคือการที่ราษฎรในพื้นที่สามารถพึ่งตนเองได้ในการดำรงชีพ ด้วยการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ สามารถควบคุมตนเองในระดับหมู่บ้านได้ และขยายผลในเชิงการปกครองให้สอดคล้องกับกฎหมายไทย และเมื่อราษฎรมีรายได้ดีแล้ว สามารถเสียภาษีคืนสู่รัฐได้เช่นเดียวกับคนไทยทั่วประเทศ

นโยบายการพัฒนาที่อยู่อาศัย²

การก่อสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย และการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของราษฎรในเขตพื้นที่โครงการพัฒนาออยตุง เดิมมีลักษณะของการทำไร่แบบเลื่อนลอย มีการย้ายหมู่บ้านและพื้นที่ทำกินบ่อยๆ ทุกปี ซึ่งนับว่าเป็นการตัดไม้ทำลายป่าอย่างต่อเนื่อง แต่ในปัจจุบัน โครงการพัฒนาออยตุง ได้กำหนดให้ราษฎรก่อสร้างบ้านเรือนอยู่เป็นหลักแหล่ง และประกอบอาชีพเกษตรกรรมในพื้นที่เดิม โดยมีเจ้าหน้าที่เกษตรมาให้คำแนะนำเรื่องการเกษตรแผนใหม่ ดังนั้น ฝ่ายพัฒนาสังคม สำนักงานประสานงานโครงการพัฒนาออยตุง จึงเห็นสมควรให้มีการจัดระบบการเข้าอยู่อาศัยและทำกินให้แก่ราษฎร ในการจัดสรรพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกิน จะพิจารณาการจัดระบบให้สอดคล้องกับระบบนิเวศวิทยา โดยมุ่งหวังให้คนอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างเหมาะสม โดยโครงการฯ มีนโยบายเก็บค่าเช่าพื้นที่อยู่อาศัยจากราษฎรในอัตรา 1 หลังคาเรือนละ 1 บาทต่อปี และพื้นที่ทำกินในอัตราไร่ละ 1 บาทต่อปี เพื่อให้ราษฎรมีความรับผิดชอบและมีส่วนร่วมกับโครงการฯ ตามวัตถุประสงค์ของโครงการพัฒนาออยตุง

4.3 ความเป็นมาของชาวเขาเผ่าอาข่าหมู่บ้านอีก่อปากกล้วย (Akha Pa Klui Village)

แต่เดิมหมู่บ้านอีก่อปากกล้วย ราษฎรมีถิ่นฐานอาศัยอยู่ในเขตพม่า เนื่องจากประเทศพม่าไม่สงบ จึงได้พากันอพยพย้ายถิ่นฐานมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บริเวณที่ตั้งของทหารพรานบนอ่างเก็บน้ำปากกล้วย ซึ่งมีอยู่จำนวน 25 หลังคาเรือน โดยมีนายไล้ซ่า อายุ 60 ปี เป็นผู้นำหมู่บ้าน ต่อมาในปี พ.ศ.2493 ได้อพยพมาจากชายแดนไทย-พม่ามาอีก 15 หลังคาเรือน รวมเป็น 40 หลังคาเรือน ช่วงนี้ก็ได้เปลี่ยนผู้นำคนใหม่มาเป็น นายก่อไล้ซ่า อายุ 50 ปี

ในปี พ.ศ.2496 ได้ย้ายหมู่บ้านจากที่เดิมมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ บริษัท นวฤดี บริเวณที่ทำกาของ สำนักงานนวฤดี ปัจจุบัน และมีชาวบ้านอีกลุ่มหนึ่งย้ายมาจากแม่หม่อมมารวมอยู่ด้วย และในปี พ.ศ.2500 ได้มีชาวบ้านอีกลุ่มหนึ่ง จำนวน 8 หลังคาเรือน ได้ย้ายมาจากบ้านป่าซางแสนสุดแดนเก่ามาอยู่เพิ่มอีก จากนั้นก็ได้มีการย้ายหมู่บ้าน เนื่องจากมีราษฎรเกิดเจ็บป่วยเป็นจำนวนมาก ทางผู้อาวุโสในหมู่บ้านจึงให้ความเห็นว่า เป็นสถานที่ไม่สมควรอยู่อีกต่อไป ทำให้ราษฎรมีโรคภัยไข้เจ็บ ดังนั้นจึงได้มีการย้ายหมู่บ้านมาอยู่บริเวณโรงเพาะชำเนื้อเยื่อปากกล้วยปัจจุบัน อยู่ต่อมาไม่นานก็มีเหตุการณ์เกิดขึ้นคือ มีหญิงคนหนึ่งตั้งครรภ์โดยไม่มีสามี พอคลอดบุตรแล้วหญิงคนนั้นก็เสียชีวิต ซึ่งชาวเขาเผ่าอาข่าถือว่าเป็นการผิดจารีตประเพณี จึงทำการย้ายหมู่บ้านอีครั้ง โดยย้ายไปอยู่ฝั่ง

² สัมภาษณ์ สมเกียรติ ปินน้ำ, หัวหน้าฝ่ายข้อมูล ฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาออยตุง, 22 พฤศจิกายน 2545.

ตรงข้ามกับหมู่บ้านเดิม บริเวณใต้พระตำหนักดอยตุงปัจจุบัน (สวนดอกไม้แม่ฟ้าหลวง) ขณะนั้นมีจำนวน 65 หลังคาเรือน ต่อมาได้มีการตั้งผู้ใหญ่วัยบ้านคนใหม่ คือ นายอาแม ยาแบ่งกู ซึ่งเป็นผู้นำคนแรกที่ได้รับการแต่งตั้งถูกต้องตามกฎหมาย

รูปที่ 4.6 นายนพดล พิมลสกุลรักษา หัวหน้าหมู่บ้านคนปัจจุบัน

ต่อมา ในเดือนมกราคม พ.ศ.2531 โครงการพัฒนาดอยตุง (พื้นที่ทรงงาน) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้เริ่มขึ้น ทางโครงการมีนโยบายพัฒนาพื้นที่โครงการพัฒนาดอยตุง เพื่อความสะดวกในการพัฒนาและความเจริญของหมู่บ้านอีโก้ปากกล้วยต่อไป จึงได้ย้ายบ้านใหม่ในวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ.2531 และลงเสาเอกสร้างบ้านหลังแรกของนายปรีชา พิมลสมบัติกิจ ซึ่งเป็นหัวหน้าพิธีกรรมประจำหมู่บ้าน และต้องสร้างให้เสร็จภายในวันเดียวตามประเพณีของชาวเขาเผ่าอีโก้

4.4 ข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้านอีโก้ปากกล้วย³

4.4.1 ที่ตั้งหมู่บ้านและอาณาเขตติดต่อ

บ้านอีโก้ปากกล้วย ตั้งอยู่พิกัด NC 856438 จัดตั้งเป็นหมู่บ้านถาวร หมู่ที่ 7 ตำบลแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย มีระยะทางห่างจากพระตำหนักดอยตุง ประมาณ 1 กิโลเมตร ความสูงจากระดับน้ำทะเล 980 เมตร โดยมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	หมู่บ้านมุเซอปากกล้วย และสถานีอนามัยดอยตุง
ทิศใต้	ติดต่อกับ	พระตำหนักดอยตุง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	หมู่บ้านสวนป่า
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	บริษัท นูติ จำกัด

³ ฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาดอยตุง, “ข้อมูลหมู่บ้านในโครงการพัฒนาดอยตุง,” พฤษภาคม 2545. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

รูปที่ 4.7 ภาพรวมหมู่บ้านอีโก้ปากกล้วย อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย

4.4.2 ลักษณะทางสังคมของชุมชน

ประชากร

ประกอบด้วย 77 หลังคาเรือน 131 ครอบครัว โดยแบ่งเป็นชาย 271 คน หญิง 287 คน รวมทั้งสิ้น 558 คน ราษฎรส่วนใหญ่ได้รับสัญชาติไทยแล้ว 95.2% และราษฎรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภูเขาเผ่าอาข่า (ส่วนใหญ่เป็นกลุ่ม โลมเมอ้อักซ่า จะมีกลุ่ม อู้อี้อักซ่า อยู่ส่วนน้อย)

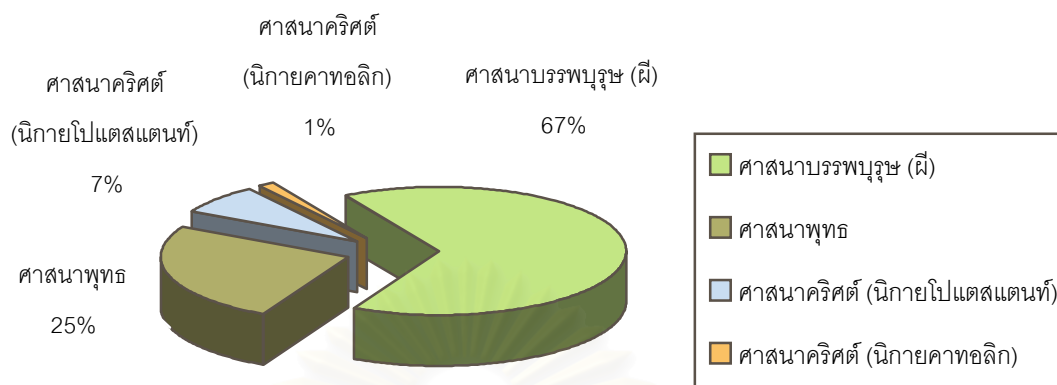
รูปที่ 4.8 ลักษณะการแต่งกายของชาวเขาเผ่าอาข่าหมู่บ้านอีโก้ปากกล้วย

ศาสนา

ราษฎรในหมู่บ้านนับถือศาสนาต่างกัน ดังนี้

1. นับถือศาสนาบรรพบุรุษ (ผี) (อะแผล่วหมีแย)	368 คน
2. นับถือศาสนาพุทธ	141 คน
3. นับถือศาสนาคริสต์ (นิกายโปแตสแตนท์)	41 คน
4. นับถือศาสนาคริสต์ (นิกายคาทอลิก)	8 คน

แผนภูมิที่ 4.1 แสดงอัตราการนับถือศาสนาของชาวอำเภอห้วยป่ากล้วย ปี 2544

ที่มา: ฝ่ายพัฒนาสังคม สำนักงานประสานงานโครงการพัฒนาออยตุง

วัฒนธรรมประเพณี

ราษฎรส่วนใหญ่ยังคงนับถือธรรมพुरुช (ผี) ซึ่งมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดต่อกัน มาตามความเชื่อถือ โดยมีประเพณีสำคัญ ดังนี้

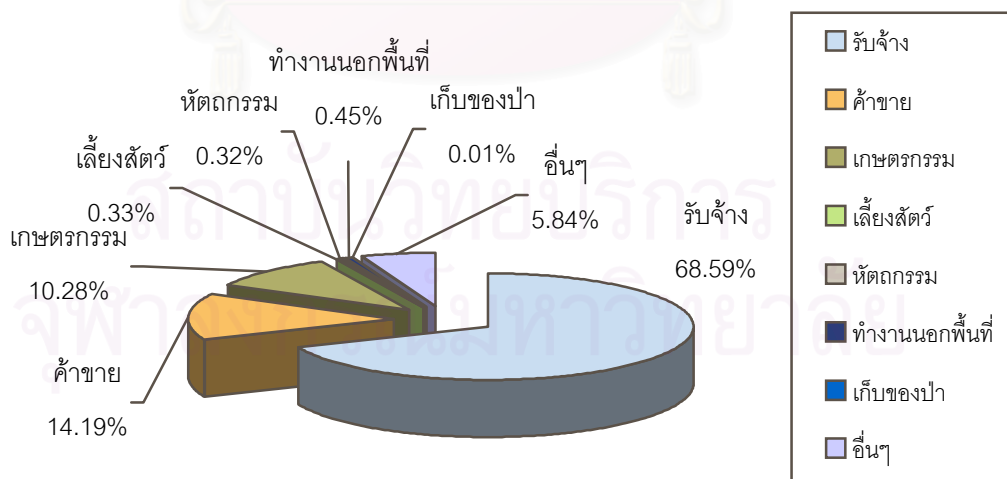
- ปีใหม่ไล่ชิงช้า
- ปีใหม่ลูกข้าง
- ปีใหม่ไข่
- กินข้าวใหม่
- พิธีล้างน้ำบ่อ
- ปีใหม่ตักแตน
- ปีใหม่ไล่ผี
- พิธีผู้ช่วยผู้นำทางศาสนาทำพิธีฆ่าหมูเลี้ยงชาวบ้าน
- พิธีสร้างศาลในไร่ 1 วัน
- พิธีเลี้ยงผีบ้าน (ใช้ข้าว 3 รวง ไข่ 1 ฟอง ใบไม้ แล้ข้าวเปลือกเล็กน้อย ใส่ในหม้อ แล้ว ทำพิธีปิดและพิธีเปิดหม้อ)

อาชีพและรายได้

คนในหมู่บ้านมีรายได้เฉลี่ยต่อบุคคลต่อปี 20,550 บาท (ข้อมูลสำรวจปี พ.ศ.2544) โดยมีการประกอบอาชีพ ดังนี้

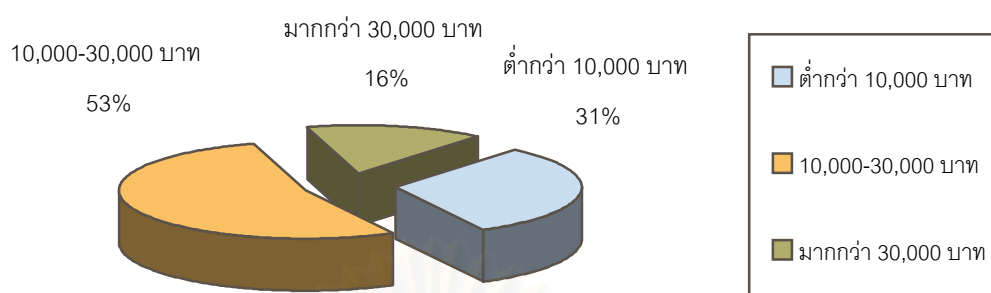
1. รับจ้าง	ในพื้นที่	3,125,337 บาท
	นอกพื้นที่	4,528,280 บาท
2. เกษตรกรรม	ในพื้นที่	1,034,748 บาท
	นอกพื้นที่	112,300 บาท
3. ค้าขาย	ในพื้นที่	1,583,248 บาท
4. หัตถกรรม	ในพื้นที่	35,500 บาท
5. เลี้ยงสัตว์	นอกพื้นที่	36,850 บาท
6. เก็บของป่า	ในพื้นที่	1,000 บาท
7. ส่งมาจากนอกพื้นที่		50,000 บาท
8. อื่นๆ		651,320 บาท
	รวม	11,158,623 บาท

แผนภูมิที่ 4.2 แสดงสัดส่วนการประกอบอาชีพของชาวเขาเผ่าอาข่าหมู่บ้านอีโก้ปากกล้วย ปี พ.ศ.2545

ที่มา: ฝ่ายพัฒนาสังคม สำนักงานประสานงานโครงการพัฒนาออยตุง

แผนภูมิที่ 4.3 แสดงอัตรารายได้ต่อครัวเรือนต่อปีของชาวเขาเผ่าอาข่าหมู่บ้านอีโก้ปากกล้วย
ปี พ.ศ.2545

ที่มา: ฝ่ายพัฒนาสังคม สำนักงานประสานงานโครงการพัฒนาออยตุง

4.4.3 พื้นที่สำหรับอยู่อาศัย และเกษตรกรรม

พื้นที่ทั้งหมดของหมู่บ้าน มีประมาณ 22 ไร่ 2 งาน 8 ตร.ว. โดยเป็นเป็นส่วนต่างๆ ดังนี้

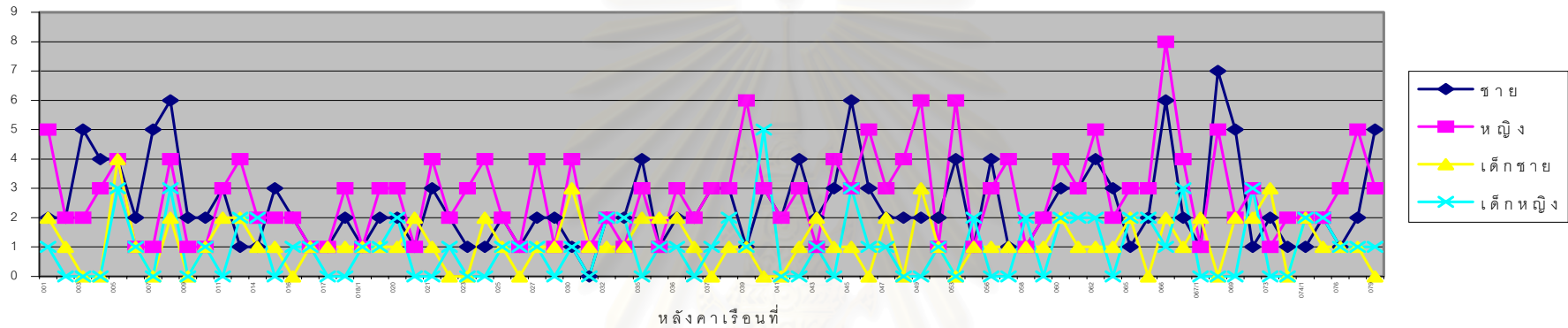
1. พื้นที่อยู่อาศัย ในพื้นที่ 75 แปลง 22 ไร่ 2 งาน 8 ตร.วา
2. พื้นที่ทำกิน ในพื้นที่ 23 แปลง 180 ไร่ - งาน - ตร.วา
นอกพื้นที่ 4 แปลง 16 ไร่ 2 งาน 10 ตร.วา
3. พื้นที่ทำกินไม่ใช่ของตนเอง 3 แปลง 51 ไร่ - งาน - ตร.วา
4. พื้นที่ทำกินของ บ.นวุติ 55 แปลง 388 ไร่ 3 งาน 3 ตร.วา

4.4.4 ระบบสาธารณูปโภค และสิ่งอำนวยความสะดวก

เส้นทางคมนาคม	มีถนนลาดยางผ่านหมู่บ้าน 2 สาย เป็นทางหลวงแผ่นดิน และมีถนนเข้าสู่หมู่บ้าน โดยปุ้อิฐรูปตัวไอของ รพช.
ระบบไฟฟ้า	มีครบทุกหลังคาเรือน
น้ำประปา	มีน้ำใช้ทุกหลังคาเรือน จากน้ำประปาภูเขาต่อเข้าสู่หมู่บ้าน โดยชลประทานของโครงการพัฒนาออยตุง
ถังน้ำ	ขนาดถังเล็ก 3 ถัง จากหน่วยงาน รพช. ขนาดถัง 150 คิว 1 ถัง จากหน่วยงานชลประทาน ขนาดถังกลาง 2 ถัง จากมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ขนาดถังกลาง 3 ถัง จากอำเภอแม่สาย
ระบบสุขาภิบาล	มีครบทุกหลังคาเรือน ใช้ระบบส้วมซึม

แผนภูมิที่ 4.4 สัดส่วนจำนวนสมาชิกในครัวเรือนของราษฎรบ้านอีโก้ปากกล้วย ปี พ.ศ.2544

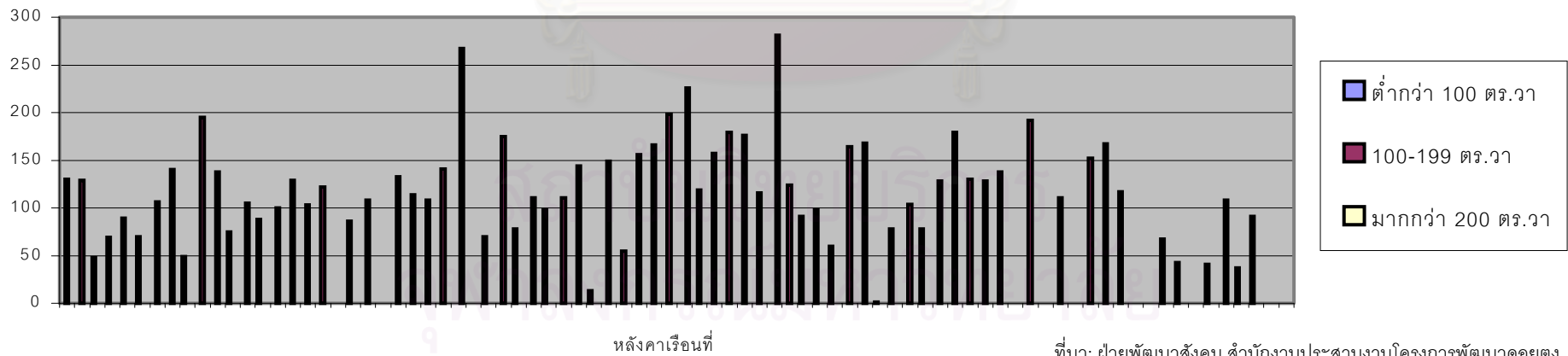
จำนวนคน

ที่มา: ฝ่ายพัฒนาสังคม สำนักงานประสานงานโครงการพัฒนาโดยตุง

แผนภูมิที่ 4.5 สัดส่วนขนาดที่ดินรายแปลงของหมู่บ้านอีโก้ปากกล้วย

ขนาดพื้นที่ (ตร.วา)

ที่มา: ฝ่ายพัฒนาสังคม สำนักงานประสานงานโครงการพัฒนาโดยตุง

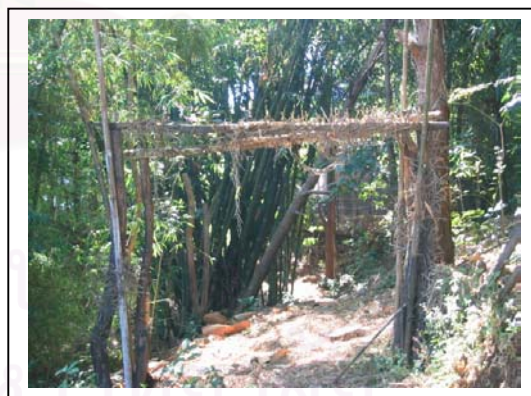
4.4.5 องค์ประกอบหมู่บ้านอีก้อปากกล้วย

1. ประตูทางเข้าหมู่บ้าน (ยะซ่อ) ทุกรูปที่ 4.9 ประกอบ
2. ประตูผีของหมู่บ้าน (ลกซ่อ) มี 2 แห่ง หน้าหมู่บ้านและท้ายหมู่บ้าน ทุกรูปที่ 4.10 และ 4.11 ประกอบ
3. ซิงซ้า (หละซา หรือโละซา) ทุกรูปที่ 4.12 ประกอบ
4. ลานกิจกรรม ทุกรูปที่ 4.15 ประกอบ
5. ศูนย์ข้อมูลหมู่บ้าน 1 แห่ง ทุกรูปที่ 4.16 ประกอบ
6. ธนาคารข้าว 1 แห่ง จัดโดยงบของกรมพัฒนาชุมชน ทุกรูปที่ 4.17 ประกอบ
7. โรงเรียนของกรมการศึกษานอกโรงเรียน 1 แห่ง ทุกรูปที่ 4.18 ประกอบ
8. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของกรมพัฒนาชุมชน 1 แห่ง ทุกรูปที่ 4.19 ประกอบ
9. ศูนย์สาธารณสุขหมู่บ้าน ทุกรูปที่ 4.20 ประกอบ
10. โบสถ์ชาวอาข่าที่นับถือศาสนาคริสต์ ทุกรูปที่ 4.21 ประกอบ
11. บ้านพักเจ้าหน้าที่ ทุกรูปที่ 4.22 ประกอบ

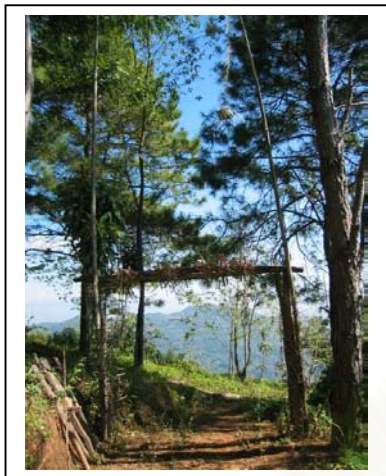
องค์ประกอบหมู่บ้านอีก้อปากกล้วย

รูปที่ 4.9 ประตูทางเข้าหมู่บ้าน (ยะซ่อ) สร้างด้วยไม้ไผ่ สูงประมาณ 3 เมตร

รูปที่ 4.10 ประตูผีหมู่บ้าน (ลกซ่อ) เป็นประตูคอกดีลิตีที่ตั้งอยู่บริเวณด้านหลังหมู่บ้าน เชื่อว่าช่วยขับไล่สิ่งไม่ดี สูงประมาณ 2.50-3.00 ม. กว้าง 2.00 ม. สร้างด้วยเสาไม้ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 10-12 นิ้ว

รูปที่ 4.11 ประตูผีหมู่บ้าน (ลกซอ) อีกรถม้าหนึ่งที่ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าหมู่บ้าน

รูปที่ 4.12 ซิงช้าชาวอาข่าแบบสี่เส้า (หละซา หรือโละซ่า)

รูปที่ 4.13 ตึกตาไม้รูปชายหญิง (ก่อผ่อมะ) เป็นเครื่องค้ำจุนมิให้ชาวอาข่าสูญพันธุ์

รูปที่ 4.14 ตึกตาไม้แกะสลักรูปนก 2 ชนิด คือ นกอาฮี และนกโนกุ่ม เชื่อว่าเป็นนกส่งข่าว

รูปที่ 4.15 ลานกิจกรรมหมู่บ้าน ตั้งอยู่บริเวณกลางหมู่บ้าน ช่วงกลางวันจะเป็นที่เด็กเล่น และบางครั้งก็มีชาวบ้านมาพบปะพูดคุยกันในตอนเย็น

รูปที่ 4.16 ศูนย์ข้อมูลสุขภาพหมู่บ้าน สร้างด้วยอิฐบล็อกทาสี หลังคามุงกระเบื้อง

รูปที่ 4.17 ธนาคารข้าว สร้างด้วยวัสดุถาวร โครงสร้างหลักเป็น คสล. ผนังไม้แผ่น หลังคามุงกระเบื้อง

รูปที่ 4.18 ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนประจำหมู่บ้าน โครงสร้างหลัก คสล. ผนังอิฐบล็อก สูง 1 ม. ส่วนบนเป็นโครงเคร่าไม้ หลังคามุงกระเบื้อง

รูปที่ 4.19 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านอีโก้ปากกล้วย สร้างด้วยวัสดุถาวร โครงสร้างหลักและผนังเป็น คสล. หลังคามุงกระเบื้อง

รูปที่ 4.20 ศูนย์สาธารณสุขหมู่บ้าน ก่อสร้างด้วยอิฐบล็อกไม่ทาสี หลังคามุงสังกะสี ปัจจุบันใช้เป็นหอกระจายเสียง

รูปที่ 4.21 โบสถ์ของชาวอาข่าในหมู่บ้านที่นับถือศาสนาคริสต์ สร้างด้วยวัสดุถาวร โครงสร้างหลักและผนังเป็น คสล. หลังคามุงกระเบื้อง ประตูหน้าต่างเป็นบานเปิดกระจกใส

รูปที่ 4.22 บ้านพักเจ้าหน้าที่ สร้างด้วยโครงสร้างหลักไม้จริง พื้นไม้แผ่นแปรรูป ผนังฝาไม้ไผ่สาน หลังคามุงกระเบื้อง

สถานที่บริเวณใกล้เคียง

รูปที่ 4.23 พระตำหนักคอยตุ่ง

รูปที่ 4.24 บริเวณสวนดอกไม้แม่ฟ้าหลวง เป็น
ที่ทำงาน (รับจ้าง) ของชาวบ้าน

รูปที่ 4.25 บริเวณอ่างเก็บน้ำปากกล้วย หรือเรียกว่า
บริเวณ กม.12 ที่ชาวบ้านไปขายของ
ที่ชาวบ้านไปขายของ

รูปที่ 4.26 บริเวณร้านขายของที่ระลึกข้างสำนักงาน
โครงการฯ หรือเรียกว่า บริเวณต้นไม้ใหญ่

รูปที่ 4.27 บริษัท นวดี สถานที่ทำงานของชาวบ้านที่
ทำงานรับจ้างในพื้นที่ (ไร่สวนกาแฟ)

รูปที่ 4.28 ไร่แมคคาเดเมีย สถานที่ทำงาน (รับจ้าง)
ของชาวบ้านอีก้อปากกล้วย

รูปที่ 4.29 สวนปลูกไม้ดอกของชาวบ้าน
(เป็นเจ้าของพื้นที่เอง)

รูปที่ 4.30 ช่องเก็บน้ำปากล้วย ซึ่งเป็นสถานที่ทำงาน
ของชาวบ้านหมู่บ้านอีก่อปากล้วย

รูปที่ 4.31 ประเพณีการได้ชิงช้าในวันขึ้นปีใหม่ของชาวอาข่า
เมื่อวันที่ 2-3 มกราคม พ.ศ.2546

รูปที่ 4.32 การละเล่นของชาวเขาเผ่าอาข่าในงานแข่งขันกีฬาแม่ฟ้าหลวงเกมส์
เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ.2546

4.5 ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่า หมู่บ้านอีก่อปากกล้วย

จากข้อมูลพื้นฐานโครงการ ประจำปี พ.ศ.2544 โดยการสำรวจที่อยู่อาศัยของฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการฯ นั้น หมู่บ้านอีก่อปากกล้วยประกอบด้วยแปลงที่ดินที่ได้รับการรังวัดแล้ว จำนวน 75 แปลง และที่อยู่อาศัย จำนวน 77 หลังคาเรือน ดังนั้น ในการสำรวจพื้นที่ภาคสนามครั้งที่ 2 (12-24 ธันวาคม 2545) ผู้วิจัยจึงใช้ข้อมูลดังกล่าวเป็นเกณฑ์ในการสำรวจเบื้องต้น โดยมีประเด็นในการสำรวจพื้นที่ภาคสนาม คือ รูปแบบที่อยู่อาศัย ความถาวรของวัสดุที่ใช้ในการสร้างที่อยู่อาศัย และจำนวนชั้นของที่อยู่อาศัย เพื่อทำการจำแนกลักษณะที่อยู่อาศัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

รูปแบบของที่อยู่อาศัย

บ้านแบบดั้งเดิม ทั้งหมด จำนวน 17 หลัง แบ่งได้เป็น

- บ้านแบบดั้งเดิมที่ใช้วัสดุไม้ถาวร จำนวน 3 หลัง (ดูรูปที่ 4.33)
- บ้านแบบดั้งเดิมที่ใช้วัสดุกึ่งถาวร จำนวน 14 หลัง (ดูรูปที่ 4.34)

บ้านแบบประยุกต์ ทั้งหมด จำนวน 54 หลัง แบ่งได้เป็น

- บ้านแบบประยุกต์ที่ใช้วัสดุถาวร จำนวน 40 หลัง (ดูรูปที่ 4.35)
- บ้านแบบประยุกต์ที่ใช้วัสดุกึ่งถาวร จำนวน 27 หลัง (ดูรูปที่ 4.36)
- บ้านแบบประยุกต์ที่ใช้วัสดุไม้ถาวร จำนวน 1 หลัง (ดูรูปที่ 4.37)

บ้านแบบสมัยใหม่ ทั้งหมด จำนวน 11 หลัง (ดูรูปที่ 4.38)

จำนวนชั้นของที่อยู่อาศัย

บ้านชั้นเดียวติดพื้น	เดิม จำนวน 58 หลัง	ผลการสำรวจใหม่ จำนวน 65 หลัง
บ้านชั้นเดียวยกพื้น	เดิม จำนวน 11 หลัง	ผลการสำรวจใหม่ จำนวน 9 หลัง
บ้านชั้นครึ่ง	เดิม จำนวน 1 หลัง	ผลการสำรวจใหม่ ไม่พบ
บ้าน 2 ชั้น	เดิม จำนวน 7 หลัง	ผลการสำรวจใหม่ จำนวน 8 หลัง

สรุป ผลจากการสำรวจพื้นที่ภาคสนามครั้งที่ 1 พบว่า ปัจจุบันหมู่บ้านอีก่อปากกล้วย มีจำนวนที่อยู่อาศัยทั้งหมด 82 หลังคาเรือน ประกอบด้วย

- แปลงที่ดินที่ได้รับการรังวัดจากโครงการฯ 75 แปลง 77 หลัง
- เรือนนอกพื้นที่ 1 แปลง 1 หลัง
- เรือนที่ยังไม่ได้รับอนุมัติในการอยู่อาศัย 1 แปลง 1 หลัง
- เรือนหลังเล็กที่ยังไม่ได้รังวัดพื้นที่ (อยู่บนแปลงที่ดินเรือนหลังใหญ่) 3 หลัง

รูปที่ 4.33 ตัวอย่างบ้านแบบดั้งเดิมสร้างด้วยวัสดุ
ไม้ถาวรทั้งหลัง

รูปที่ 4.34 ตัวอย่างบ้านแบบดั้งเดิมสร้างด้วยวัสดุ
กึ่งถาวร เสาคือ คสล. หลังคาหญ้าคา
ผนังฟากไม้ไผ่

รูปที่ 4.35 ตัวอย่างบ้านแบบประยุกต์ สร้างด้วยวัสดุ
ไม้ถาวรทั้งหลัง แต่ผนังที่ใช้สอยภายใน
ไม่ได้จัดแบบดั้งเดิม

รูปที่ 4.36 ตัวอย่างบ้านแบบประยุกต์ สร้างด้วยวัสดุ
กึ่งถาวร โครงสร้างหลักเป็น คสล. ผนังไม้
ผนังฟากไม้ไผ่ หลังคามุงกระเบื้อง

รูปที่ 4.37 ตัวอย่างบ้านแบบประยุกต์ สร้างด้วยวัสดุ
ถาวรทั้งหลัง โครงสร้างหลักเป็น คสล.
พื้นเป็นคอนกรีต ผนังอิฐบล็อก หลังคา
มุงกระเบื้อง แต่ผนังภายในเป็นแบบดั้งเดิม

รูปที่ 4.38 ตัวอย่างบ้านแบบสมัยใหม่ สร้างด้วยวัสดุ
ถาวรทั้งหลัง และมีการใช้ประตู-หน้าต่าง
กระจกบานเลื่อน กรอบอลูมิเนียม

บทที่ 5

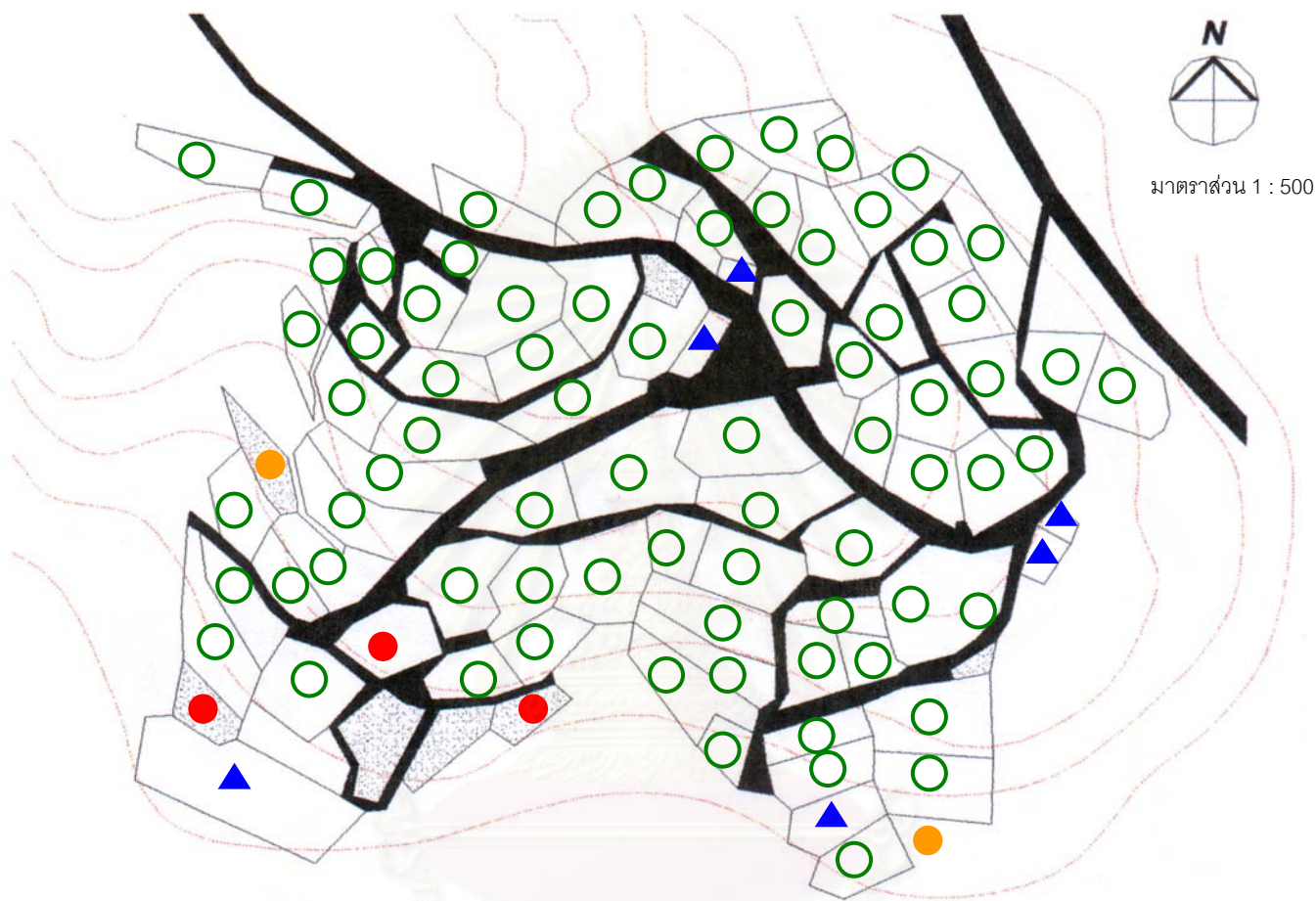
ลักษณะที่อยู่อาศัยชาวเขาเผ่าอาข่า

การศึกษาค้างนี้ เป็นการศึกษาค้างพัฒนาค้างที่อยู่อาศัย โดยมุ่งเน้นศึกษาลักษณะกายภาพของที่อยู่อาศัยเป็นหลัก ประกอบกับการศึกษาด้านการอยู่อาศัยและความเชื่อดั้งเดิม เพื่อวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงของที่อยู่อาศัยและปัญหาในการอยู่อาศัย จากการลงพื้นที่สำรวจภาคสนามเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ.2545 และเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2456 ซึ่งเป็นการศึกษาค้างลักษณะที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยของชาวอาข่าในหมู่บ้านอีก่อปากกล้วย พบว่า จำนวนที่อยู่อาศัยของหมู่บ้านอีก่อปากกล้วยในปัจจุบันมีทั้งหมด 82 หลังคาเรือน บนที่ดิน 77 แปลง (ดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 4)

ดังนั้น ในการศึกษาค้างนี้ผู้วิจัยได้ใช้หน่วยที่อยู่อาศัยเป็นรายหลังคาเรือน ศึกษาลักษณะกายภาพที่อยู่อาศัยภายนอกสามารถศึกษาได้ทั้งหมด 82 หลังคาเรือน คิดเป็น 100% แต่การศึกษาค้างรายละเอียดเชิงลึกเป็นรายหลังคาเรือนด้วยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสามารถเก็บข้อมูลได้ทั้งสิ้น 79 หลังคาเรือน คิดเป็น 96.34% โดยประเมินว่าข้อมูลครอบคลุมลักษณะต่างๆ ของประชากร 82 หลังคาเรือน ของหมู่บ้านอีก่อปากกล้วย

ในบทนี้ จะเป็นการนำเสนอข้อมูลทั่วไปและข้อมูลในการวิเคราะห์ลักษณะที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่า โดยมีรายละเอียดแบ่งเป็นหัวข้อต่างๆ ประกอบภาพถ่าย ภาพ Sketch และตารางแยกประเภทข้อมูล ดังนี้

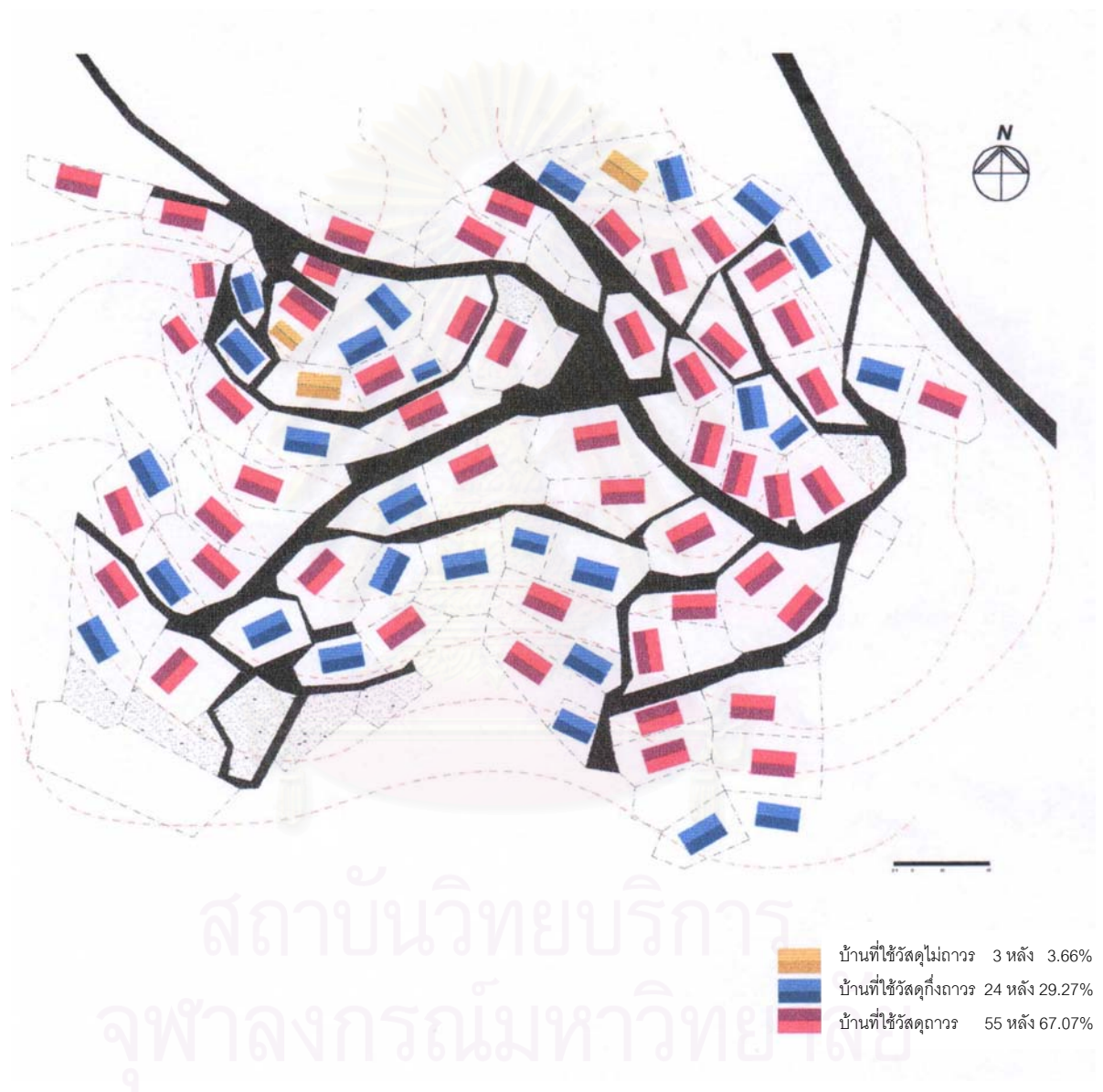
- พัฒนาการที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่า
- ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่าในปัจจุบัน
- ลักษณะการใช้สอยพื้นที่ของชาวเขาเผ่าอาข่าในปัจจุบัน
- ลักษณะสังคมของชาวเขาเผ่าอาข่าในปัจจุบัน
- การขยายตัวของที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่าในปัจจุบัน
- ปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่าในปัจจุบัน

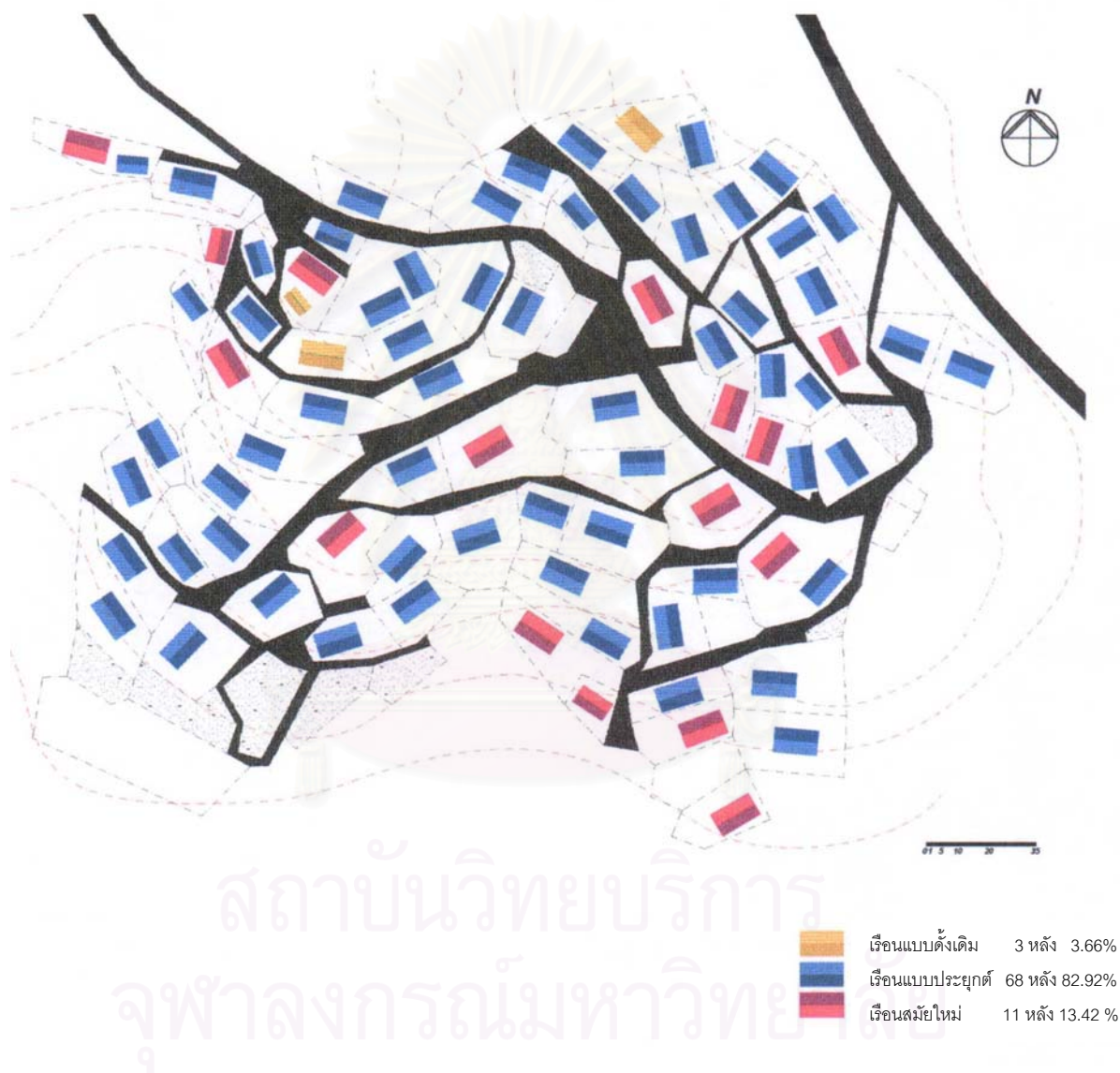
สัญลักษณ์

	ถนนภายในหมู่บ้าน		หลังคาเรือนไม่ได้สัมภาระ
	หลังคาเรือนของที่อยู่อาศัย		หลังคาเรือนที่ไม่ได้รับอนุญาตปลูกสร้าง
	อาคารสำคัญต่างๆ ในหมู่บ้าน		พื้นที่กองกลางหมู่บ้าน

รูปที่ 5.1 แผนที่หมู่บ้านอี้อปากด้วย จากการสำรวจโดยผู้วิจัย

รูปที่ 5.2 แผนที่แสดงตำแหน่งของบ้านที่ใช้วัสดุไม่ถาวร วัสดุกึ่งถาวร และวัสดุถาวร จากการสำรวจโดยผู้วิจัย

รูปที่ 5.3 แผนที่แสดงตำแหน่งของเส้นทางเดิม แบบประยุคต์ และแบบสมัยใหม่ จากการสำรวจโดยผู้วิจัย

5.1 พัฒนาการที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่า

จากข้อมูลการสำรวจลักษณะกายภาพที่อยู่อาศัยของหมู่บ้านอีโก๋ปากกล้วย ทั้งหมด 82 หลังคาเรือน (โดยผู้วิจัย) และการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายหลังคาเรือนได้เพียง จำนวน 79 หลังคาเรือน โดยผู้วิจัยพยายามให้ครอบคลุมถึงการเปลี่ยนแปลงในอดีตที่ผ่านมาคือ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2531-2545 จากการสัมภาษณ์กลุ่มประชากร และข้อมูลเอกสารจากฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการฯ เพื่อให้ได้ภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยเน้นประเด็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบที่อยู่อาศัย และวัสดุที่ใช้ในการสร้างบ้าน

ดังนั้น ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของที่อยู่อาศัยจึงสามารถแบ่งตามช่วงเวลาได้ 2 ระยะ คือ ช่วงแรก ปี พ.ศ.2531-2536 เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ย้อนหลัง โดยกำหนดประเด็นในเรื่องลักษณะกายภาพของที่อยู่อาศัยเป็นหลัก ช่วงที่ 2 เป็นช่วง ปี พ.ศ.2537-2545 จะเป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ย้อนหลังประกอบกับข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่หมู่บ้านของฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการฯ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ช่วงแรก (พ.ศ.2531-2536) เป็นช่วงเวลาที่ไม่สามารถแสดงรายละเอียดเป็นรายปีได้ เนื่องจากทางโครงการฯ ยังไม่มีการสำรวจเป็นรายลักษณะอักษร แต่เป็นข้อมูลจากการสัมภาษณ์ย้อนหลังและข้อมูลเอกสารภาพรวม พบว่า หมู่บ้านอีโก๋ปากกล้วยได้ย้ายที่ตั้งหมู่บ้านมาจากบริเวณใต้พระตำหนักดอยตุงปัจจุบัน (สวนดอกไม้แม่ฟ้าหลวง) เนื่องจาก ในปี พ.ศ.2531 ได้มีนโยบายในการพัฒนาพื้นที่โครงการพัฒนาดอยตุง เพื่อความสะดวกในการพัฒนาและความเจริญของหมู่บ้านอีโก๋ปากกล้วยต่อไป จึงได้ย้ายหมู่บ้านมาตั้งในบริเวณตรงที่ตั้งหมู่บ้านปัจจุบัน จำนวน ประมาณ 65 หลังคาเรือน โดยมีการสร้างบ้านใหม่ในวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2531 และได้เริ่มลงเสาเอกสร้างบ้านหลังแรกของนายปรีชา พิมลสมบัติกิจ ซึ่งเป็นหัวหน้าพิธีกรรมประจำหมู่บ้าน และต้องสร้างให้เสร็จภายในวันเดียวตามประเพณีของชาวเขาเผ่าอาข่า

รูปที่ 5.4 ผู้นำศาสนา (บรรพบุรุษ) คนปัจจุบัน และบ้านของผู้นำศาสนา

รูปที่ 5.5 ลักษณะบ้านดั้งเดิมชั้นเดียวติดพื้น
ปลูกสร้างตั้งแต่ย้ายมาตั้งถิ่นฐาน ณ ที่ตั้งหมู่บ้านปัจจุบัน

การสร้างบ้านเรือนแต่ละหลังนั้นเป็นการนำวัสดุที่รื้อย้ายมาจากบ้านหลังเก่ามาสร้างบ้านหลังใหม่ โดยมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบ้างบางส่วน เช่น ส่วนที่หมดอายุการใช้งานแล้ว ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเสาและหลังคาหญ้าคา รูปแบบบ้านที่สร้างใหม่ยังคงเป็นแบบบ้านดั้งเดิมชั้นเดียวติดพื้น จะมีบ้านแบบดั้งเดิมยกพื้นบ้างไม่กี่หลัง จากการสอบถามพบว่าสาเหตุของการสร้างบ้านหลังใหม่แบบติดพื้นเนื่องจากการใช้ไม้จริงทำเป็นเสาบ้านนั้นไม่สามารถหาเองได้ตามธรรมชาติเช่นในอดีต เพราะมีนโยบายห้ามตัดไม้ทำลายป่า จึงจำเป็นต้องสร้างบ้านแบบติดพื้น ส่วนหลังคาเริ่มมีการนำสังกะสีมาใช้เป็นวัสดุมุงหลังคาแทนหญ้าคาเนื่องจากหญ้าคาเริ่มหายากมากขึ้นเช่นกัน ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้คือ การเปลี่ยนจากเสาไม้จริงเป็นเสาคอนกรีตเสริมเหล็กแทน แต่ผนังยังคงใช้ผนังพาดไม้ไผ่และหลังคาใช้หญ้าคามุงอยู่ เพราะชาวบ้านยังไม่มีเงินเก็บมากพอสำหรับการซ่อมแซมบ้านของตน สำหรับผนังที่ใช้ภายในบ้านนั้น ทุกหลังยังคงมีการจัดพื้นที่ใช้สอยคล้ายคลึงกันคือเป็นลักษณะแบบดั้งเดิม มีห้องนอนแยกชาย-หญิงเป็นองค์ประกอบหลัก มีพื้นที่โถงเอนกประสงค์ใช้สำหรับประกอบกิจกรรมหลายกิจกรรมร่วมกัน เช่น ทำอาหาร กินอาหาร รับประทานอาหาร เป็นต้น และใน ปี พ.ศ.2536 โครงการฯ ได้มีนโยบายพัฒนาสุขอนามัยสำหรับชาวบ้านโดยการรณรงค์ให้ทุกหลังคาเรือนมีห้องน้ำ-ส้วม แทนการเข้าไปทำภารกิจในป่าอย่างสมัยก่อน ดังนั้น ในวันนี้ ห้องน้ำ จึงเป็นส่วนประกอบหนึ่งของที่อยู่อาศัย

ช่วงที่ 2 (ปี พ.ศ.2537-2545) เป็นช่วงที่ทางโครงการฯ เข้ามามีบทบาทมากขึ้นในเรื่องของที่อยู่อาศัย โดยเริ่มมีการสำรวจลักษณะที่อยู่อาศัย สภาพเศรษฐกิจและสังคมของชาวเขาแต่ละหมู่บ้านที่อยู่ในพื้นที่โครงการฯ เป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในช่วงเวลานี้เป็นข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือและสามารถมองเห็นการเปลี่ยนแปลงได้ชัดเจนกว่าในช่วงระยะปี พ.ศ.2531-2536 ที่ผ่านมา โดยเฉพาะในเรื่องของลักษณะที่อยู่อาศัยนั้น พบว่า

ในปี พ.ศ.2537 จำนวนที่อยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้นเป็น 85 หลังคาเรือน โดยส่วนใหญ่ยังคงเป็น บ้านที่ใช้วัสดุไม้อาคาร จำนวน 65 หลัง บ้านที่ใช้วัสดุกิ่งถาวร จำนวน 6 หลัง และบ้านที่ใช้วัสดุถาวร จำนวน 14 หลัง และพบว่า ในปีนี้มีบ้าน 2 ชั้น หลังแรกของหมู่บ้านเกิดขึ้น (หลังคาเรือนที่ 61) และ บ้านแบบชั้นครึ่งจำนวน 1 หลัง (หลังคาเรือนที่ 7) ซึ่งบ้านชั้นครึ่งในที่นี้หมายถึงบ้านที่มีลักษณะยก พื้นสูงด้านหนึ่ง และอีกด้านหนึ่งอยู่บนพื้นดิน เนื่องจากความลาดชันของที่ดินค่อนข้างมาก แต่ชั้น ล่างก็มีได้ใช้พื้นที่สำหรับการอยู่อาศัย แต่จะใช้เป็นพื้นที่เลี้ยงสัตว์หรือปลูกพืชสวนครัว เป็นต้น ดัง นั้นจึงสรุปได้ว่า ในปีนี้มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความถาวรของบ้าน โดยทุกหลังมีการเปลี่ยนวัสดุ มุงหลังคาจากหญ้าคาเป็นสังกะสีและกระเบื้อง จำนวน 20 หลัง คิดเป็น 23.53% ของบ้าน 82 หลัง เนื่องจากหญ้าคาเริ่มหายากมากขึ้น ต้องข้ามไปตัดที่ประเทศพม่า หรือต้องถางป่าเป็นบริเวณกว้าง ซึ่งทำได้ยากกว่าการหาซื้อวัสดุอื่นทดแทน ส่วนรูปแบบบ้านยังคงเป็นแบบดั้งเดิมเสียส่วนใหญ่ และ จากการรณรงค์ให้มีห้องน้ำทุกหลังคาเรือนนั้น ในปีนี้มีเพียง 1 หลังคาเรือน ที่ไม่มีห้องส้วม จะใช้วิธี ทำกิจในป่าแบบแต่เดิม ส่วนอีก 81 หลังมีห้องน้ำ-ส้วมทุกหลัง

รูปที่ 5.6 บ้าน 2 ชั้นหลังแรก (หลังคาเรือนที่ 61)

รูปที่ 5.7 บ้าน 2 ชั้นหลังที่ 2 (หลังคาเรือนที่ 53)

ต่อมาในปี พ.ศ.2538 นั้น ไม่มีการเปลี่ยนแปลงจำนวนที่อยู่อาศัย คือยังคงมีจำนวน 85 หลังคาเรือน แต่ในปีนี้นี้บ้านที่ใช้วัสดุไม้อาคารลดลงจาก 65 หลัง เหลือเพียง 31 หลัง บ้านที่ใช้วัสดุกิ่ง ถาวรเพิ่มขึ้นถึง 23 หลัง เป็น 29 หลัง และบ้านที่ใช้วัสดุถาวรเพิ่มอีก 10 หลัง เป็น 24 หลัง และพบ ว่า ในปีนี้มีบ้าน 2 ชั้นเกิดขึ้น เป็นหลังที่ 2 ของหมู่บ้าน (หลังคาเรือนที่ 53) และมีบ้านแบบชั้นครึ่ง เพิ่มอีกจำนวน 1 หลัง (หลังคาเรือนที่ 46) ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าในปีนี้มีมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความ ถาวรของบ้านถึง 33 หลัง คิดเป็น 50.77% ของบ้าน 65 หลัง ที่ยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงจากปีที่ผ่านมา และมีห้องส้วมทุกหลังคาเรือน

ปี พ.ศ.2539 จำนวนที่อยู่อาศัยลดลงเหลือ 82 หลังคาเรือน เนื่องจากมีการย้ายออกของ หลังคาเรือนที่ 34, 73 และ 78 ซึ่งเป็นบ้านแบบไม้อาคาร 2 หลัง และบ้านแบบถาวร 1 หลัง ดังนั้นใน

ปีนี้จึงมีบ้านที่ใช้วัสดุแบบไม้ถาวรเพิ่มขึ้นเป็น 46 หลัง บ้านที่ใช้วัสดุกึ่งถาวรลดลงเหลือ 12 หลัง และบ้านที่ใช้วัสดุแบบถาวรเพิ่มเป็น 24 หลัง และพบว่า ในปีนี้มีบ้านหลังคาเรือนที่ 46 ได้มีการปรับปรุงบ้านจากแบบชั้นครึ่งเป็น 2 ชั้น โดยการต่อเติมห้องชั้นล่าง เป็นห้องนั่งเล่น ห้องเก็บของ ซึ่งถือว่าเป็นบ้าน 2 ชั้น หลังที่ 3 ของหมู่บ้าน ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ในปีนี้มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความถาวรของบ้านเป็นแบบมีความทนทานนั้นลดลงจากบ้านที่ใช้วัสดุกึ่งถาวรเป็นบ้านที่ใช้วัสดุถาวรจำนวน 17 หลัง คิดเป็น 23.53%

รูปที่ 5.8 บ้านชั้นครึ่งหลังที่ 2 ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นบ้าน 2 ชั้น (หลังคาเรือนที่ 46)

ในปี พ.ศ.2540 มีจำนวนที่อยู่อาศัยลดลงเหลือ 81 หลังคาเรือน เนื่องจากมีการย้ายออกของหลังคาเรือนที่ 12 และ 28/1 ซึ่งเป็นบ้านแบบกึ่งถาวรชั้นเดียวติดพื้นที่ 2 หลัง แต่มีการแยกพื้นที่ของหลังคาเรือนที่ 25 ออกมาเป็น หลังคาเรือนที่ 65/1 เพิ่มขึ้น เป็นบ้านที่ใช้วัสดุแบบไม้ถาวรชั้นเดียวติดพื้นที่ ดังนั้นในปีนี้มีบ้านที่ใช้วัสดุแบบไม้ถาวรลดลงเหลือ 45 หลัง บ้านกึ่งถาวรและบ้านแบบถาวรมีจำนวนเท่าเดิม คือ 12 และ 24 หลัง สรุปได้ว่า ในปีนี้มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความถาวรของบ้านน้อยมากหรือแทบจะไม่มีเปลี่ยนแปลงเลย และไม่มีเปลี่ยนแปลงในเรื่องของรูปแบบบ้านด้วย

ต่อมา ในปี พ.ศ.2541 มีจำนวนที่อยู่อาศัยลดลงเหลือเพียง 77 หลังคาเรือน เนื่องจากมีการย้ายออกของหลังคาเรือนที่ 44, 63, 64 และ 72 ซึ่งเป็นบ้านที่ใช้วัสดุแบบไม้ถาวรชั้นเดียวติดพื้นที่ 4 หลัง ในปีนี้จึงมีบ้านที่ใช้วัสดุแบบไม้ถาวรลดลงจาก 45 หลัง เหลือเพียง 20 หลัง ส่วนที่ใช้วัสดุกึ่งถาวรเพิ่มขึ้นจาก 12 หลัง เป็น 29 หลัง และบ้านแบบถาวรเพิ่มจาก 24 เป็น 28 หลัง และพบว่า ในปีนี้มีบ้าน 2 ชั้น เกิดขึ้นอีก 2 หลัง คือ หลังคาเรือนที่ 13 และ 14 สรุปได้ว่า ในปีนี้มีการเปลี่ยนแปลงเรื่องความถาวรของบ้านค่อนข้างมาก ถึง 46 หลัง คิดเป็น 59.74% ที่เห็นได้ชัดคือทุกหลังมีการเปลี่ยนจากบ้านที่ใช้วัสดุไม้ถาวรเป็นบ้านที่ใช้วัสดุกึ่งถาวรค่อนข้างมากกว่าทุกปีที่ผ่านมา

รูปที่ 5.9 บ้าน 2 ชั้นที่สร้างในปี พ.ศ.2541 (หลังคาเรือนที่ 13 และ 14)

ปี พ.ศ.2542 มีจำนวนที่อยู่อาศัยเท่ากับปีที่ผ่านมาก็คือ 77 หลังคาเรือน แต่มีการย้ายออกของหลังคาเรือนที่ 59 ซึ่งเป็นบ้านที่ใช้วัสดุแบบกิ่งถาวรชั้นเดียวติดพื้น และมีการแยกพื้นที่ของหลังคาเรือนที่ 20 ออกมาเป็น หลังคาเรือนที่ 20/1 เพิ่มขึ้น เป็นบ้านที่ใช้วัสดุแบบไม้ถาวรชั้นเดียวติดพื้น ดังนั้นปีนี้มีบ้านที่ใช้วัสดุแบบไม้ถาวรเพิ่มขึ้นเป็น 25 หลัง บ้านที่ใช้วัสดุกิ่งถาวรลดลงเหลือ 11 หลัง และบ้านแบบถาวรเพิ่มเป็น 41 หลัง และพบว่าในปีนี้มีบ้าน 2 ชั้น อีก 1 หลัง คือ หลังคาเรือนที่ 50/1 ดังนั้นสรุปได้ว่า ในปีนี้มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความถาวรของบ้านเป็นบ้านถาวรค่อนข้างมาก

ปี พ.ศ.2543 มีจำนวนที่อยู่อาศัยลดลงเหลือ 76 หลังคาเรือน มีการย้ายออกจำนวน 5 หลัง คือ หลังคาเรือนที่ 19, 29, 50, 52 และ 54 ซึ่งเป็นบ้านที่ใช้วัสดุแบบกิ่งถาวรชั้นเดียวติดพื้น บ้านที่ใช้วัสดุไม้ถาวรชั้นเดียวติดพื้น บ้านที่ใช้วัสดุแบบกิ่งถาวรชั้นเดียวยกพื้น และบ้านที่ใช้วัสดุแบบถาวรชั้นเดียวติดพื้น 2 หลัง ตามลำดับ และมีการย้ายเข้า จำนวน 3 หลังคาเรือน คือ หลังคาเรือนที่ 44, 59 และ 63 ซึ่งเป็นบ้านที่ใช้วัสดุแบบกิ่งถาวรชั้นเดียวยกพื้น บ้านที่ใช้วัสดุไม้ถาวรชั้นเดียวติดพื้น และบ้านที่ใช้วัสดุแบบถาวรชั้นเดียวติดพื้น ในปีนี้มีการแยกพื้นที่ของหลังคาเรือนที่ 67 ออกมาเป็น หลังคาเรือนที่ 67/1 เพิ่มขึ้น เป็นบ้านที่ใช้วัสดุแบบกิ่งถาวรชั้นเดียวยกพื้น ดังนั้นปีนี้มีบ้านแบบที่ใช้วัสดุไม้ถาวรลดลงเหลือเพียง 14 หลัง บ้านที่ใช้วัสดุกิ่งถาวรเท่าเดิมคือ 11 หลัง และบ้านที่ใช้วัสดุแบบถาวรเพิ่มเป็น 49 หลัง และพบว่าในปีนี้มีบ้าน 2 ชั้น อีก 1 หลัง คือ หลังคาเรือนที่ 50/1 ดังนั้นสรุปได้ว่า ในปีนี้มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความถาวรของบ้านเป็นบ้านถาวรค่อนข้างมาก และมีการเปลี่ยนเจ้าของบ้านโดยการย้ายเข้า-ย้ายออกมากที่สุดในรอบปีที่ผ่านมาก ซึ่งเป็นในลักษณะขออนุญาตอยู่ หรือเป็นครอบครัวที่อาศัยในหมู่บ้านที่ต้องการแยกออกมาจากหลังคาเรือนใหญ่ในลักษณะครอบครัวขยาย

ในปี พ.ศ.2544 มีจำนวนที่อยู่อาศัยลดลงเหลือ 77 หลังคาเรือน โดยมีการย้ายออกของหลังคาเรือนที่ 51 และ 70 ซึ่งเป็นบ้านที่ใช้วัสดุแบบกึ่งถาวรชั้นเดียวติดพื้น และบ้านที่ใช้วัสดุไม่ถาวรชั้นเดียวติดพื้น มีการย้ายเข้าของหลังคาเรือนที่ 19 และ 73 ซึ่งเป็นบ้านที่ใช้วัสดุแบบถาวรชั้นเดียวติดพื้น และบ้านไม่ถาวรชั้นเดียวติดพื้น รวมทั้งมีการแยกพื้นที่ของหลังคาเรือนที่ 18 ออกมาเป็นหลังคาเรือนที่ 18/1 เป็นบ้านที่ใช้วัสดุแบบกึ่งถาวรชั้นเดียวติดพื้น ดังนั้นปีนี้มีบ้านที่ใช้วัสดุแบบไม่ถาวร 14 หลังเท่าเดิม บ้านกึ่งถาวรเหลือเพียง 4 หลัง และบ้านที่ใช้วัสดุแบบถาวรเพิ่มเป็น 59 หลัง และพบว่าในปีนี้มีบ้าน 2 ชั้น อีก 1 หลัง คือ หลังคาเรือนที่ 65/1 ดังนั้นสรุปได้ว่าในปีมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความถาวรของบ้านเป็นบ้านที่ใช้วัสดุถาวรเพิ่มมากขึ้นอีก

ในปี พ.ศ.2545 เป็นข้อมูลที่ได้จากการสำรวจของผู้วิจัยเองซึ่งรายละเอียดจะอยู่ในหัวข้อ 5.1 รูปแบบที่อยู่อาศัย ดังนั้นจึงจะขอสรุปเบื้องต้นถึงการเปลี่ยนแปลงในปีนี้ คือ มีจำนวนที่อยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้นเป็น 82 หลังคาเรือน เพิ่มขึ้นจากเดิม 5 หลัง โดยเป็นบ้านที่ย้ายเข้า 1 หลัง คือ หลังคาเรือนที่ 72 เป็นบ้านที่ใช้วัสดุแบบไม่ถาวรชั้นเดียวติดพื้น บ้านที่อยู่นอกพื้นที่หมู่บ้าน 1 หลัง กำหนดเป็นหลังคาเรือนที่ 80 (โดยผู้วิจัย) เป็นบ้านที่ใช้วัสดุแบบไม่ถาวรชั้นเดียวติดพื้น และเป็นบ้านหลังเล็กที่แยกออกจากบ้านหลังใหญ่ จำนวน 3 หลัง คือ หลังคาเรือนที่ 66/1, 74/2 และ 79/1 เป็นบ้านที่ใช้วัสดุแบบไม่ถาวรชั้นเดียวยกพื้น เป็นบ้านที่ใช้วัสดุแบบไม่ถาวรชั้นเดียวติดพื้น เป็นบ้านที่ใช้วัสดุแบบถาวรชั้นเดียวติดพื้น ตามลำดับ โดยการกำหนดของผู้วิจัยเอง ในปีนี้มีบ้านที่ใช้วัสดุแบบไม่ถาวรลดลงเหลือเพียง 3 หลัง บ้านที่ใช้วัสดุกึ่งถาวรเพิ่มขึ้นเป็น 24 หลัง และบ้านที่ใช้วัสดุแบบถาวรเพิ่มเป็น 55 หลัง จึงสรุปได้ว่าในปีมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความถาวรของบ้านเพิ่มมากขึ้นเป็นจำนวนมาก

รูปที่ 5.10 บ้านในพื้นที่ ที่ยังไม่ได้รับอนุญาต
(หลังคาเรือนที่ 72)

รูปที่ 5.11 บ้านนอกพื้นที่ ที่ยังไม่ได้รับอนุญาต
(หลังคาเรือนที่ 80)

ตารางที่ 5.1 สรุปการเปลี่ยนแปลงลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่า บ้านอีกอ้อปากกล้วย
โครงการพัฒนาโดยตุง ช่วงเวลาดังตั้ง ปี พ.ศ.2531-2545

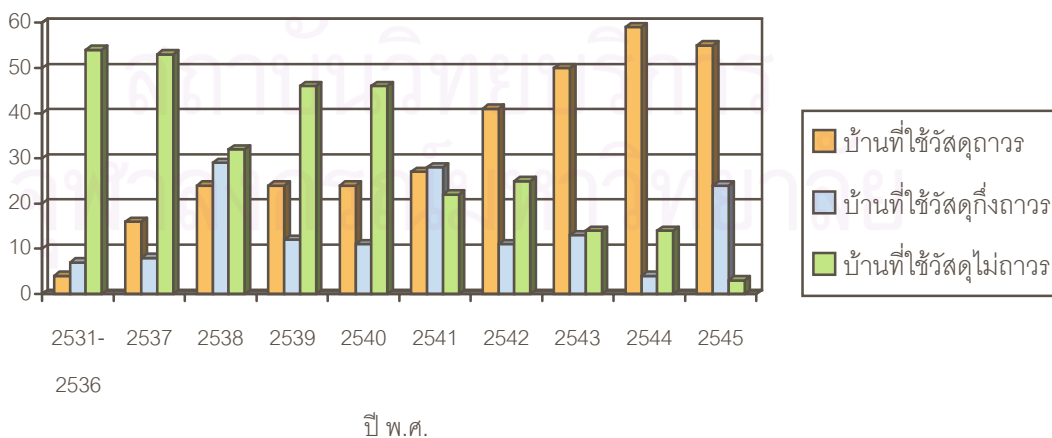
ช่วงเวลา (ปี พ.ศ.)	การเปลี่ยนแปลงลักษณะที่อยู่อาศัย
2531-2536	<ul style="list-style-type: none"> -โครงการพัฒนาโดยตุงเริ่มมีบทบาทในการพัฒนาความเป็นอยู่ของชาวเขาในพื้นที่ -มีการตั้งถิ่นฐานแน่นอนในปี 2531 ชาวเขาเล็กเร่ร่อน -การสร้างบ้านเรือนเป็นแบบการนำวัสดุที่รื้อย้ายมาจากบ้านหลังเก่า -รูปแบบบ้านสร้างใหม่ส่วนใหญ่เป็นบ้านดั้งเดิมชั้นเดียวติดพื้น -การจัดพื้นที่ใช้สอยยังคงเป็นรูปแบบเดิม -จำนวนที่อยู่อาศัยมีประมาณ 65 หลังคาเรือน -ปี พ.ศ.2536 มีการรณรงค์ให้มีห้องน้ำทุกหลังคาเรือน
ปี 2537	<ul style="list-style-type: none"> -เริ่มมีการสำรวจลักษณะที่อยู่อาศัย โดยโครงการพัฒนาโดยตุง -จำนวนที่อยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้นเป็น 85 หลังคาเรือน -มีบ้าน 2 ชั้นหลังแรก และบ้านแบบชั้นครึ่งหลังแรก -เริ่มมีการนำวัสดุแบบถาวรมาเป็นส่วนประกอบของบ้าน ถึง 20 หลัง -รูปแบบบ้านส่วนใหญ่ยังคงเป็นแบบดั้งเดิม -มีห้องน้ำเกือบทุกหลังคาเรือน เป็นลักษณะของส้วมซึม
ปี 2538	<ul style="list-style-type: none"> -จำนวนที่อยู่อาศัยเท่าเดิม -มีการนำวัสดุแบบถาวรมาเป็นส่วนประกอบของบ้านเพิ่มขึ้นอีก 33 หลัง -มีบ้าน 2 ชั้นหลังที่ 2 และบ้านแบบชั้นครึ่ง หลังที่ 2 -รูปแบบบ้านส่วนใหญ่ยังคงเป็นแบบดั้งเดิม -มีห้องน้ำทุกหลังคาเรือน
ปี 2539	<ul style="list-style-type: none"> -จำนวนที่อยู่อาศัยลดลงเหลือ 82 หลัง -มีการย้ายออก 3 หลัง -มีการนำวัสดุแบบถาวรมาเป็นส่วนประกอบของบ้านเพิ่มขึ้นอีก 17 หลัง -มีบ้าน 2 ชั้นหลังที่ 3 -รูปแบบบ้านเริ่มมีการเพิ่มพื้นที่ใช้สอยมากขึ้น
ปี 2540	<ul style="list-style-type: none"> -จำนวนที่อยู่อาศัยลดลงเหลือ 81 หลัง -มีการย้ายออก 2 หลัง -มีบ้านหลังเล็กเป็นหลังแรก โดยรังวัดพื้นที่ใหม่ ในพื้นที่บ้านหลังใหญ่ (แยกเรือน) -การเปลี่ยนแปลงในเรื่องความถาวรของบ้านน้อยมาก -ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของรูปแบบบ้าน

ช่วงเวลา (ปี พ.ศ.)	การเปลี่ยนแปลงลักษณะที่อยู่อาศัย
ปี 2541	<ul style="list-style-type: none"> -จำนวนที่อยู่อาศัยลดลงเหลือเพียง 77 หลัง -มีการย้ายออก 4 หลัง -มีการนำวัสดุแบบถาวรมาเป็นส่วนประกอบของบ้านเพิ่มขึ้นถึง 46 หลัง และมีการปรับปรุงบ้านไม้ถาวรเป็นบ้านกึ่งถาวรมากกว่าทุกปีที่ผ่านมา -มีบ้าน 2 ชั้นเพิ่มขึ้นอีก 2 หลัง -รูปแบบบ้านเริ่มมีการเพิ่มพื้นที่ใช้สอยมากขึ้น
ปี 2542	<ul style="list-style-type: none"> -จำนวนที่อยู่อาศัยเท่าเดิม -มีการย้ายออก 1 หลัง -มีบ้านหลังเล็กเป็นหลังที่ 2 โดยรังวัดพื้นที่ใหม่ ในพื้นที่บ้านหลังใหญ่ (แยกเรือน) -มีการปรับปรุงบ้านเป็นบ้านกึ่งถาวรค่อนข้างมาก -รูปแบบบ้านมีการเพิ่มพื้นที่ใช้สอยมากขึ้น
ปี 2543	<ul style="list-style-type: none"> -จำนวนที่อยู่อาศัยลดลงเหลือ 76 หลัง -มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการย้ายเข้า-ออกมากที่สุด คือย้ายออกถึง 5 หลัง และย้ายเข้า 3 หลัง -มีการปรับปรุงบ้านเป็นบ้านกึ่งถาวรค่อนข้างมาก -รูปแบบบ้านมีการเพิ่มพื้นที่ใช้สอยมากขึ้น
ปี 2544	<ul style="list-style-type: none"> -จำนวนที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้นเป็น 77 หลังคาเรือน -มีการย้ายออก 2 หลัง ย้ายเข้า 2 หลัง -มีบ้านหลังเล็กเพิ่มเป็นหลังที่ 3 โดยมีการรังวัดพื้นที่ใหม่ แต่เป็นการแยกพื้นที่ออกจากบ้านหลังใหญ่ -มีการปรับปรุงบ้านเป็นบ้านกึ่งถาวรค่อนข้างมาก -รูปแบบบ้านมีการเพิ่มพื้นที่ใช้สอยมากขึ้น
ปี 2545	<ul style="list-style-type: none"> -จำนวนที่อยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้นถึง 82 หลังคาเรือน -มีการย้ายเข้า 1 หลัง -มีบ้านหลังเล็กเพิ่มมากที่สุดถึง 3 หลัง -บ้านแบบดั้งเดิมที่สร้างด้วยวัสดุไม้ถาวร เหลืออยู่เพียง 3 หลัง

จากตาราง สามารถสรุปวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้ว่า ในการตั้งถิ่นฐานเริ่มแรกนั้นเป็นการรวมกลุ่มที่อยู่อาศัยขนาดเล็ก เนื่องจากยังคงเป็นในลักษณะที่มีการย้ายถิ่นบ่อยครั้ง ต่อมาเมื่อโครงการพัฒนาตอตุงเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาและมีการกำหนดขอบเขตพื้นที่อยู่อาศัยที่แน่นอนแล้วนั้น ทำให้มีที่อยู่อาศัยแน่นอน เกิดการขยายตัวของจำนวนที่อยู่อาศัย เป็นผลให้หมู่บ้านมีขนาดใหญ่ เนื่องจากไม่มีการย้ายถิ่นฐานเช่นในอดีต ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ เช่น มีการตัดถนน มีระบบน้ำประปาภูเขา มีห้องน้ำเป็นองค์ประกอบหนึ่งของที่อยู่อาศัย รวมถึงการมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีอาชีพการงานที่แน่นอน ทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของชาวบ้านเริ่มดีขึ้น และด้วยความต้องการความมั่นคงในที่อยู่อาศัย จึงเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะที่อยู่อาศัยมีการนำวัสดุแบบถาวรมาเป็นโครงสร้างบ้าน ผนวกกับนโยบายห้ามตัดไม้ทำลายป่าด้วยแล้วนั้น จึงทำให้วัสดุธรรมชาติที่เคยหามาได้ง่ายๆ เช่นในอดีต และจากลักษณะทางสังคมสมัยก่อนของชาวอาข่า นั้นค่อนข้างรักสงบไม่ค่อยติดต่อกับคนนอกพื้นที่ ได้เปลี่ยนไปเป็นมีความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนมากขึ้น เนื่องจากการประกอบอาชีพที่ต้องพบปะผู้คนหลากหลายมากขึ้น ความเจริญที่แผ่ขยายเข้าสู่หมู่บ้าน รวมทั้งอิทธิพลเรื่อนจากภายนอกก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในเรื่องของรูปแบบบ้าน พื้นที่ใช้สอย องค์ประกอบภายในของบ้านที่เพิ่มมากขึ้น เช่น ห้องรับแขก ห้องนั่งเล่น และวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง

แผนภูมิที่ 5.1 สรุปการเปลี่ยนแปลงด้านความถาวรของลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่า บ้านอ้อปากกล้วย ช่วงเวลา ปี พ.ศ.2531-2545

จำนวนหลังคาเรือน

5.2 ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่า

การศึกษาลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่า เป็นข้อมูลที่ได้จากการสำรวจลักษณะทั่วไปของพื้นที่กรณีศึกษา ด้วยเทคนิคการวิจัยภาคสนามเป็นรายหลังคาเรือน และการสอบถามพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายสังคม โครงการพัฒนาโดยตุง หัวหน้าหมู่บ้าน และค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ใช้การสังเกต ภาพถ่าย และภาพ sketch เป็นเครื่องมือในการวิจัย ลักษณะที่อยู่อาศัยเป็นรายหลังคาเรือน โดยมีรายละเอียดแสดงแยกเป็นหัวข้อต่างๆ ดังนี้

5.2.1 รูปแบบที่อยู่อาศัย

จากบทสรุปในเรื่องของพัฒนาการและการสำรวจเบื้องต้นโดยผู้วิจัยพบว่า ปัจจุบันลักษณะที่อยู่อาศัยในหมู่บ้านได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบในอดีตค่อนข้างเห็นได้ชัด ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประจำเผ่า จำนวนชั้นของเรือน และวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างที่อยู่อาศัย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสรุปประเภทที่อยู่อาศัย จำนวน 82 หลังคาเรือน โดยมีเกณฑ์ในการจำแนกคือ รูปแบบเรือนพื้นถิ่นดั้งเดิม และลักษณะความถาวรของเรือน โดยสามารถจำแนกที่อยู่อาศัยในปัจจุบันได้ 3 รูปแบบ ดังนี้

เรือนแบบดั้งเดิม เป็นบ้านของชาวอาข่าที่มีการปลูกสร้างในระยะแรกของการตั้งหมู่บ้าน (ปี พ.ศ.2531) โดยมีรูปลักษณะที่ปรากฏมาแต่เก่าก่อน โดยใช้วัสดุที่หาได้เองตามธรรมชาติ เช่น หลังคามุงหญ้าคา พื้นและผนังเป็นไม้ไผ่ โครงสร้างหลักเป็นไม้ และระบบการก่อสร้างเป็นแบบเก่าแก่ รวมทั้งมีการจัดผังเรือนตามแบบดั้งเดิม จำนวน 17 หลังคาเรือน คิดเป็นร้อยละ 20.73

โดยสามารถแยกตามลักษณะความถาวรของวัสดุได้ดังนี้

- บ้านแบบดั้งเดิมที่ใช้วัสดุไม่ถาวร จำนวน 3 หลัง คิดเป็นร้อยละ 3.66
- บ้านแบบดั้งเดิมที่ใช้วัสดุถาวร จำนวน 14 หลัง คิดเป็นร้อยละ 17.07

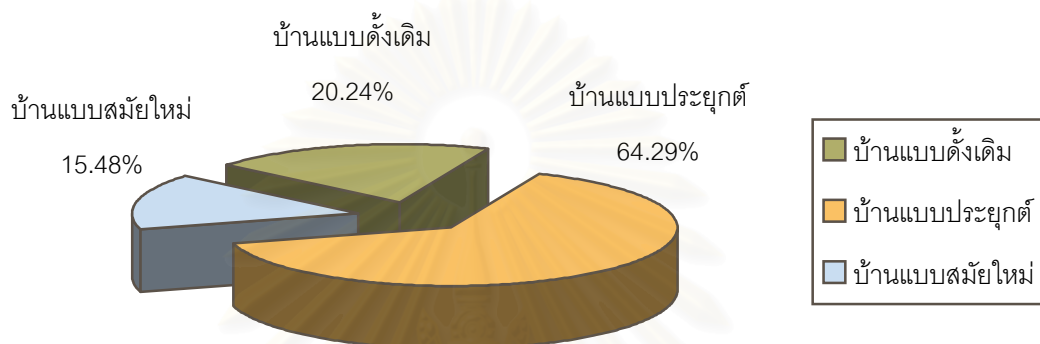
เรือนแบบประยุกต์ เป็นบ้านที่สร้างขึ้นใหม่โดยมีรูปลักษณะสมัยใหม่แต่ใช้วัสดุจากการรื้อย้ายเรือนหลังเก่าหรือมีรูปลักษณะแบบดั้งเดิมแต่ใช้วัสดุสมัยใหม่ แต่ยังคงมีผังเรือนเป็นแบบดั้งเดิม จำนวน 54 หลังคาเรือนคิดเป็นร้อยละ 65.85

โดยสามารถแยกตามลักษณะความถาวรของวัสดุได้ดังนี้

- บ้านแบบประยุกต์ที่ใช้วัสดุถาวร จำนวน 40 หลัง คิดเป็นร้อยละ 47.78
- บ้านแบบประยุกต์ที่ใช้วัสดุกึ่งถาวร จำนวน 13 หลัง คิดเป็นร้อยละ 15.85
- บ้านแบบประยุกต์ที่ใช้วัสดุไม่ถาวร จำนวน 1 หลัง คิดเป็นร้อยละ 1.22

และเรือนแบบสมัยใหม่ เป็นบ้านที่มีรูปลักษณะที่ปรากฏในระยะหลัง เช่น หลังคากระเบื้อง ประตูอะลูมิเนียมหน้าต่างกระจก สร้างด้วยวิธีสมัยใหม่ และมีการปรับเปลี่ยนผังพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน จำนวน 11 หลังคาเรือน คิดเป็นร้อยละ 13.42

แผนภูมิที่ 5.2 แสดงการจำแนกประเภทบ้านตามลักษณะสถาปัตยกรรมดั้งเดิมของเรือน

จากการสำรวจพื้นที่ภาคสนามพบว่า รูปทรงหลังคาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่สามารถบ่งบอกถึงลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเขาแต่ละเผ่าพันธุ์ โดยรูปทรงหลังคาของชาวอาข่านั้นมีรูปทรงหลังคาแบบมีปีกนกยาวคลุมเกือบถึงพื้น ลาดเอียง ประมาณ 40-45 องศา ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจำแนกลักษณะของรูปทรงหลังคาออก หลังคาแบบดั้งเดิม หลังคาแบบประยุกต์ และหลังคาแบบอื่นๆ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

เรือนแบบดั้งเดิมนั้น มีรูปทรงหลังคาแบบดั้งเดิมทั้ง 2 หลังคาเรือน คิดเป็นร้อยละ 100

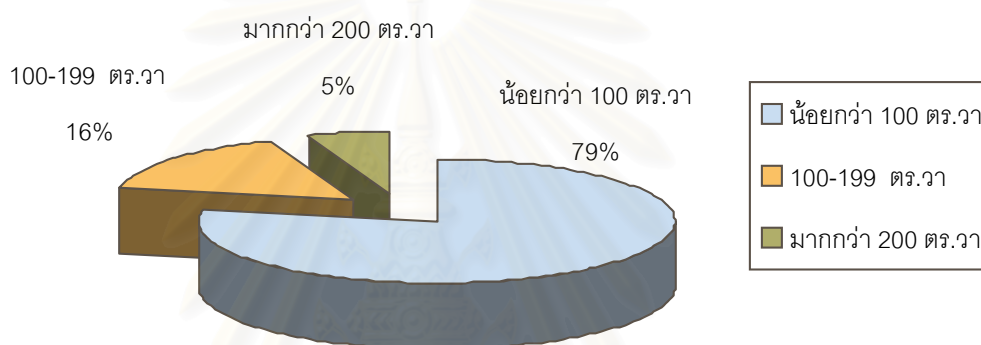
เรือนแบบประยุกต์ มีรูปทรงหลังคาแบบดั้งเดิม จำนวน 24 หลังคาเรือน มีการต่อเติมหลังคาดั้งเดิม 24 หลังคาเรือน และเป็นหลังคารูปทรงอื่น 12 หลังคาเรือน คิดเป็นร้อยละ 40.00, 40.00 และ 20.00 ตามลำดับ

และเรือนแบบสมัยใหม่ มีรูปทรงหลังคาแบบดั้งเดิม จำนวน 3 หลังคาเรือน มีการต่อเติมหลังคาดั้งเดิม 8 หลังคาเรือน และเป็นหลังคารูปทรงอื่น 6 หลังคาเรือน คิดเป็นร้อยละ 17.65, 47.06 และ 35.29 ตามลำดับ

5.2.2 ขนาดที่ดิน-ขนาดตัวบ้าน และจำนวนชั้นของบ้าน

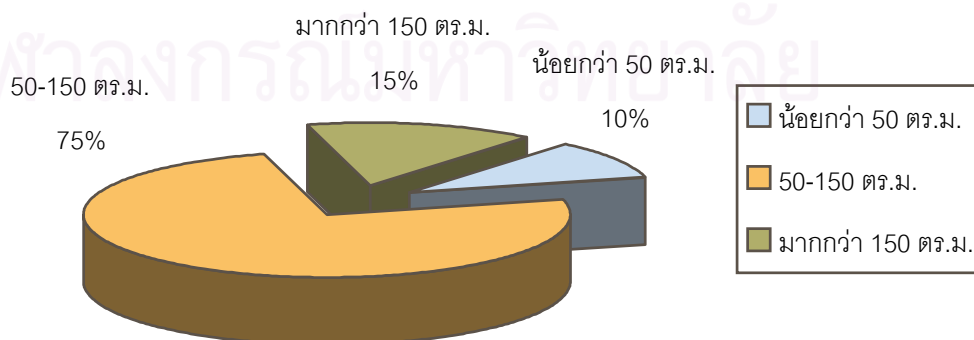
ขนาดที่ดิน เฉลี่ย/หลังคาเรือน ประมาณ 110 ตารางวา โดยภายในที่ดินหนึ่งแปลงจะประกอบด้วย บ้านหลังใหญ่ 1 หลัง (บ้านหลัก) บ้านหลังเล็ก 1-2 หลัง (บ้านบุตรชาย) พื้นที่ทำการเกษตร เช่น ปลูกผัก หรือเลี้ยงสัตว์ ทุ่งฉาง ห้องเก็บของ และห้องน้ำ (กรณีแยกออกจากตัวบ้าน) โดยสามารถแยกได้ดังนี้ บ้านที่มีที่ดินน้อยกว่า 100 ตร.วา มีจำนวน 22 หลัง คิดเป็นร้อยละ 27.85 บ้านที่มีที่ดินประมาณ 100-199 ตร.วา มีจำนวน 53 หลัง คิดเป็นร้อยละ 67.08 บ้านที่มีที่ดินมากกว่า 200 ตร.วา มีจำนวน 4 หลังคิดเป็นร้อยละ 5.06

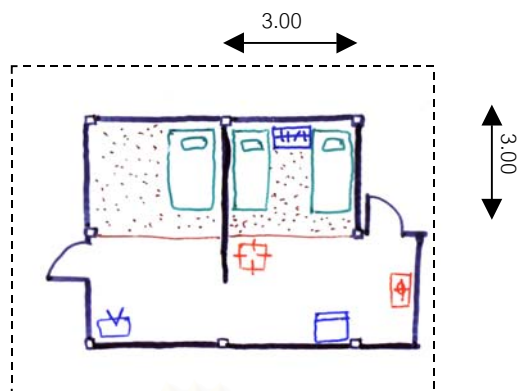
แผนภูมิที่ 5.3 แสดงสัดส่วนขนาดที่ดินเป็นรายหลังคาเรือน ของหมู่บ้านอู่ก้อปากกล้วย

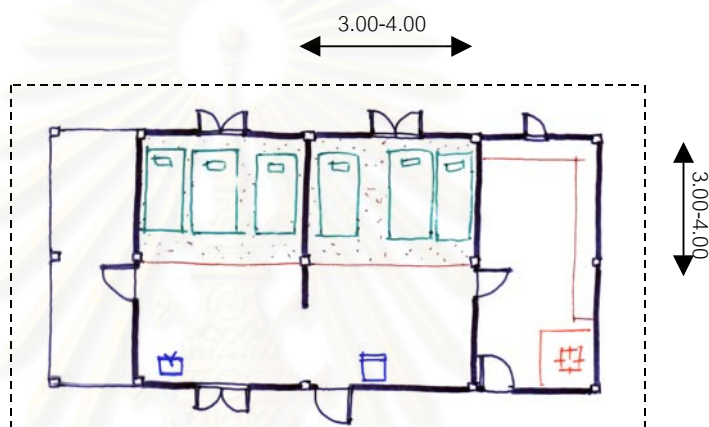
ขนาดตัวบ้าน จากการสำรวจบ้านจำนวน 79 หลังคาเรือน สามารถแบ่งขนาดเรือนได้ 3 ขนาด โดยส่วนใหญ่เรือนมีขนาดอยู่ระหว่าง 50-150 ตร.ม. จำนวน 59 หลัง คิดเป็นร้อยละ 74.68 เรือนขนาดเล็กกว่า 50 ตร.ม. จำนวน 8 หลัง คิดเป็นร้อยละ 10.13 ส่วนเรือนที่มีขนาดใหญ่กว่า 150 ตร.ม. ขึ้นไปมีจำนวน 12 หลัง คิดเป็นร้อยละ 15.19

แผนภูมิที่ 5.4 แสดงสัดส่วนขนาดพื้นที่อยู่อาศัย

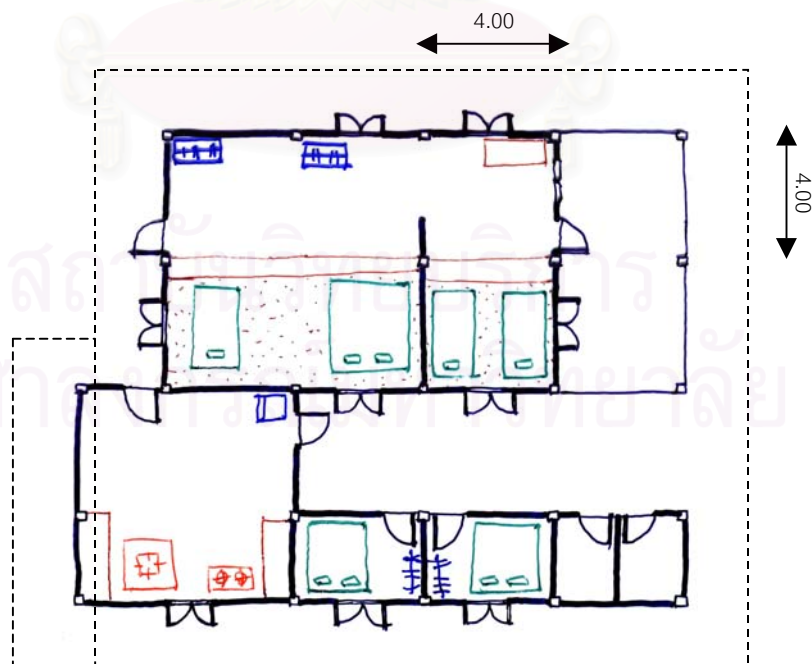

รูปที่ 5.12 ตัวอย่างบ้านขนาดเล็ก จำนวน 8 หลัง จะมีขนาดช่วงเสาระหว่าง 2.50-3.00 ม.

รูปที่ 5.13 ตัวอย่างบ้านขนาดกลาง จำนวน 59 หลัง จะมีขนาดช่วงเสาระหว่าง 3.00-4.00 ม.

รูปที่ 5.14 ตัวอย่างบ้านขนาดใหญ่ จำนวน 12 หลัง ขนาดช่วงเสาจะมากกว่า 4.00 ม.

การจำแนกบ้านตามจำนวนชั้นของที่อยู่อาศัย พบว่าสามารถแยกได้ 3 ประเภท ดังนี้

1. บ้านชั้นเดียวติดพื้น (ดังแสดงในรูป 5.15) เป็นบ้านที่สร้างขึ้นเป็นอาคารชั้นเดียวติดพื้นใน

แปลงที่ดิน ซึ่งมีมากที่สุดคือ 65 หลัง คิดเป็น 79.26% ของบ้านทั้งหมด โดยแบ่งเป็นบ้านดั้งเดิม 2 หลัง บ้านแบบประยุกต์ 49 หลัง และบ้านแบบสมัยใหม่ 14 หลัง

รูปที่ 5.15 ตัวอย่างบ้านชั้นเดียวแบบติดพื้น

2. บ้านชั้นเดียวยกพื้น (ดังแสดงในรูป 5.16) เป็นบ้านที่สร้างขึ้นเป็นอาคารชั้นเดียวแบบยกพื้นสูง

ประมาณ 0.30-2.50 เมตร ในแปลงที่ดิน จำนวน 9 หลัง คิดเป็น 10.98% ของบ้านทั้งหมด โดยแบ่งเป็นบ้านแบบประยุกต์ 7 หลัง และบ้านแบบสมัยใหม่ 2 หลัง

รูปที่ 5.16 ตัวอย่างบ้านชั้นเดียวยกพื้น

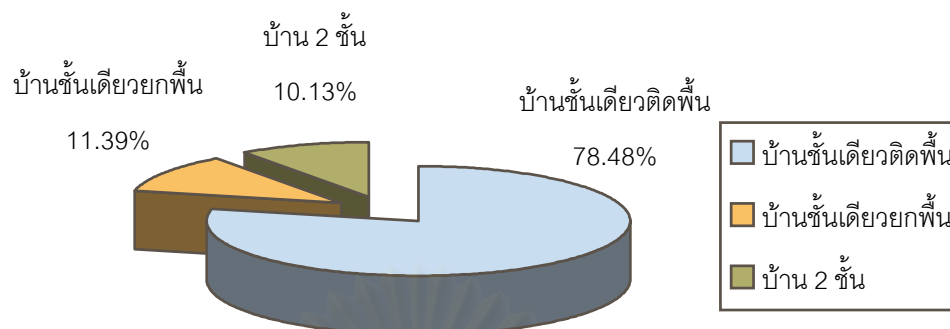
3. บ้านสองชั้น (ดังแสดงในรูป 5.17) เป็นบ้าน 2 ชั้นที่สร้างขึ้นเป็นอาคารหลังเดียวในแปลงที่ดิน

มีจำนวน 8 หลัง คิดเป็น 9.76% ของบ้านทั้งหมด โดยแบ่งเป็นบ้านแบบประยุกต์ 7 หลัง และบ้านแบบสมัยใหม่ 1 หลัง

รูปที่ 5.17 ตัวอย่างบ้าน 2 ชั้น

แผนภูมิที่ 5.5 แสดงการจำแนกประเภทบ้านตามจำนวนชั้นของอาคาร

จากการศึกษาในเรื่องของขนาดที่ดิน ขนาดที่อยู่อาศัย และจำนวนชั้นของที่อยู่อาศัยนั้น พบว่า บ้านที่มีขนาดเล็กกว่า 50 ตร.ม. นั้นเป็นบ้านชั้นเดียวติดพื้นที่มีการใช้วัสดุแบบไม่ถาวร ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นที่ที่น้อยกว่า 100 ตร.วา ส่วนบ้านขนาดกลางนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นบ้านชั้นเดียวติดพื้น บ้านชั้นเดียวยกพื้น และบ้าน 2 ชั้น เป็นบ้านที่มีการใช้วัสดุแบบถาวรผสมผสานกับวัสดุไม่ถาวร และตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีขนาดมากกว่า 100 ตร.วา และหากพื้นที่โดยรอบยังว่างก็จะมีความต้องการที่จะขยายบ้านออกอีก แต่เท่าที่พบเห็นพื้นที่ดินจะเป็นลักษณะหน้าแคบแต่ลึก และบ้านขนาดใหญ่กว่า 150 ตร.ม. ส่วนใหญ่จะเป็นบ้าน 2 ชั้น และบ้านชั้นเดียวติดพื้นแบบถาวร โดยตั้งอยู่บนพื้นที่มากกว่า 100 ตร.วา เช่นกัน ดังนั้นจะเห็นถึงความสัมพันธ์ของขนาดที่ดินกับขนาดที่อยู่อาศัยว่ามีความแปรผันกันโดยมีขนาดครัวเรือน และข้อจำกัดของความกว้างยาวที่ดินเป็นตัวกำหนด

5.2.3 วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างที่อยู่อาศัย

วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างที่อยู่อาศัย จากการสำรวจภาคสนาม จำนวน 79 หลังคาเรือน สามารถแยกออกเป็น โครงสร้างหลัก หลังคา ฝ้าเพดาน ผนัง พื้น ประตูและหน้าต่าง โดยมีรายละเอียดดังนี้

วัสดุโครงสร้างหลัก จำแนกได้ 3 รูปแบบ ส่วนใหญ่ใช้คอนกรีตเสริมเหล็กเป็นโครงหลักของบ้านทั้งบ้านดั้งเดิม บ้านประยุกต์ และบ้านสมัยใหม่ จำนวน 67 หลัง ส่วนบ้านแบบดั้งเดิมส่วนใหญ่ยังคงใช้ไม้จริงเป็นโครงสร้างหลัก จำนวน 5 หลัง และมีบางหลังที่ใช้เสาคอนกรีตเสริมเหล็กชั้นล่างและชั้นบนใช้ไม้จริงเป็นโครงสร้างหลัก จำนวน 7 หลัง คิดเป็นร้อยละ 84.81, 6.33 และ 8.86 ตามลำดับ

วัสดุหลังคา จำแนกได้ 3 รูปแบบ ส่วนใหญ่เป็นหลังคากระเบื้อง จำนวน 43 หลัง รองลงมา เป็นหลังคาสังกะสี จำนวน 20 หลัง และ หลังคามุงหญ้าคา จำนวน 16 หลัง คิดเป็นร้อยละ 54.43, 25.32 และ 20.25 ตามลำดับ ส่วนฝ้าเพดานนั้นยังไม่เป็นที่นิยมเนื่องจากเป็นองค์ประกอบใหม่ที่เพิ่มขึ้นมาจากในอดีต แต่จากการสำรวจพบว่ามีบ้าน จำนวน 12 หลัง ที่ใช้ฝ้าเพดานยิปซัมบอร์ด ซึ่งมีทั้งประเภทฉาบเรียบทา และไม่ฉาบ ปูทั้งหลัง คิดเป็นร้อยละ 15.19 และใช้ฝ้าไม้ไผ่สาน กันฝุ่น ละอองจากหลังคา โดยกันเฉพาะที่ เช่น ส่วนนอนหรือส่วนพักผ่อนเท่านั้นไม่ได้ปูทั้งหลัง

รูปที่ 5.18 ตัวอย่างฝ้าเพดานที่มีการเลือกใช้

วัสดุพื้น จำแนกได้ 5 รูปแบบ บ้านแบบดั้งเดิมจะเป็นพื้นแบบพื้นผาก จำนวน 3 หลัง แต่ ส่วนใหญ่จะใช้พื้นดินเป็นพื้น จำนวน 16 หลัง ส่วนบ้านแบบประยุกต์และแบบสมัยใหม่ก็จะมีการผสมผสานกันระหว่างพื้นไม้ และพื้นคอนกรีต ซึ่งมีทั้งแบบปูกระเบื้องและไม่ปูกระเบื้อง โดยเป็นพื้น ไม้แผ่นแปรรูป จำนวน 6 หลัง เป็นพื้นคอนกรีต จำนวน 41 หลัง และเป็นพื้น คสล. ปูกระเบื้อง จำนวน 13 หลัง คิดเป็นร้อยละ 3.80, 20.25, 7.59, 51.90 และ 16.46 ตามลำดับ

วัสดุผนัง จำแนกได้ 4 รูปแบบ ส่วนใหญ่จะเป็นผนังก่ออิฐบล็อกซึ่งมีทั้งแบบฉาบปูนเรียบ ทาสี จำนวน 18 หลัง เป็นผนังก่ออิฐบล็อกฉาบปูนเรียบไม่ทาสี จำนวน 14 หลัง และไม่ฉาบปูน ไม่ ทาสี จำนวน 17 หลัง และมีแบบฝาผนังฟากไม้ไผ่ จำนวน 23 หลัง หรือบางหลังก็เป็นการผสม ผสานกันระหว่างอิฐและไม่แผ่นแปรรูป จำนวน 6 หลัง คิดเป็นร้อยละ 22.78, 17.72, 29.11 และ 7.59 ตามลำดับ

รูปที่ 5.19 ตัวอย่างวัสดุพื้นที่มีการเลือกใช้ในบ้านแต่ละรูปแบบ

รูปที่ 5.20 ตัวอย่างวัสดุผนังที่มีการเลือกใช้ในบ้านแต่ละรูปแบบ

ประตู ส่วนใหญ่บ้านทั้ง 3 รูปแบบ ใช้ประตูไม้ที่หาจากธรรมชาติหรือไม้อัด จำนวน 66 หลัง มีจำนวน 7 หลัง ที่ใช้ประตูฟากไม้ไผ่ และมีจำนวน 6 หลัง ที่ใช้ประตูสังกะสี คิดเป็นร้อยละ 83.54, 8.86 และ 7.60 ตามลำดับ

หน้าต่าง สามารถจำแนกได้ 4 รูปแบบ ส่วนใหญ่เป็นหน้าต่างไม้ จำนวน 42 หลัง ไม่มีหน้าต่าง จำนวน 27 หลัง ซึ่งเป็นลักษณะของบ้านรูปแบบดั้งเดิม หน้าต่างบานเลื่อนกระจกใส จำนวน 7 หลัง และหน้าต่างฟากไม้ไผ่ จำนวน 3 หลัง คิดเป็นร้อยละ 53.16, 34.18, 8.86 และ 3.80 ตามลำดับ และพบว่าบ้านรูปแบบประยุกต์และบ้านสมัยใหม่มีหน้าต่างเป็นองค์ประกอบเพิ่มขึ้นมาจากอดีต

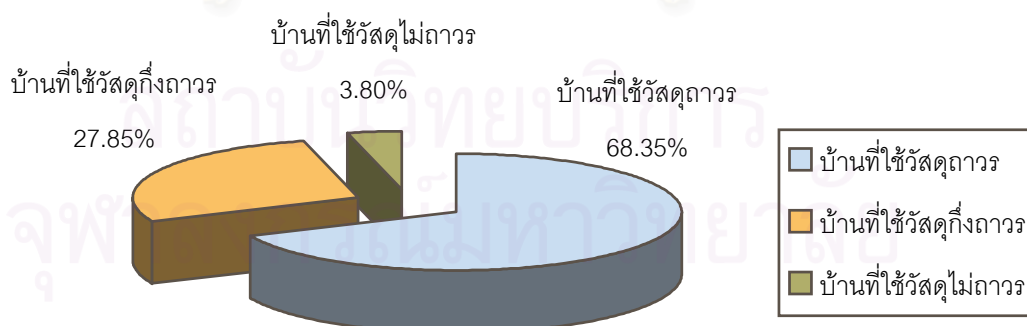

รูปที่ 5.21 ตัวอย่างรูปแบบประตูก่อไม้ที่มีการเลือกใช้ในปัจจุบัน

จากลักษณะการเลือกใช้วัสดุในการสร้างบ้านนั้นสามารถจำแนกบ้านตามลักษณะความถาวรของวัสดุเรือน สามารถจำแนกประเภทที่อยู่อาศัยได้ 3 ประเภท ดังนี้

บ้านที่ใช้วัสดุถาวร	จำนวน 55 หลัง	คิดเป็น ร้อยละ 67.07
บ้านที่ใช้วัสดุกึ่งถาวร	จำนวน 24 หลัง	คิดเป็น ร้อยละ 29.27
บ้านที่ใช้วัสดุไม่ถาวร	จำนวน 3 หลัง	คิดเป็น ร้อยละ 3.66

แผนภูมิที่ 5.6 แสดงการจำแนกประเภทบ้านด้วยความถาวรของวัสดุที่ใช้สร้างบ้าน

รูปที่ 5.22 ตัวอย่างบ้านที่ใช้วัสดุแบบดั้งเดิม คือ หลังคาหญ้าคา โครงสร้างหลักไม้จริง ผนังฝาไม้ไผ่ ไม่มีหน้าต่าง

รูปที่ 5.23 ตัวอย่างบ้านแบบกิ่งถาวร ที่มีโครงสร้างหลักเป็นเสาจริง ผนังฝาไม้ไผ่ ประตูสังกะสี ไม่มีหน้าต่าง

รูปที่ 5.24 ตัวอย่างบ้านที่ใช้วัสดุแบบผสมผสาน คือ หลังคาสังกะสี โครงสร้างหลัก คสล. ผนังก่ออิฐบล็อก ไม่ฉาบเรียบไม่ทาสี สูง 1.00 ม. ส่วนที่เหลือเป็นฝาไม้ไผ่ ไม่มีหน้าต่าง

รูปที่ 5.25 ตัวอย่างบ้านที่ใช้วัสดุแบบสมัยใหม่ คือ หลังคาสังกะสี โครงสร้างหลัก คสล. ผนังก่ออิฐบล็อก ไม่ฉาบเรียบ ไม่ทาสี ประตู-หน้าต่างเป็นไม้

รูปที่ 5.26 ตัวอย่างบ้านสองชั้นที่มีการใช้วัสดุแบบถาวรทั้งหลัง โครงสร้างหลักชั้นล่างเป็น คสล. ชั้นบนเป็นไม้จริงผนังและพื้นเป็นไม้แผ่น แปรรูป หลังคามุงกระเบื้อง

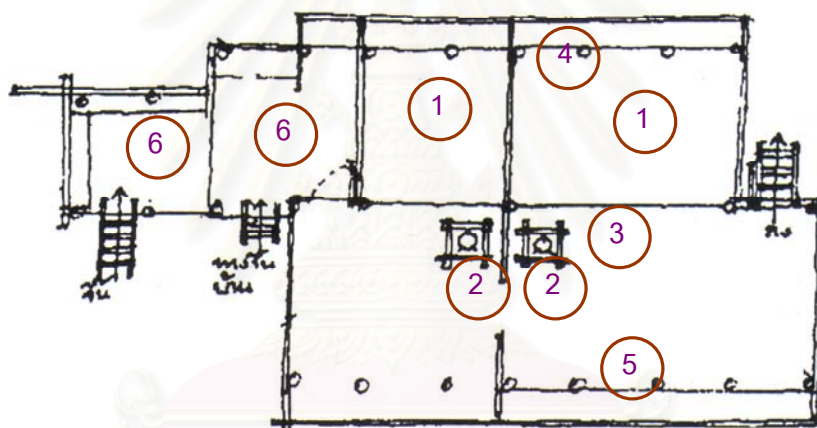

รูปที่ 5.27 ตัวอย่างบ้านที่ใช้วัสดุแบบสมัยใหม่ คือ หลังคากระเบื้อง โครงสร้างหลักและผนังอิฐบล็อกฉาบเรียบ ทาสี หน้าต่างบานเกล็ด

5.3 ลักษณะการใช้สอยพื้นที่ของชาวเขาเผ่าอาข่าในปัจจุบัน

ในการศึกษาถึงลักษณะการใช้พื้นที่นั้น เป็นการนำกรอบแนวคิดจากการทบทวนวรรณกรรมในเรื่องของลักษณะรูปแบบการจัดผังเรือนแบบดั้งเดิมและวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของชาวเขาเผ่าอาข่า ประกอบกับการสำรวจพื้นที่ภาคสนาม โดยใช้แบบสัมภาษณ์ การสังเกต ภาพถ่าย และ ภาพ sketch เป็นเครื่องมือในการวิจัย ศึกษาเป็นรายหลังคาเรือน จำนวน 79 หลังคาเรือน โดยแบ่งเนื้อหาเป็นหัวข้อย่อย มีรายละเอียด ดังนี้

5.3.1 การใช้สอยเนื้อที่ภายในบ้าน

ผังเรือนแบบดั้งเดิม

องค์ประกอบของเรือนชาวอาข่าแบบดั้งเดิม มีรายละเอียดดังนี้

1. ห้องนอน 2 ห้อง คือ ห้องนอนฝ่ายชายจะอยู่ใกล้บันไดทางด้านหน้าบ้าน และชั้นในเป็นห้องนอนฝ่ายหญิง จะไม่มีเตียงนอน นิยมนอนบนพื้นฟากสับปูด้วยเสื่อเปลือกไม้
2. พื้นที่ประกอบอาหาร จะอยู่บริเวณโถงกลางบ้าน และมีเตาไฟโบราณ 1-2 เตา ซึ่งจะอยู่ทั้งห้องนอนฝ่ายชายและห้องนอนฝ่ายหญิงด้วย หากมีเตาเดียวจะอยู่ตรงกลาง เตาไฟที่ห้องนอนฝ่ายหญิงมีไว้สำหรับปรุงอาหารและมีเตาไฟขนาดใหญ่สำหรับต้มอาหารเลี้ยงหมู ส่วนเตาที่อยู่ทางห้องฝ่ายชายมีไว้เพื่อความอบอุ่นและสำหรับต้มน้ำชาไว้เลี้ยงแขก

3. หิ้งเก็บของเหนือเตาไฟ ใช้สำหรับวางอุปกรณ์ใช้ประกอบพิธีกรรมของชาวอาข่า ตะกร้า และเครื่องสานต่างๆ ซึ่งควันจากเตาไฟจะช่วยให้อุปกรณ์เครื่องใช้เหล่านี้มีอายุการใช้งานได้นานขึ้น
4. หิ้งผีบรรพบุรุษ จะอยู่ทางห้องฝายหญิงจะมีที่เสาคอกของบ้านจะเป็นใต้หิ้งผีมีตะกร้าบรรจุเมล็ดพันธุ์ข้าวและพันธุ์ผักสำหรับไว้ปลูกในปีต่อไป ดังนั้น ห้องนอนฝายหญิง ห้ามบุคคลภายนอกเข้าไปก่อนได้รับอนุญาต
5. หิ้งเก็บของ จะเป็นหิ้งยาวขนานกับฝาผนังด้านตรงข้ามห้องนอนชาย-หญิง ใช้สำหรับเก็บเครื่องครัวและสิ่งของจิปาละ
6. ซานหน้าบ้าน เป็นซานเปิดโล่ง ซึ่งใช้เป็นที่สำหรับรับแขก นั่งเล่น และเก็บของ

จากการสำรวจลักษณะการจัดผังพื้นบ้าน จำนวน 79 หลัง พบว่า บ้านส่วนใหญ่มีการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในแบบดั้งเดิม โดยบ้านดั้งเดิมจะแบ่งพื้นที่ภายในบ้านออกเป็นส่วนนอนชาย-หญิง และโถงซึ่งเป็นพื้นที่เปิดโล่งไว้สำหรับทำกิจกรรมอื่นๆ ที่ไม่ใช่การนอน เช่น ทำครัว กินอาหาร เก็บของ ส่วนห้องน้ำจะแยกเป็นสัดส่วนออกจากตัวบ้านชัดเจน ส่วนบ้านแบบประยุกต์ก็จะมีการแบ่งพื้นที่คล้ายกับบ้านแบบดั้งเดิม แต่จะมีการแยกพื้นที่เป็นสัดส่วนมากขึ้น โดยใช้ผนังเป็นส่วนกั้นพื้นที่แต่ละกิจกรรม และบางหลังจะแยกพื้นที่ครัวออกจากตัวบ้าน แต่ยังคงใช้ผนังร่วมกับตัวบ้านอยู่

ตารางที่ 5.2 แสดงการเปรียบเทียบส่วนประกอบของเรือนอยู่อาศัยแต่ละประเภท

ประเภทเรือน	ส่วนประกอบเรือน					
	ห้องนอนแยกชาย-หญิง	พื้นที่ประกอบอาหาร	หิ้งเก็บของเหนือเตาไฟ	หิ้งผีบรรพบุรุษ	หิ้งเก็บของ	ซานบ้าน
เรือนดั้งเดิม ชั้นเดียวติดพื้น	มี	มี	มี	มี	มี	ไม่มี
เรือนประยุกต์ ชั้นเดียวติดพื้น	มี	มี (นอกตัวบ้าน)	มี	มี	มี	ไม่มี
เรือนประยุกต์ ชั้นเดียวยกพื้น	มี	มี (นอกตัวบ้าน)	มี	มี	มี	ไม่มี
เรือนประยุกต์ 2 ชั้น	มี	มี (นอกตัวบ้าน)	มี	มี	ไม่มี	มี
เรือนสมัยใหม่ ชั้นเดียวติดพื้น	มี (ผนังกั้นมิดชิด)	มี (นอกตัวบ้าน)	มี	มี	ไม่มี	ไม่มี
เรือนสมัยใหม่ 2 ชั้น	มี (ผนังกั้นมิดชิด)	มี (นอกตัวบ้าน)	มี	มี	ไม่มี	มี

หากพิจารณาจากตาราง 5.2 จะพบว่า องค์ประกอบภายในเรือนของบ้านแต่ละรูปแบบเกือบทุกหลังคาเรือนยังคงไว้ซึ่งส่วนนอนที่มีการแยกพื้นที่นอนชาย-หญิง เต้าไฟโบราณ และหิ้งเก็บของเหนือเต้าไฟ ยังคงมีอยู่คล้ายกับรูปแบบดั้งเดิม ส่วนพื้นที่ประกอบอาหารนั้น ส่วนใหญ่มีการแยกพื้นที่ส่วนนี้ออกจากตัวเรือนหลัก เนื่องจากต้องการขยายพื้นที่อยู่อาศัยภายในเพิ่ม หิ้งเก็บของในปัจจุบันจะพบได้ในบ้านเกือบทุกหลังเพียงแต่มีลักษณะการจัดวางในตำแหน่งที่แตกต่างกันไป เช่น แบบดั้งเดิมยังคงมีหิ้งเก็บของอยู่ภายในเรือน ส่วนบ้านแบบประยุกต์และบ้านแบบสมัยใหม่นั้นส่วนใหญ่ย้ายหิ้งเก็บของไปไว้ในครัวซึ่งแยกออกจากตัวเรือนนอน เพื่อสะดวกต่อการใช้งาน ส่วนชานบ้านนั้น ปัจจุบันสามารถพบเห็นได้ในบ้านยกพื้นบางหลังและบ้าน 2 ชั้น มากกว่าบ้านชั้นเดียว

สรุป การจัดพื้นที่ใช้สอยภายใน สามารถแบ่งตามลักษณะกิจกรรมได้ 2 ประเภท คือ

1. การใช้พื้นที่เฉพาะกิจกรรม เป็นการใช้พื้นที่สำหรับกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งเท่านั้น เช่น ห้องน้ำ ครัว ห้องนอน เป็นต้น โดยพื้นที่ส่วนใหญ่จะกันเป็นห้องด้วยผนัง หรือใช้วัสดุชั่วคราวกันเพื่อให้เห็นขอบเขตใช้สอยที่ชัดเจน
2. การใช้พื้นที่ร่วมกันของกิจกรรมอื่น เป็นการใช้พื้นที่หนึ่งๆ สำหรับกิจกรรมหลายๆ กิจกรรมในเวลาเดียวกัน หรือต่างเวลากัน เช่น ตอนกลางวันเป็นพื้นที่นั่งดูโทรทัศน์ พอตอนกลางคืนใช้เป็นพื้นที่นอน โดยพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่โล่ง และไม่สามารถกำหนดขอบเขตพื้นที่ใช้สอยได้ชัดเจน

รูปที่ 5.28 การแบ่งสัดส่วนพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านบริเวณโถงทางเดิน

รูปที่ 5.29 การแบ่งสัดส่วนพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านบริเวณส่วนนอน ซึ่งทำเป็นพื้นยกสูงจากพื้น ประมาณ 0.40 ซม.

5.3.2 การใช้สอยเนื้อที่ภายนอก และรอบๆ บ้าน

บ้านชาวอาข่าส่วนมากจะมีรั้วกันเป็นสัดส่วนของแต่ละบ้าน ภายในบริเวณรั้วบ้านมียุ่งซ่าว สร้างไว้หน้าบ้าน ข้างหน้ายุ่งซ่าวจะเป็นศาลขวัญซ่าว และถ้าบ้านไหนมีลูกชายที่แต่งงานแล้วและพอยังมีชีวิตอยู่ จะมีบ้านเล็กๆ สร้างไว้หลังบ้านใหญ่ เพื่อเป็นที่สำหรับลูกชายและลูกสะใภ้หัดบนอนด้วยกัน เพราะตามประเพณีอาข่าห้ามลูกชายลูกสะใภ้หัดบนอนด้วยกันบนบ้านใหญ่ขณะที่บิดาซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวยังมีชีวิตอยู่

จากการสำรวจโดยใช้แบบสัมภาษณ์ การถ่ายภาพ และ ภาพ sketch เป็นรายหลังคาเรือนพบว่า เกือบทั้งหมดใช้พื้นที่เพื่อการอยู่อาศัยอย่างเดียว จำนวน 78 หลัง และใช้พื้นที่เพื่อประกอบกิจการอื่น 1 หลัง (ใช้สำหรับเป็นร้านค้าในหมู่บ้าน)

ลักษณะการใช้พื้นที่ภายนอกเรือนของหมู่บ้านอีกอปากด้วย ส่วนใหญ่จะใช้สำหรับการปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ (ไก่และหมู) และใช้เป็นที่เก็บผลผลิตทางการเกษตร เช่น ยุ่งฉาง และห้องเก็บของ รวมทั้งยังคงมีการแบ่งพื้นที่สำหรับบ้านบุตรชายที่แยกครอบครัว (บ้านหลังเล็กใช้สำหรับนอนอย่างเดียว) เหมือนแบบสมัยก่อน และมีองค์ประกอบที่เพิ่มขึ้นมาคือ ห้องน้ำ จะมีอยู่ทุกหลังคาเรือนตั้งอยู่แยกออกจากตัวเรือนหลังใหญ่ จะมีเพียง 3 หลังคาเรือนเท่านั้นที่มีห้องน้ำอยู่ภายในบ้าน

รูปที่ 5.30 การใช้พื้นที่ภายนอกอาคาร ใช้สำหรับปลูกพืชสวนครัว เลี้ยงสัตว์

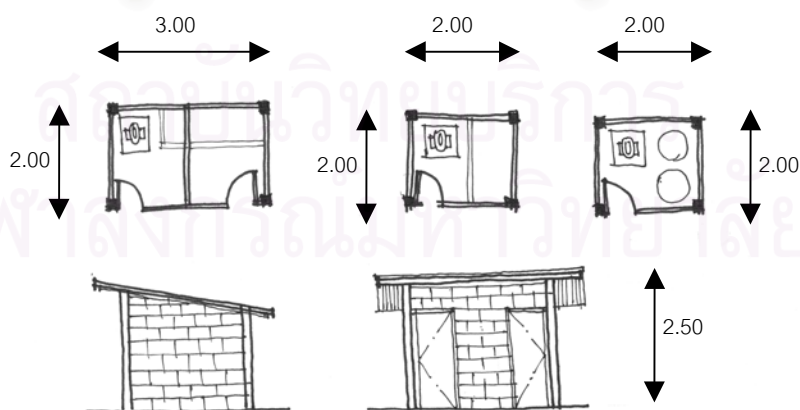

รูปที่ 5.31 การใช้พื้นที่ภายนอกอาคาร เป็นที่เก็บพืชสร้างแบบง่าย ๆ ด้วยโครงสร้างไม้ และใช้พลาสติกเป็นหลังคาคลุมกันแดด-ฝน

ห้องน้ำ เป็นองค์ประกอบที่เพิ่มขึ้นมาหลังจากที่มีนโยบายให้ทุกหลังคาเรือนต้องมีห้องน้ำ เพื่อสุขอนามัย ทุกหลังคาเรือนจะมีห้องน้ำอยู่ภายนอกเรือน และจะไม่มีตำแหน่งที่ตั้งที่แน่นอนว่าจะอยู่ด้านข้างหรือด้านหลัง แต่จะตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีที่ว่างพอที่จะสร้างห้องน้ำได้ จะมีเพียง 3 หลังคาเรือนเท่านั้นที่มีห้องน้ำอยู่ภายในบ้าน คิดเป็นร้อยละ 3.80 เท่านั้น ภายในห้องน้ำจะประกอบด้วยส่วนอาบน้ำ และส้วม แต่จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า บ้านบางหลังจะไม่อาบน้ำในห้องน้ำ แต่จะอาบน้ำในบริเวณสวนซักล้าง เนื่องจากจะทำการซักผ้าไปด้วย และอาจจะเป็นความเคยชินจากอดีต วัสดุที่ใช้สำหรับสร้างห้องน้ำนั้นส่วนใหญ่เป็นวัสดุจากการรีดอบนบ้านหลังเก่าแล้วจึงนำมาสร้าง โดยแบ่งได้เป็น

- พื้น ใช้พื้นคอนกรีตทุกหลังคาเรือน คิดเป็นร้อยละ 100
- ผนัง ใช้สังกะสี ฝาไม้ไผ่สับ และอิฐบุลือก คิดเป็นร้อยละ 6.17, 36.33 และ 57.50 ตามลำดับ
- ประตู ใช้ประตูไม้อัด ประตูฝาไม้ไผ่สับ และประตูสังกะสี คิดเป็นร้อยละ 22.28, 46.16 และ 32.56 ตามลำดับ
- หลังคา ส่วนใหญ่เป็นหลังคาสังกะสี จะมีหลังคาหญ้าคาบ้างบางส่วน คิดเป็นร้อยละ 84.81, และ 15.59 ตามลำดับ

การเลือกใช้วัสดุสำหรับการสร้างห้องน้ำนั้น ชาวอาข่าจะไม่พิถีพิถันมาก ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการนำวัสดุที่เหลือจากการสร้างบ้านมาใช้ในการสร้างห้องน้ำ ดังนั้น จึงสามารถสรุปถึงรูปแบบห้องน้ำของชาวอาข่าบ้านอีกอปากกล้วยได้คือ ใช้พื้นปูน ผนังก่ออิฐบุลือกไม่ฉาบและไม่ทาสี หลังคาสังกะสี ประตูส่วนใหญ่จะเป็นประตูไม้อัด

รูปที่ 5.32 แปลนและรูปด้านลักษณะห้องน้ำของชาวอาข่า

รูปที่ 5.33 ลักษณะห้องน้ำในพื้นที่หมู่บ้าน โดยใช้วัสดุไม้ถาวรและวัสดุกึ่งถาวรสร้าง

รูปที่ 5.34 พื้นที่สำหรับอาบน้ำภายนอกห้องน้ำ

รูปที่ 5.35 ลักษณะห้องน้ำภายในบ้าน

สรุป การวิเคราะห์ลักษณะการใช้พื้นที่ส่วนต่างๆ ภายในและภายนอกของที่อยู่อาศัยชาวอาข่า ได้ดังนี้

1. พื้นที่ใช้สอยภายในบ้านประกอบด้วย

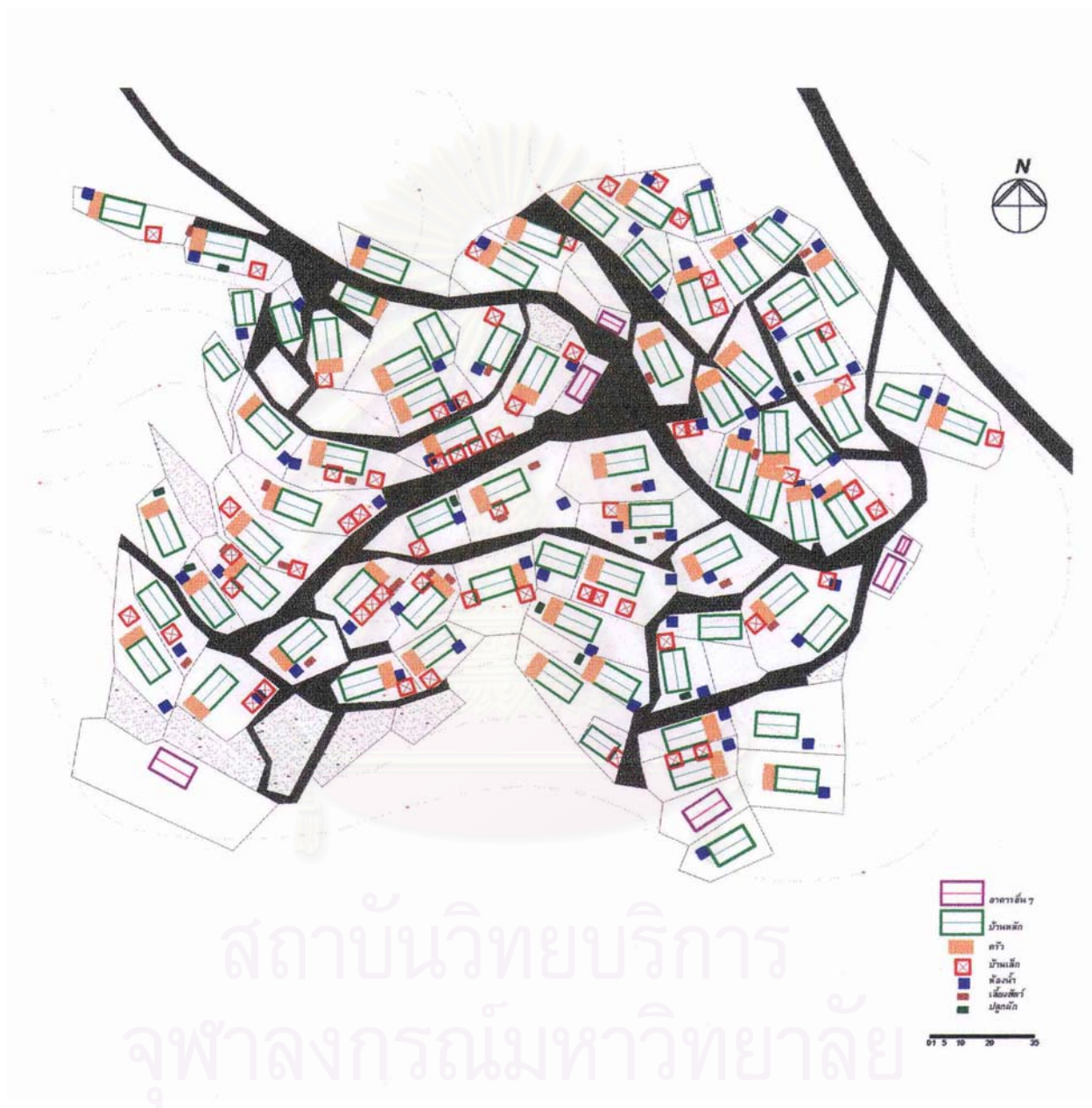
- ส่วนนอน เป็นพื้นที่หลักของการใช้ชีวิตประจำวัน เป็นแบบแยกพื้นที่นอนชาย-หญิง ตามรูปแบบดั้งเดิม และแบบไม่แยกชาย-หญิง จะมีเพียงเรือนบางหลังที่มีการกั้นห้องมิดชิดมากขึ้น แต่สำหรับบ้านชาวอาข่าที่นับถือศาสนาคริสต์นั้นจะมีส่วนน้อยที่แยกห้องนอนชาย-หญิง
- พื้นที่บูชาบรรพบุรุษ ปัจจุบันบ้านทุกหลังที่นับถือศาสนาบรรพบุรุษยังคงมีหิ้งบูชาบรรพบุรุษอยู่ แต่สำหรับบ้านที่นับถือศาสนาคริสต์จะไม่มีพื้นที่ส่วนนี้
- โถง ซึ่งใช้สำหรับทำกิจกรรมร่วมหลายกิจกรรมในพื้นที่นี้ เช่น รับแขก นั่งเล่น เป็นต้น
- ส่วนเล่นนันทนาการ เป็นส่วนที่ใช้สำหรับนั่งเล่น ดูโทรทัศน์ พบปะสังสรรค์ บ้านเกือบทุกหลังจะใช้ส่วนโถงของบ้านเพื่อประกอบกิจกรรมนันทนาการ และมีการประยุกต์ใช้พื้นที่ส่วนนอนชายเพื่อเป็นส่วนนันทนาการเช่นกัน

- พื้นที่ประกอบอาหาร ส่วนใหญ่บ้านแบบดั้งเดิมจะมีพื้นที่ส่วนนี้อยู่ภายในบ้าน โดยมีเตาไฟโบราณอยู่ในบริเวณนี้ด้วย และในบ้านแบบประยุคต์จะเป็นแบบแยกออกเป็นสัดส่วนโดยใช้ผนังเป็นตัวกำหนดขอบเขต
- พื้นที่กินอาหาร ส่วนใหญ่จะใช้ร่วมกับพื้นที่ส่วนประกอบอาหาร และมีการกั้นขอบเขตพื้นที่ชัดเจนด้วยผนัง
- ส่วนเก็บของ เป็นส่วนที่ใช้สำหรับเก็บของทั่วไป โดยส่วนใหญ่วางไว้ในอาคาร ไม่มีห้องหรือส่วนเก็บของที่ชัดเจน
- พื้นที่เก็บของ พื้นที่ส่วนนี้ไม่สามารถแยกของเขตได้ชัดเจนเนื่องจากไม่นิยมทำเป็นแบบกั้นห้อง ส่วนใหญ่ใช้สำหรับวางเสื้อผ้า (แบบไม่มีตู้เสื้อผ้า) ถุงข้าวสาร เมล็ดพันธุ์พืช เป็นต้น

2. พื้นที่ใช้สอยภายนอกบ้านประกอบด้วย

- บ้านหลังเล็ก ยังคงปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน ใช้สำหรับเป็นพื้นที่นอนอย่างเดียวสำหรับบุตรชายที่แยกครอบครัว
- ห้องน้ำ ส่วนใหญ่จะอยู่ภายนอกอาคาร โดยแยกอาคารกับส่วนพักอาศัย
- ส่วนซักผ้า จะอยู่ภายนอกอาคาร และบางส่วนก็ใช้พื้นที่ห้องน้ำในการซักผ้า
- ส่วนตากผ้า เป็นการใช้พื้นที่นอกอาคารอาคารทุกหลัง และปัจจุบันมีการต่อเติมชายคาสำหรับทำเป็นพื้นที่ราวตากผ้าและเก็บของ
- ส่วนปลูกผักและเลี้ยงสัตว์ พบว่าบ้านส่วนใหญ่มีการปลูกผักเพื่อใช้เป็นอาหาร และมีการเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้เป็นอาหาร รวมทั้งเพื่อประกอบพิธีกรรมต่างๆ เช่น หมู และไก่
- ยุ้งข้าว พบเป็นส่วนน้อย ส่วนใหญ่จะเก็บไว้ในบ้านในพื้นที่ส่วนโถง เนื่องจากขอบเขตพื้นที่ดินมีจำนวนจำกัด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปที่ 5.36 แผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินในแต่ละแปลง จากการสำรวจโดยผู้วิจัย

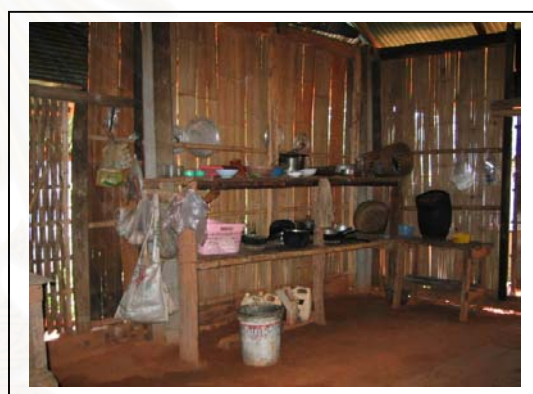
รูปที่ 5.37 พื้นที่ส่วนสันตนาการ+รับแขก

รูปที่ 5.38 พื้นที่ส่วนสันตนาการ+ส่วนนอน

รูปที่ 5.39 พื้นที่ส่วนทานอาหาร (ในครัว) ซึ่งเป็นวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม

รูปที่ 5.40 พื้นที่ส่วนประกอบอาหาร ที่ยังคงมีชั้นเก็บของแบบโบราณ

รูปที่ 5.41 พื้นที่ส่วนนอนที่มีการยกแคร่สูงเพื่อเป็นส่วนนอนของผู้อาวุโสในบ้าน

รูปที่ 5.42 พื้นที่ส่วนนอนที่แยกออกจากบ้านหลังใหญ่

รูปที่ 5.43 พื้นที่เก็บของในบ้าน สร้างเป็นห้องเก็บของ
มีขอบเขตชัดเจน

รูปที่ 5.44 พื้นที่เก็บฟืนนอกบ้าน สร้างด้วยวัสดุไม้
ถาวร

รูปที่ 5.45 เรือนหลังเล็กที่สร้างแยกออกจากเรือนหลัง
ใหญ่ (แยกเป็น 2 หลัง ในพื้นที่เดียวกัน)

รูปที่ 5.46 เรือนหลังเล็กที่แยกออกจากเรือนหลังใหญ่
โดยการต่อเติมออกด้านข้าง

รูปที่ 5.47 พื้นที่เลี้ยงสัตว์ภายในอาณาเขตเรือน

รูปที่ 5.48 พื้นที่เลี้ยงสัตว์ภายในบ้าน (ชั้นล่าง)

รูปที่ 5.49 พื้นที่สำหรับล้างจานด้านนอกอาคาร

รูปที่ 5.50 พื้นที่ตากภายนอกอาคาร

รูปที่ 5.51 แสดงยุ่งขางที่อยู่ในเขตที่ดิน

รูปที่ 5.52 แสดงร้านค้าในหมู่บ้าน วัสดุที่สร้างเป็นวัสดุเดิมของบ้านหลังเก่า

5.3.3 การวิเคราะห์ลักษณะพื้นที่ใช้สอยภายในผังเรือนในปัจจุบัน

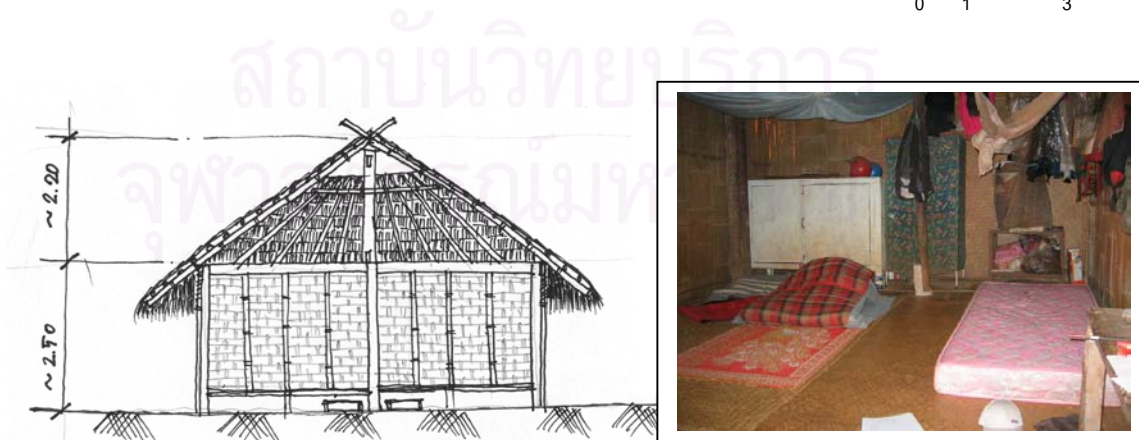
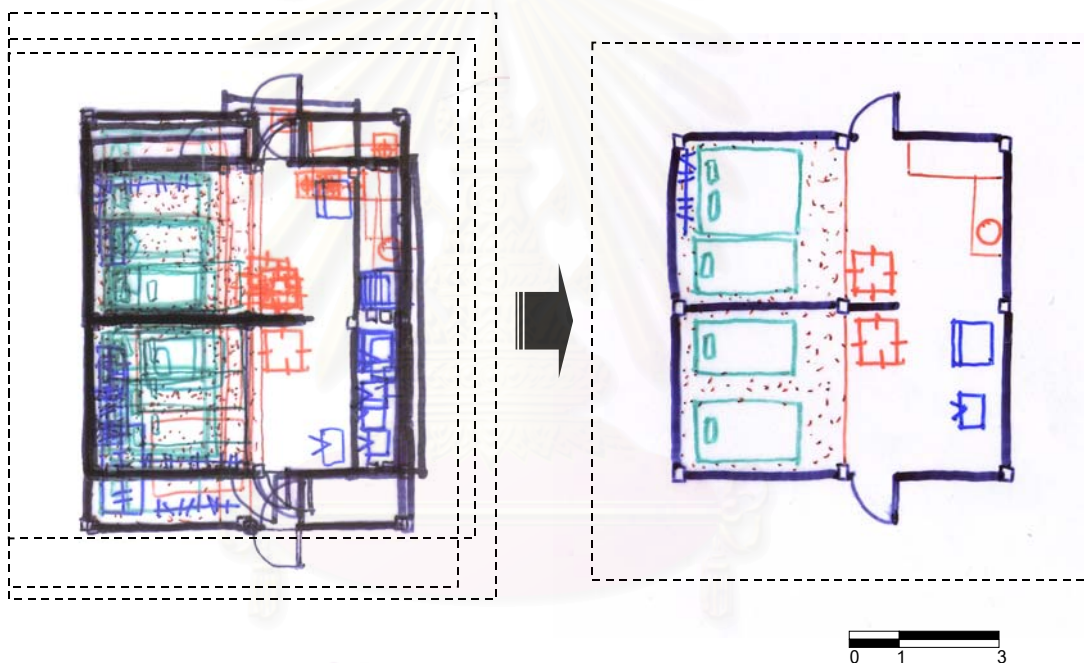
จากการสำรวจเชิงลึกเป็นรายหลังคาเรือน จำนวน 79 หลัง พบว่า โดยใช้แบบสัมภาษณ์ การสังเกต ภาพถ่าย และภาพ sketch เป็นเครื่องมือในการวิจัย เพื่อศึกษาถึงรูปแบบการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร (ผังบ้าน) โดยการวัดแบบคร่าวๆ ด้วยการนับก้าวเดิน อิฐบล็อก ชวงเสา และขนาดมาตรฐานของประตูหน้าต่าง เพื่อหาความสูงของบ้าน เพื่อสรุปหาสัดส่วนรูปแบบของเรือนแต่ละประเภท

ดังนั้น ผู้วิจัยได้จำแนกผังเรือนโดยพิจารณาจากลักษณะการจัดพื้นที่แบบเรือนดั้งเดิมเป็นหลัก และพิจารณาถึงรูปแบบการจัดพื้นที่ใช้สอยแต่ละส่วนที่มีการวางตำแหน่งใกล้เคียงกัน เช่น พื้นที่ส่วนนอนและครัว ซึ่งเป็นพื้นที่ที่สามารถมองเห็นขอบเขตได้ชัดเจน มาซ้อนทับกัน เพื่อเป็นการบ่งชี้ให้เห็นถึงรูปแบบของเรือนอยู่อาศัย และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเรือน ส่วนห้องน้ำนั้นเป็นการใช้พื้นที่เฉพาะกิจกรรม และบ้านเกือบทุกหลังจะแยกห้องน้ำออกจากตัวบ้านเป็นสัดส่วน

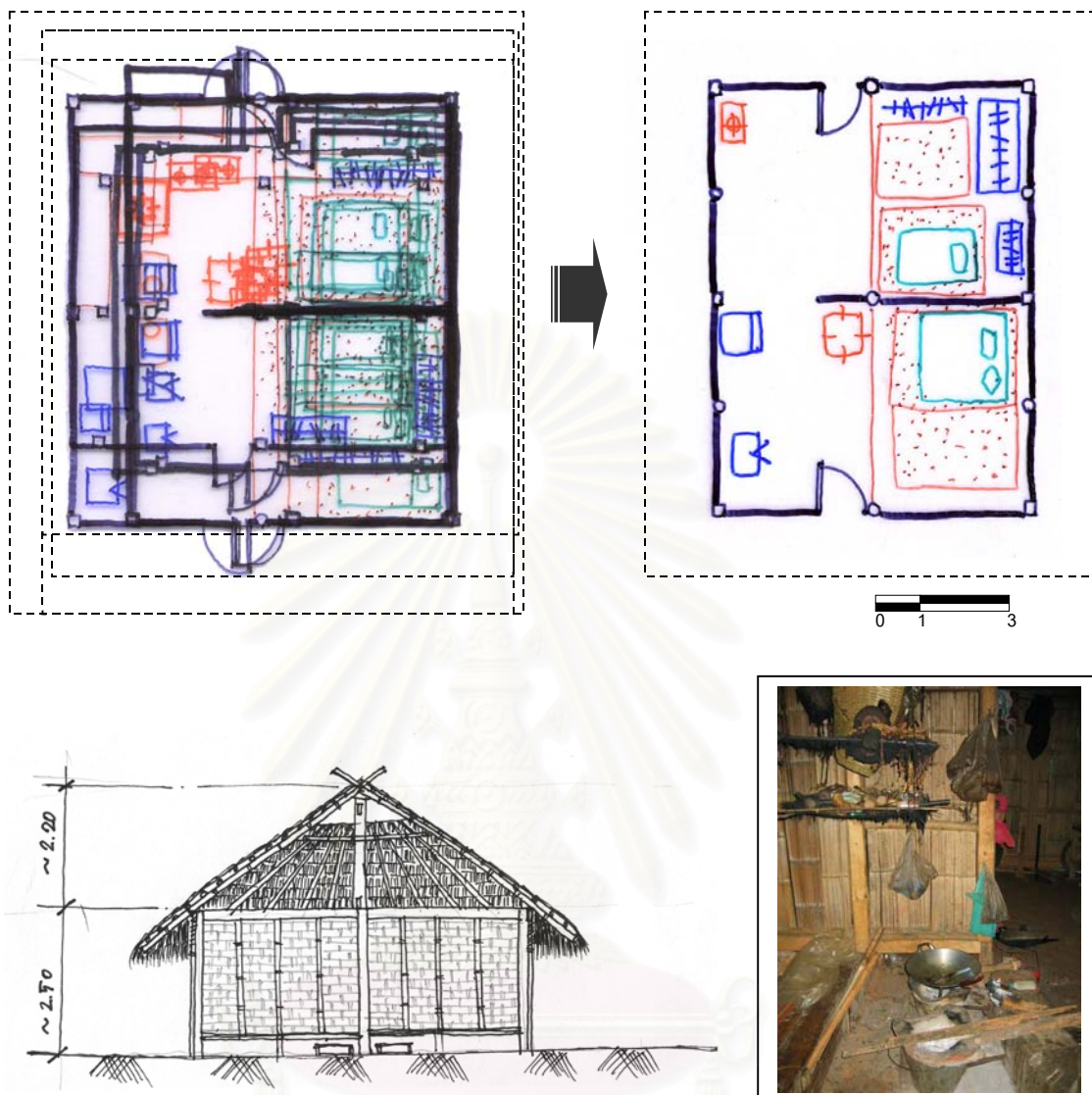
การจำแนกประเภทของเรือนตามรูปแบบการจัดพื้นที่ใช้สอยภายใน สามารถจำแนกได้ 5 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 เรือนแบบดั้งเดิม แบบมีครัวอยู่ในบ้าน

ส่วนใหญ่เป็นบ้านชั้นเดียวติดพื้น และบ้านยกพื้นเตี้ย ซึ่งมีทั้งหมด 12 หลัง เป็นบ้านที่มีการจัดผังรูปแบบดั้งเดิมทั้งหมด และเพื่อช่วยให้สามารถมองเห็นลักษณะการจัดพื้นที่ใช้สอยส่วนต่างๆ ได้ชัดเจนมากขึ้น จึงแยกย่อยเป็น 2 แบบ คือ แบบส่วนนอนอยู่ด้านซ้าย 6 หลัง (ดูรูปที่ 5.53 ประกอบ) และ แบบส่วนนอนอยู่ด้านขวา 6 หลัง (ดูรูปที่ 5.54 ประกอบ)

รูปที่ 5.53 บ้านรูปแบบ 1 จากการซ้อนทับของส่วนนอนด้านซ้าย จำนวน 6 หลัง

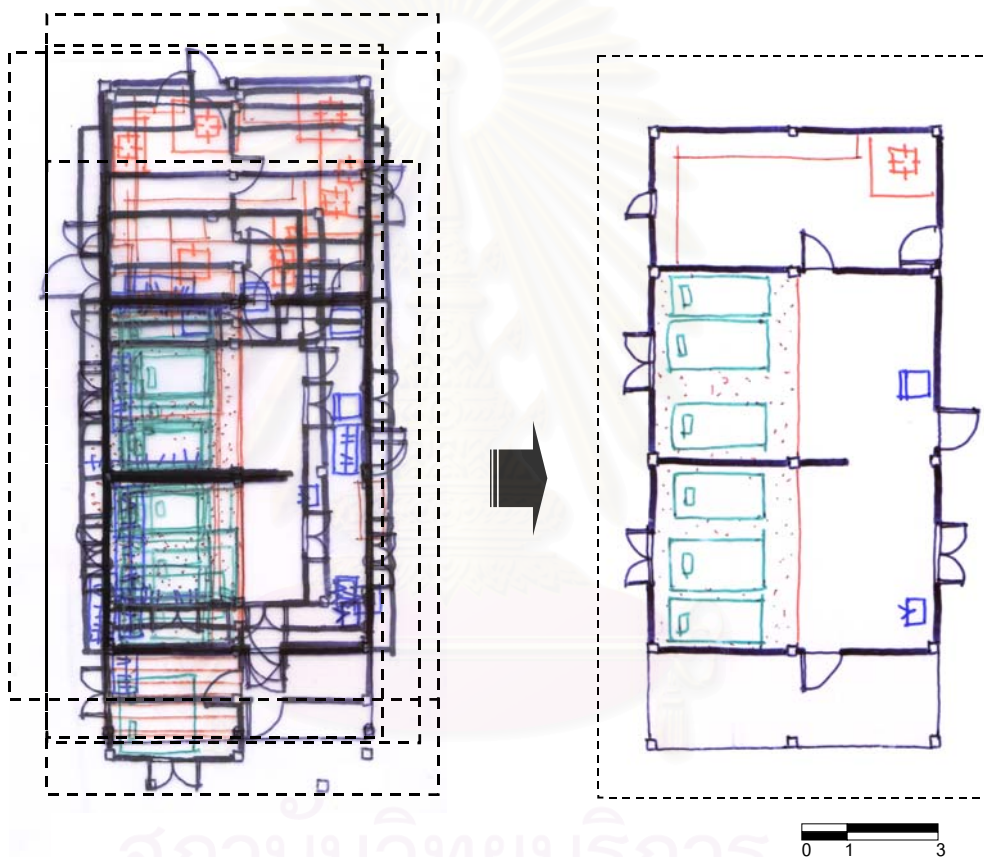

รูปที่ 5.54 บ้านรูปแบบ 1 จากการซ้อนทับของส่วนนอนด้านขวา จำนวน 6 หลัง

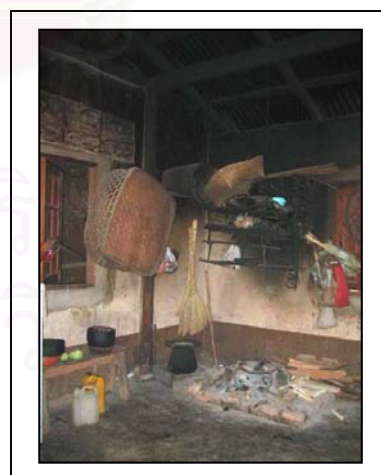
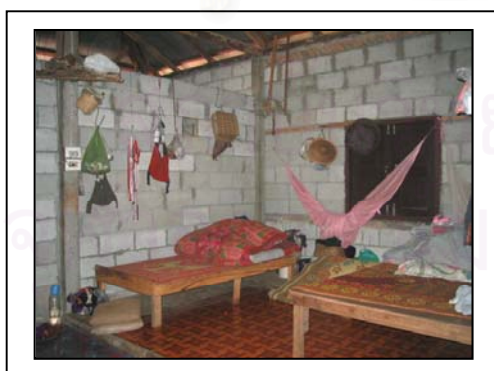
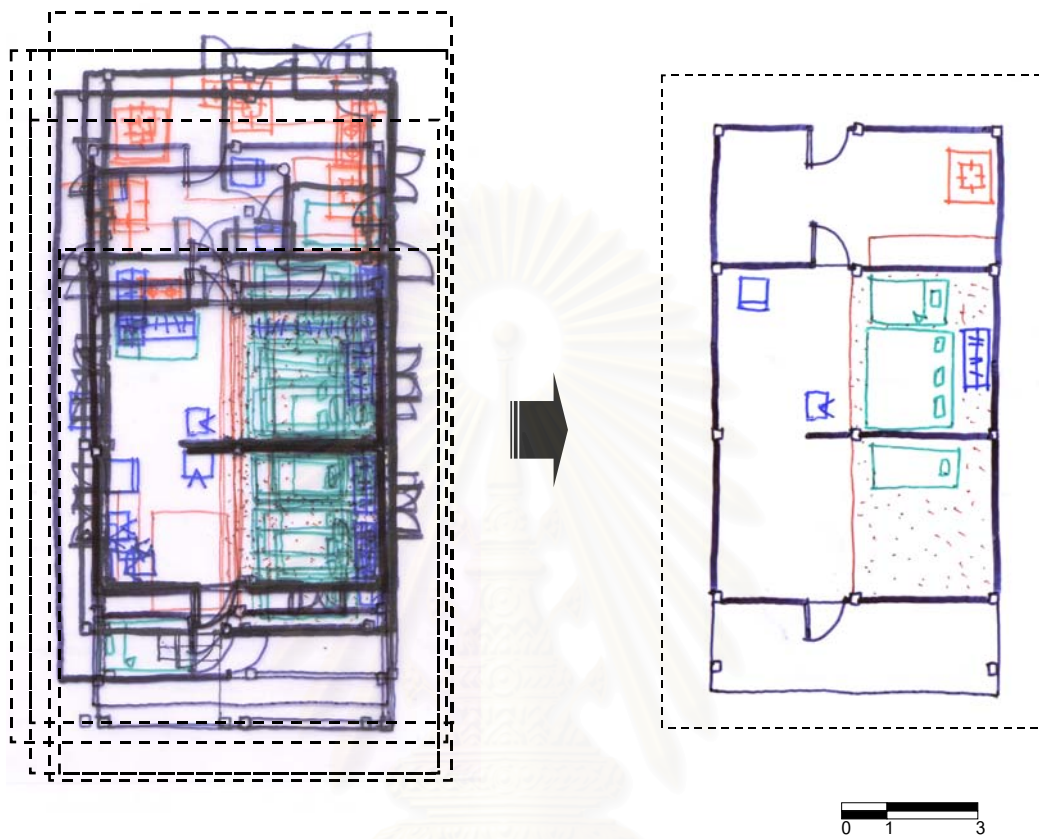
จากการซ้อนทับผังเรือนทั้ง 2 แบบ พบว่า ลักษณะการจัดพื้นที่ใช้สอยรูปแบบนี้ เป็นการจัดในลักษณะโถงเปิดโล่ง โดยมีขอบเขตพื้นที่ส่วนนอนชัดเจน ในส่วนนี้มีการจัดตำแหน่งเครื่องนอนมีในตำแหน่งใกล้เคียงกัน คือมีที่นอนเจ้าบ้านหรือผู้อาวุโสทั้งชายและหญิงอยู่ด้านในติดกับผนังที่กั้นกลางห้องทุกหลัง คิดเป็น 100% และในส่วนนี้ประกอบด้วยส่วนเก็บเสื้อผ้า ตู้เสื้อผ้า ส่วนพื้นที่โถงก็จะเป็นตำแหน่งวางเตาไฟดั้งเดิม ซึ่งอยู่ในตำแหน่งเดียวกันทุกหลังเช่นกัน และในพื้นที่ส่วนนี้ก็จะมีการจัดวางเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น โทรทัศน์ และตู้เย็นในทิศทางเดียวกันคือวางชิดแนวผนังด้านตรงข้ามกับพื้นที่ส่วนนอน ซึ่งหากเป็นบ้านแบบดั้งเดิมจะเป็นพื้นที่ส่วนของชั้นเก็บของที่ยาวขนานแนวผนังแบบดั้งเดิม และเป็นผังเรือนของบ้านที่นับถือศาสนาบรรพบุรุษ

รูปแบบที่ 2 เรือนประยุกต์ แบบแยกครัวอยู่นอกบ้าน

ส่วนใหญ่เป็นบ้านชั้นเดียว และบ้านยกพื้นเตี้ย เช่นกัน ซึ่งมีทั้งหมด 18 หลัง เป็นบ้านที่มีการแยกครัวไว้นอกบ้าน ซึ่งมีทั้งแบบใช้ผนังร่วมกับบ้านและแยกผนังออกเป็นสัดส่วน และเพื่อช่วยให้สามารถมองเห็นลักษณะการจัดพื้นที่ใช้สอยส่วนต่างๆ ได้ชัดเจนมากขึ้น จึงแยกย่อยเป็น 2 แบบ คือ แบบส่วนนอนอยู่ด้านซ้าย 10 หลัง (ดูรูปที่ 5.55 ประกอบ) และ แบบส่วนนอนอยู่ด้านขวา 8 หลัง (ดูรูปที่ 5.56 ประกอบ)

รูปที่ 5.55 บ้านรูปแบบ 2 จากการซ้อนทับของส่วนนอนด้านซ้าย จำนวน 10 หลัง

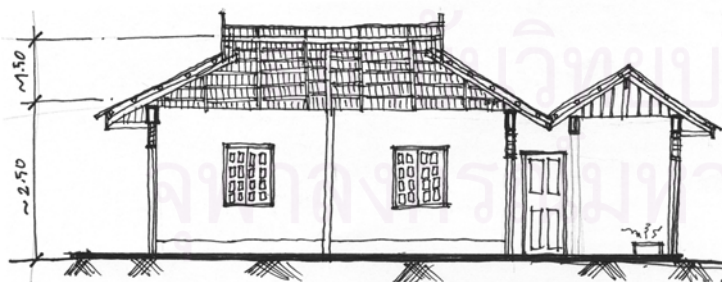
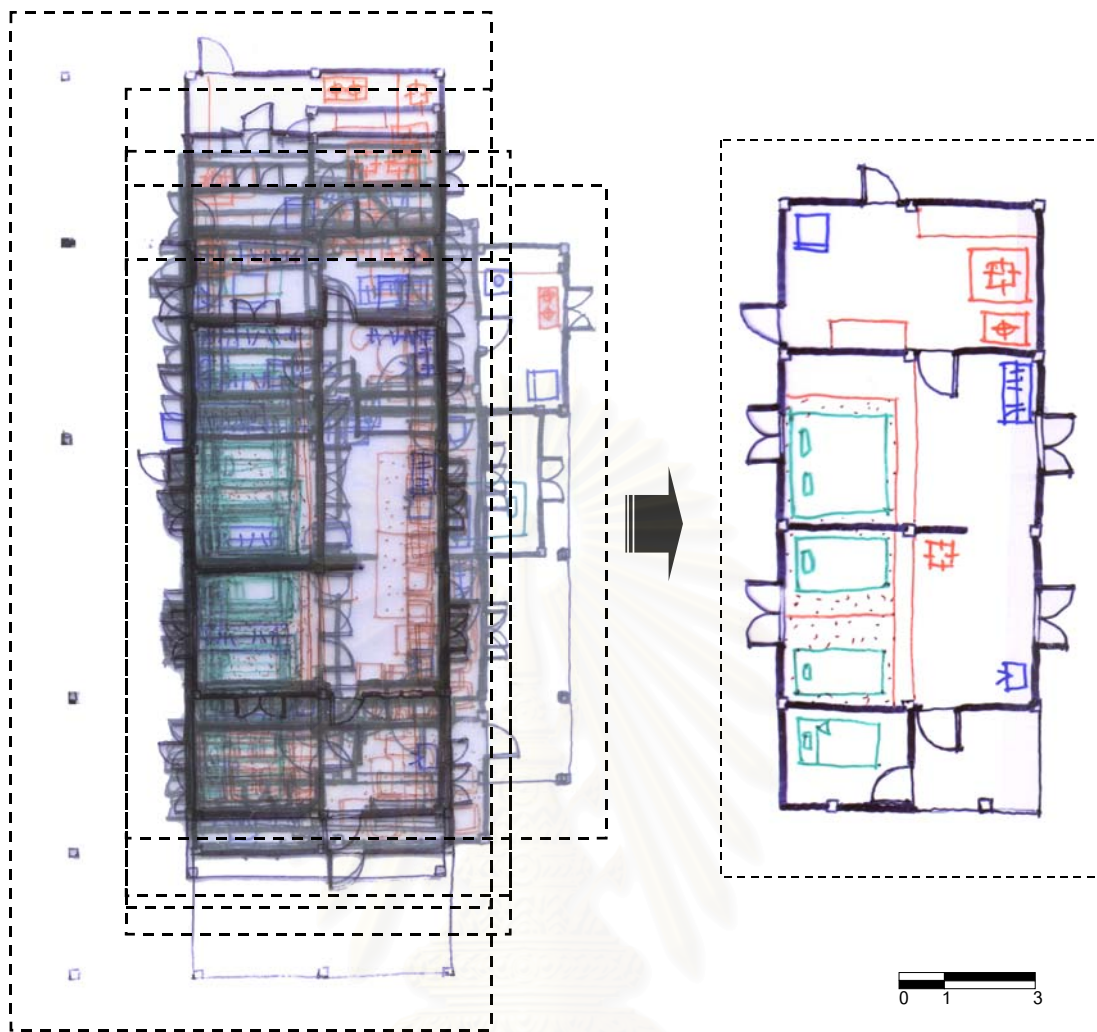

รูปที่ 5.56 บ้านรูปแบบ 2 จากการซ้อนทับของส่วนนอนด้านขวา จำนวน 8 หลัง

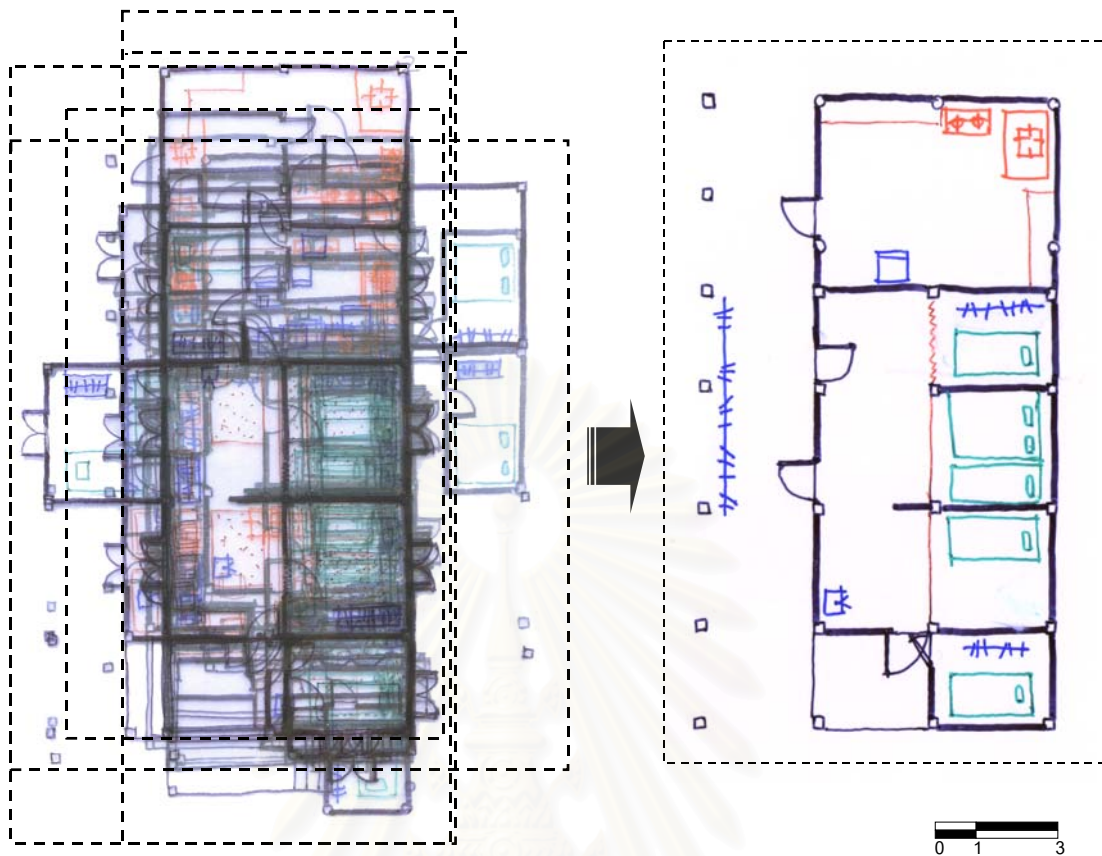
จากการซ้อนทับผังเรือนรูปแบบที่ 2 นี้ พบว่า ลักษณะการจัดพื้นที่ใช้สอยเป็นการจัดพื้นที่ส่วนประกอบอาคารไว้ในตำแหน่งด้านหลังของเรือนนอนทุกหลัง แต่พื้นที่ใช้สอยภายในเรือนยังคงมีการจัดลักษณะเดียวกับรูปแบบแรก คือมีลักษณะการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในส่วนนอนจัดวางที่นอนในตำแหน่งที่ใกล้เคียงกัน แต่พื้นที่โถงนั้นได้มีการย้ายตำแหน่งเตาไฟโบราณไปไว้ในครัว แต่ภายในเรือนนอนยังคงมีกะบะดินอัดแน่นไว้รองขณะก่อไฟ เพื่อป้องกันไฟลุกลามไหม้บ้าน ขณะใช้ให้ความอบอุ่นร่างกายยามหนาว และในพื้นที่ส่วนนี้ก็จะมีการจัดเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น โทรทัศน์ และตู้เย็นในทิศทางเดียวกัน แต่ไม่ใช่ตำแหน่งเดียวกัน และเป็นผังเรือนของบ้านที่นับถือศาสนาบรรพบุรุษ

รูปแบบที่ 3 เรือนประยุกต์ แบบต่อเติมห้องนอน

ส่วนใหญ่เป็นบ้านชั้นเดียว และบ้านยกพื้นเตี้ย เช่นกัน ซึ่งมีทั้งหมด 35 หลัง เป็นบ้านที่มีการต่อเติมพื้นที่ใช้สอยเพื่อเป็นห้องนอนลูก และเพื่อช่วยให้สามารถมองเห็นลักษณะการจัดพื้นที่ใช้สอยส่วนต่างๆ ได้ชัดเจนมากขึ้น จึงแยกย่อยเป็น 2 แบบ คือ แบบส่วนนอนอยู่ด้านซ้าย 17 หลัง (ดูรูปที่ 5.57 ประกอบ) และ แบบส่วนนอนอยู่ด้านขวา 18 หลัง (ดูรูปที่ 5.58 ประกอบ)

รูปที่ 5.57 บ้านรูปแบบ 3 จากการซ้อนทับของส่วนนอนด้านซ้าย จำนวน 17 หลัง

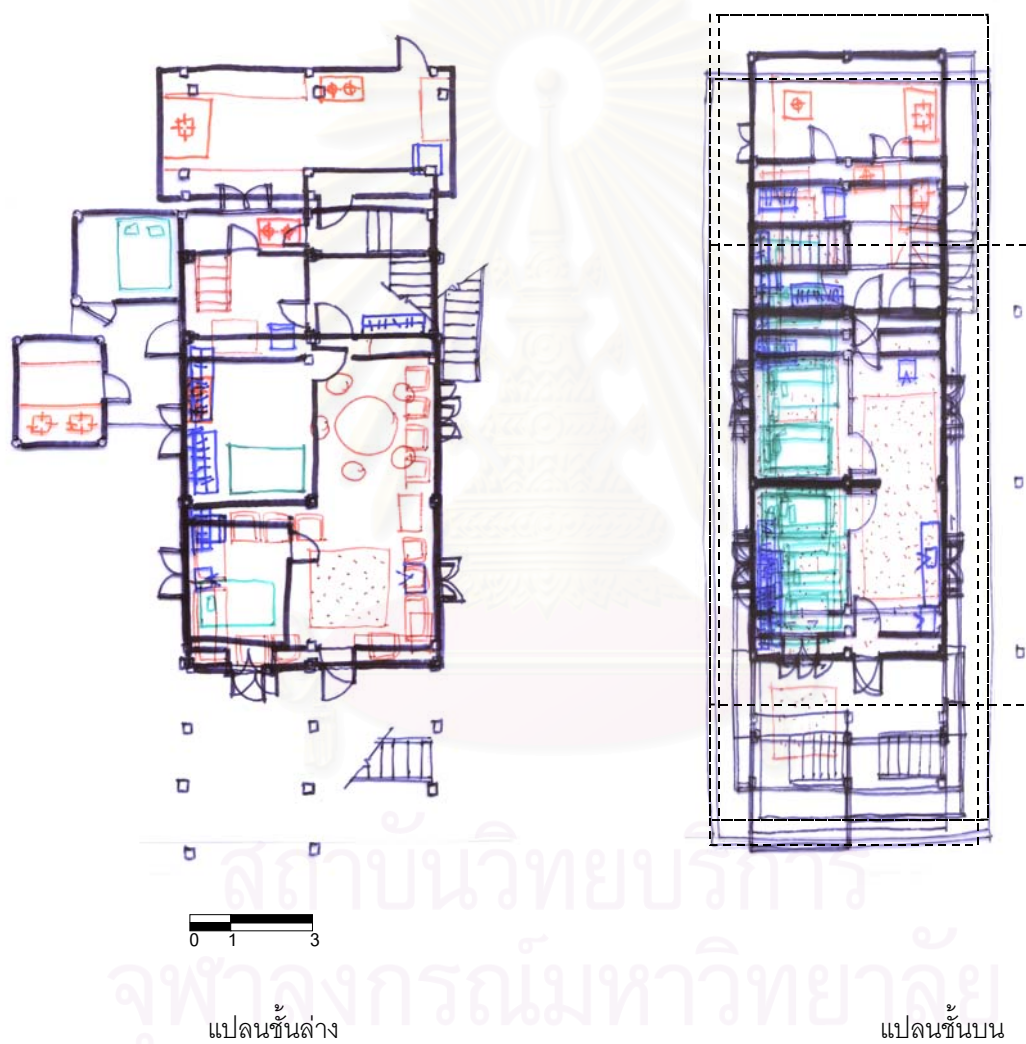

รูปที่ 5.58 บ้านรูปแบบ 3 จากการซ้อนทับของส่วนนอนด้านขวา จำนวน 18 หลัง

จากการซ้อนทับผังเรือนรูปแบบที่ 3 นี้ พบว่า ลักษณะการจัดพื้นที่ใช้สอยเป็นการจัดพื้นที่ เหมือนกับการจัดพื้นที่รูปแบบที่ 2 แต่มีการต่อเติมพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนเพิ่มคือ ส่วนนอน เนื่องจากมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวมากขึ้น ภายในเรือนนอนยังคงมีลักษณะการจัดพื้นที่ใช้สอย ตำแหน่งที่ใกล้เคียงกันกับรูปแบบที่ 1 และ 2 ทั้งพื้นที่ส่วนนอนและส่วนโถงซึ่งมีการจัดเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น โทรทัศน์ และตู้เย็นในทิศทางเดียวกัน ส่วนพื้นที่ประกอบอาหารมีการจัดวางตำแหน่งไว้ด้านหลังของเรือนนอนเช่นเดียวกับผังเรือนรูปแบบที่ 2 และเป็นผังเรือนของบ้านที่นับถือศาสนาบรรพบุรุษทุกเรือน

รูปแบบที่ 4 การซ้อนทับของบ้าน 2 ชั้น

บ้านประเภทนี้เป็นบ้าน 2 ชั้นทั้งหมด ซึ่งมีจำนวน 8 หลัง และเพื่อช่วยให้สามารถมองเห็นลักษณะการจัดพื้นที่ใช้สอยส่วนต่างๆ ได้ชัดเจนมากขึ้น จึงแยกย่อยเป็น 2 แบบ คือ แบบส่วนนอนอยู่ด้านซ้าย 5 หลัง (ดูรูปที่ 5.59 ประกอบ) และ แบบส่วนนอนอยู่ด้านขวา 3 หลัง (ดูรูปที่ 5.60 ประกอบ)

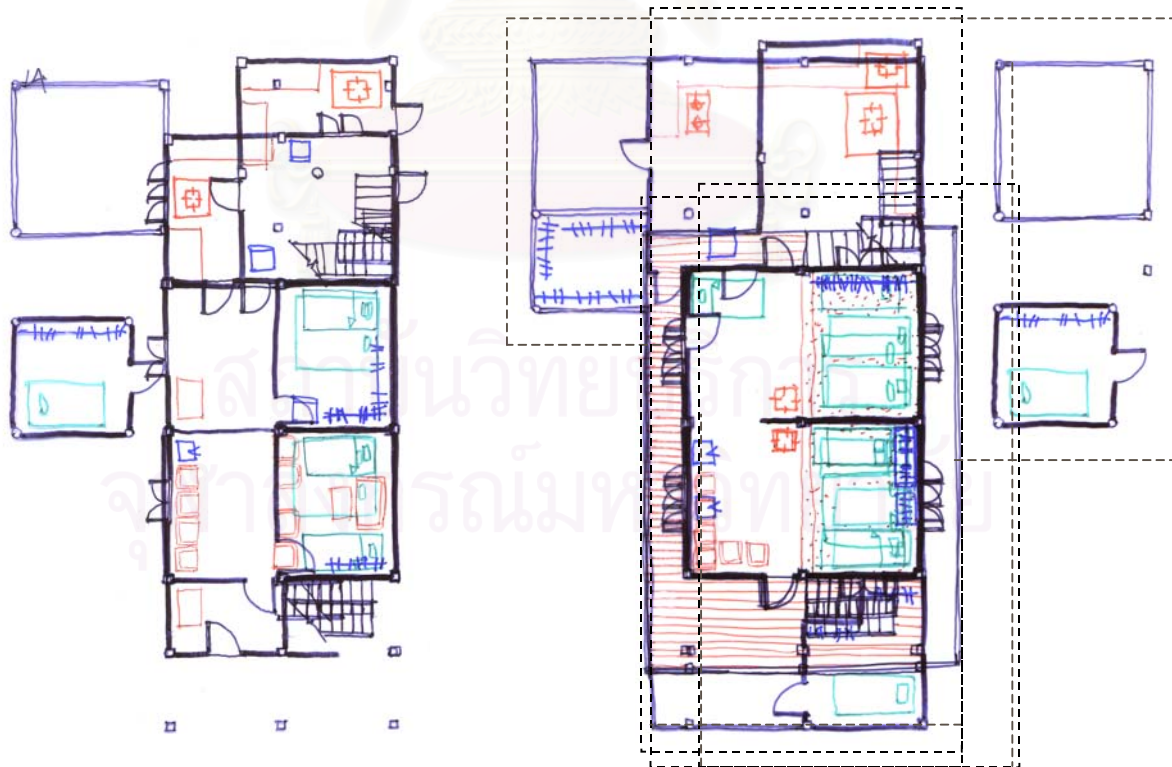

แปลนชั้นล่าง

แปลนชั้นบน

รูปที่ 5.58 บ้านรูปแบบ 4 จากการซื้อพื้นที่ของสวนนวดด้านซ้าย จำนวน 5 หลัง

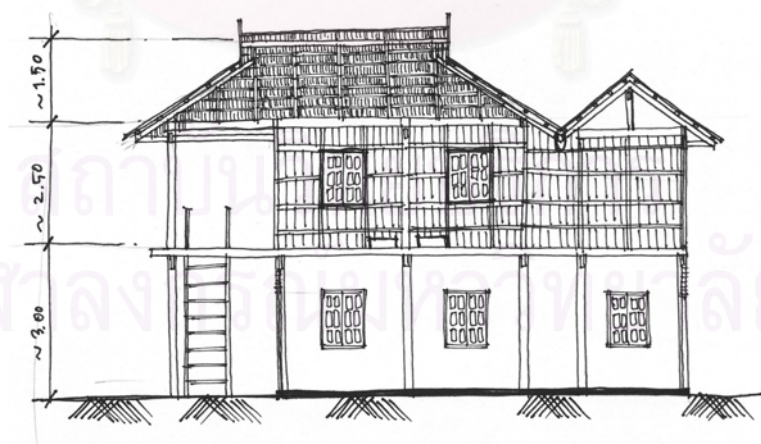
แปลนชั้นล่าง

แปลนชั้นบน

แปลนชั้นล่าง

แปลนชั้นบน

รูปตัด

รูปที่ 5.60 บ้านรูปแบบ 4 จากการซ้อนทับของส่วนนอนด้านขวา จำนวน 3 หลัง

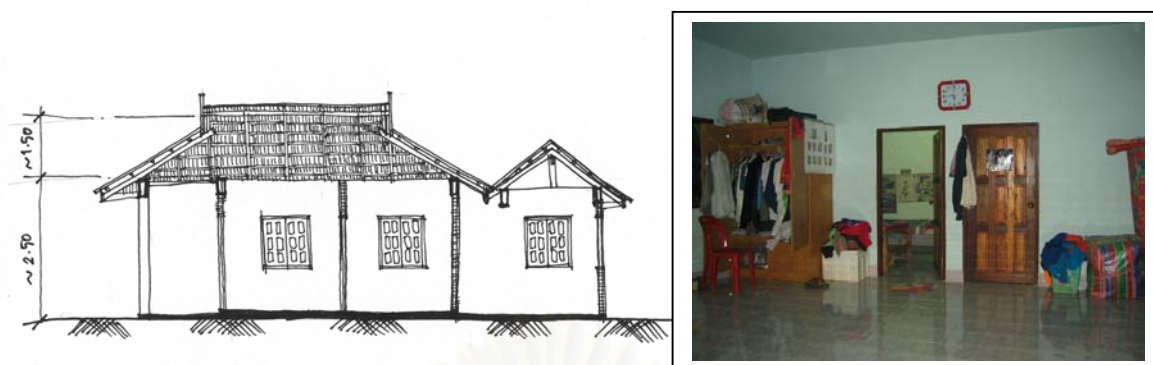
จากภาพการซ้อนทับผังเรือนรูปแบบนี้ การจัดผังพื้นที่ชั้นบนส่วนใหญ่ใช้เป็นพื้นที่ส่วนนอน ซึ่งมีเค้าโครงผังเรือนของรูปแบบที่ 1 คือ มีพื้นที่ส่วนนอนและโถงจัดพิธีกรรม ส่วนชั้นล่างมีการจัดพื้นที่ใช้สอยเพิ่มเติมเพื่อรองรับการใช้ประโยชน์เพิ่มมากขึ้น ซึ่งลักษณะการจัดพื้นที่ใช้สอยจะแตกต่างกันไปตามลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมครอบครัว โดยในผังชั้นล่างส่วนใหญ่จะประกอบด้วยพื้นที่ส่วนนอน ห้องรับแขก ห้องนั่งเล่น และห้องเก็บของ เป็นต้น และเป็นผังเรือนของบ้านที่นับถือศาสนาบรรพบุรุษ

รูปแบบที่ 5 การซ้อนทับของบ้านชั้นเดียวแบบอื่นๆ

ส่วนใหญ่เป็นบ้านชั้นเดียว และบ้านยกพื้นเตี้ย มีจำนวน 6 เป็นบ้านที่มีครัวอยู่นอกบ้านทั้งหมด แต่ลักษณะการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในจะไม่เหมือนกับ 4 รูปแบบแรก โดยเฉพาะพื้นที่ส่วนนอน (ดูรูปที่ 5.61 ประกอบ)

0 1 3

รูปที่ 5.61 การซ้อนทับของบ้านรูปแบบอื่นๆ จำนวน 6 หลัง

จากภาพการซ้อนทับผังเรือนรูปแบบนี้ จะพบว่ามีความแตกต่างจากผังเรือน รูปแบบแรกค่อนข้างชัดเจน ในส่วนของการจัดพื้นที่ส่วนห้องนอน โดยมีการย้ายจากด้านข้างมาจัดในตำแหน่งด้านหลัง เพื่อความมิดชิด และยืดขยายส่วนโถงให้มีขนาดของพื้นที่ทำกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น โดยพบว่าเป็นลักษณะเรือนของชาวบ้านที่นับถือศาสนาคริสต์เป็นส่วนใหญ่

ตารางที่ 5.3 ลักษณะที่อยู่อาศัยตามการใช้สอยพื้นที่

ลักษณะที่อยู่อาศัย	ลักษณะการจัดผังใช้สอยพื้นที่	จำนวน (หลัง)	เฉลี่ยร้อยละ (%)
รูปแบบที่ 1 เรือนแบบดั้งเดิม (ครัวอยู่ในบ้าน)	ส่วนนอนอยู่ด้านซ้าย	6	7.59%
	ส่วนนอนอยู่ด้านขวา	6	7.59%
รูปแบบที่ 2 บ้านแบบประยุกต์ (ครัวอยู่นอกบ้าน)	ส่วนนอนอยู่ด้านซ้าย	10	12.66%
	ส่วนนอนอยู่ด้านขวา	8	10.13%
รูปแบบที่ 3 บ้านแบบประยุกต์ (แบบเพิ่มห้องนอน)	ส่วนนอนอยู่ด้านซ้าย	17	21.52%
	ส่วนนอนอยู่ด้านขวา	18	22.79%
รูปแบบที่ 4 บ้าน 2 ชั้น	ส่วนนอนอยู่ด้านซ้าย	5	6.33%
	ส่วนนอนอยู่ด้านขวา	3	3.80%
รูปแบบที่ 5 บ้านแบบอื่นๆ	แบบอื่นๆ	6	7.59%
รวม		79	100.00%

จากตารางสรุป ลักษณะที่อยู่อาศัยตามการจัดพื้นที่ใช้สอย ทั้ง 5 รูปแบบ พบว่า การจัดผังพื้นที่ใช้สอยรูปแบบที่ 1, 2, 3 และ 4 เป็นรูปแบบของการจัดผังเรือนแบบดั้งเดิม โดยผังรูปแบบที่ 1 เป็นลักษณะการจัดพื้นที่ภายในที่เกิดจากความจำเป็นพื้นฐานในการอยู่อาศัย ดังนั้น บ้านรูปแบบนี้จึงมีลักษณะการจัดพื้นที่ใช้สอยเป็นแปลนชนิดเปิด (Open Plan) ที่เป็นอิสระไม่ถูกบังคับด้วยตัวผนังหรือส่วนกั้นประโยชน์ใช้สอยใดๆ จนมากเกินไป ฉะนั้นในอาคารที่ใช้แปลนเปิดนี้ส่วนใช้ประโยชน์ใดๆ ก็ตามที่ไม่ต้องการความมิดชิดหรือความเป็นส่วนตัว (Privacy) เต็มที่ มักจะมาอยู่รวมกันโดยไม่ต้องแยกเป็นห้องต่างหาก ดูได้จากการจัดเครื่องเรือน คือ มีพื้นที่ห้องโถง มีส่วนใช้งานเพียงห้องโถงห้องเดียว การจัดแบ่งประโยชน์ใช้สอยใช้จัดแบ่งตามส่วนต่างๆ ของห้องโถงนั้น เป็นเนื้อที่บริเวณประกอบอาหารและกินอาหาร เนื้อที่เก็บของ ส่วนที่กั้นเฉพาะจะเป็นพื้นที่ส่วนนอนชาย-หญิง เท่านั้น เพื่อที่จะสามารถทำให้ที่ว่างสนองประโยชน์ใช้สอยได้เต็มที่ ดังนั้นลักษณะการอยู่อาศัยจึงเป็นอย่างเช่นในอดีต

ส่วนการจัดผังพื้นที่ใช้สอยรูปแบบที่ 2 และ 3 เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากรูปแบบที่ 1 ซึ่งมีเค้าโครงเรือนแบบดั้งเดิม แตกต่างกันตรง ผังเรือน 2 รูปแบบนี้ มีการแบ่งแยกพื้นที่เฉพาะส่วนตามประโยชน์ใช้สอย โดยกั้นแยกออกจากส่วนอื่นๆ แน่นนอน คือ ห้องครัว และห้องนอน เห็นได้เป็นที่ว่างที่เกิดเป็นห้อง คือ ที่ว่างย่อยๆ ในส่วนต่างๆ มาจับกลุ่มกัน แล้วกั้นด้วยผนัง แผงกั้น หรือเครื่องเรือน เพื่อให้มีความเป็นสัดส่วน ส่วนเรือนรูปแบบที่ 4 ก็เช่นกัน เป็นการเรือนที่พัฒนามาจากเรือนรูปแบบที่ 1 ในการจัดผังพื้นเรือนชั้นบน และผังพื้นที่ชั้นล่างเกิดขึ้นโดยความต้องการพื้นที่ใช้สอยเพิ่มมากขึ้น เป็นเรือน 2 ชั้น

และบ้านรูปแบบที่ 5 นั้น เป็นรูปแบบที่ต่างจาก 4 รูปแบบแรก โดยคาดว่าเกิดจากกิจกรรมที่ต่างจากแบบเดิม เนื่องด้วยการเปลี่ยนศาสนาเป็นศาสนาคริสต์แทนการนับถือบรรพบุรุษ ดังนั้นความเชื่อเกี่ยวกับการจัดผังพื้นเรือนจึงเลือนหายไป ไม่มีพื้นที่บูชาแบบดั้งเดิม เปลี่ยนเป็นพื้นที่สำหรับประกอบกิจกรรมทางศาสนาคริสต์แทน เป็นกลุ่มที่ได้พบปะผู้คนหลากหลายมากขึ้นมีการเข้าโบสถ์ทุกวันอาทิตย์ เช่นคนพื้นราบ อาจเป็นสาเหตุหนึ่งของการรับรู้สิ่งสมัยใหม่เข้ามา และเป็นผลให้ตัวเรือนปรับเปลี่ยนตามพฤติกรรมการใช้พื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไป

5.4 ลักษณะสังคมของผู้อยู่อาศัย

จากการสังเกตและการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการอยู่อาศัย และปัญหาในการอยู่อาศัย ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับ จำนวนผู้อยู่อาศัย ระยะเวลาในการอยู่อาศัยบ้านหลังนี้ การก่อสร้างปรับปรุงที่ผ่านมา ระบบการก่อสร้าง และความถี่ดั้งเดิม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

5.4.1 จำนวนสมาชิกในบ้าน

จากการสัมภาษณ์พบว่า บ้าน 1 หลังจะมีผู้อยู่อาศัย ที่เป็นครอบครัวเดี่ยว 36 หลัง 2 ครอบครัว 30 หลัง มากกว่า 2 ครอบครัว 11 หลัง เฉลี่ยครอบครัวละ 7-9 คน (ดูตารางที่ 5.1 ประกอบ) โดยการอยู่อาศัยบ้านหลังปัจจุบันเกือบทั้งหมดอาศัยอยู่บนที่ดินปัจจุบันเป็นเวลาประมาณ 15 ปี เนื่องจากมีการโยกย้ายหมู่บ้านมาตั้งถิ่นฐานพร้อมกัน ณ ที่ตั้งหมู่บ้านปัจจุบัน และจะมีบ้าน จำนวน 5 หลัง ที่เข้ามาอยู่อาศัยใหม่ โดยอายุบ้านเฉลี่ย 3 ปี

ตารางที่ 5.4 แสดงจำนวนอาคารและจำนวนผู้อยู่อาศัยในรูปแบบอาคารต่างๆ

รูปแบบอาคาร	จำนวนอาคาร		จำนวนผู้อยู่อาศัย (คน)	เฉลี่ยผู้อยู่อาศัย ต่ออาคาร (คน)
	จำนวนหลัง	ร้อยละ		
1. บ้านชั้นเดียว	63	79.75%	395	7
2. บ้านชั้นเดียวยกพื้น	9	11.39%	95	8
3. บ้าน 2 ชั้น	7	8.86%	68	9
รวม	79	100%	558	8

5.4.2 การดำเนินชีวิตประจำวัน

ชีวิตประจำวันของชาวอำเภอในอดีตนั้น ผู้หญิงจะตื่นตั้งแต่ท้องฟ้าจางสว่าง เพื่อดำข้าว ตักน้ำ ทำอาหาร เอาข้าวให้ไก่ เอาอาหารให้หมู ส่วนพวกผู้ชายนั่งสูบยากล้องรอบๆ เตาไฟ หลังจากกินอาหารเช้าแล้วก็ไปไร่ ให้คนแก่และเด็กอยู่เฝ้าบ้าน ตอนเย็นกลับจากไร่ ผู้หญิงก็จะสาดะวนกับการหาฟืน ตักน้ำ เอาข้าวให้ไก่ ทำอาหารให้สมาชิกในครอบครัวอีก และเมื่อว่างจะใช้เวลาว่างนั่งเล่นกับลูกหลานที่ชานบ้านหรือหลังบ้าน หลังจากกินอาหารเย็นแล้ว บรรดาชาวก็ผู้อาวุโสจะนั่งสนทนาอยู่ข้างเตาไฟภายในบ้าน จิบน้ำชาหรือไม้ก็สูบยาเส้น ส่วนพวกหนุ่มสาวพากันไปนั่งร้องเพลงสนทนากันอยู่บนม้านั่งหรือขอนไม้ ณ ลานสาวกอดนี้คือวิถีชีวิตในอดีต

แต่จากการสังเกตพฤติกรรมการอยู่อาศัยในปัจจุบันและจากการสัมภาษณ์พูดคุยพบว่า ในลักษณะการอยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่า หมู่บ้านอีก่อปากกล้วย ยังคงมีรูปแบบวิถีชีวิตคล้ายในอดีต โดยสามารถจำแนกพฤติกรรมการอยู่อาศัยได้ 2 รูปแบบ คือ กลุ่มแรกเป็นชาวบ้านที่ออกไปทำงานนอกบ้านและนอกพื้นที่ ส่วนกลุ่ม 2 เป็นชาวบ้านที่ไม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน โดยมีรายละเอียดดังนี้

กลุ่ม 1 ชาวบ้านที่ออกไปทำงาน แบ่งออกเป็น

- ชาวบ้านที่ออกไปทำงานนอกบ้าน ส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านที่ประกอบอาชีพ รับจ้างทั่วไป รับจ้างที่ศูนย์วิจัย เก็บเมล็ดกาแฟ เกษตรกรรมในพื้นที่ และค้าขาย คนกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่ออกไปทำงานในพื้นที่รอบๆ หมู่บ้าน เช่น สำนักงานโครงการฯ ต้นไม้ใหญ่ และ กม.12 เป็นต้น คนกลุ่มนี้จะออกไปทำงานในตอนเช้าและกลับมาในตอนเย็น ส่วนใหญ่จะตื่นนอนแต่เช้า ประมาณตีสี่ครึ่งถึงหกโมงเช้า จะไม่ค่อยอาบน้ำในตอนเช้า ผู้หญิงจะตื่นก่อนเพื่อทำกับข้าว เมื่อกินอาหารเสร็จแล้วจะออกไปทำงานประมาณแปดโมงเช้า โดยส่วนใหญ่จะเดินไปทำงาน หรือใช้รถจักรยานยนต์เป็นยานพาหนะ จะมีใช้รถปิกอัพบ้างเป็นส่วนน้อย สำหรับคนที่มีพื้นที่เกษตรกรรมเป็นของตนเองเพื่อใช้ส่งผลผลิต เช่น ข้าว และลิ้นจี่ เป็นต้น และจะกลับมาถึงบ้าน ประมาณห้าโมงถึงหกโมงเย็น ส่วนใหญ่เมื่อกลับมาจะอาบน้ำก่อนทำงานบ้านอื่นๆ ผู้หญิงจะเป็นคนทำกับข้าวในตอนเย็น และกินข้าวกันประมาณหนึ่งทุ่ม และนอนประมาณสองทุ่มถึงสี่ทุ่มครึ่ง

- ชาวบ้านที่ออกไปทำงานนอกพื้นที่ ส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านที่ประกอบอาชีพรับจ้างนอกพื้นที่ เช่น กรุงเทพฯ เชียงใหม่ ใต้หวัน มาเลเซีย เป็นต้น คนกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มอยู่อาศัยในพื้นที่แบบชั่วคราว จะเป็นลักษณะที่ว่าไปทำงานเป็นเวลานาน ปีหนึ่งๆ จะกลับบ้านในช่วงงานสำคัญประจำปีของเผ่า หรือเกี่ยวกับเอกสารสำคัญของโครงการฯ เท่านั้น ดังนั้น ลักษณะการอยู่อาศัยจึงมีเพียงพื้นที่นอนที่ทางครอบครัวยังคงมีการจัดแบ่งพื้นที่ไว้ให้เมื่อกลับมาบ้าน และในบางหลังก็ทำเป็นห้องเก็บของชั่วคราว

กลุ่ม 2 ชาวบ้านที่ไม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน

ส่วนใหญ่จะผู้สูงอายุซึ่งจะอยู่บ้านเลี้ยงหลาน เลี้ยงสัตว์ ไม่มีรายได้ หรือได้รับเบี้ยเลี้ยงจากโครงการฯ และจะมีบางกลุ่มที่ทำงานหัตถกรรมอยู่กับบ้าน เช่น ทำแก้อี้ไม้ไผ่สาน เย็บผ้าเพื่อให้ลูกเขาไปขาย เป็นต้น ส่วนเด็กเล็กนั้นก็วิ่งเล่นในหมู่บ้านเกือบทั้งวัน การดำเนินชีวิตประจำวันก็จะเป็นลักษณะเดียวกับคนกลุ่มที่ 1 เพียงแต่ทำงานอยู่กับบ้าน

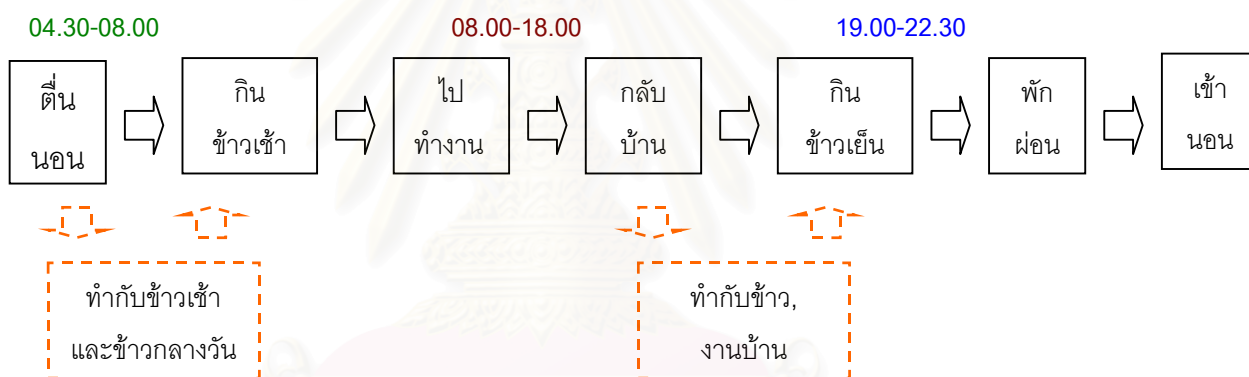
จากการสังเกตพบว่า บ้านทุกหลังจะมีคนกลุ่มที่ 1 อาศัยอยู่เป็นส่วนใหญ่ รองลงมาเป็นคนกลุ่มที่ 3 และมีคนกลุ่มที่ 2 เป็นส่วนน้อย แต่ปัจจุบันคนกลุ่มที่ 1 เริ่มออกไปทำงานนอกพื้นที่เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากมีรายได้มากกว่าการทำงานในพื้นที่ และเมื่อไปทำงานประมาณ 1-2 ปี กลับมาก็จะปรับปรุงซ่อมแซมบ้านโดยมีการนำวัสดุที่มีความถาวรมาใช้ในการก่อสร้างต่อเติม บ้านทุกหลังจะมีพฤติกรรมการอยู่อาศัยคล้ายๆ กัน คือ ตื่นนอนประมาณตีสี่ครึ่งถึงหกโมงเช้า จะไม่ค่อยอาบน้ำในตอนเช้า ส่วนใหญ่จะอาบน้ำตอนเย็น ผู้หญิงจะเป็นคนทำกับข้าวทั้งเช้าและเย็น เมื่อกินข้าวเสร็จจะออกไปทำงานประมาณแปดโมงเช้า โดยเดินทางไปทำงาน หรือใช้รถจักรยานยนต์เป็นส่วนใหญ่ และรถปิกอัพบ้าง จะกลับมาถึงบ้านประมาณสี่โมงครึ่งถึงห้าโมงเย็น ในตอนเย็นจะเป็นช่วงเวลาทำงานบ้าน เช่น ทำความสะอาดบ้าน ซักผ้า เป็นต้น จะกินข้าวกันประมาณหนึ่งทุ่ม และถ้าเป็นคนทำงานจะนอนหนึ่งทุ่ม ส่วนผู้หญิงและเด็กวัยรุ่นจะนอนประมาณสี่ทุ่มครึ่ง เนื่องจากดูโทรทัศน์ก่อนนอน และพบว่า ในบางวันกลุ่มผู้ชายวัยทำงานจะออกไปนั่งคุยกับกลุ่มเพื่อนบ้าน (เท่าที่สังเกตจะเป็นกลุ่มผู้ชายล้วน) ในช่วงเย็นหลังเลิกงาน หรือหลังจากทานข้าวเย็นแล้ว ส่วนกลุ่มเด็กผู้ชายในตอนเย็นจะไปเล่นกีฬาที่ลานกิจกรรมหรือสนามกีฬาใกล้ๆ หมู่บ้าน และตอนหัวค่ำบางครั้งจะออกไปเที่ยวนอกบ้านกับกลุ่มเพื่อนผู้ชาย ส่วนกลุ่มเด็กผู้หญิงจะไม่ได้ออกนอกบ้านในเวลากลางคืน

ตารางที่ 5.5 แสดงพฤติกรรมการอยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่า บ้านอีก่อปากกล้วย

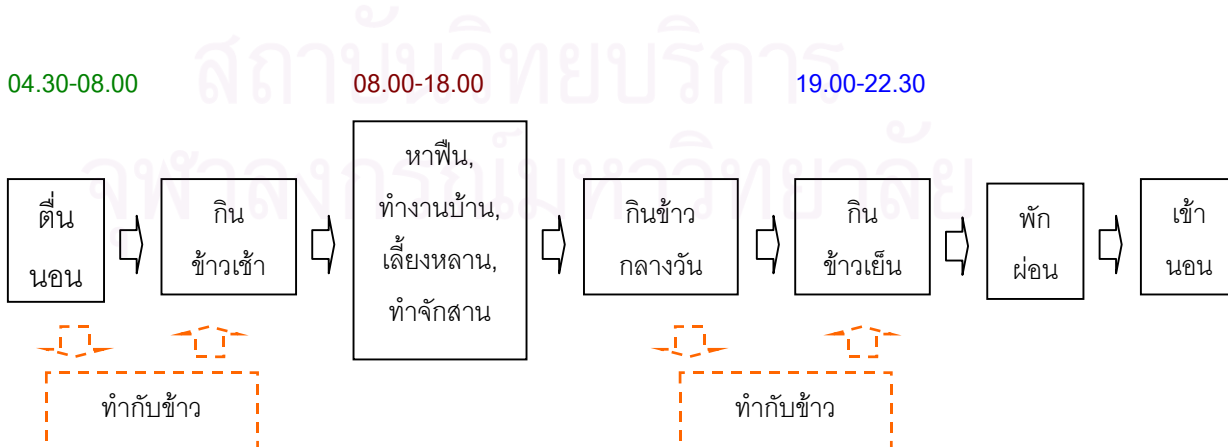
กลุ่มคน	ช่วงระยะเวลา		
	0.01-8.00	8.01-16.00	16.01-24.00
-ชาวบ้านที่ออกไปทำงานนอกบ้าน	-ผู้หญิง ตื่นนอนประมาณ ตี 4 ครึ่ง-ตี 5 เพื่อทำกับข้าว สำหรับกินทั้งตอนเช้าและข้าวกล่องสำหรับกลางวัน -ผู้ชาย ตื่นนอน ประมาณ 6.30-7.00 น. -กินข้าวเช้า -ไปทำงาน ประมาณ 7.00-8.00 น.	-ทำงาน -กินข้าวกลางวันทำงาน (ข้าวกล่อง)	-กลับถึงบ้าน ประมาณ 16.30 น. -อาบน้ำ, ซักผ้า -ผู้หญิงทำกับข้าว, ทำความสะอาดบ้าน -ให้อาหารไก่, หมู (กรณีมีสัตว์เลี้ยง) -กินข้าวเย็น ประมาณ 19.00 น. -พักผ่อน ดูโทรทัศน์ นั่งเล่น พูดคุยกับคนในครอบครัว -นอน 20.00-22.30 น.

กลุ่มคน	ช่วงระยะเวลา		
	0.01-8.00	8.01-16.00	16.01-24.00
-ชาวบ้านที่ไม่ออกไปทำงานนอกบ้าน	-ผู้หญิง ตื่นนอน ประมาณ ตี 4 ครึ่ง-ตี 5 เพื่อทำกับข้าว -ผู้ชาย ตื่นนอน ประมาณ 6.30-7.00 น. -กินข้าวเช้า	-อยู่บ้านเลี้ยงหลาน -ทำงานหัตถกรรม เช่น เย็บผ้า สานแก้อั้วไม้ไผ่ -กินข้าวกลางวัน -พักผ่อน -ทำความสะอาดบ้าน -ให้อาหารไก่, หมู (กรณีมีสัตว์เลี้ยง)	-อาบน้ำ, ซักผ้า -กินข้าวเย็น ประมาณ 19.00 น. -พักผ่อน ดูโทรทัศน์ นั่งเล่น พูดคุยกับคนในครอบครัว -นอน 20.00-22.30 น.

กลุ่มที่ 1 ชาวบ้านที่ออกไปทำงานนอกบ้าน

กลุ่มที่ 2 ชาวบ้านที่ไม่ออกไปทำงานนอกบ้าน

จากการศึกษาพบว่า การดำเนินชีวิตในปัจจุบันของคนแต่ละประเภทมีวิถีชีวิตที่ค่อนข้างเป็นแบบสมัยก่อน โดยผู้ชายและผู้หญิงจะมีพฤติกรรมที่ต่างกันในเรื่องของการประกอบอาหาร ซึ่งเกิดจากความเคยชินในอดีตที่ฝ่ายหญิงจะต้องเป็นคนทำงานบ้านและทำกับข้าว เป็นต้น

รูปที่ 5.62 ผู้เฒ่าที่ทำงานเย็บผ้าที่บ้าน เพื่อให้ลูกสะใภ้ไปขาย

รูปที่ 5.63 ผู้เฒ่ากำลังตำหอยวกกล้วย เพื่อเป็นอาหารหมู (หลังจากทำกับข้าวตอนเย็น)

รูปที่ 5.64 เวลาว่างของกลุ่มแม่บ้าน (วันหยุด) จึงนั่งคุยกันในครอบครัว

รูปที่ 5.65 แม่เฒ่าซึ่งไม่สามารถทำงานได้แล้ว (อยู่บ้านเฉยๆ) ได้รับเบี้ยประกัน

รูปที่ 5.66 พ่อเฒ่าทำงานจักสานเพื่อนำไปขาย

รูปที่ 5.67 การพบปะสังสรรค์ยามเย็นของกลุ่มผู้ชายชาวอาซา

รูปที่ 5.68 แม่บ้านช่วยกันทำกับข้าวในตอนเย็น

รูปที่ 5.69 แม่เฒ่าอยู่บ้านเลี้ยงหลาน

รูปที่ 5.70 การช่วยกันประกอบอาหารสำหรับเลี้ยงคนในหมู่บ้านที่มาช่วยกันสร้างบ้าน

รูปที่ 5.71 อาหารที่นำมาเลี้ยงชาวบ้านในวันเลี้ยงขึ้นบ้านใหม่

ตารางที่ 5.6 แสดงลักษณะการอยู่อาศัย รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี ที่มีความสัมพันธ์กับรูปแบบที่อยู่อาศัยและการเลือกใช้วัสดุในปัจจุบันของกลุ่มคนแต่ละประเภท

ประเภทชาวบ้าน	รายได้ (บาท/ครอบครัว/ปี)	รูปแบบที่อยู่อาศัย			วัสดุที่ใช้ในการสร้างบ้าน		
		บ้านดั้งเดิม	บ้านประยุกต์	บ้านสมัยใหม่	ไม้ถาวร	กิ่งถาวร	ถาวร
ชาวบ้านที่ออกไปทำงานนอกบ้าน	300,000-480,000		✓	✓		✓	✓
ชาวบ้านที่ออกไปทำงานนอกพื้นที่	150,000-300,000	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ชาวบ้านที่ไม่ออกไปทำงานนอกบ้าน	30,000-150,000	✓	✓		✓	✓	

จากตารางข้างต้น พบว่า กลุ่มคนที่ออกไปทำงาน แบ่งได้ 2 กลุ่มใหญ่คือ *กลุ่มคนที่ออกไปทำงานนอกบ้าน* ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง เกษตรกรรม และค้าขายในพื้นที่ ซึ่งมีรายได้อยู่ระหว่าง 150,000-300,000 บาทต่อครอบครัวต่อปี เป็นกลุ่มคนที่มีรูปแบบที่อยู่อาศัยหลากหลายรูปแบบ และมีการเลือกใช้วัสดุทั้งกึ่งถาวรและแบบถาวรในการสร้างบ้าน ประกอบด้วย บ้านดั้งเดิม กึ่งถาวรชั้นเดียวติดพื้น บ้านประยุกต์กึ่งถาวรชั้นเดียวติดพื้น บ้านประยุกต์กึ่งถาวรชั้นเดียวยกพื้น บ้านประยุกต์ 2 ชั้น บ้านถาวรชั้นเดียวติดพื้น และจากการสัมภาษณ์พบว่า หากมีรายได้เพิ่มขึ้นก็จะทำการปรับปรุงที่อยู่อาศัยให้มีความถาวรมากขึ้น โดยการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยเกิดจากการมีรายได้เพิ่มขึ้น และเป็นการประยุกต์สิ่งทีรับรู้จากภายนอกเข้ามาใช้กับของตนเอง

กลุ่มคนที่ออกไปทำงานนอกพื้นที่ ส่วนใหญ่จะทำงานรับจ้างนอกพื้นที่ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่น เชียงใหม่ กรุงเทพฯ ใต้หวัน และมาเลเซีย เป็นต้น จะกลับบ้านปีละ 1-2 ครั้ง มีรายได้อยู่ระหว่าง 300,000-480,000 บาทต่อครอบครัวต่อปี แต่เดิมคนกลุ่มนี้มีฐานะความเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน แต่เมื่อออกไปทำงานนอกพื้นที่แล้ว มีรายได้เพิ่มมากขึ้น มีเงินส่งให้ทางบ้านเพื่อการอยู่อาศัยที่ดีขึ้น และเพื่อซ่อมแซมที่อยู่อาศัย ดังนั้น รูปแบบที่อยู่อาศัยของคนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จึงเป็นบ้านที่เริ่มมีการเลือกใช้วัสดุถาวรมากขึ้น ประกอบด้วย บ้านประยุกต์กึ่งถาวรชั้นเดียวติดพื้น บ้านประยุกต์กึ่งถาวรชั้นเดียวยกพื้น และบ้านสมัยใหม่ถาวรชั้นเดียวติดพื้น ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยจึงเกิดจากการเลียนแบบบ้านของคนนอกพื้นที่

คนกลุ่มที่ 2 ส่วนใหญ่เป็นคนชรา ซึ่งอาศัยอยู่กับลูกหลาน รูปแบบเรือนจะมีลักษณะเป็นเรือนประยุกต์ใช้วัสดุแบบกึ่งถาวรและถาวร แต่หากอยู่กันลำพังโดยที่ลูกหลานออกไปทำงานนอกพื้นที่นั้น รูปแบบที่อยู่อาศัยยังคงเป็นเรือนดั้งเดิมที่มีการใช้วัสดุแบบไม่ถาวรและวัสดุกึ่งถาวร แต่หากลูกหลานกลับมาจากทำงานนอกพื้นที่ จะทำการปรับปรุงซ่อมแซมเรือนให้มีความถาวรมากขึ้น

5.4.2 การก่อสร้างปรับปรุงบ้าน

การก่อสร้างปรับปรุงบ้าน สามารถแยกออกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ การซ่อมแซมเฉพาะส่วนที่ชำรุดหรือหมดสภาพการใช้งาน และการซ่อมแซมทั้งหลัง จากการสัมภาษณ์พบว่า บ้านดั้งเดิมที่พบในปัจจุบันส่วนใหญ่จะเป็นการซ่อมแซมเฉพาะส่วน โดยเฉพาะหลังคาหญ้าคาที่มีอายุการใช้งาน ประมาณ 1-2 ปี ส่วนโครงสร้างหลักจากเดิมที่ใช้ไม้ เปลี่ยนเป็น เสาคอนกรีตเสริมเหล็ก ตั้งแต่เมื่อครั้งย้ายหมู่บ้าน เมื่อ ปี พ.ศ.2531 ดังนั้นจึงไม่ค่อยพบปัญหาเรื่องเสาเรือน ส่วนผนังและพื้นก็ยังคงใช้วัสดุเดิม (วัสดุไม่ถาวร) และมีบ้านที่ปรับปรุง

ในช่วงระยะเวลา ไม่เกิน 10 ปี มีบ้านที่มีการซ่อมแซมให้มีลักษณะความถาวร จำนวน 50 หลัง โดยมีทั้งแบบซ่อมแซมเป็นส่วนๆ ไป และแบบเปลี่ยนรูปแบบบ้านเป็นบ้านที่มีลักษณะที่ถาวรมากขึ้น ดังเช่นช่วงเวลาที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนาม ก็พบว่า มีบ้านที่ปรับปรุงซ่อมแซมเฉพาะส่วน จำนวน 2 หลัง คือ หลังคาเรือนที่ 72 และ 73 (ดูรูป 5.72 ประกอบ) และบ้านดั้งเดิมกึ่งถาวรที่ยังคงสร้างด้วยวัสดุแบบไม่ถาวรเช่นเดิม คือ หลังคาเรือนที่ 44 (5.73 ประกอบ) เนื่องจากปัจจุบันลูกออกไปทำงานนอกพื้นที่ อยู่กันเพียง 2 ผู้เฒ่า จึงยังคงสร้างแบบดั้งเดิมอยู่ แต่หากลูกกลับมาอาจจะปรับเปลี่ยนเป็นบ้านที่มีการใช้วัสดุถาวรมากขึ้น และบ้านเปลี่ยนรูปแบบเรือนจากบ้านดั้งเดิมที่ใช้วัสดุกึ่งถาวร เป็นบ้านประยุกต์ที่ใช้วัสดุถาวรสร้าง จำนวน 3 หลัง คือ หลังคาเรือนที่ 6, 16/1 และ 26 (ดูรูป 5.74 ประกอบ)

รูปที่ 5.72 กลุ่มชาวบ้านกำลังช่วยกันเปลี่ยนหลังคา หน้ำคาที่หมดสภาพการใช้งาน

รูปที่ 5.73 กลุ่มชาวบ้านที่กำลังรื้อบ้านหลังเก่าที่ วัสดุหมดสภาพการใช้งานแล้ว แต่ก็ จะสร้างโดยใช้วัสดุแบบไม่ถาวรเช่นเดิม

ระบบการก่อสร้างส่วนใหญ่จะเป็นการใช้แรงงานในครัวเรือนหรือคนในหมู่บ้านช่วยกันสร้าง สำหรับการซ่อมแซมบ้านเฉพาะส่วนที่หมดสภาพการใช้งาน และการสร้างบ้านในรูปแบบดั้งเดิม แต่สำหรับการก่อสร้างบ้านที่มีลักษณะการใช้วัสดุถาวรสมัยใหม่ที่มีความซับซ้อนในการก่อสร้างมากขึ้นก็จะจ้างเหมาช่างและแรงงานจากในเมืองมาดำเนินการ

บ้านหลังเก่า เป็นบ้านแบบดั้งเดิม วัสดุไม่ถาวร

บ้านหลังใหม่ กำลังจะสร้างเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก

รูปที่ 5.74 การปลูกสร้างบ้านหลังใหม่ของหลังคาเรือนที่ 16/1 ซึ่งจ้างคนพื้นราบและคนในพื้นที่ช่วยกันสร้าง

5.4.4 ระยะเวลาเชื่อของชาวอาข่าเกี่ยวกับลักษณะที่อยู่อาศัย

ชาวเขาเผ่าอาข่านั้นเป็นกลุ่มชนที่มีการนับถือผีเป็นใหญ่ เชื่อว่าผีทำให้เจ็บป่วยได้ มีทั้งผีดีและผีร้าย ผีดีได้แก่ ผีเรือน ผีหมู่บ้าน ผีไร่ ผีป่า ผีน้ำ ผีภูเขาหลวง โดยเชื่อว่า ผีดีคือดวงวิญญาณบรรพบุรุษ คอยคุ้มครองปกป้องภัย ดังนั้นชาวอาข่าจึงมีความเชื่อในการนับถือผีบรรพบุรุษอย่างเคร่งครัด

ดังนั้น ในการศึกษาถึงระบบความเชื่อของชาวอาข่านี้ จึงเป็นการศึกษาเบื้องต้นจากเอกสารที่ค้นคว้า แล้วนำมาตรวจสอบจากการสัมภาษณ์และสังเกตในขณะลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อยืนยันถึงความเชื่อดั้งเดิมที่ยังคงอยู่หรือเลือนหายไปเล็กน้อยเพียงใด โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับความเชื่อดั้งเดิม ดังนี้

- การเลือกที่ตั้งหมู่บ้านของชาวอาข่านั้น บุคคลสำคัญของหมู่บ้านประกอบด้วยหัวหน้าหมู่บ้าน หัวหน้าพิธีกรรมของหมู่บ้าน (หยื่อมะ) ช่างตีเหล็กและผู้อาวุโสจะหารือกันเพื่อเลือกสถานที่ เมื่อตัดสินใจได้แล้วหัวหน้าพิธีกรรมจะทำพิธีเสี่ยงทายขอสถานที่จากผีเจ้าที่ โดยใช้ไข่ 3 ฟอง ถ้าไข่ฟองแรกที่โยนลงไปกระทบพื้นแตกถือว่าดี แต่ถ้าไม่แตก จะทำการเสี่ยงทายจนครบ 3 ฟอง ถ้าไม่แตกเลยเชื่อว่าผีไม่อนุญาตให้ใช้สถานที่ตั้งหมู่บ้าน แต่ปัจจุบันไม่ปรากฏเนื่องจากการย้ายหมู่บ้านเหมือนสมัยก่อน ความเชื่อนี้จึงไม่สำคัญมากนัก
- ชาวอาข่านิยมปลูกบ้านตามแนวขนานกับความลาดชันของสันเขา หมู่บ้านเล็กๆ อาจมีเพียง 2 แถวซ้อนกัน โดยมีช่องว่างทางเดินไว้ตรงกลางสันเขา ส่วนหมู่บ้านขนาดใหญ่อาจปลูกซ้อนกัน 3-4 แถว แต่ดูแล้วไม่ค่อยมีระเบียบ ปัจจุบันยังคงสามารถพบเห็นการตั้งถิ่นฐานในลักษณะเช่นนี้อยู่ โดยหมู่บ้านปีก่อปากด้วยก็มีลักษณะเช่นนี้
- ภายในตัวบ้านไม่นับชานหน้าบ้าน นิยมปลูกบ้านมีเสาเรียงกัน 3 แถวๆ ละ 3 ต้น ซึ่งเป็นเสาเอก ที่สำคัญจะต้องทำพิธีเส้นไหว้เสมอ ภายในบ้านแบ่งเป็นสัดส่วน แบ่งส่วนนอนผู้ชายและผู้หญิง ปัจจุบันยังคงมีเค้าโครงของเสาหลักแบบดั้งเดิม แต่จะเป็นในลักษณะที่มีการขยายต่อเติมเพื่อตอบสนองการใช้สอยในปัจจุบัน แต่การแบ่งส่วนนอนผู้ชายและผู้หญิงนั้นบ้านที่ยังคงนับถือบรรพบุรุษยังคงยึดถืออย่างเคร่งครัด
- ห้องนอนที่ติดกับประตูหน้าคือห้องนอนผู้ชาย ส่วนมากจะอยู่ทางทิศตะวันออก หรืออยู่ทางถนนที่ผู้คนผ่านไปมา ยังคงมีปรากฏให้เห็นในปัจจุบันที่ห้องนอนฝ่ายชายจะอยู่ด้านหน้าบ้าน แต่การหันหัวไปทางทิศใต้นั้นขึ้นอยู่กับตำแหน่งที่ตั้งของบ้าน

- ห้องนอนฝ่ายหญิงจะมีหิ้งบรรพบุรุษอยู่ติดกับเสาเอก และมีตะกร้าใส่เมล็ดพันธ์พืชสำหรับปลูกในปีต่อไปวางไว้ที่หัวนอน ยังคงมีปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน
- การก่อสร้างหมู่บ้านใหม่ ณ ที่ใดก็ตาม จะต้องให้ชาวบ้านช่วยกันปลูกสร้างบ้านให้กับหัวหน้าพิธีกรรมก่อนผู้อื่น ยังคงความเชื่อนี้อยู่ แต่ปัจจุบันไม่มีการย้ายหมู่บ้านแล้วจึงไม่มีความสำคัญมากนัก
- ในการสร้างบ้านจะเริ่มด้วยพิธียกเสาเอกให้หัวหน้าครัวเรือนหรือบุตรชายคนโตเป็นผู้ทำพิธี โดยใช้ข้าวสาร น้ำ เกลือ และแระเงินอย่างละเล็กน้อยใส่ลงในหลุมก่อนฝังเสา รวมทั้งไข่ไก่ 1 ฟอง ซึ่งมีได้ใส่ลงไปจริง เมื่อยกเสาเอกแล้วจึงเอาหิ้งบรรพบุรุษ (อะพีเปาะเลาะ) ไปผูกติดไว้กับชื่อที่เสาเอก ยังคงมีปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน
- บ้านชาวอาข่านิยมหันหน้าไปทางเดียวกัน ยังคงมีปรากฏให้เห็นบ้างในบางหมู่บ้าน แต่บ้านอีกก็อกปากกล้วยไม่ปรากฏ เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ค่อนข้างใหญ่และมีลักษณะภูมิประเทศที่เป็นข้อจำกัดในการหันหน้าบ้าน
- อาข่าห้ามนำไม้บางประเภทมาสร้างบ้าน คือ ไม้ที่มีเปลือกตาย ไม้ที่ถูกฟ้าผ่า ไม้ที่ถูกไฟไหม้อันเนื่องมาจากฟ้าผ่า ปลูกไม้ที่ยืนตายทั้งต้น เชื่อว่าไม่ดีจะทำให้เจ้าของบ้านเดือดร้อน บ้านอาจถูกไฟไหม้ และห้ามมิให้เอาส่วนปลายยอดของไม้ปักลงดิน ปัจจุบันไม่ค่อยมีปรากฏให้เห็นเนื่องจากการปลูกสร้างบ้านด้วยไม้เริ่มลดน้อยลง
- ไม้ที่ใช้สร้างบ้านหลังเล็กจะนำมาสร้างบ้านใหญ่ไม่ได้ แต่ไม้ที่ใช้สร้างบ้านหลังใหญ่นำไปสร้างบ้านเล็กได้ ปัจจุบันยังคงมีปรากฏให้เห็นบ้าง
- ห้ามบุคคลต่างสกุลปลูกบ้านระหว่างบ้าน 2 หลังที่เป็นพี่น้องกัน ยังคงเป็นความเชื่อที่นับถือกันอย่างเคร่งครัด
- วันแคะและวันกระต่าย ห้ามสร้างบ้าน ถือว่าเป็นวันของอะพีมือแห่ย์ วันพื้นดิน จะขุดดินฝังเสาบ้านไม่ได้ ยังคงยึดถือปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบัน
- ห้ามสร้างบ้านในวันที่ตรงกับวันเกิดหรือวันตาย ของคนในครอบครัว ยังคงยึดถือปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบัน
- เมื่อเริ่มลงมือปลูกข้าวจนถึงวันปีใหม่นำห้ามปลูกบ้าน ปลูกได้เดือนธันวาคม-เมษายน และพฤษภาคม-พฤศจิกายนห้ามปลูก ยังคงยึดถือปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบัน
- วัน “กรรม” ห้ามสร้างบ้าน เช่น ชาวบ้านคลอดลูกผ่าแฝด 1 เดือนห้ามสร้างบ้าน หมูออกลูกตัวเดียว หมูออกลูกในบ้าน สุนัขออกลูกในป่า และวัว ควาย แพะ สุนัข ขึ้นไปบนหลังคาบ้าน ถือว่าเป็นการผิดผี ยังคงยึดถือปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบัน

ปัจจุบันส่วนใหญ่ชาวบ้านยังคงนับถือผีบรรพบุรุษเป็นจำนวน 53 หลัง นับถือพุทธ 19 หลัง และอีกจำนวน 7 หลัง นับถือศาสนาคริสต์ แต่จากการสอบถามเจ้าหน้าที่ฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการฯ ทำให้ทราบว่า การนับถือศาสนาพุทธก็คือการนับถือผีบรรพบุรุษเช่นกัน จากการศึกษาพบว่า ลักษณะความเชื่อของชาวอาข่าในปัจจุบันที่เกี่ยวกับการสร้างบ้านนั้น จะไม่มีพิธีหรือความเชื่อที่ตายตัว ส่วนใหญ่จะเป็นความเชื่อที่สอดคล้องกับสภาพวิถีชีวิตในปัจจุบันมากกว่า เช่น การสร้างบ้านใหม่จะต้องสร้างให้สูงกว่าบ้านหลังเดิมนั้น ปัจจุบันไม่สามารถทำเช่นนั้นได้เนื่องจากปัจจัยหลายๆ ด้าน ทั้งเงินทุน วัสดุ และขอบเขตที่อยู่อาศัยที่เป็นตัวกำหนดลักษณะบ้านหลังที่สร้างใหม่ เป็นต้น

แต่สิ่งที่สังเกตเห็นคือ มีการนำชิ้นส่วนบ้านหลังเก่า เช่น นำหญ้าคามาผูกติดไว้กับเสาเรือนหรือจันทันหลังคา และนำชิ้นส่วนไม้ไผ่มาติดไว้กับวงกบหน้าต่างบ้าน และจากการสอบถามทำให้ทราบว่าเป็นความเชื่อของชาวอาข่าอย่างหนึ่งที่ทำเพื่อเป็นการระลึกถึงบ้านหลังเก่า และในการปรับปรุงซ่อมแซมหรือสร้างบ้านห้ามตรงกับวันเสื่อ ซึ่งดูวันได้จากปฏิทินแบบของชาวอาข่า เป็นต้น

รูปที่ 5.75 ความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างบ้านหลังใหม่

ไม่ว่าจะสร้างบ้านรูปแบบไหน จะต้องนำชิ้นส่วนของบ้านหลังเก่าดั้งเดิม เช่น หญ้าคา มาผูกติดกับหลังคาบ้านหลังใหม่ เพื่อเป็นการระลึกถึงการอยู่อาศัยในอดีต และจะมีการประกอบพิธีกรรมบูชาทุกปี

รูปที่ 5.76 การนำวัสดุของบ้านหลังเดิมมาติดไว้กับ

วงกบหน้าต่าง ซึ่งสามารถพบเห็นได้เกือบทุกหลังที่ยังคงนับถือศาสนาบรรพบุรุษและมีการประกอบพิธีกรรมบูชาทุกปีเช่นกัน

รูปที่ 5.77 ปฏิทินรายปีของชาวอาข่า ใช้สำหรับดูวันที่ประกอบพิธีกรรมต่างๆ

5.5 การขยายตัวของที่อยู่อาศัยชาวเขาเผ่าอาข่า

ในเรื่องของการขยายตัวของที่อยู่อาศัยนี้เป็นข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและสัมภาษณ์ โดยดูจากลักษณะทางสังคมของชาวอาข่าอันเป็นระบบครอบครัวขยายคือ ทางฝ่ายชาย (ลูกชาย) เมื่อแต่งงานแล้วจะนำภรรยาเข้ามาอยู่ในบ้านด้วย แต่การหลับนอนกับภรณยานั้นต้องหลับนอนในบ้านหลังเล็ก ซึ่งสร้างแยกจากบ้านหลังใหญ่ หากมีลูกชายหลายคนก็มีบ้านหลังเล็กหลายหลัง เมื่อพ่อตายลูกชายคนโตจะเป็นหัวหน้าครอบครัวต่อไป จากการสัมภาษณ์บ้าน จำนวน 79 หลังคาเรือนพบว่า มีการขยายตัวของบ้านในทิศทางต่างๆ จำนวน 55 หลัง คิดเป็นร้อยละ 69.62 และอีก 24 หลัง คิดเป็นร้อยละ 30.38 ไม่สามารถขยายตัวได้เนื่องด้วยข้อจำกัดในหลายๆ ด้านคือ อาณาเขตพื้นที่จำกัด จำนวนคน เงินทุน เป็นต้น ดังนั้น การขยายตัวของที่อยู่อาศัยนี้จึงสามารถสรุปได้ 4 รูปแบบ คือ

1. **การขยายตัวด้านหน้า** ลักษณะนี้จะเป็นการต่อเติมห้องนอนให้ลูกที่กำลังโต เนื่องจากความต้องการความเป็นส่วนตัวมากขึ้น จะสร้างแบบง่ายๆ ส่วนใหญ่จะใช้วัสดุแบบเดียวกับบ้านหลังใหญ่ และการสร้างเป็นบ้านหลังเล็กโดยใช้วัสดุไม่ถาวรจากบ้านหลังเดิม การขยายรูปแบบนี้เกิดจากขนาดพื้นที่ดินมีหน้าค่อนข้างแคบแต่ลึก
2. **การขยายตัวด้านข้าง** ลักษณะนี้จะคล้ายกับรูปแบบแรก แต่การขยายรูปแบบนี้เกิดจากการมีอาณาเขตพื้นที่กว้างขวาง สามารถสร้างบ้านหลังเล็กเพิ่มได้ในพื้นที่ หรืออาจจะเป็นการต่อเติมบ้านให้มีห้องเพิ่มมากขึ้น บ้านหลังเล็กนี้ใช้สำหรับนอนอย่างเดียว จะสร้างแบบง่ายๆ โดยใช้วัสดุเก่าของบ้านหลังเดิม (หากมีการรื้อบ้านเก่าด้วย) หรือใช้วัสดุที่ไม่ถาวรที่หาได้ง่าย ราคาไม่แพง เช่น พื้นและผนังฟากไม้ไผ่ เสาไม้จริง หลังคามุงหญ้าคา เป็นต้น
3. **การขยายตัวด้านหลัง** ลักษณะนี้เป็นการขยายตัวตามความเชื่อดั้งเดิม ปัจจุบันยังคงพบเห็นอยู่ และส่วนมากจะสร้างบ้านหลังเล็กเพิ่มในพื้นที่ ใช้วัสดุที่ไม่ถาวรที่หาได้ง่ายๆ ราคาไม่แพง เช่น พื้นและผนังฟากไม้ไผ่ เสาไม้จริง หลังคามุงหญ้าคา เป็นต้น จะมีส่วนน้อยที่ต่อเติมเป็นห้องนอนอยู่ภายในครัว
4. **การขยายตัวแนวตั้ง** ลักษณะนี้จะเป็นกรณีที่มีอาณาเขตพื้นที่จำกัด ไม่สามารถสร้างบ้านหลังเล็กเพิ่มได้ จึงเป็นในลักษณะของการสร้างใหม่เป็นบ้าน 2 ชั้น ชั้นบนยังคงเป็นห้องนอนแยกชาย-หญิงสำหรับพ่อเฒ่าแม่เฒ่าและญาติเหมือนเดิม ส่วนชั้นล่างจะแบ่งกันห้องเป็นห้องนอน หรืออาจเพิ่มเป็นห้องนั่งเล่นหรือห้องเก็บของ เป็นต้น

สรุปวิเคราะห์การขยายตัวของที่อยู่อาศัยได้ 4 รูปแบบ ดังนี้

แบบที่ 1 ขยายออกด้านหน้า

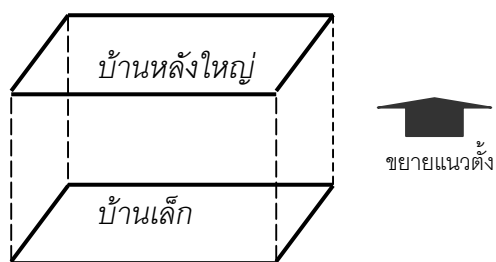
แบบที่ 2 ขยายด้านข้าง ทั้งด้านซ้ายและด้านขวา

แบบที่ 3 ขยายออกด้านหลัง

แบบที่ 4 ขยายแนวตั้ง (บ้าน 2 ชั้น)

ตารางที่ 5.9 แสดงรูปแบบการขยายตัวของที่อยู่อาศัยชาวเขาเผ่าอาข่า บ้านอีกอ้อปากกล้วย

รูปแบบการขยายตัว	จำนวนหลัง	ร้อยละ
แบบที่ 1 การขยายตัวด้านหน้า	19	34.55%
แบบที่ 2 การขยายตัวด้านข้าง	20	36.36%
แบบที่ 3 การขยายออกด้านหลัง	9	16.36%
แบบที่ 4 การขยายตัวแนวตั้ง	7	12.73%
รวม	55	100.00%

จากการศึกษาถึงลักษณะการขยายตัวของที่อยู่อาศัยชาวเขาเผ่าอาข่าพบว่า ปัจจุบันความเชื่อในเรื่องของการแยกครัวเรือนหลังเล็กสำหรับลูกชายที่แต่งงานนั้น ยังคงยึดถืออย่างเคร่งครัด ด้วยลักษณะดังกล่าวจึงส่งผลต่อลักษณะการขยายตัวของที่อยู่อาศัยดังแสดงในตาราง 5.9 พบว่า ปัจจุบันมีการขยายตัวของเรือนหลังเล็กไปในทิศทางด้านข้างและด้านหน้าเป็นส่วนใหญ่ โดยการขยายตัวด้านหลังซึ่งเป็นการขยายตัวรูปแบบดั้งเดิมนั้นมีให้เห็นเพียง ร้อยละ 16.36 ซึ่งจากการลงพื้นที่ภาคสนามพบว่ารูปลักษณะของอาณาเขตที่ดินก็เป็นตัวแปรหนึ่งที่ส่งผลต่อทิศทางการขยายตัว เนื่องจากรูปร่างของที่ดินส่วนใหญ่มีลักษณะหน้าแคบ ลึกยาว และปลายสอบ ดังนั้นในลักษณะรูปร่างที่ดินดังกล่าวจึงไม่สามารถสร้างเรือนหลังเล็กในพื้นที่ด้านหลังเรือนหลังใหญ่ได้เช่นในอดีต และจากการศึกษาพบว่าปัจจุบันมีการประยุกต์รูปแบบการสร้างเรือนหลังใหม่ เป็นการต่อเติมห้องนอนออกจากตัวบ้านแทน เนื่องจากประหยัดพื้นที่ที่ใช้ในการก่อสร้างและรวมถึงรูปร่างของอาณาเขตที่ดินเช่นกัน

5.6 ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยและการที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่าในปัจจุบัน

จากข้อมูลที่ได้จากการสังเกต และสัมภาษณ์พูดคุยกับชาวบ้าน 79 หลังคาเรือน ในประเด็นเกี่ยวกับสาเหตุของการสร้างเรือนหลังใหม่ รูปแบบและตำแหน่งของเรือน การปรับปรุงซ่อมแซมหรือก่อสร้างเรือน ปัญหาด้านสาธารณูปโภค ความเพียงพอของพื้นที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน พบว่า สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมีหลายประการ โดยสามารถสรุปได้ ดังนี้

การสร้างเรือนหลังใหม่

สาเหตุหลักในการสร้างเรือนหลังใหม่ มีดังนี้

1. **อายุของเรือน** จากการสัมภาษณ์พบว่า เมื่อที่อยู่อาศัยหมดสภาพการใช้งานแล้วนั้น พบว่ามี 2 ทางเลือกในการแก้ไขปัญหา แบบที่ 1 คือ ซ่อมแซมเฉพาะส่วน โดยการรื้อออกเฉพาะส่วนที่หมดสภาพแล้วอาจซ่อมแซมโดยใช้วัสดุแบบไม่ถาวร และวัสดุแบบถาวร ลักษณะที่พบคืออันดับแรกในการเปลี่ยนแปลงคือ ใช้เสาเรือนซึ่งเปลี่ยนจากเสาไม้จริงเป็น เสา คสล. และ วัสดุผนังหลังคาเปลี่ยนจากหญ้าคาเป็นสังกะสีหรือกระเบื้อง แบบที่ 2 คือ รื้อออกทั้งหลังแล้วสร้างใหม่ โดยส่วนใหญ่หากรื้อเพื่อสร้างใหม่จะสร้างเป็นบ้านที่ใช้วัสดุถาวรทั้งหลัง ดังที่พบในขณะลงพื้นที่สำรวจภาคสนาม 2 หลัง ที่บ้านเก่าเป็นวัสดุแบบดั้งเดิม แต่สร้างใหม่เป็นบ้านที่ใช้วัสดุแบบถาวร โดยให้เหตุผลว่าวัสดุดั้งเดิมหายากและมีราคาแพง และปัจจุบันมีที่อยู่อาศัยที่เป็นหลักแหล่งแล้ว จึงต้องการสร้างบ้านให้มีความมั่นคงถาวรมากขึ้น
2. **ลักษณะครอบครัวขยายของชาวอาข่า** จากที่เคยกล่าวแล้วในเรื่องลักษณะครอบครัวชาวอาข่าที่เป็นแบบขยายนั้น พบว่า ปัจจุบันสร้างเรือนหลังเล็กสำหรับหลับนอนของบุตรชายนั้น มีแนวทางแตกต่างไปจากในอดีต เนื่องจากปัจจุบันมีขอบเขตพื้นที่ที่ชัดเจน และมีพื้นที่ว่างสำหรับสร้างบ้านหลังเล็กไม่เพียงพอ จึงปรับเปลี่ยนเป็นลักษณะต่อเติมห้องนอนตามพื้นที่ว่างภายในบ้าน
3. **ความเชื่อ** พบว่าความเชื่อเป็นสาเหตุหนึ่งในการสร้างเรือนหลังใหม่ การปรับเปลี่ยนเรือนตามความเชื่อยังคงมีให้เห็นในปัจจุบัน ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สามารถอธิบายได้ถึงสาเหตุที่ชัดเจน เนื่องจากเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน แต่จากการสัมภาษณ์พบว่า หากเรือนที่อาศัยอยู่นั้นอยู่แล้วไม่สบาย เจ็บป่วย หรืออยู่แล้วมีแต่สิ่งไม่ดีเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ก็ จะทำการรื้อเรือนหลังเดิมออก แล้วสร้างใหม่

การเปลี่ยนแปลงวัสดุ

1. **วัสดุแบบดั้งเดิมหายาก** เป็นสาเหตุเกี่ยวเนื่องกับอายุเรือน เพราะวัสดุเป็นตัวยึดอายุของเรือน ดังที่ผู้วิจัยได้พบว่า เรือนหลังเก่าเมื่อหมดสภาพการใช้งาน บ้านเกือบทุกหลังคาเรือนจะเปลี่ยนจากวัสดุธรรมชาติเป็นวัสดุถาวร เช่น หลังคาหญ้าคานั้นจะต้องเปลี่ยนทุก 1-2 ปี โดยแต่เดิมสามารถเก็บเกี่ยวมาเก็บไว้เพื่อซ่อมแซมบ้านได้ง่ายหรือไม่จริงที่ใช้ทำเสาเรือนก็หาได้ในพื้นที่ แต่ปัจจุบัน วัสดุธรรมชาติหาได้ยาก เนื่อง

จากทางรัฐบาลนโยบายห้ามตัดไม้ทำลายป่า ส่วนหญ้าคาที่หายากขึ้น และมีราคาแพงหากเทียบกับการเปลี่ยนเป็นหลังคาสังกะสีหรือกระเบื้อง วัสดุอุปกรณ์ทุกอย่างต้องใช้เงินซื้อ ดังนั้น ในปัจจุบันจึงมีการนำวัสดุคงทนมาใช้ทดแทนวัสดุดั้งเดิมเดิม

2. **ต้องการความคงทน แข็งแรง** จากการสัมภาษณ์พบว่าทุกหลังคาเรือนต้องการปรับปรุงบ้านเป็นบ้านที่มีความมั่นคงถาวรมากขึ้น ทั้งที่หากถามว่าบ้านหลังเก่า (บ้านแบบดั้งเดิม) ไม่ดีอย่างไร ก็ยังคงตอบว่าบ้านแบบดั้งเดิมดี หลังคาหญ้าคาอยู่แล้วเย็นสบายในเวลากลางวันกลางคืนก็ไม่หนาว แต่ต้องเปลี่ยนบ่อย 1-2 ปี ต่อครั้ง ซึ่งถ้าเทียบกับการมุงหลังคาด้วยสังกะสีหรือกระเบื้องแล้ว หญ้าคาแพงกว่า จึงคิดว่าถ้ามีเงินจะเปลี่ยนหลังคาเป็นสังกะสีหรือกระเบื้อง ดังนั้น ลักษณะวัสดุที่พบเห็นคือ ง่ายแต่เป็นวัสดุแบบถาวร ราคาไม่แพงมาก ทำการก่อสร้างแบบพออยู่ได้ก่อน และถ้ามีเงินมากขึ้นก็จะปรับปรุงสร้างใหม่ให้แข็งแรงและสวยงามกว่าเดิม
3. **ขาดแคลนแรงงาน** ปัจจุบันรูปแบบการก่อสร้างปรับปรุงที่อยู่อาศัยแบบดั้งเดิมยังคงมีปรากฏให้เห็นในบ้านแบบดั้งเดิมและบ้านแบบประยุกต์ ซึ่งเป็นการร่วมแรงร่วมใจกันสร้างให้เสร็จภายในวันเดียว หากแต่ว่าแรงงานที่ใช้ในการสร้างบ้านนั้นลดลงเนื่องจากต้องออกไปทำงานนอกพื้นที่ ส่วนการสร้างหรือซ่อมแซมบ้านโดยใช้วัสดุและเทคโนโลยีแบบใหม่ ซึ่งจากการสัมภาษณ์พบว่า หากเป็นการสร้างหรือซ่อมเรือนประยุกต์นั้นยังคงใช้วิธีการก่อสร้างด้วยแรงงานในหมู่บ้านช่วยกันสร้างเช่นกัน ด้วยลักษณะขั้นตอนการก่อสร้างบ้านที่ใช้วัสดุกึ่งถาวรนั้นยังคงคล้ายกับการใช้วัสดุแบบดั้งเดิมจึงสามารถทำตัวเอง แต่สำหรับบ้านสมัยใหม่เป็นการใช้วัสดุแบบถาวรทั้งหลังและยังมีการนำวัสดุสมัยใหม่เข้ามาติดตั้งด้วยนั้น เป็นเรื่องยากเกินกว่าที่จะใช้แรงงานในพื้นที่ช่วยกันสร้าง เพราะการก่อสร้างรูปแบบสมัยใหม่นั้นมีเทคนิคที่ซับซ้อนกว่าและต้องใช้เวลาในการก่อสร้างนานเป็นเดือน

พื้นที่อยู่อาศัยไม่เพียงพอ

เนื่องจากครอบครัวชาวอาข่าเป็นครอบครัวขยาย และถือความเชื่อในการแยกเรือนนอนของบุตรชายที่แต่งงาน ดังนั้นจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการปรับปรุง ต่อเติม และแม้กระทั่งเปลี่ยนแปลงบ้านให้มีพื้นที่ใช้สอยเพิ่มมากขึ้น โดยหากถูกจำกัดด้วยรูปร่างของอาณาเขตที่ดิน ชาวบ้านจะมีทางออกด้วยการสร้างเป็นบ้าน 2 ชั้น หรือกันห้องเพิ่มมากขึ้นแต่ขนาดพื้นที่ใช้สอยเท่าเดิม เป็นผล

ให้เกิดความแออัดในการอยู่อาศัย และที่พบเห็นคือการสร้างบ้านหลังเล็กแบบดั้งเดิมในอาณาเขตที่ดินนั้น ไม่สามารถขยายตัวได้อย่างในอดีต เนื่องจากขนาดพื้นที่อยู่อาศัยเป็นตัวกำหนดเช่นกัน

ปัญหาการอยู่อาศัยที่พบในปัจจุบัน

จากการสังเกตและสอบถามชาวบ้านพบว่า ปัญหาในการอยู่อาศัยเกิดจากลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดตามธรรมชาติไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เช่น ปัญหาที่เกิดจากลักษณะพื้นที่ที่เป็นภูเขามีความลาดชันนั้น เวลาฝนตกหนักหรือมีพายุ บ้านแบบไม่ถาวรที่ใช้พื้นดินเป็นพื้นบ้านจะมีปัญหาในเรื่องของการซังของน้ำ ทำพื้นดินแฉะ สกปรก และยังส่งผลถึงความชื้นของวัสดุอีกด้วย ส่วนลักษณะภูมิอากาศนั้น สำหรับบ้านชั้นเดียวแบบยกพื้นที่ยังมีส่วนประกอบของบ้านเป็นวัสดุไม่ถาวรนั้น เวลาลมแรงๆ ลมจะพัดผ่านทางพื้น ทำให้หลังคาหญ้าคาชำรุดได้ รวมถึงทำให้กระแสไฟฟ้าขัดข้องบ่อยครั้ง

สำหรับปัญหาเรื่องสาธารณูปโภคของหมู่บ้านอีกข้อที่พบบ่อยนั้นพบค่อนข้างน้อย ที่พบจะเป็นเรื่องไฟฟ้าดับเมื่อมีพายุลมแรง แต่เนื่องจากอยู่ใกล้บริเวณที่ตั้งสำนักงานโครงการฯ และพระตำหนักฯ ดังนั้นเมื่อเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวจึงมีการซ่อมแซมได้ค่อนข้างรวดเร็วกว่าพื้นที่ที่ห่างไกลออกไป

เงินทุน

ผู้วิจัยขอแยกหัวข้อนี้ออกมาจากสาเหตุข้ออื่นๆ เนื่องจากพบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่จะให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการซ่อมแซมหรือสร้างที่อยู่อาศัยในทำนองเดียวกันว่า “หากมีเงิน จะทำ...” ดังนั้น จะพบว่าปัจจุบันคนในหมู่บ้าน เริ่มออกไปทำงานรับจ้างนอกพื้นที่ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่น กรุงเทพฯ เชียงใหม่ ใต้หวัน และมาเลเซีย ทำให้มีรายได้มากกว่าการทำงานในพื้นที่ และมีเงินเก็บสะสมเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นจึงมีแนวโน้มในการสร้างบ้านใหม่ที่มั่นคงแข็งแรงมากขึ้น

สรุป ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าในปัจจุบัน พบว่า สำหรับบ้านแบบดั้งเดิมที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเรือนไปสู่บ้านสมัยใหม่ที่มีการใช้วัสดุแบบถาวรนั้น สิ่งแรกที่เป็นปัญหามากที่สุดคือ **ข้อจำกัดด้านวัสดุ** ส่วนบ้านที่ใช้วัสดุแบบถาวรนั้นไม่ค่อยมีปัญหาในเรื่องนี้เนื่องจากวัสดุถาวรมีความคงทน แข็งแรง ไม่ต้องซ่อมแซมบ่อยครั้ง แต่จะมีปัญหาบ้างในเรื่องของช่างทำหลังคาไม่ดี ทำให้เกิดน้ำรั่วเวลาฝนตก แต่ก็จะแก้ปัญหาด้วยการซ่อมแซมเอง รองลงมาจะเป็นเรื่อง **พื้นที่อยู่อาศัยไม่เพียงพอ** บ้านทั้ง 3 รูปแบบยังคงต้องการขยายพื้นที่เพิ่มเติม จากการสัมภาษณ์พบว่าส่วนใหญ่หากต้องการต่อเติมพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัยนั้น จะต่อเติมเป็นห้องนอนลูกห้องรับแขก และห้องนั่งเล่น ตามลำดับ ส่วนปัญหาต่อมาคือ **ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ** ที่เกิดจากธรรมชาติไม่สามารถแก้ไขได้แต่ป้องกันได้ ส่วนเรื่องของ **แรงงาน** นั้นถือได้ว่าเป็นปัญหาส่วนน้อยมาก เพราะเวลาจะซ่อมแซมหรือสร้างบ้านใหม่นั้น คนในหมู่บ้านจะมาช่วยกันสร้างเหมือนสมัยก่อน เพียงแต่ก็จะเป็นในลักษณะที่ซ่อมแซมหรือก่อสร้างที่ไม่ซับซ้อนจนเกินไป เช่น การสร้างบ้านแบบที่ใช้วัสดุแบบไม่ถาวร เป็นต้น และ **เงินทุน** ซึ่งเป็นเหตุผลหลักที่ตอบได้ครอบคลุมทุกปัญหา คือถ้าไม่มีเงินทุนก็ไม่สามารถซ่อมแซมหรือสร้างต่อเติมได้ ดังนั้นจึงก่อให้เกิดการละทิ้งรูปแบบวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม เพื่อแสวงหาวิถีชีวิตแบบใหม่ที่คิดว่าสิ่งนั้นคือสิ่งที่เจริญแล้วโดยเกิดจากการลอกเลียนแบบ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้ มุ่งเน้นเพื่อศึกษาลักษณะที่อยู่อาศัยชาวเขาเผ่าอาข่า ด้านพัฒนาการที่อยู่อาศัย ลักษณะที่อยู่อาศัย การอยู่อาศัยในปัจจุบัน และปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่า โครงการพัฒนาโดยตง

ผลการศึกษาเรื่องลักษณะที่อยู่อาศัยชาวเขาเผ่าอาข่านี้ เป็นการนำการวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะกายภาพที่อยู่อาศัยในหมู่บ้านอีก้อปากกล้วย จำนวน 79 หลังคาเรือน โดยการสรุปผลข้อมูล จะเป็นการนำข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์มาอภิปรายสรุปเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

- พัฒนาการที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่า
- ลักษณะที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่า
- ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อที่อยู่อาศัย

6.1 พัฒนาการที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่า

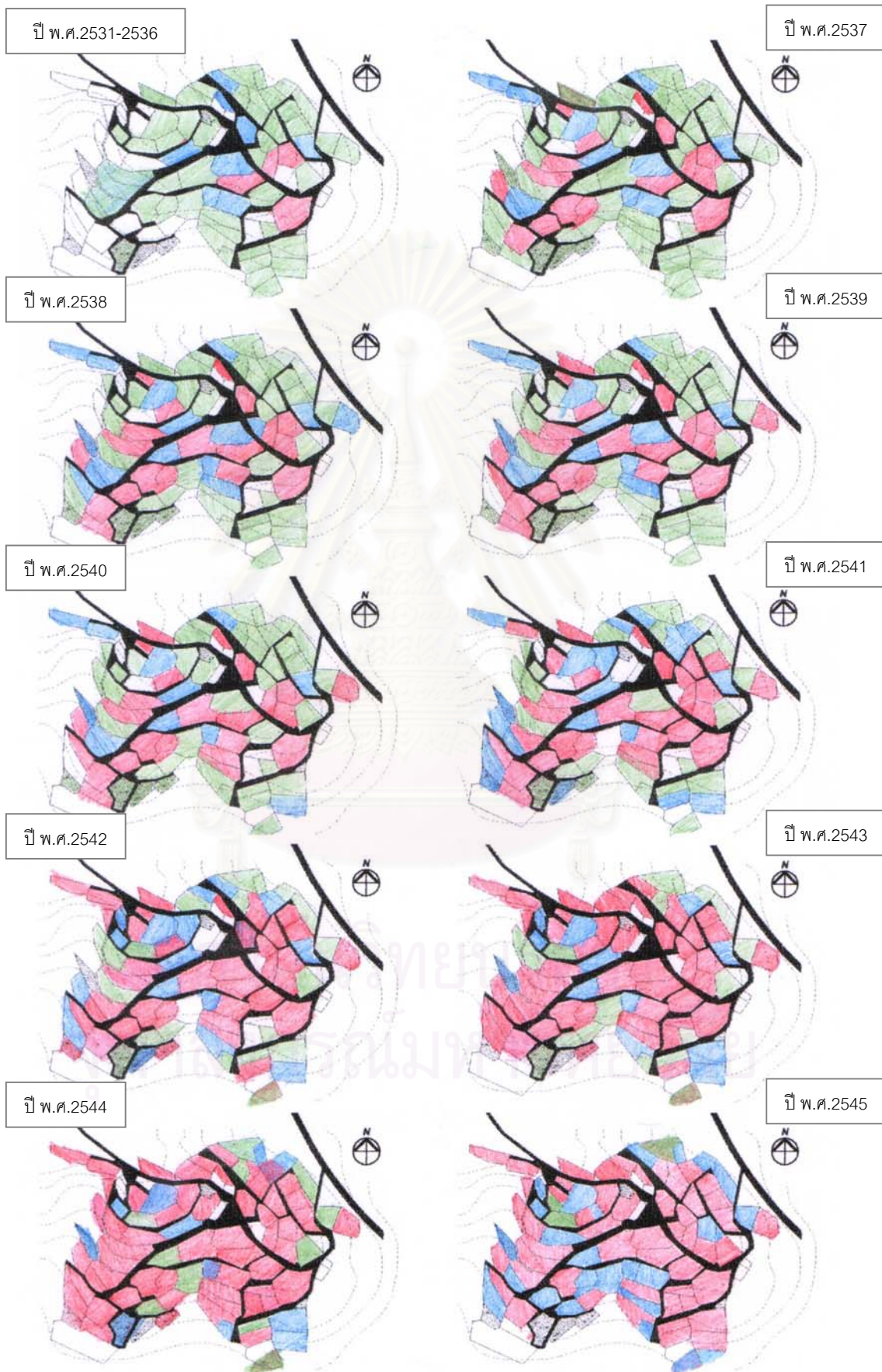
การศึกษาวิเคราะห์ในเรื่องของพัฒนาการที่อยู่อาศัยครั้งนี้ จะเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากช่วงระยะเวลา ตั้งแต่ปี พ.ศ.2531-2545 มาสรุปผลเพื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่า ในประเด็นของรูปแบบที่อยู่อาศัยและวัสดุที่ใช้ในการสร้างบ้าน

ในอดีตลักษณะที่อยู่อาศัยชาวอาข่าจะมีรูปแบบง่ายๆ กึ่งถาวรหรือชั่วคราว สร้างด้วยวัสดุที่หาได้ในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นเสาไม้ที่ใช้เป็นโครงสร้างหลัก หรือหญ้าคาสำหรับมุงหลังคา รูปแบบบ้านมีลักษณะแตกต่างกันไปตามลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้าน พื้นที่ได้ถูกใช้เอนกประสงค์ แต่ส่วนใหญ่มักใช้เก็บพื้นที่ หญ้าคา และยังใช้เป็นที่เลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ และหมู เป็นต้น รูปทรงหลังคาเป็นหลังคาจั่วทรงสูง ตัวชายคาคลุมต่ำคลุมผนังบ้าน จั่วด้านหน้ามีหลังคาปีกนกคลุมชานด้านหน้า และมีลักษณะพิเศษของหลังคาปีกนกคือมักจะมีช่องระบายอากาศไว้ตรงยอดจั่ว ซึ่งมีไว้เพื่อให้อากาศร้อนภายในเรือนระบายออกได้สะดวก ลักษณะของการก่อสร้างบ้านของชาวเขาจะเป็นการระดมคนในหมู่บ้านมาช่วยกันสร้างบ้านให้เสร็จภายใน 1 วัน

จากการศึกษาด้วยเทคนิคการลงพื้นที่ภาคสนาม พบว่า ชาวเขาเผ่าอาข่าในโครงการพัฒนาตอยตุงนั้น เป็นกลุ่มชนหนึ่งที่ได้รับการพัฒนาที่เห็นได้ชัดถึงการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเป็นอยู่ การส่งเสริมให้มีการประกอบอาชีพ การจัดสรรพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่เกษตรกรรม เพื่อให้ชาวเขามีพื้นที่อยู่อาศัยที่แน่นอนนั้น และมีการพัฒนาด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ มีถนนเข้าถึง มีการพบปะ ติดต่อสื่อสารกับผู้คนและสังคมภายนอกมากขึ้น การรับรู้สิ่งใหม่ๆ จึงเกิดขึ้น เป็นผลให้ชาวเขามีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีรายได้มากขึ้น และมีที่อยู่อาศัยที่แน่นอน ทำให้ความต้องการในการดำรงอยู่อย่างปลอดภัยมีมากขึ้น จึงส่งผลให้ลักษณะที่อยู่อาศัยจากที่ในอดีต เป็นการสร้างบ้านหลังแรกๆ ด้วยความประสงค์ขั้นมูลฐาน คือ เป็นที่กินอยู่หลับนอนพักอาศัยเพียงพอกับการดำรงชีวิตเท่านั้น ทุกสิ่งทุกอย่างจะมีเฉพาะสิ่งที่จำเป็น วัสดุก่อสร้างและโครงสร้างต่างๆ ของบ้านจึงมีเพียงไม้ไผ่ หลังคาหญ้าคา ฝาไม้ไผ่สาน เป็นต้น จากหมู่บ้านเป็นขนาดเล็กเพียง 40 หลังคาเรือน กลายมาเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่กว่าเดิมเท่าตัว คือ 82 หลังคาเรือน ก็ได้มีวิวัฒนาการบ้านที่ซับซ้อนขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการเลือกใช้วัสดุในการสร้างบ้าน และต่อมาเริ่มมีการขยายตัวของเรือนเกิดขึ้น

ในปัจจุบันลักษณะที่อยู่อาศัยชาวอาข่ามีความแตกต่างจากอดีตอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากมีการพัฒนารูปแบบจากแบบเรียบง่าย ใช้วัสดุธรรมชาติที่หาได้ง่ายๆ มีการจัดผังบ้านแบบไม่ซับซ้อนนั้น ปัจจุบันพบเพียง 2 หลัง เท่านั้น และมีบ้านแบบประยุกต์ถึง 63 หลัง และเป็นบ้านสมัยใหม่ 17 หลัง และมีการพัฒนาลักษณะบ้านจากเดิมเป็นบ้านชั้นเดียวแบบยกพื้นและชั้นเดียวแบบติดพื้น ปัจจุบัน กลายเป็นมีบ้านสองชั้นเพิ่มขึ้นมาเป็น จำนวน 8 หลัง ส่วนบ้านชั้นเดียวติดพื้น พบมากที่สุดคือ 65 หลัง และบ้านชั้นเดียวยกพื้น สูงประมาณ 0.30-2.50 เมตร พบเห็นเพียง 9 หลัง จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ชาวอาข่าต้องการความแข็งแรงทนทานของที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และต้องการขยายพื้นที่อยู่อาศัย แต่สิ่งที่ยังคงดำรงอยู่คือการยึดถือคติตามความเชื่อดั้งเดิมที่ยังคงยึดถือปฏิบัติกันเรื่อยมา เช่น การพบว่าการจัดผังพื้นที่ใช้สอยยังคงเป็นไปในแบบดั้งเดิม ยังคงยึดถือในเรื่องของการแยกห้องนอนชาย-หญิง การมีเตาไฟโบราณสำหรับประกอบพิธีกรรม เป็นผลให้ผังเรือนยังคงมีเค้าโครงแบบอดีตให้พบเห็น แต่สิ่งที่เกิดขึ้นก็การประยุกต์ส่วนใช้สอยต่างๆ ให้เกิดประโยชน์ใช้สอยเหมาะสมกับวิถีชีวิตปัจจุบันมากขึ้น

ผังสาระสังเขป การเปลี่ยนแปลงรูปแบบที่อยู่อาศัย ปี พ.ศ.2531-2545

สรุป สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงลักษณะเรือนพื้นถิ่นของชาวอาข่าจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

คือ

1. วิวัฒนาการในเรื่องของระบบการก่อสร้างที่เปลี่ยนแปลงไป ความทันสมัย และเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาแทนที่ระบบการก่อสร้างแบบดั้งเดิม
2. การขาดแคลนวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างที่อยู่อาศัยแบบดั้งเดิม
3. การขาดการพัฒนาวัสดุก่อสร้างที่ส่งเสริมเอกลักษณ์ที่อยู่อาศัยของชาวอาข่า
4. การขาดการพัฒนาส่งเสริมเทคนิคการก่อสร้างบ้านรูปแบบดั้งเดิม
5. การขาดการสนับสนุนให้เห็นความสำคัญและข้อดีของลักษณะที่อยู่อาศัยแบบดั้งเดิม และควมมีคุณค่าในรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาวอาข่าเอง
6. ผลกระทบของสังคม สภาพแวดล้อม ความเป็นอยู่ การครองชีพ และเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป
7. จากผลการศึกษาพบว่า ที่อยู่อาศัยในปัจจุบันยังคงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมความเชื่อดั้งเดิมอยู่อย่างมาก เห็นได้จากรูปแบบบ้านไม่ว่าจะเป็นรูปแบบประยุกต์หรือรูปแบบสมัยใหม่นั้น ส่วนใหญ่ยังคงมีการจัดผังพื้นที่ใช้สอยและรูปทรงบ้านในรูปแบบที่มีเค้าโครงของเรือนแบบดั้งเดิม และยังคงมีความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาวัสดุดั้งเดิมอย่างเคร่งครัด ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวสื่อให้เห็นว่าในจิตสำนึกของชาวบ้านยังคงต้องการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมเกี่ยวกับการปลูกสร้างบ้านนี้อยู่

6.2 ลักษณะที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่าในปัจจุบัน

สรุปผลการศึกษาลักษณะที่อยู่อาศัยชาวเขาและการอยู่อาศัย ผู้วิจัยได้นำผลวิเคราะห์จากบทที่ 5 นำมาสรุปผลโดยอธิบายสรุปเป็นหัวข้อ ดังนี้

รูปแบบที่อยู่อาศัย

บ้านแบบดั้งเดิม เดิมเรือนชาวอาข่าเป็นบ้านแบบยกพื้น วัสดุที่ใช้สร้างบ้านจะเป็นวัสดุที่หาได้ตามธรรมชาติ ซึ่งในปัจจุบันมีให้พบเห็นเพียง 3 หลัง คิดเป็นร้อยละ 3.66 และเป็นบ้านแบบดั้งเดิมที่ใช้วัสดุกิ่งถาวรอีก 14 หลัง คิดเป็นร้อยละ 17.07

บ้านแบบประยุกต์ เป็นบ้านที่มีลักษณะผสมผสานหรือเป็นความใหม่ที่ปรับปรุงมาจาก พื้นฐานของเก่าที่มีมาแต่เดิมเป็นลักษณะที่ไม่ตายตัว เป็นสิ่งที่มนุษย์กำหนดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิต โดยการกรอใช้ประยุกต์วิทยาและเทคโนโลยี เช่น การใช้กระเบื้องมุงหลังคา หรือตัวบ้านใช้อิฐบุล็อก สร้างแบบไม่ยกพื้น เห็นได้จากลักษณะที่อยู่อาศัย 54 หลัง ซึ่งเป็นจำนวนที่มากที่สุด จากการสำรวจ คิดเป็นร้อยละ 65.85 ประกอบกับแบบสัมภาษณ์พบว่า ลักษณะต่างๆ ที่เกิดจากการปรับให้เข้ากับความต้องการใช้สอยและวัสดุที่อยู่เดิมหรือย้ายมาสร้างใหม่ โดยเน้นที่ความแข็งแรงทนทานและอยู่ในงบประมาณที่มี ด้วยโครงสร้างที่เปลี่ยนแปลงไปจากไม่เป็นคอนกรีต เพื่อทำหน้าที่ตอบสนองต่อการใช้สอยตามความต้องการในเงื่อนไขและข้อจำกัด เป็นบ้านใหม่ที่สร้างขึ้นใหม่จากการรื้อย้ายบ้านหลังเก่า ด้วยการนำวัสดุบางส่วนที่พอใช้ได้ เช่น ผนังฝาที่ยังไม่ผุพังมากนัก เสาไม้ เป็นต้น มาใช้ผสมผสานกับวัสดุใหม่เป็นบ้านครึ่งตึกครึ่งไม้ หรือบ้านตึกที่สร้างขึ้นใหม่จากคอนกรีต แต่ใช้ลักษณะเก่าของที่อยู่อาศัยเดิมคือเป็นบ้านชั้นเดียวติดพื้นที่มีลักษณะหลังคาทรงดั้งเดิม เป็นต้น

บ้านแบบสมัยใหม่ เป็นบ้านที่มีลักษณะทางกายภาพแตกต่างจาก 2 แบบแรก คือ เป็นบ้าน 2 ชั้น และรูปแบบบ้านมีความแตกต่างจากบ้านแบบดั้งเดิมค่อนข้างมาก เนื่องจากเป็นบ้านที่สร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง ซึ่งในการสร้างบ้านรูปแบบนี้จะเป็นไปในลักษณะเน้นความแข็งแรงทนทานและสวยงาม โดยนำวัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามา เช่น มีการนำประตู หน้าต่างที่เป็นกระจกมาเป็นองค์ประกอบของบ้าน ปัจจุบันมีให้เห็นถึง 11 หลัง คิดเป็นร้อยละ 13.42

ขนาดที่ดิน ขนาดที่ดิน/หลังคาเรือน เฉลี่ยประมาณ 110 ตารางวา ขนาดของตัวบ้านมีการแปรผันตามจำนวนผู้อยู่อาศัย เนื่องจากความเชื่อของชาวอาข่า ปัจจุบันพบว่า ส่วนใหญ่เป็นบ้านที่มีที่ดินขนาด 100-199 ตร.วา รองลงมาเป็นบ้านที่มีที่ดินน้อยกว่า 100 ตร.วา และบ้านที่มีที่ดินมากกว่า 200 ตร.วา มีจำนวนน้อยที่สุด

ขนาดตัวบ้าน ส่วนใหญ่มีขนาดพื้นที่ระหว่าง 50-150 ตร.ม. รองลงมาเป็นบ้านที่ขนาดใหญ่กว่า 150 ตร.ม. ส่วนบ้านที่มีขนาดเล็กกว่า 50 ตร.ม. มีจำนวนน้อยที่สุด

วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง

วัสดุหลังคา ส่วนใหญ่เป็นหลังคากระเบื้อง รองลงมาเป็นหลังคาสังกะสี และหลังคามุงหญ้าคา ตามลำดับ

วัสดุโครงสร้างหลัก ส่วนใหญ่ใช้คอนกรีตเสริมเหล็กเป็นโครงสร้างหลักของบ้านทั้งบ้านแบบดั้งเดิม บ้านแบบประยุกต์ และบ้านแบบสมัยใหม่ มีเพียงบางหลังที่ใช้เสาคอนกรีตเสริมเหล็กในชั้นล่างและชั้นบนใช้ไม้จริงเป็นโครงสร้างหลัก ส่วนบ้านแบบดั้งเดิมส่วนใหญ่ยังคงใช้ไม้จริงเป็นโครงสร้างหลัก

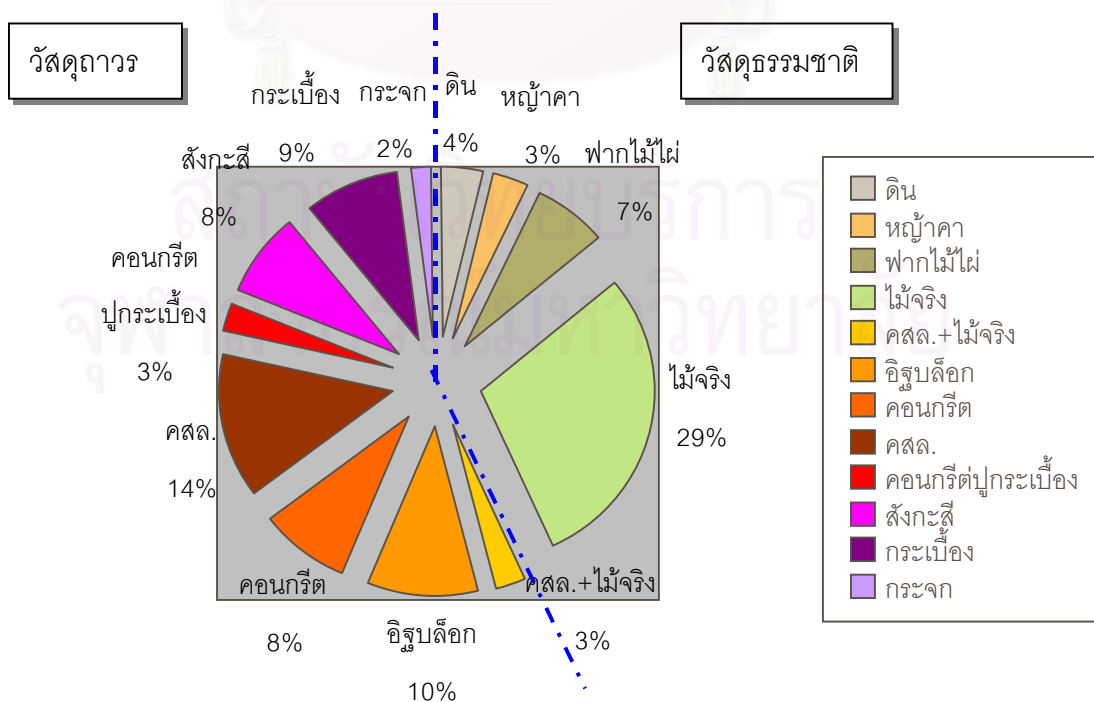
วัสดุพื้น ส่วนใหญ่ประยุกต์และแบบสมัยใหม่จะใช้พื้น คสล. ซึ่งมีทั้งแบบขัดเรียบและแบบปูกระเบื้อง รองลงมาเป็นการใช้พื้นดินเป็นพื้น และมีบางหลังมีการผสมผสานกันระหว่างพื้นไม้และพื้นคอนกรีต ส่วนบ้านแบบดั้งเดิมจะเป็นพื้นฟากซึ่งเป็นจำนวนน้อยที่สุด

วัสดุผนัง ส่วนใหญ่จะเป็นฝาผนังฟากไม้ไผ่ รองลงมาเป็นผนังก่ออิฐบล็อกซึ่งมีทั้งแบบฉาบปูนเรียบทาสี ไม่ทาสี และไม่ฉาบปูน ไม่ทาสี และบางหลังก็เป็นการผสมผสานกันระหว่างอิฐและไม่แผ่นแปะรูปซึ่งเป็นจำนวนน้อยที่สุด

ประตู ส่วนใหญ่เป็นประตูไม้ในบ้านทั้ง 3 แบบ รองลงมาเป็นประตูฟากไม้ไผ่ ประตูสังกะสี และประตูบานเลื่อนกระจกใสจำนวนน้อยที่สุด

หน้าต่าง ส่วนใหญ่เป็นหน้าต่างไม้ รองลงมาคือไม่มีหน้าต่าง ซึ่งเป็นลักษณะของบ้านรูปแบบดั้งเดิม รองลงมาเป็นหน้าต่างบานเลื่อนกระจกใส หน้าต่างกระจกใสและหน้าต่างฟากไม้ไผ่มีใช้เป็นจำนวนน้อยที่สุด

แผนภูมิที่ 5.7 สรุปการเลือกใช้วัสดุประกอบอาคาร

สรุป จากแผนภูมิพบว่า ปัจจุบันมีการนำวัสดุถาวรเข้ามาเป็นองค์ประกอบของที่อยู่อาศัยมากขึ้น โดยเฉพาะคอนกรีตเสริมเหล็ก และอิฐบล็อก ซึ่งส่วนใหญ่ใช้เป็นโครงสร้างหลักของบ้าน เช่น เสาและผนัง เนื่องด้วยต้องการความมั่นคงแข็งแรงในที่อยู่อาศัย และเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทเป็นอย่างมากในปัจจุบัน แต่ก็พบว่า ยังมีการใช้ไม้ซึ่งเป็นวัสดุธรรมชาติอยู่ค่อนข้างมากเช่นกัน โดยส่วนใหญ่ที่นำมาใช้จะเป็นประตูและหน้าต่าง แต่ไม้ยังเป็นการหาได้เองตามธรรมชาติเช่นในอดีต แต่เป็นการซื้อจากร้านค้า ดังนั้น จะพบว่าในการเลือกใช้วัสดุที่นำมาก่อสร้างบ้านนั้นมีแนวโน้มในการเลือกใช้วัสดุแบบถาวรและสมัยใหม่มากกว่าวัสดุแบบดั้งเดิม ซึ่งเป็นไปตามวิวัฒนาการในเรื่องของระบบการก่อสร้างที่เปลี่ยนแปลงไป ความทันสมัย และเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาแทนที่ระบบการก่อสร้างแบบดั้งเดิม และการขาดแคลนวัสดุแบบดั้งเดิม

ลักษณะการใช้สอยพื้นที่

บ้านของหมู่บ้านกรณีศึกษา จำนวน 82 หลัง ใช้เพื่อการอยู่อาศัยอย่างเดียว มีเพียง 1 หลังที่ใช้พื้นที่เพื่อประกอบกิจการอื่น คือเป็นร้านค้าในหมู่บ้าน

ลักษณะการจัดพื้นที่ใช้สอยภายใน สามารถแบ่งตามลักษณะกิจกรรมได้ 2 ประเภท คือ

- การใช้พื้นที่เฉพาะกิจกรรม เช่น ห้องนอนยังถือคติความเชื่อการแยกส่วนชาย-หญิง เป็นต้น
- การใช้พื้นที่ร่วมกันของกิจกรรมอื่น เช่น ส่วนประกอบอาคารที่ใช้ร่วมกับส่วนกินอาหาร ซึ่งยังคงอยู่ตามแบบพฤติกรรมดั้งเดิม

การใช้สอยเนื้อที่ภายนอก และรอบๆ บ้าน

- ส่วนใหญ่จะใช้สำหรับการปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ (ไก่และหมู) และใช้เป็นพื้นที่เก็บผลผลิตทางการเกษตร เช่น ยุ้งฉางและห้องเก็บของ
- บ้านหลังเล็กสำหรับบ้านบุตรชายที่แยกครอบครัว
- ห้องน้ำ จะมีอยู่ทุกหลังคาเรือนตั้งอยู่แยกออกจากตัวเรือนหลังใหญ่ จะมีเพียง 3 หลังคาเรือนเท่านั้นที่มีห้องน้ำอยู่ภายในบ้าน คิดเป็นร้อยละ 3.80 เท่านั้น

ตารางที่ 6.1 แสดงการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของเรือนพักอาศัยของบ้านชาวเขาเผ่าอาข่า หมู่บ้านอีโก้ปากกล้วย โครงการพัฒนาโดยตุง

ส่วนประกอบเรือน	ลักษณะดั้งเดิม	ลักษณะที่ปรากฏในปัจจุบัน
บันได ทางขึ้น	-ขึ้นจากภายนอก	-บ้านแบบยกพื้นและบันได 2 ยังคงขึ้นจากภายนอกอยู่ -บ้านแบบติดดินจะเป็นการยกระดับพื้นบ้าน ประมาณ 10 ซม.
ชานหน้าบ้าน	-เป็นลักษณะเปิดโล่ง ไม่มีราวกันตก	-บ้านแบบยกพื้นยังคงมีชานเป็นลักษณะเปิดโล่งอยู่ และไม่มีราวกันตก -บ้าน 2 ชั้นยังคงมีชานเป็นลักษณะเปิดโล่งอยู่ แต่จะมีราวกันตก มีเพียงหลังเดียวที่ไม่มีราวกันตก -บ้านแบบติดพื้นจะไม่มีชานปรากฏให้เห็น จะมีเพียงขอบเขตพื้นที่เปิดโล่งหน้าบ้านที่มีการยกระดับ 10 ซม. แต่ลักษณะการใช้พื้นที่เหมือนชานหน้าบ้านสมัยก่อน
โถง	-อยู่บริเวณกลางบ้าน มีลักษณะเปิดโล่ง	-บ้านทุกหลังยังคงมีส่วนโถงอยู่ จะต่างกันตรงลักษณะการใช้พื้นที่ที่เปลี่ยนไป คือ ใช้เป็นส่วนพักผ่อน
ห้องนอน	-มีตำแหน่งตายตัว แยกห้องนอนชาย-หญิง -มีลักษณะเปิดโล่ง มีผนังกันเพียง 3 ด้าน	-บ้านแบบดั้งเดิม แบบประยุกต์ และแบบสมัยใหม่ ทุกหลังที่นับถือศาสนาบรรพบุรุษ ยังคงจัดตำแหน่งห้องนอนแยกชาย-หญิง บางหลังยังคงจัดห้องแบบเปิดโล่งเหมือนการจัดห้องนอนแบบดั้งเดิม แต่บางหลังมีการปิดกั้นห้องมิดชิด -บ้านแบบดั้งเดิม แบบประยุกต์ และแบบสมัยใหม่ ที่นับถือศาสนาคริสต์ ส่วนใหญ่มีการเปลี่ยนตำแหน่งห้องนอนและไม่แยกห้องนอนชาย-หญิง รวมทั้งมีการปิดกั้นห้องมิดชิด
ครัว	-เป็นส่วนหนึ่งของตัวบ้าน ตั้งอยู่บริเวณโถงกลางบ้าน	-บ้านแบบดั้งเดิมยังคงครัวอยู่ภายในบ้านตามลักษณะดั้งเดิม -บ้านแบบประยุกต์ และแบบสมัยใหม่ทุกหลังแยกครัวไว้นอกบ้าน ส่วนใหญ่จะอยู่ติดกับตัวบ้าน (ใช้ผนังร่วมกับตัวบ้านหลัก) มีส่วนน้อยที่แยกครัวออกจากตัวบ้านแบบไม่มีผนังร่วม
เตาไฟแบบดั้งเดิม	-อยู่บริเวณโถงกลางบ้าน -ลักษณะการใช้แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ใช้ประกอบอาหาร และใช้ให้ความอบอุ่นภายในบ้าน	-บ้านแบบดั้งเดิมส่วนใหญ่ยังคงมีเตาไฟอยู่บริเวณโถงกลางบ้าน และใช้สำหรับประกอบอาหารและให้ความอบอุ่นภายในบ้านเหมือนแบบดั้งเดิม แต่จะมีบางหลังที่แยกตัวออกจากบ้านก็จะนำเตาไฟแบบดั้งเดิมนี้ไปไว้ในครัว และยังคงมีพฤติกรรมการใช้แบบดั้งเดิม -บ้านแบบประยุกต์ และแบบสมัยใหม่ส่วนใหญ่มีเตาไฟอยู่ในครัวสำหรับประกอบอาหารและให้ความอบอุ่นและมีเตาแก๊สสำหรับช่วยในการประกอบอาหารด้วยแต่บางหลังก็ไม่มีเตาไฟแบบดั้งเดิมนี้อีก (เป็นส่วนน้อยมาก)

ตารางที่ 6.2 แสดงการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงรูปแบบที่พักอาศัยของบ้านชาวเขาเผ่าอาข่า หมู่บ้านอีโก้ปากกล้วยโครงการพัฒนาตอยตุง

รูปลักษณะที่ปรากฏ		
ลักษณะต่างๆ	ลักษณะดั้งเดิม	ลักษณะที่ปรากฏในปัจจุบัน
การทำใต้ถุนสูง	-ยังคงปลูกเรือนแบบใต้ถุนสูงและขึ้นจากภายนอก การใช้ประโยชน์ใต้ถุนเรือนยังคงมีต่อไป	-ส่วนใหญ่ยังคงสร้างเรือนติดพื้นส่วนเรือนที่มีใต้ถุนสูงมีการกันฝาผนังเพื่อทำเป็นที่อยู่อาศัย
หลังคารูปแบบดั้งเดิม	-เป็นแบบดั้งเดิม มีชายคายาวเกือบถึงพื้นและมีปีกนกคลุมด้านหน้า -ทิศทางของหลังคาหันไปทางเดียวกัน	-ความยาวของชายคาเป็นไปตามการเลือกใช้วัสดุ -แต่มีรูปทรงหลังคาเป็นลักษณะแบบดั้งเดิม แต่ไม่ได้สัดส่วน -เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงทิศทางของหลังคาแลเป็นไปในหลายทิศทาง
ผังเรือน	-มีการปลูกสร้างสืบทอดมาแต่เดิมมีลักษณะการจัดพื้นที่ใช้สอยแบบดั้งเดิม	-มีการเพิ่มเติมห้องมากขึ้น เพิ่มช่วงเสามากกว่าเดิม แต่ยังคงยึดหลักการจัดผังแบบดั้งเดิมเพราะความเคยชิน
วัสดุก่อสร้าง	-เรือนสร้างด้วยวัสดุที่หาได้ตามธรรมชาติ คือ โครงสร้างหลักไม้ ผนังฝาไม้ไผ่ พื้นฝาไม้ไผ่หรือไม้แผ่นไม้แปรรูป หลังคามุงด้วยหญ้าคา	-มีการผสมผสานกันระหว่างบ้านแบบดั้งเดิมกับบ้านแบบสมัยใหม่ แต่ยังคงความชำนาญ จึงทำให้รูปทรงของบ้านขาดความสวยงามและสัดส่วนที่เหมาะสม

ลักษณะการดำเนินชีวิตประจำวัน

จากอดีตที่เคยอยู่อาศัยแบบเร่ร่อน มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย ผู้หญิงตื่นแต่เช้าเพื่อทำงานบ้าน และทำกับข้าว กลางวันออกไปทำงานในไร่ในสวน ตอนเย็นกลับมาผู้หญิงก็จะทำงานบ้านและทำกับข้าวอีกเช่นกัน ในยามเย็นเมื่อกินข้าวเสร็จก็จะพักผ่อนด้วยการนั่งเล่นพูดคุยกับลูกหลาน ส่วนผู้ชายจะออกไปคุยกับเพื่อนบ้าน

จากการศึกษาพฤติกรรมมารออยู่อาศัยของชาวอาข่าในปัจจุบัน ด้วยการสังเกตและสัมภาษณ์พูดคุยพบว่า ลักษณะการอยู่อาศัยในปัจจุบันของชาวเขาเผ่าอาข่า หมู่บ้านอีโก้ปากกล้วยสามารถจำแนกพฤติกรรมมารออยู่อาศัยหลักๆ ได้ 2 รูปแบบคือ

รูปแบบที่ 1 คือรูปแบบพฤติกรรมของชาวบ้านที่ออกไปทำงานนอกบ้านและชาวบ้านที่ออกไปทำงานนอกพื้นที่ คนทั้ง 2 กลุ่ม ส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านที่ประกอบอาชีพ รับจ้างทั่วไป รับจ้างที่ศูนย์วิจัย เก็บเมล็ดกาแฟ เกษตรกรรมในพื้นที่ และค้าขาย ลักษณะการจัดผังเรือนยังคงมีเค้าโครงแบบดั้งเดิมแต่มีเครื่องเรือนที่เอื้อประโยชน์ต่อชีวิตปัจจุบันมากขึ้น เช่น มีเตาแก๊ส เพื่อช่วยให้การประกอบอาหารทำได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น หรือมีตู้เย็นเพื่อช่วยให้เก็บอาหารได้ยาวนานขึ้น ดังนั้นรูปแบบที่อยู่อาศัยของคนกลุ่มนี้จึงมีหลายรูปแบบ ตั้งแต่บ้านดั้งเดิมไม่ถาวรชั้นเดียวติดพื้น บ้านดั้งเดิมกึ่งถาวรชั้นเดียวติดพื้น บ้านประยุกต์กึ่งถาวรชั้นเดียวยกพื้น บ้านประยุกต์กึ่งถาวรชั้นเดียวติดพื้น และบ้านสมัยใหม่ถาวรชั้นเดียวติดพื้น ขึ้นอยู่กับเงินออมที่เก็บไว้สำหรับที่อยู่อาศัย

รูปแบบที่ 2 เป็นรูปแบบพฤติกรรมของชาวบ้านที่ไม่ออกไปทำงานนอกบ้านหรือออกไปบ้างบางครั้ง ส่วนใหญ่เป็นคนชรา ดังนั้นรูปแบบเรือนจะมีลักษณะเป็นเรือนประยุกต์ใช้วัสดุแบบกึ่งถาวรและไม่ถาวร แต่หากอยู่กันลำพังโดยที่ลูกหลานออกไปทำงานนอกพื้นที่นั้น รูปแบบที่อยู่อาศัยยังคงเป็นเรือนดั้งเดิมที่มีการใช้วัสดุแบบไม่ถาวรและวัสดุกึ่งถาวร เนื่องจากหากลูกหลานกลับมาจากทำงานนอกพื้นที่ก็จะทำการปรับปรุงซ่อมแซมเรือนให้มีความถาวรมากขึ้น และพบว่า คนกลุ่มนี้เป็นตัวแปรสำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย เนื่องจากลักษณะสังคมของชาวอาข่าให้ความสำคัญเคารพนับถือผู้อาวุโสมาก

ดังนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่า คนที่ไปทำงานนอกพื้นที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมาก ดังที่ Schnaberg อธิบายไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยนั้นว่าหากมีลักษณะของความมั่นคงในอาชีพแล้ว จะพบว่ามีลักษณะความทันสมัยสูง (Modernism) และการยอมรับสิ่งใหม่ๆ (Innovation) สูงขึ้นอีกด้วย และเกิดจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ดังนั้นก็จะเกิดการเปลี่ยนแปลงระบบประเพณี มาเป็นประยุกต์เทคโนโลยีใหม่ๆ และจัดองค์การอย่างมีระเบียบกฎเกณฑ์ในสังคม

ลักษณะการจัดผังพื้นที่ใช้สอยของชาวอาข่า นั้นยังคงเป็นไปตามความเคยชินจากอดีต ส่วนการรับวัฒนธรรมประเพณีแบบใหม่เข้ามานั้น ก็จะเป็นไปในลักษณะการประยุกต์วิทยาการใหม่ๆ เข้ามาใช้โดยไม่ขัดกับเชื่อดั้งเดิม เช่น ความเชื่อในเรื่องของการรื้อถอนเรือนหลังเก่าออก แล้วเรือนหลังใหม่จะต้องสร้างให้สูงกว่าเรือนหลังเดิมนั้น สำหรับสภาพเศรษฐกิจปัจจุบันสำหรับชาวอาข่าแล้ว บ้านที่จะสร้างใหม่สามารถสร้างแบบติดพื้นได้เนื่องด้วยข้อจำกัดด้านวัสดุและการเงิน ซึ่งเมื่อปฏิบัติแล้วไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อผู้อื่น หรือไม่ผิดประเพณีขั้นรุนแรงแล้วนั้นสามารถทำได้ เป็นต้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นพฤติกรรมการยอมรับวิถีการสมัยใหม่ เพื่อนำไปสู่ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ตารางที่ 6.3 แสดงการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบ้านชาวเขาเผ่าอาข่า หมู่บ้าน อีก่อปากกล้วย โครงการพัฒนาโดยตง

พฤติกรรมที่เปลี่ยนไป	แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง	ข้อค้นพบ
บันได ทางขึ้น -ไม่มีการเปลี่ยนแปลงสำหรับบ้านยกพื้น	-บ้านส่วนใหญ่จะเปลี่ยนเป็นแบบบ้านติดพื้น	-ดังนั้น บันได ทางขึ้นจะหายไป แต่บ้านแบบยกพื้นยังคงมีรูปแบบตามเดิม
ชานหน้าบ้าน -ไม่มีชานลักษณะแบบดั้งเดิม เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบบ้านและมีวัฒนธรรมการนั่งเก้าอี้	-พื้นที่ชานหน้าบ้านกลายเป็นส่วนรับแขก และห้องนอน เริ่มมีสัดส่วนเฉพาะอย่าง	-เกิดการพัฒนารูปแบบเพื่อให้เหมาะสมกับพฤติกรรมการใช้สอยพื้นที่ที่เปลี่ยนไป รวมทั้งการรับเอาวัฒนธรรมใหม่ๆ เข้ามา
โถง -ไม่มีการเปลี่ยนแปลง	-ไม่มีการเปลี่ยนแปลง แต่มีการปรับเปลี่ยน	-ยังคงมีโถงอยู่เนื่องจากความเคยชิน แต่จะมีการพัฒนารูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ต่างจากแบบดั้งเดิม
ห้องนอน -วัฒนธรรมเปลี่ยนจากการนอนพื้นมาเป็นนอนเตียง -มีกิจกรรมในห้องนอนมากขึ้น นอกจากการนอนอย่างเดียว	-ห้องนอนจะกลายเป็นที่สะดวกสบายที่สุด เพราะแต่เดิมห้องนอนจะใช้เพื่อการนอนอย่างเดียว	-เป็นทางที่จะพัฒนาความเป็นอยู่ให้มีระดับสูงขึ้น และยังสามารถพัฒนาต่อเนื่องไปได้อีก โดยเพิ่มขนาดห้อง แสงสว่าง และการระบายอากาศ
ครัว -วัฒนธรรมการกินแบบใหม่ กรรมวิธีการปรุงอาหารแบบใหม่	-คำนึงถึงความสะดวกสบาย ความสะอาดมากขึ้น -ส่วนครัวจะแยกออกจากตัวบ้าน	-ควรมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมการกินแบบดั้งเดิม

พฤติกรรมที่เปลี่ยนไป	แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง	ข้อเสนอแนะ
การทำใต้ถุนสูง -ต้องการพื้นที่อาศัยมากขึ้น -ต้องการความปลอดภัยมากขึ้น -อิทธิพลของเรือนสมัยใหม่	-ส่วนหนึ่งยังคงปลูกเรือนแบบใต้ถุนสูงและขึ้นจากภายนอก การใช้ประโยชน์ใต้ถุนเรือนยังคงมีต่อไป แต่อีกส่วนหนึ่งสร้างแบบไม่ยกพื้น การใช้ประโยชน์ใต้ถุนเรือนเปลี่ยนเป็นการใช้พื้นที่ว่าง	-เรือนแบบมีใต้ถุนยังคงเหมาะสมกับลักษณะภูมิประเทศแบบภูเขาที่มีความลาดชัน และพฤติกรรมการใช้สอยของชาวบ้าน ดังนั้นลักษณะภูมิประเทศและพฤติกรรมการใช้พื้นที่ควรจะเป็นสิ่งสำคัญที่จะเป็นตัวกำหนดลักษณะที่อยู่

	รอบที่อยู่อาศัยแทน	อาศัยที่พัฒนาต่อไป
<p>หลังคารูปแบบดั้งเดิม</p> <ul style="list-style-type: none"> -วัสดุผนังหลังคาที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันฝนดีกว่าเดิมและมีอายุการใช้งานมากกว่าเดิม -อิทธิพลของเรือนสมัยใหม่ 	<ul style="list-style-type: none"> -เลือกทำหลังคาแบบดั้งเดิมที่ใช้หญ้าคาเป็นวัสดุ และมีชายคายาวคลุมเกือบถึงพื้นดิน -ทิศทางของหลังคาเป็นไปในหลายทิศทาง 	<ul style="list-style-type: none"> -ควรเลือกใช้ระบบโครงสร้าง และวัสดุที่มีความคงทนถาวร เหมาะสมกับลักษณะภูมิอากาศของพื้นที่ -การเปลี่ยนแปลงทิศทางของหลังคาเป็นไปในหลายทิศทาง เป็นผลให้ลักษณะแบบดั้งเดิมหายไป
<p>ผังเรือน</p> <ul style="list-style-type: none"> -ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นกว่าเดิม ลักษณะการใช้พื้นที่เปลี่ยนเป็นแบบสมัยใหม่ ทำให้เรือนแบบเดิมไม่เหมาะสม -อิทธิพลรูปแบบจากภายนอก 	<ul style="list-style-type: none"> -ยังคงเกิดการเปลี่ยนแปลงเรื่อยๆ เพราะยังไม่พบทางที่จะประสานระหว่างวิถีชีวิตแบบเก่าและใหม่ 	<ul style="list-style-type: none"> -หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการศึกษาถึงชีวิตความเป็นอยู่ให้เข้าใจลึกซึ้ง เพื่อเป็นการเข้าใจตรงกันในการพัฒนาที่อยู่อาศัย
<p>วัสดุก่อสร้าง</p> <ul style="list-style-type: none"> -ขาดแคลนวัสดุที่ใช้สร้างบ้านแบบดั้งเดิม -ฐานะการเงินดีขึ้น -คำนึงถึงความสะอาดสวยงาม ความคงทน -ความนิยมต่อสิ่งใหม่ 	<ul style="list-style-type: none"> -เรือนจะถูกสร้างด้วยวัสดุใหม่ๆ แต่ยังคงใช้วัสดุท้องถิ่น 	<ul style="list-style-type: none"> -ความเป็นอยู่ดีขึ้นตามฐานะทางสังคม และเศรษฐกิจ มีผลทำให้มาตรฐานที่อยู่อาศัยดีขึ้น มีการเลือกใช้วัสดุและอุปกรณ์อำนวยความสะดวกแบบสมัยใหม่
<p>รูปทรงเรือน</p> <ul style="list-style-type: none"> -มีการเปลี่ยนแปลงศาสนา จึงขาดความต่อเนื่องในการรักษาวัฒนธรรมแบบเดิม -ชาวบ้านขาดความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ -ข้อจำกัดด้านวัสดุแบบดั้งเดิม 	<ul style="list-style-type: none"> -เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สืบสานต่อไป 	<ul style="list-style-type: none"> -ควรมีการประสานงานร่วมกันระหว่างกลุ่มชาวบ้านและกลุ่มนักพัฒนา และในการกำหนดแนวทางพัฒนาควรพิจารณาถึงพฤติกรรมชาวบ้าน -ให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ชาวบ้านในเรื่องเทคนิคการสร้างบ้านเพิ่มเติมรวมถึงการเลือกใช้วัสดุ

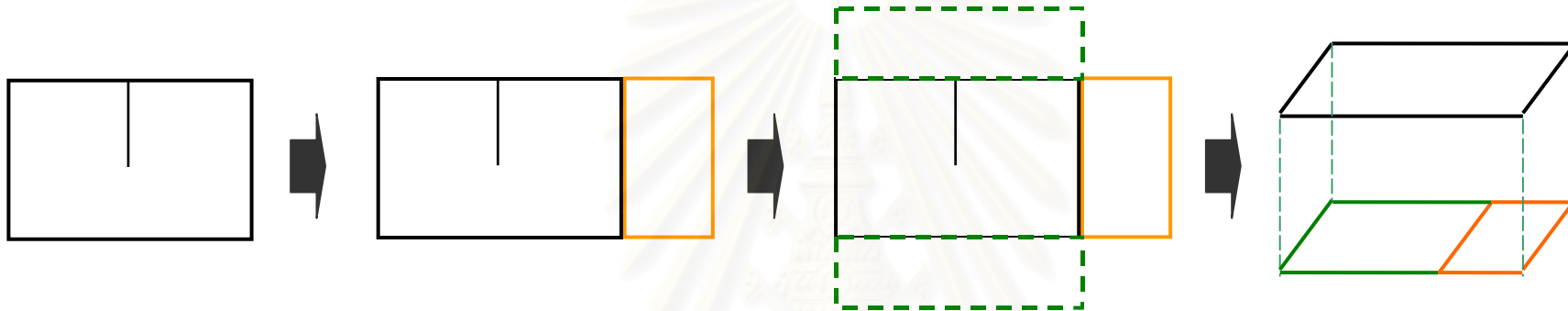
ระบบความเชื่อของชาวอาข่าเกี่ยวกับลักษณะที่อยู่อาศัย

ปัจจุบันส่วนใหญ่ชาวบ้านยังคงนับถือผีบรรพบุรุษเป็นจำนวน 53 หลัง นับถือพุทธ 19 หลัง และอีกจำนวน 7 หลัง ที่นับถือศาสนาคริสต์ จากการค้นคว้าข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับความเชื่อของชาวอาข่าผนวกกับการสัมภาษณ์ พบว่า

ตารางที่ 6.4 แสดงการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงระบบความเชื่อดั้งเดิมของชาวเขาเผ่าอาข่า หมู่บ้านอีโก้ปากกล้วย โครงการพัฒนาโดยตุง

ระบบความเชื่อดั้งเดิม	ข้อค้นพบ
- การเลือกที่ตั้งหมู่บ้าน จะทำพิธีเสี่ยงทายขอสถานที่จากผีเจ้าที่	-ปัจจุบันไม่ปรากฏเนื่องจากไม่มีการย้ายหมู่บ้านเหมือนสมัยก่อน ความเชื่อนี้จึงไม่สำคัญมากนัก
-การปลูกบ้านตามแนวขนานกับความลาดชันของสันเขา โดยมีช่องว่างทางเดินไว้ตรงกลาง	-ปัจจุบันยังคงสามารถพบเห็นการตั้งถิ่นฐานในลักษณะเช่นนี้อยู่ โดยหมู่บ้านอีโก้ปากกล้วยก็มีลักษณะเช่นนี้
-นิยมปลูกบ้านมีเสาเรียงกัน 3 แถวๆ ละ 3 ต้น ซึ่งเป็นเสาเอก และจะต้องทำพิธีเส้นไหว้เสมอ -ภายในบ้านแบ่งเป็นสัดส่วน แบ่งส่วนนอนผู้ชายและผู้หญิง	-ปัจจุบันยังคงมีเค้าโครงของเสาหลักแบบดั้งเดิม แต่จะเป็นในลักษณะที่มีการขยายต่อเติมเพื่อตอบสนองการใช้สอยในปัจจุบัน -การแบ่งส่วนนอนผู้ชายและผู้หญิงนั้น บ้านที่ยังคงนับถือบรรพบุรุษยังคงยึดถืออย่างเคร่งครัด
-ห้องนอนชายจะอยู่ด้านหน้าบ้าน (ติดถนน) และส่วนใหญ่หันไปทางทิศตะวันออก	-ส่วนนอนชายจะอยู่ด้านหน้าบ้าน (ติดถนน) แต่ไม่ได้หันไปทางทิศตะวันออกทุกหลังเนื่องจากลักษณะภูมิประเทศที่ตั้ง
-ห้องนอนฝ่ายหญิงจะมีหิ้งบรรพบุรุษอยู่ติดกับเสาเอก และมีตะกร้าใส่เมล็ดพันธ์พืชสำหรับปลูกในปีต่อไปวางไว้ที่หัวนอน	-ยังคงมีปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน
-การก่อตั้งหมู่บ้านใหม่ ต้องช่วยกันปลูกสร้างบ้านให้กับหัวหน้าพิธีกรรมก่อนผู้อื่น	-ยังคงความเชื่อนี้อยู่ แต่ปัจจุบันไม่มีการย้ายหมู่บ้านแล้วจึงไม่มีความสำคัญมากนัก
-การสร้างบ้านจะเริ่มด้วยพิธียกเสาเอกให้หัวหน้าครัวเรือนหรือบุตรชายคนโตเป็นผู้ทำพิธี	-ยังคงมีปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน
-บ้านชาวอาข่านิยมหันหน้าไปทางเดียวกัน	-ไม่ปรากฏในหมู่บ้านอีโก้ปากกล้วย เนื่องจากเป็นหมู่บ้านค่อนข้างใหญ่และมีลักษณะภูมิประเทศเป็นข้อจำกัด
-ห้ามนำไม้ที่มีเปลือกตาย ไม้ที่ถูกฟ้าผ่า ไม้ที่ถูกไฟไหม้ ไม้ที่ยืนตายทั้งต้น มาสร้างบ้าน	-ปัจจุบันไม่ค่อยมีปรากฏให้เห็นเนื่องจากการปลูกสร้างบ้านด้วยไม้เริ่มลดลง
ความเชื่อที่ค้นพบจากการสัมภาษณ์เพิ่มเติม -การสร้างบ้านหลังใหม่ จะต้องไม่สร้างบ้านเดี่ยวกว่าบ้านหลังเก่า -การนำชิ้นส่วนบ้านหลังเก่า เช่น นำหม้อคามาผูกติดไว้กับเสาเรือนหรือจันทันหลังคา	-ปัจจุบันไม่ปรากฏเนื่องจากการสร้างบ้านเป็นปูนมากขึ้น -มีปรากฏให้เห็นทุกหลังคาเรือน

พัฒนาการพื้นที่ใช้สอย

บ้านดั้งเดิม

การจัดผังพื้นที่ใช้สอยแบบโถงรวมกิจกรรมหลายกิจกรรมร่วมกัน

บ้านดั้งเดิมแบบขยายห้องครัว

การจัดผังพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านยังเป็นแบบโถงรวมกิจกรรมหลายกิจกรรมร่วมกัน แต่ย้ายพื้นที่ปรุงอาหารออกไปไว้นอกบ้าน

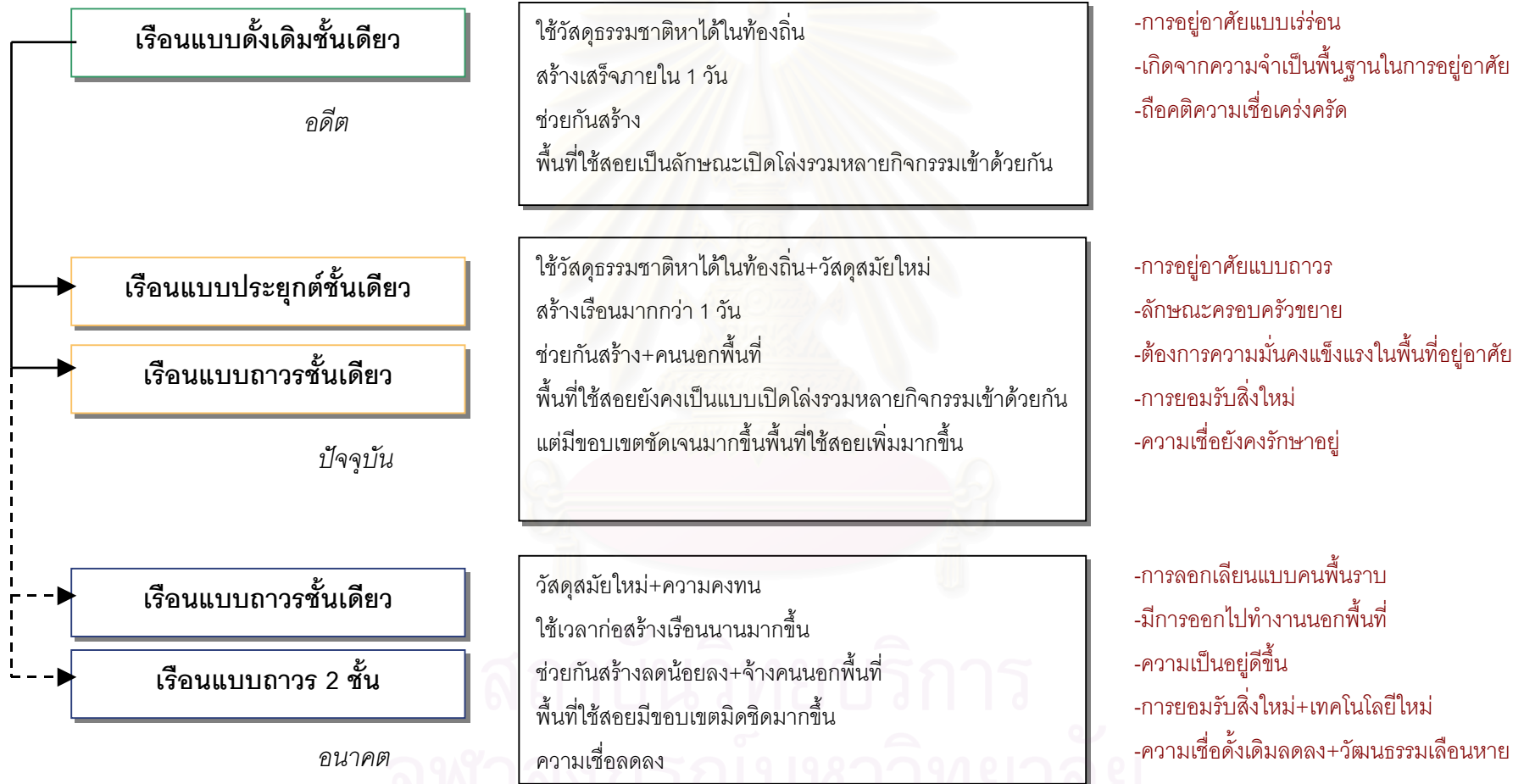
บ้านประยุกต์ แบบขยายห้องครัวและขยายพื้นที่ใช้สอย

การจัดผังพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านยังเป็นแบบเดิม พื้นที่ปรุงอาหารอยู่นอกบ้าน และเพิ่มพื้นที่ใช้สอย เช่น ห้องนอน ห้องรับแขก เป็นต้น

บ้านแบบสมัยใหม่

การจัดผังพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านชั้นบนยังเป็นแบบเดิม แต่เพิ่มพื้นที่ชั้นล่างสำหรับเป็นห้องนอน ห้องรับแขก และห้องครัว มีขอบเขตห้องชัดเจนมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงลักษณะที่อยู่อาศัย

6.3 ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อที่อยู่อาศัย

ในประเด็นนี้เป็นข้อมูลส่วนสรุปที่ได้จากข้อ 6.1 และ 6.2 ที่จะนำมาผนวกกับแนวคิด ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง โดยดูจากพฤติกรรมของชาวอาข่าที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย และการอยู่อาศัย สามารถสรุปได้ 5 ประเด็น ดังนี้

1. **ข้อจำกัดด้านวัสดุ** ซึ่งเป็นเหตุผลหลักอันดับแรกสำหรับสาเหตุในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบที่อยู่อาศัยจากบ้านดั้งเดิมเป็นบ้านประยุกต์และบ้านแบบสมัยใหม่ เนื่องจากความขาดแคลนวัสดุและความคงทนของวัสดุแบบดั้งเดิม ที่ปัจจุบันหายากและมีราคาแพง เช่น หน้ำคาหายากและมีราคาแพง หากเทียบกับการเปลี่ยนเป็นหลังคาสังกะสีหรือกระเบื้อง ส่วนเสาไม้จริงก็ไม่สามารถตัดจากในป่าเหมือนแต่เดิมได้เนื่องจากทางการห้ามตัดไม้ทำลายป่า เป็นผลให้ต้องหาสิ่งทดแทนที่มีอายุการใช้งานยาวนานกว่าแต่ไม่ตอบสนองของความทนทานเท่าที่ควร เช่น การนำสังกะสีมามุงหลังคา เป็นต้น รวมทั้งการขาดทางเลือกในการเลือกใช้วัสดุที่เป็นเอกลักษณ์พื้นถิ่นประจำเผ่าอีกด้วย
2. **พื้นที่ใช้สอยไม่เพียงพอ** ไม่สามารถขยายพื้นที่ได้อีก เนื่องจากลักษณะครอบครัวชาวอาข่าที่เป็นครอบครัวขยาย ดังนั้น จึงเป็นเหตุให้ต้องมีการปรับปรุง ต่อเติม และแม้กระทั่งเปลี่ยนแปลงบ้านให้มีพื้นที่ใช้สอยเพิ่มมากขึ้นความต้องการขยายพื้นที่ โดยใช้เป็นห้องนอนสำหรับลูกหลานที่กำลังจะโตในอนาคต ห้องรับแขก และห้องนั่งเล่น เป็นต้น แต่เนื่องจากการจำกัดของขอบเขตที่ดินจึงทำให้ไม่สามารถขยายพื้นที่ตามประเพณีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมได้ จึงเป็นผลให้รูปแบบที่อยู่อาศัยเปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบดั้งเดิม
3. **ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ** มีผลต่อที่อยู่อาศัยค่อนข้างมาก เนื่องจากลักษณะพื้นที่ที่เป็นภูเขาที่มีความลาดชัน เวลาฝนตกหนักบ้านแบบไม่ถาวรที่ใช้พื้นดินเป็นพื้นบ้านจะมีปัญหาในเรื่องของการซังของน้ำ พื้นแฉะ สกปรก และยังส่งผลถึงความชื้นของวัสดุอีกด้วย และหากมีกระแสลมแรงก็จะทำให้หลังคาที่เป็นหน้ำคาเปิดออก ทำให้หลังคารั่ว รวมถึงทำให้กระแสไฟฟ้าขัดข้องบ่อยครั้ง
4. **ระบบเศรษฐกิจการเงิน** เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลกระทบต่อปัญหาข้ออื่นๆ อย่างมาก ดังนั้นจะพบว่าปัจจุบันคนในหมู่บ้าน เริ่มออกไปทำงานรับจ้างนอกพื้นที่ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่น กรุงเทพฯ เชียงใหม่ ใต้หวัน และมาเลเซีย ซึ่งได้รับรายได้มากกว่าเมื่อเทียบกับการทำงานในพื้นที่ ทำให้วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมเริ่มเลือนหาย

5. **แรงงาน** ถือว่าเป็นปัญหาส่วนน้อยมาก เพราะส่วนใหญ่คนในหมู่บ้านจะมาช่วยกันสร้างเหมือนสมัยก่อน เพียงแต่ก็จะเป็นในลักษณะที่ซ่อมแซมหรือก่อสร้างที่ไม่ซับซ้อนทางเทคนิคการก่อสร้างจนเกินไป

6.4 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องลักษณะที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่า พบว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นมีสาเหตุรูปแบบทางกายภาพของที่อยู่อาศัยเท่านั้น แต่ยังคงรวมถึงพฤติกรรมอยู่อาศัย และความเชื่อดั้งเดิม ที่เริ่มมีการปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลา ชาวเขาเผ่าอาข่าเป็นชนกลุ่มหนึ่งที่มีรูปแบบที่อยู่อาศัยที่มีเอกลักษณ์พื้นถิ่นที่น่าสนใจ ไม่ว่าจะเป็นรูปทรงสัดส่วนของเรือน หรือการจัดผังพื้นที่ใช้สอยแบบดั้งเดิมแยกส่วนนอนชาย-หญิง การมีเตาไฟโบราณอยู่ภายในบ้านเพื่อให้ความอบอุ่นและช่วยยืดอายุการใช้งานของวัสดุแบบดั้งเดิม การไม่มีหน้าต่างซึ่งเป็นการเหมาะสมกับวิถีชีวิตของคนบนดอย เนื่องจากมีสภาพภูมิอากาศที่หนาวเย็น และสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์สามารถบ่งบอกได้ถึงเผ่าพันธุ์คือ หลังคาจั่วทรงสูงมีปีกนกคลุมลงมาจนแทบไม่เห็นผนังบ้าน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่เกิดขึ้นเพื่อการคงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีลักษณะเป็นภูเขาสูง ดังนั้นในการเสนอแนะเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาวอาข่า นั้น จึงเป็นไปในลักษณะที่สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืน โดยการใช้วัสดุแบบหมุนเวียน ที่สามารถปลูกทดแทนได้เมื่อมีการเสื่อมสลายไปตามกาลเวลา และเป็นการสอดคล้องกับแนวทางการพึ่งพาตนเอง ซึ่งเป็นการใช้เทคโนโลยีพื้นถิ่นที่ควรสืบสานและพัฒนา รวมถึงเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ภายในชุมชนให้เกิดเป็นชุมชนเข้มแข็ง โดยเริ่มต้นจากคนชุมชนก่อน ด้วยการสนับสนุนให้มีความเข้าใจถึงเอกลักษณ์ที่โดดเด่นในรูปแบบที่อยู่อาศัยของตน ให้รู้ซึ่งถึงตระหนักถึง คุณค่า ความสวยงาม ควรค่าแก่การดำรงอยู่ ด้วยการการสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์รูปแบบที่อยู่อาศัยแบบดั้งเดิมให้คงอยู่และฟื้นฟูเอกลักษณ์พื้นถิ่นที่สูญหายไปกลับคืนมา

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์รูปแบบที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่า เพื่อคงไว้ซึ่งลักษณะพื้นถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะประจำเผ่า โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. จากการศึกษพบว่า ปัจจุบันมีเรือนแบบดั้งเดิมที่มีรูปแบบและการก่อสร้างแบบดั้งเดิมเหลืออยู่เพียง 3 หลัง และเรือนดั้งเดิมแบบประยุกต์อีก 14 หลัง ที่กำลังจะมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความสมัยใหม่ ดังนั้น ควรพยายามอนุรักษ์รูปแบบเรือนพื้นถิ่นนี้ให้คงอยู่เพื่อป้องกันการสูญเสียเอกลักษณ์พื้นถิ่นของชนเผ่าอาข่า เนื่องจากความเจริญและเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทอย่างมากในปัจจุบัน

2. การก่อสร้างซ่อมแซมที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าอาข่าในปัจจุบัน ยังคงมีระบบการก่อสร้างรูปแบบดั้งเดิมอยู่คือการร่วมกันสร้าง โดยมีวัฒนธรรมประเพณีในการก่อสร้างประจำเผ่า และจากการศึกษาพบว่าไม่ว่าจะเป็นบ้านรูปแบบใด หากเกิดการชำรุดทรุดโทรม ชาวบ้านจะแก้ปัญหาเบื้องต้นด้วยภูมิปัญญาของตนเองก่อน จะไม่พึ่งแรงงานนอกพื้นที่ จึงสรุปได้ว่า ชาวอาข่าส่วนใหญ่ยังคงมีฝีมือในการก่อสร้างบ้านแบบดั้งเดิมที่สืบทอดมาแต่อดีต ดังนั้นควรมีการพัฒนาเทคนิคการก่อสร้างแบบดั้งเดิมเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดการคิดค้นพัฒนาเทคนิคการก่อสร้างที่มีคุณภาพ และทำให้มีอายุการใช้งานยาวนาน และเป็นการคงไว้ซึ่งการอยู่อาศัยที่มีรูปแบบวิถีชีวิต วัฒนธรรมความเชื่อแบบดั้งเดิม และวัฒนธรรมการถ่ายทอดเทคนิคการก่อสร้างแบบดั้งเดิมไปสู่คนรุ่นต่อไป รวมทั้งเป็นการสนับสนุนความสัมพันธ์ภายในชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อก่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองมากขึ้น
3. จากการสัมภาษณ์พบว่า ความต้องการในการอยู่อาศัยในบ้านรูปแบบดั้งเดิมยังคงมีอยู่ แต่สาเหตุที่ที่อยู่อาศัยแบบดั้งเดิมเริ่มเลือนหายไปนั้น เป็นผลโดยตรงมาจากการขาดแคลนวัสดุธรรมชาติที่ใช้ในการก่อสร้าง ดังนั้น เพื่อเป็นการรณรงค์และสนับสนุนให้มีการคงไว้ซึ่งสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแล้วนั้น ควรสนับสนุนการพัฒนาวัสดุก่อสร้างแบบดั้งเดิมเพื่อนำมาใช้เป็นวัสดุในการสร้างที่อยู่อาศัย โดยการจัดสรรพื้นที่ปลูกหญ้าคาอันเป็นวัสดุที่สามารถปลูกทดแทนได้เมื่อมีการเสื่อมสลาย ซึ่งเป็นการหมุนเวียนการใช้งาน และเพื่อลดปัญหาการขาดแคลนวัสดุ ซึ่งปัจจุบันหาได้ยากและมีราคาค่อนข้างแพง
4. เนื่องด้วยครอบครัวของชาวอาข่าเป็นครอบครัวแบบขยายทางฝ่ายชาย ดังที่ได้กล่าวแล้วถึงประเด็นปัญหาในเรื่องของการขยายตัวของที่อยู่อาศัยนั้น ปัจจุบัน ขนาดแปลงที่ดินที่ได้รับการจัดสรรจากโครงการนั้น มีขนาดพื้นที่ที่จำกัดด้วยลักษณะภูมิประเทศ ดังนั้น เมื่อครอบครัวขยายชาวอาข่าจึงหาทางออกด้วยการสร้างเป็นบ้าน 2 ชั้น ซึ่งปัจจุบันที่พบเห็นก็ยังคงรูปแบบเรือนแบบในอดีตอยู่ แต่หากในอนาคตมีประชากรเพิ่มขึ้นอีก การอยู่อาศัยที่เคยอยู่ได้ก็จะเป็นความแออัด ดังนั้น การจัดเตรียมพื้นที่เพื่อการรองรับการขยายตัวในอนาคตของชาวเขาแต่ละหมู่บ้าน จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ควรมีการวางแผนงานนโยบายรองรับ โดยศึกษาวัฒนธรรมการปลูกบ้านและขยายบ้านจากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาไว้ พร้อมกับการรับฟังความคิดเห็นของชาวอาข่าผู้อาศัย ทั้งในการเลือกทำเลที่ตั้งที่มีภูมิประเทศเอื้ออำนวยต่อการปลูกบ้านในรูปแบบดั้งเดิม การ

กำหนดสัดส่วนกว้าง-ยาวของแปลงที่ดิน เพื่อให้การจัดที่อยู่อาศัยสอดคล้องกับรูปแบบวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อดั้งเดิม และประโยชน์ใช้สอยอย่างแท้จริง

5. ดังนั้น ในอนาคตหากมีการจัดสรรพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัย ควรมีการวางนโยบายในเรื่องของการขออนุญาตสร้างที่อยู่อาศัยที่ชัดเจนมากขึ้น เช่น การมีข้อกำหนดเรื่องระยะถอยร่นของอาคาร และการกำหนดพื้นที่ว่างภายในแปลงที่ดิน เพื่อให้สอดคล้องกับขนาดที่อยู่อาศัย และการขยายตัวในอนาคต
6. ในการพัฒนารูปแบบที่อยู่อาศัยชาวเขาเผ่าอาข่า นั้น ควรมีการรณรงค์ให้มีการสร้างบ้านโดยใช้วัสดุที่กลมกลืนกับรูปแบบดั้งเดิม เช่น การสร้างบ้านที่มีรูปทรงหลังคาเป็นหลังคาจั่วทรงสูง ตัวอาคารคาคลุ่มต่ำ จั่วด้านหน้ามีหลังคาปีกนกคลุมด้านหน้า ซึ่งลักษณะพิเศษของหลังคาปีกนกคือการมีช่องระบายอากาศไว้ตรงยอดจั่ว เพื่อให้อากาศร้อนภายในเรือนระบายออกได้สะดวก ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านเอง
7. ควรรณรงค์ให้มีการทำร่องน้ำบริเวณรอบๆ บ้าน เพื่อเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในเรื่องของน้ำที่ไหลซึมเข้าบ้านหากมีฝนตกหนัก ซึ่งการมีร่องระบายน้ำรอบๆ บ้านนั้นเป็นรูปแบบวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวอาข่า และหน่วยงานควรให้ความช่วยเหลือในเรื่องของการทำกำแพงกันดินในพื้นที่ที่มีลักษณะภูมิประเทศลาดชัน หรือเพื่อช่วยป้องกันปัญหาดินพังทลาย และยังช่วยชะลอความเร็วของกระแสน้ำไหลในเวลาฝนตกหนัก

แต่อย่างไรก็ตาม ชาวเขาแต่ละเผ่าพันธุ์ย่อมมีเอกลักษณ์ และรูปแบบวิถีชีวิตแตกต่างกันไป จึงอาจก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสียในการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมที่มีอยู่ดั้งเดิมกับส่วนที่จะเกิดขึ้นใหม่และส่วนที่มีอยู่ในปัจจุบัน จึงเป็นสิ่งที่กระทำได้ยาก และเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ดังนั้นในการพัฒนาอย่างไรก็ตาม สิ่งที่ดีและสวยงามในสถานที่หนึ่งนั้น อาจจะไม่ดีหรือไม่เหมาะสมกับที่อื่นๆ ในทุกแห่งเสมอไป

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

โครงการพัฒนาโดยตุง. แผนพัฒนาโดยตุง [online]. กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาโดยตุง, 2542.

แหล่งที่มา : <http://www.doitung.org> [11 ต.ค. 2545]

โครงการรักษาเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว.

กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร. (ม.ป.ป.)

ชาวเขาในเมืองไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วีรธรรม, 2517.

โชติมา จตุรวงศ์. เรือนไทดำ: กรณีศึกษา เพชรบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชา

สถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

เชิดชาย เหล่าหล้า. สังคมวิทยาชนบท. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร : สำนักพิมพ์แพรวพิทยา, 2519.

ทวิช จตุรพรฤกษ์. เสียงจากคนชายขอบ: ศักดิ์ศรีความเป็นคนของชาวลีซอ. เชียงใหม่: คณะสังคม

ศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541.

ธีรศักดิ์ วงศ์คำแน่น. การวิเคราะห์รูปแบบของเรือนที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเนื่องจากพฤติกรรม

ของชาวบ้าน: กรณีศึกษา หมู่บ้านลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง. รายงานวิชา

ระบบมนุษย์กับสภาพแวดล้อม ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สาขา

สถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)

นิจ หิฎฐีระนันท์. ปรากฏธาตุ "สิรินธร" ครั้งที่ 9 เรื่อง สถาปัตยกรรมไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. ชาวเขาในไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มติชน, 2545.

บัณฑิต จุลาสัย. บ้านไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

ประกฤต รินทรานุรักษ์. ที่อยู่อาศัยในชุมชนชนบทกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม: กรณีศึกษา

หมู่บ้านแหลมยาง-ตรอกสมุทรวร ตำบลน้ำคอก อำเภอเมือง จังหวัดระยอง. วิทยานิพนธ์

ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, 2541.

ประชาสงเคราะห์, กรม. ทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูงในประเทศไทยปี 2538. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธน

บรรณการพิมพ์, 2538.

ประสงค์ เขี่ยมอนันต์. การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชา

การ เนื่องในวาระครบรอบสถาปนา 80 ปี, 23-26 เมษายน 2540 ณ ภาควิชา

สถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ฝ่ายข้อมูลและติดตามประเมินผล สำนักงานจังหวัดเชียงราย. แผนที่จังหวัดเชียงราย [online].
 เชียงราย: สำนักงานจังหวัดเชียงราย, 2541. แหล่งที่มา : <http://www.chiangrai.go.th> [21
 พ.ย. 2545]
- ฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาออยตุง. ข้อมูลหมู่บ้านในโครงการพัฒนาออยตุง. พฤษภาคม
 2545. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)
- ฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาออยตุง. แผนงานโครงการพัฒนาออยตุง. 2531. (เอกสารไม่ตี
 พิมพ์)
- พินิจ พิษยกัลป์. ข้อห้ามและข้อนิยมเบื้องต้นทางสังคมของชาวเขาเผ่าอาก้อ. เชียงใหม่: สถาบันวิจัย
 ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์, 2517.
- วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. พฤติกรรมมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย, 2541.
- สถาบันวิจัยชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์. การตั้งถิ่นฐานชาวเขาในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: กรม
 ประชาสงเคราะห์, 2538.
- สถาบันวิจัยชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์. ชาวเขา: ความเข้าใจกับชนเผ่าต่างวัฒนธรรม.
 เชียงใหม่: โรงพิมพ์สถาบันวิจัยชาวเขา, 2541.
- สมเกียรติ ปินน้ำ. หัวหน้าฝ่ายข้อมูล ฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาออยตุง. สัมภาษณ์, 22
 พฤศจิกายน 2545.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. สังคมวิทยาชนบท: วิธีการวิจัย ทฤษฎี และการเปลี่ยนแปลงในสังคมชนบท
 ไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น: ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2528.
- สมัย สุทธิธรรม. สารคดีชีวิตของชนกลุ่มน้อยบนดอยสูง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ 2020 เวิลด์ มีเดีย,
 2541.
- สามารถ สีริเวชพันธ์ และสุพล ปวารณาจารย์. เรือนชนบท. เชียงใหม่: โรงพิมพ์คลองช้าง, 2537.
- สุภางค์ จันทวานิช. การวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
 2544.
- สุภางค์ จันทวานิช. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนัก
 พิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- สุวรรณ บัวทวน. ทัศนคติต่อการยอมรับของใหม่และลักษณะการยอมรับของชาวนา ในจังหวัด
 ขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาสังคม (สค.ม.) จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย, 2515.
- อรศิริ ปาณินท์. ที่ว่างทางสถาปัตยกรรม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523.

- อรศิริ ปาณินท์. เรือนไทยพื้นบ้านไทย-มอญ. รายงานวิจัยจากทุนอุดหนุนของ สกว., (ม.ป.ท.) 2543.
- อุไรวรรณ แสงศร. บ้านอีโก้ ความเชื่อและภูมิปัญญาชาวบ้าน. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยชาวเขา, 2539.
- อุไรวรรณ แสงศร. ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการจัดการทรัพยากรและการรักษาความเจ็บป่วยของ "อีโก้". เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน, 2539. (ม.ป.ป.)

ภาษาอังกฤษ

- Allan Schnaiberg. The Modernization Impact of Urbanization, Economic Development and Cultural, p. 117. London: Oxford University Press, 1971.
- Binney, George A. Social and Economic Organization of Two White Meo Community in Northern Thailand. Unpublished Ph.D. thesis, Advanced Research Project Agency. Washington DC., 1968.
- Hunter, G. Modernizing Peasant Societies. London: Oxford University Press, 1969.
- Jim Goodman. The Akha: Guardians of The Forest. Thailand: Amarin Printing and Publishing Public Company Limited, 1997.
- Peter Hinton. Akha Village Structure. in Hinton P. (ed.), Tribesmen and Peasant in North Thailand, pp. 112-113. Chiang Mai: Tribal Research Center, 1969.
- Robert W. Kickert, "Akha Village Structure," in Tribesmen and Peasant in North Thailand, eds. Hinton P. (Chiang Mai: Tribal Research Center, 1969), p. 98-99.
- Rogers Everett. Modernization among presents. New York: Holt, Rinehart and Winston Inc., 1969.
- Smelser, Neil J. in Myron Weiner. Modernization. New York : Basic Book, 1966.
- The University of Texas. แผนที่ประเทศไทย [online]. Austin: The University of Texas, 1998.
แหล่งที่มา : <http://www.lib.utexas.edu> [21 พ.ย. 2545]
- Wilbert E. Moore, Social Change. New York: The Macmillan, 1968.

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

รายละเอียดเกี่ยวกับสภาพครัวเรือนบ้านอีโก้ปากกล้วย ข้อมูลสำรวจปี 2545

			
001	002	003	004
			
005	006 (หลังเก่า)	006 (หลังใหม่)	007
			
008	009	010	011
			
013	014	015	016
			
016/1 (หลังเก่า)	016/1 (กำลังสร้างหลังใหม่)	017	018
			
018/1	019	020	020/1

			
021	022	023	024
			
025	026 (หลังเก่า)	026 (หลังใหม่)	027
			
028	030	031	032
			
033	035	035/1	036
			
036/1	037	038	039
			
040	041	042	043

			
044	045	046	047
			
048	049	050/1	053
			
055	056	057	058
			
059	060	061	062
			
063	065	065/1	066
			
066/1	067	067/1	068

			
069	071	072	073
			
074	074/1	074/2	075
			
076	077	079	079/1
			
(080) บ้านนอกพื้นที่ 1			

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้อยู่อาศัยในหมู่บ้านอีโก้ปากกล้วย จ.เชียงราย

หลังคาเรือนที่.....

บ้านเลขที่.....

วันที่สัมภาษณ์.....

เวลาเริ่มสัมภาษณ์.....

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้น

1. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....นามสกุล.....
2. ฝา.....
3. ฐานะการอยู่อาศัยของท่านในบ้านหลังนี้.....
4. เพศ ชาย หญิง อายุ..... ปี สถานะภาพ.....
5. จำนวนครอบครัวในเรือนหลังนี้ จำนวน.....ครอบครัว
6. จำนวนสมาชิกในเรือน จำนวน.....คน
จำนวนสมาชิกในเรือนที่อยู่ปัจจุบัน จำนวน.....คน
7. อาชีพหลัก.....
8. อาชีพเสริม.....
9. ศาสนา
 พุทธ นับถือบรรพบุรุษ คริสต์ นิกาย.....
 อื่นๆ (ระบุ)

ส่วนที่ 2 ลักษณะที่อยู่อาศัยปัจจุบัน

1. รูปแบบเรือน (โดยการสังเกต)
 แบบดั้งเดิม แบบประยุกต์ แบบสมัยใหม่
2. ประเภทของเรือนที่ปลูกสร้าง (โดยการสังเกต)
 เรือนถาวร เรือนกึ่งถาวร เรือนไม่ถาวร
3. ลักษณะเรือน (โดยการสังเกต)
 เรือนชั้นเดียวติดดินทั้งหลัง เรือนชั้นเดียวยกพื้นใต้ถุนเตี้ย เรือนชั้นเดียวยกพื้นใต้ถุนสูง
 เรือน 2 ชั้น อื่นๆ (ระบุ)
4. อายุเรือนปัจจุบัน.....ปี
5. ก่อนหน้าที่จะสร้างนี้มีเรือนมาแล้วกี่หลัง (ในพื้นที่เดิม)..... หลัง
6. ลักษณะเรือน (เรือนหลังเก่า)
 เรือนชั้นเดียวติดดินทั้งหลัง เรือนชั้นเดียวยกพื้นใต้ถุนเตี้ย เรือนชั้นเดียวยกพื้นใต้ถุนสูง
 เรือน 2 ชั้น อื่นๆ (ระบุ)

7. สภาพการใช้งาน
- อยู่อาศัยอย่างเดียว อยู่อาศัยและประกอบกิจการ อื่นๆ (ระบุ)
8. กระบวนการสร้างเรือน
- สร้างเอง คนในหมู่บ้านช่วยกันสร้าง จ้างผู้อื่นมาสร้างให้
9. แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการสร้างเรือน
- เงินออม กู้ยืม..... ได้รับเงินช่วยเหลือจาก.....
- อื่นๆ (ระบุ)
10. ขนาดแปลงที่ดินที่ท่านอยู่อาศัย
- กว้าง.....ยาว.....
- จำนวนพื้นที่.....ไร่.....งาน.....ตารางวา
11. ภายในแปลงที่ดินมีสิ่งปลูกสร้าง ดังนี้
- เรือนหลัก.....หลัง
- เรือนย่อย.....หลัง
- ยุ้งฉาง.....หลัง
- พื้นที่เก็บฟืน.....หลัง
- เล้าหมู.....หลัง
- เล้าไก่..... หลัง
- พื้นที่จอดรถ.....หลัง
- พื้นที่การเกษตร.....แปลง
- อื่นๆ (ระบุ)
12. ขนาดตัวเรือนปัจจุบัน ขนาด.....
13. องค์ประกอบภายในบ้าน
- พื้นท่อนอน.....ห้อง
- พื้นปูซาลา
- ครุฑและพื้นที่ทานอาหาร
- ระเบียง
- ห้องเก็บของ
- อื่นๆ (ระบุ).....

14. วัสดุที่ใช้สร้างเรือน

- หลังคา.....
- โครงหลังคา.....
- โครงสร้างหลัก.....
- พื้น.....
- ผนัง.....
- หน้าต่าง.....
- ประตู.....

15. ครีว ขนาด.....

- อยู่ภายในเรือน เพราะ.....
- อยู่ภายนอกเรือน เพราะ.....

16. วัสดุที่ใช้สร้างครีว

- หลังคา.....
- โครงหลังคา.....
- โครงสร้างหลัก.....
- พื้น.....
- ผนัง.....
- หน้าต่าง.....
- ประตู.....

17. ห้องน้ำ ขนาด.....

18. วัสดุที่ใช้สร้างห้องน้ำ

- หลังคา.....
- โครงหลังคา.....
- โครงสร้างหลัก.....
- พื้น.....
- ผนัง.....
- ช่องระบายลม.....
- ประตู.....

ส่วนที่ 3 ลักษณะการอยู่อาศัย

1. สาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวก

รายละเอียด	มี	ไม่มี	ลักษณะการใช้
ไฟฟ้า			
น้ำ (ประปา)			
โทรศัพท์			
โทรศัพท์			
เครื่องเสียง			
ตู้เย็น			
เตาแก๊ส			
พัดลม			
อื่นๆ			

2. ลักษณะการใช้พื้นที่ในปัจจุบัน

โถง.....
 พื้นที่นอน.....
 ครีว.....
 ทานอาหาร.....
 ได้ดูเรือน.....
 ห้องน้ำ.....
 อื่นๆ.....

3. หากท่านจำเป็นต้องต่อเติมเรือนในอนาคต ท่านคิดว่าจะต่อเติมเป็นห้องอะไร

- พื้นี่นอน.....ห้อง
- พื้นี่บูช
- ห้องรับแขก
- ห้องนั่งเล่น
- ครีว
- ทานอาหาร
- เก็บของ
- จอดรถ
- อื่นๆ (ระบุ).....

4. ท่านรู้สึกอย่างไรกับที่อยู่อาศัยปัจจุบัน

ดีขึ้นกว่าเดิม

เหมือนเดิม

แยกว่าเดิม

เนื่องจาก.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ 4 ปัญหาในการอยู่อาศัย

1. สาเหตุของการสร้างเรือนหลังใหม่แทนเรือนหลังเก่า

.....

2. รูปแบบและตำแหน่งของเรือนปัจจุบันเหมือนเรือนเดิมหรือไม่ เพราะเหตุใด

.....

3. หากท่านรื้อเรือนเก่ามาสร้างใหม่ ท่านนำวัสดุส่วนใดของเรือนเก่ามาใช้บ้าง

- วัสดุผนังหลังคา โครงหลังคา โครงสร้างหลัก
 พื้น ผนัง อื่นๆ (ระบุ).....

4. ท่านมีการปรับปรุงซ่อมแซมเรือนในปัจจุบันกี่ครั้ง.....

ตำแหน่งใดบ้าง

- วัสดุผนังหลังคา โครงหลังคา โครงสร้างหลัก
 พื้น ผนัง อื่นๆ (ระบุ).....

5. หากท่านซ่อมแซมบ้าน ท่านซ่อมอย่างไร

- ซ่อมเฉพาะส่วนที่หมดสภาพการใช้งาน รื้อสร้างใหม่

6. ท่านซ่อมแซมส่วนไหนก่อน

- วัสดุผนังหลังคา พื้น ผนัง

7. ท่านซ่อมแซมเรือนด้วยวิธีไหน

- หาวัสดุเอง ซ่อมเอง คนในหมู่บ้านช่วยกันซ่อม จ้างผู้อื่นมาซ่อมให้

8. ปัญหาในการก่อสร้างเรือนของท่าน

- ขาดเงินทุน ขาดแรงงาน
 วัสดุหายาก อื่นๆ (ระบุ).....

9. ท่านมีปัญหาด้านสาธารณูปโภค (น้ำ ไฟฟ้า โทรศัพท์)

- ไม่มี
 มี คือ.....

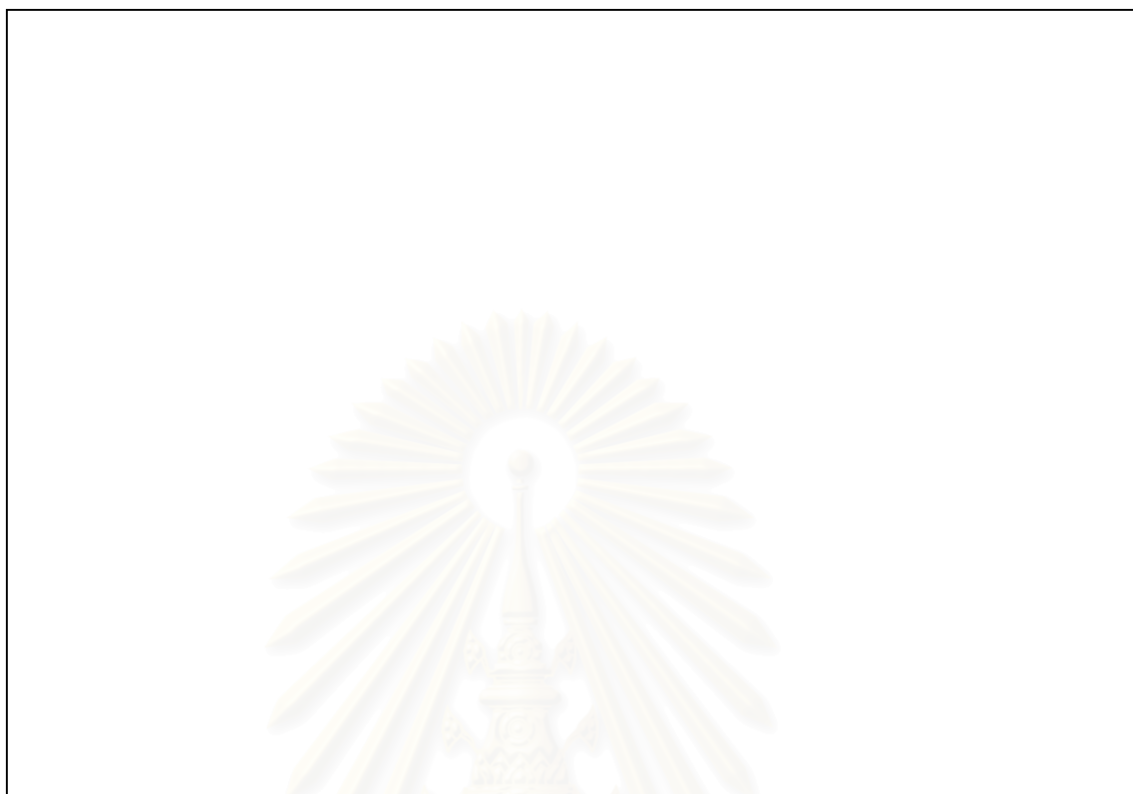
10. การใช้พื้นที่ในปัจจุบันเพียงพอหรือไม่

- พอ
 ไม่พอ (ส่วนใด).....
 แก้ไขอย่างไร.....

เวลาสิ้นสุดการสัมภาษณ์

รวมเวลา.....

ผังบริเวณ

ผังภายในบ้าน

ภาคผนวก ค

ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านอาข่าปากกล้วย โครงการพัฒนาตอยตุง ประจำปี พ.ศ.2544

ตารางแสดง รายชื่อเจ้าบ้านและจำนวนสมาชิกของประชากรบ้านอีโก้ปากกล้วย ปี พ.ศ.2544

หลังที่	จำนวนครอบครัว	จำนวนสมาชิก (คน)					รายได้รวม (บาท)	รายได้เฉลี่ยต่อคน (บาท)
		ชาย	หญิง	ด.ช.	ด.ญ.	รวม		
001	2	2	5	2	1	10	331,175	33,118
002	1	2	2	1	-	5	60,000	12,000
003	1	5	2	-	-	7	250,688	35,813
004	1	4	3	-	-	7	292,300	41,757
005	4	4	4	4	3	15	234,541	15,636
006	1	2	1	1	1	5	248,888	49,778
007	1	5	1	-	-	6	216,000	36,000
008	3	6	4	2	3	15	313,390	20,893
009	1	2	1	-	-	3	105,192	35,064
010	1	2	1	1	1	5	45,600	9,120
011	2	3	3	2	-	8	126,300	15,788
013	3	1	4	2	2	9	152,000	16,889
014	1	1	2	1	2	6	38,000	6,333
015	2	3	2	1	-	6	139,632	23,272
016	1	2	2	-	1	5	84,000	16,800
016/1	1	1	1	1	1	4	70,735	17,684
017	1	1	1	1	-	3	38,400	12,800
018	2	2	3	1	-	6	55,200	9,200
018/1	1	1	1	1	1	4	103,008	25,752
019	1	2	3	1	1	7	120,000	17,143
020	2	2	3	1	2	8	71,660	8,958
020/1	1	1	1	2	-	4	132,000	33,000
021	2	3	4	1	-	8	218,737	27,342
022	2	2	2	-	1	5	256,968	51,394
023	1	1	3	-	-	4	92,000	23,000
024	2	1	4	2	-	7	125,125	17,875
025	2	2	2	1	1	6	266,400	44,400

หลังที่	จำนวน ครอบครัว	จำนวนสมาชิก (คน)					รวม	รายได้รวม (บาท)	รายได้เฉลี่ยต่อคน (บาท)
		ชาย	หญิง	ด.ช.	ด.ญ.				
026	1	1	1	-	1	3	136,800	45,600	
027	3	2	4	1	1	8	94,860	11,858	
028	1	2	1	1	-	4	55,104	13,776	
030	2	1	4	3	1	9	108,800	12,089	
031	1	-	1	1	-	2	39,600	19,800	
032	2	2	2	1	2	7	388,000	55,429	
033	1	2	1	1	2	6	102,000	17,000	
035	2	4	3	2	-	9	427,360	47,484	
035/1	1	1	1	2	1	5	108,640	21,728	
036	3	2	3	2	1	8	325,985	40,748	
036/1	1	2	2	1	-	5	64,980	12,996	
037	2	3	3	-	1	7	376,430	53,776	
038	2	3	3	1	2	9	178,600	19,844	
039	3	1	6	1	1	9	212,000	23,556	
040	2	3	3	-	5	11	418,500	38,045	
041	1	2	2	-	-	4	56,000	14,000	
042	1	4	3	1	-	8	160,420	20,053	
043	1	2	1	2	1	6	50,000	8,333	
044	2	3	4	1	-	8	115,800	14,475	
045	3	6	3	1	3	13	157,800	12,138	
046	2	3	5	-	1	9	745,600	82,844	
047	2	2	3	2	1	8	100,050	12,506	
048	1	2	4	-	-	6	112,800	18,800	
049	2	2	6	3	-	11	46,800	4,255	
050/1	1	2	1	1	1	5	39,720	7,944	
053	2	4	6	-	-	10	486,440	48,644	
055	1	1	1	1	2	5	57,120	11,424	
056	2	4	3	1	-	8	165,120	20,640	
057	1	1	4	1	-	6	68,400	11,400	
058	1	1	1	1	2	5	42,000	8,400	
059	1	2	2	1	-	5	111,420	22,284	

หลังที่	จำนวน ครอบครัว	จำนวนสมาชิก (คน)					รายได้รวม (บาท)	รายได้เฉลี่ยต่อคน (บาท)
		ชาย	หญิง	ด.ช.	ด.ญ.	รวม		
060	3	3	4	2	2	11	386,760	35,160
061	2	3	3	1	2	9	240,000	26,667
062	3	4	5	1	2	12	414,480	34,540
063	1	3	2	1	-	6	33,000	5,500
065	1	1	3	2	2	8	110,100	13,763
065/1	1	2	3	-	2	7	88,000	12,571
066	4	6	8	2	1	17	314,800	18,518
067	2	2	4	1	3	10	139,000	13,900
067/1	1	1	1	2	-	4	60,000	15,000
068	3	7	5	-	-	12	250,720	20,893
069	2	5	2	2	-	9	168,000	18,667
071	2	1	3	2	3	9	108,296	12,033
073	1	2	1	3	-	6	177,840	29,640
074	1	1	2	-	-	3	147,720	49,240
074/1	2	1	2	2	2	7	195,885	27,984
075	2	2	2	1	2	7	100,800	14,400
076	2	1	3	1	1	6	82,800	13,800
077	2	2	5	1	1	9	197,920	21,991
079	2	5	3	-	1	9	176,100	19,567
รวม	131	185	213	86	74	558	13,133,309	23,536

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางแสดง รายละเอียดการถือครองที่ดินสำหรับอยู่อาศัย ของประชากรบ้านอีโก้ปากกล้วย
ปี พ.ศ.2544

หลังที่	พื้นที่ใช้ในการปลูกบ้าน (แปลงที่ 1)			พื้นที่ใช้ในการปลูกบ้าน (แปลงที่ 2)		
	ไร่	งาน	ตร.ว.	ไร่	งาน	ตร.ว.
001		1	30			
002		1	29			
003			48			
004			69			
005			89			
006			70			
007		1	6			
008		1	40			
009			49			
010	1		95			
011		1	38			
013			75			
014		1	5			
015			88			
016		1				
016/1		1	29			
017		1	3			
018		1	22			
018/1						
019			86			
020		1	8			
020/1						
021		1	33			
022		1	14			
023		1	8			
024		1	41			
025		2	67			20
026						
027			70			

หลังที่	พื้นที่ใช้ในการปลูกบ้าน (แปลงที่ 1)			พื้นที่ใช้ในการปลูกบ้าน (แปลงที่ 2)		
	ไร่	งาน	ตร.ว.	ไร่	งาน	ตร.ว.
028		1	75			
030			78			
031		1	11			
032			98			
033		1	11			
035		1	44			
035/1			13			
036		1	49			
036/1			55			
037		1	56			
038		1	66			
039		1	98			
040		2	26			
041		1	19			
042		1	57			
043		1	79			
044		1	76			
045		1	16			
046		2	81			
047		1	24			
048			91			
049			98			
050/1			60			
053		1	64			
055		1	68			
056			1			
057			78			
058		1	4			
059			78			
060		1	28			
061		1	79			
062		1	30			

หลังที่	พื้นที่ใช้ในการปลูกบ้าน (แปลงที่ 1)			พื้นที่ใช้ในการปลูกบ้าน (แปลงที่ 2)		
	ไร่	งาน	ตร.ว.	ไร่	งาน	ตร.ว.
063		1	28			
065		1	38			
065/1						
066		1	92			
067		1	11			
067/1						
068		1	52			
069		1	67			
071		1	17			
073			67			
074			43			
074/1			41			
075		1	8			
076			37			
077			91			
079		1	11			
รวม	22		26	0	0	20

ที่มา : ฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาออยตุง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางแสดง การทำ/ไม่ทำการเกษตร เลี้ยงสัตว์ หนีตกรรรม และค้าขาย ของราษฎร
บ้านอีโก้ปากกล้วย

หลัง ที่	การทำ การเกษตร	การ เลี้ยงสัตว์	การทำ หนีตกรรรม	การ ค้าขาย	การ ทอผ้า	การเย็บปัก ถักร้อย
001	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
002	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
003	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
004	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
005	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
006	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
007	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
008	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
009	ไม่ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
010	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
011	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	มี
013	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	มี
014	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
015	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	มี
016	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	มี
016/1	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
017	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
018	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
018/1	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
019	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
020	ทำ	ทำ	ทำ	ทำ	ไม่มี	มี
020/1	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	มี
021	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	มี
022	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	มี
023	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	มี
024	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	มี
025	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
026	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	มี
027	ไม่ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
028	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	มี

หลัง ที่	การทำ การเกษตร	การ เลี้ยงสัตว์	การทำ หัตถกรรม	การ ค้าขาย	การ ทอผ้า	การเย็บปัก ถักร้อย
030	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
031	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
032	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
033	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
035	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
035/1	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
036	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	มี
036/1	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	มี
037	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
038	ทำ	ทำ	ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
039	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	มี
040	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	มี
041	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
042	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
043	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	มี
044	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
045	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	มี
046	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	มี
047	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	มี
048	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
049	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	มี
050/1	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
053	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	มี
055	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
056	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	มี
057	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
058	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	มี
059	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
060	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
061	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
062	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี

หลัง ที่	การทำ การเกษตร	การ เลี้ยงสัตว์	การทำ หัตถกรรม	การ ค้าขาย	การ ทอผ้า	การเย็บปัก ถักร้อย
063	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
065	ไม่ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
065/1	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
066	ไม่ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
067	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
067/1	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	มี
068	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	มี
069	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	มี
071	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
073	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
074	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ไม่มี	ไม่มี
074/1	ทำ	ไม่ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	ไม่มี
075	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	มี
076	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	มี
077	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	มี
079	ทำ	ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่มี	มี

ที่มา : ฝ่ายพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาออยตุง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวลัดดาวัลย์ เฟ่งชัด เกิดวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ.2519 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จากคณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม สถาบันราชภัฏพระนคร สาขาเทคโนโลยีสถาปัตยกรรม ในปีการศึกษา 2543 ได้ประกอบอาชีพด้านสถาปัตยกรรม ในปี พ.ศ.2542-2544 และเข้าศึกษาต่อ ในระดับปริญญาโท สาขาวิชาเคหกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย